

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

KENTSEL YENİLEME ALANLARI TASARIMINDA GÜVEN ALGISINA
YÖNELİK SOSYAL ETKİ DEĞERLENDİRME MODEL ARAŞTIRMASI;
ANKARA DİKMEN VADİSİ ÖRNEĞİ

Umut GÜLER

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ANKARA
2023

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Doktora Tezi

KENTSEL YENİLEME ALANLARI TASARIMINDA GÜVEN ALGISINA YÖNELİK SOSYAL ETKİ DEĞERLENDİRME MODEL ARAŞTIRMASI; ANKARA DİKMEN VADİSİ ÖRNEĞİ

Umut GÜLER

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Aydın ÖZDEMİR

1992 yılında kabul edilen kentsel güvenlik kavramı, Avrupa Kentsel Şartı'nda ön plana çıkarılan kentli hakları çerçevesinde yaşanabilir ve sürdürülebilir kentler yaratmak amacıyla önem kazanmıştır. Kullanıcı üzerinde etkili bir izlenim bırakmayan ve kullanım açısından rahatsız edici olan tasarımlar, suç ve anti-sosyal davranışların ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır. Bununla suçun yüksek olduğu alanlarda, çevre tasarımı suçun azaltılmasında ve güven algısını iyileştirmesinde önemli bir rol oynamaktadır. 20. Yüzyılın başlarında Chicago Okulu'nda yapılan araştırmalarda suçluların davranışları incelenirken, birey davranışını etkileyen fiziki ve sosyal çevreye dikkat çekilmiştir. Suç ekolojisi teorileri olarak adlandırılan bilimsel yaklaşım, suçun çevreyle olan ilişkilerini incelemekte, suçun çevrenin değişimi ile ortaya çıkan sosyal değişimin bir fonksiyonu olarak açıklamaktadır. Suçun ortaya çıkmasına neden olan fırsatları azaltmak için tasarımın bir araç olarak kullanılması ile ilgili yaklaşımları kapsayan çevre tasarımı yoluyla suç önleme teorileri ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada sürdürülebilir, yaşanabilir kent ve bu kentlerin oluşmasına öncülük eden kentsel yenileme çalışmalarının gereksinim duyduğu toplumsal güven algısına yönelik güvenli kent tasarımına ulaşılması amacıyla, güvenlik- kentsel açık yeşil alanların tasarımı ve mekân algısı arasındaki ilişki araştırılmış; kentsel yenileme alanlarında peyzaj tasarım kriterleri belirlenmiştir. Bu amaçla suç ekolojisi teorilerinin ortaya koyduğu mekânsal özellikler ve tasarım kriterleri, aynı zamanda K. Lynch' in mekân ve algıya yönelik oluşturduğu kriterler değerlendirilmiş ve bu kriterler farklılaştırılarak beş boyut altında toplanmıştır. Bunlar; sosyal profil, konfor, uyum, okunabilirlik ve şeffaflık'tır. Bu beş boyut ve altında oluşturulan alt başlıklar, tasarım etki gösterge seti olarak tanımlanmıştır. Son olarak tüm göstergeler seçilen örneklem alanı (Dikmen Vadisi) üzerinden denenmiş ve kentsel açık yeşil alanlarda mekânsal özelliklerin birey üzerindeki güven algısına yönelik etkisini ölçmek için 'Tasarım Etki Değerlendirmesi' yapılmıştır.

Mayıs 2023, 287 sayfa

Anahtar Kelimeler: Kentsel yenileme, kentsel açık yeşil alanlar, güven algısı, sosyal etki değerlendirme, suç ekolojisi teorileri, tasarım etki değerlendirme.

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

SOCIAL IMPACT ASSESSMENT MODEL RESEARCH ON THE PERCEPTION OF CONFIDENCE IN DESIGN OF URBAN RENOVATION AREAS; ANKARA DİKMEN VALLEY EXAMPLE

Umut GÜLER

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Aydın ÖZDEMİR

The concept of urban security, which was adopted in 1992, gained importance in order to create livable and sustainable cities within the framework of the rights of the citizens highlighted in the European Urban Charter. Designs that do not make an effective impression on the user and are uncomfortable in terms of use increase the likelihood of criminal and anti-social behavior. Therefore, in areas where crime is high, environmental design plays an important role in reducing crime and improving the perception of trust. In the studies conducted at the Chicago School at the beginning of the 20th century, while examining the behavior of criminals, attention was drawn to the physical and social environment that affects individual behavior. The scientific approach, called the theories of crime ecology, examines the relations of crime with the environment and explains crime as a function of social change that occurs with the change of the environment. Crime prevention theories have emerged through environmental design, which includes approaches to using design as a tool to reduce opportunities that lead to crime. In this study, the relationship between security-the design of urban open green spaces and the perception of space was investigated in order to reach a safe city design for the perception of social trust required by the sustainable, livable city and the urban renewal works that lead to the formation of these cities; Landscape design criteria have been determined in urban renewal areas. For this purpose, the spatial characteristics and design criteria put forward by the crime ecology theories, as well as the criteria created by K. Lynch for space and perception, were evaluated and these criteria were differentiated and gathered under five dimensions. These; social profile, comfort, harmony, readability and transparency. The sub-headings created in these five dimensions and below are defined as the design impact indicator set. Finally, all indicators were tested on the selected sample area (Dikmen Valley) and a 'Design Impact Assessment' was conducted to measure the effect of spatial features on the perception of trust on the individual in urban open green areas.

May 2023, 287 pages

Key Words: Urban renewal, urban open green spaces, perception of trust, social impact assessment, ecological crime theories, design impact assessment.

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Aydın ÖZDEMİR' e, araştırmalarımın her aşamasında engin bilgi dağarcığıyla bana ilham veren, her yardım istediğimde hiç bekletmeden elini uzatan, bilgi ve önerilerini esirgemeyerek yönümü bulmamda yardımcı olan çok sevgi ve saygı duyduğum Kırıkkale Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Başkanı Sayın Prof. Dr. Öner DEMİREL' e, çalışmam sırasında aydınlattığı ışık ile yolumu bulmamda yardımcı olan, konulara farklı bakabilmemi sağlayan, her zaman pozitif bakış açısıyla ilham kaynağı olan, çok sevgi ve saygı duyduğum Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyelerinden Sayın Prof. Dr. Aysel USLU Hocama, sonsuz teşekkürlerimi sunarım. İyi ki tanıdım sizi, iyi ki varsınız. Ayrıca Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü hocalarımın her birine tek tek teşekkür ediyorum. Savunma jüri üyelerinden Sayın Prof. Dr. Atila GÜL Hocama değerli katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca saha araştırmalarım sırasında bana kolaylıklar sağlayarak yardımlarını esirgemeyen ANFA Peyzaj Uygulama ve Bakım Şefi Sayın Mehmet HASGÜL' e, çıkmaz sokaklara girdiğimde yolumu açan arkadaşlarım Hazal M.S.SENYEN' e, ve Başak YURTSEVEN' e, Mustafa Kemal Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Araştırma Görevlilerinden Sayın Ahmet Alper TOPALOĞLU' na, çalışmalarım sırasında desteklerini esirgemeyen sevgili aileme, desteğini her an hissettiğim, bana güç ve azim veren Sayın Cengiz BERBEROĞLU' na sonsuz teşekkür ederim.

Umut GÜLER
Ankara, Mayıs 2023

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR.....	iv
SİMGELER ve KISALTMALAR	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL TEMELLER.....	10
2.1 Kentsel Yaşanabilirlik ve Kentli Hakları.....	10
2.1.1 Kentsel yaşanabilirlik	10
2.1.2 Kentli hakları.....	15
2.2 Kentsel Sürdürülebilirlik	19
2.3 Kentsel yenileme.....	26
2.3.1 Kentsel yenileme müdahale biçimleri	35
2.3.2 Dünyada kentsel yenileme örnekleri	39
2.3.3 Türkiye' de kentsel yenileme.....	45
2.3.3.1 Türkiye' de kentsel yenileme örnekleri.....	56
2.4 Peyzaj-Kentsel Açık Yeşil Alanlar-Mekân algısı- Aidiyet.....	61
2.4.1 Kentsel açık yeşil alanlar	62
2.4.2 Mekân.....	65
2.4.3 Algı.....	68
2.4.4 Aidiyet	73
2.4.5 Çevresel tercihler	74
2.5 Kent ve Güvenlik.....	76
2.5.1 Kente karşı suç etmenleri	77
2.5.2 Suç teorileri.....	81
2.5.2.1 Erken suç ekolojisi teorileri	87
2.5.2.2 Yeni suç ekolojisi teorileri	92
3. MATERYAL ve YÖNTEM	100

3.1 Materyal	100
3.1.1 Dikmen Vadisi	101
3.1.1.1 Dikmen Vadisi Kentsel yenileme ve Gelişim Projesi'nin gerekçesi ve amaçları.....	104
3.2 Yöntem	109
3.2.1 Sosyal etki değerlendirme.....	112
3.2.2 SED kapsamında kullanılan araştırma yöntem ve teknikler	118
3.2.3 Çevre tasarımı yoluyla suçun önlenmesi kontrol listesi (Gözlem)	120
3.2.4 Mekân dizim analizi.....	122
3.2.5 Zihin haritalama tekniği.....	124
3.2.6 Kullanıcı değerlendirmesi (Anket ve sözlü görüşme tekniği)	127
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	130
4.1 Dikmen Vadisi Özelinde Gözlem Tekniği Ve Çevresel Tasarım Yoluyla Suçun Önlenmesi (ÇTYSÖ) Kriterleri ile Alan Kontrolünün İrdelenmesi	130
4.2 Dikmen Vadisi Mekân Dizim Analizi ve İrdelenmesi.....	157
4.3 Dikmen Vadisi Özelinde Zihin Haritalama Tekniği ile Analizi ve İrdelenmesi	163
4.4 Dikmen Vadisi Özelinde Kullanıcı Anket Veri Analizi ve İrdelenmesi	176
4.4.1 Sözlü görüşme.....	176
4.4.2 Uzmanlar ile anket değerlendirmesi.....	180
4.4.3 Halk katılımlı anket değerlendirmesi.....	190
4.5 SED Modeli Araştırma analiz sonuçlarının birleştirilmesi ve irdelenmesi	213
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	236
KAYNAKLAR	256
EK 1 Anket Soruları	278
ÖZGEÇMİŞ.....	287

KISALTMALAR DİZİNİ

ÇTYSÖ	Çevre Tasarımı Yoluyla Suç Önleme
ÇŞİDB	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
SED	Sosyal Etki Değerlendirme
TED	Tasarım Etki Değerlendirme

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1 Tezin kuramsal çerçevesi	6
Şekil 2.1 Yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik arasındaki kavramsal bağ	14
Şekil 2.2 Paris kentsel yenileme hareketleri	28
Şekil 2.3 Rio Kenti kentsel yenileme hareketi	40
Şekil 2.4 Medellin Kenti, Kolombiya	41
Şekil 2.5 Medellin Kentsel yenileme Uygulama Alanı, Kolombiya.....	42
Şekil 2.6 Medellin Kenti Sokak Bağlantıları, Kolombiya	43
Şekil 2.7 Pruitt-Igoe yerleşimi	44
Şekil 2.8 Pruitt- Igoe	44
Şekil 2.9 Fikirtepe Kentsel yenileme Alanı konum gösterir harita.....	57
Şekil 2.10 Fikirtepe kentsel dönüşüm bölgesi	58
Şekil 2.11 Fikirtepe bölgesi kentsel yenileme ile değişen doku	58
Şekil 2.12 Ankara Gültepe Mahallesi Kentsel yenileme Alanı konum gösterir harita	59
Şekil 2.13 Eski ve yeni Gültepe mahallesi	60
Şekil 2.14 Lynch yol bileşeni.....	70
Şekil 2.15 Lynch sınır bileşeni.....	70
Şekil 2.16 Lynch bölge bileşeni	71
Şekil 2.17 Lynch düğüm/odak noktası bileşeni	71
Şekil 2.18 Lynch işaret öğeleri bileşeni	72
Şekil 2.19 Maslow'un ihtiyaçlar piramidi.....	74
Şekil 2.20 Çevre koşullarına bağlı uyarıcıların birey özelliklerine bağlı algı süreci	75
Şekil 2.21 Suç teorileri grafiği	83
Şekil 2.22 Suç ekolojisi teorileri	86
Şekil 2.23 Chicago Okulu basitleştirilmiş kent modeli	88
Şekil 2.24 Cohen ve Felson'un problem çözüm üçgeni	90
Şekil 2.25 Brantingham ve Brantingham'ın suç unsurları şeması	92
Şekil 2.26 Alan aitliğine örnek	97
Şekil 3.1 Dikmen Vadisi 1989 yılı gecekondü evleri	102
Şekil 3.2 Dikmen Vadisi'nin Ankara içindeki konumu ve kimlik kartı	103
Şekil 3.3 2015 Yılı Dikmen Vadisi 4. Etap proje alanından bir görünüm	104
Şekil 3.4 Dikmen Vadisi 1. Etap.....	109
Şekil 3.5 Vadi yamaçlarına yapılan yüksek katlı konutlar.....	109
Şekil 3.6 Yöntem akış şeması	110
Şekil 3.7 Sosyal etki değerlendirme aşamaları	113
Şekil 3.8 SED uygulama aşamaları.....	115
Şekil 3.9 Sosyal etki değerlendirme aşamaları ve yöntem akış şeması	119
Şekil 4.1 Dikmen Vadisi 1. Etap peyzaj projesi bilgi kartı.....	132
Şekil 4.2 1. Etap uzun, ıssız ve yüksek merdivenler.....	133

Şekil 4.3 1. Etap'ta görüş açısını engelleyici unsurlar	134
Şekil 4.4 1. Etap ıssız hissettiren alan	135
Şekil 4.5 1. Etap karma kullanım	136
Şekil 4.6 1. Etap merdivenler	136
Şekil 4.7 Dikmen Vadisi 2. Etap peyzaj projesi bilgi kartı	140
Şekil 4.8 2. Etap görüş açısı bakımından uygunluk	141
Şekil 4.9 2. Etap yoğun çalı ve ağaç grupları	141
Şekil 4.10 2. Etap fitness ve piknik alanları	143
Şekil 4.11 2. Etap karma kullanım	145
Şekil 4.12 Dikmen Vadisi 3. Etap peyzaj projesi giriş- çıkış noktaları	148
Şekil 4.13 3. Etap fotoğraflar dinlenme alanları	149
Şekil 4.14 3. Etap sonu, 4. Etap başlangıcı ıssız ve bakımsız alan	150
Şekil 4.15 3. Etap işaret ve levhalar	152
Şekil 4.16 Dikmen Vadisi aydınlatma direkleri ve yaydıkları ışık	153
Şekil 4.17 3. Etap Gece Kullanımı	154
Şekil 4.18 2. Etap aydınlatma ve gece kullanımı	155
Şekil 4.19 2. Etap görsel aydınlatma	155
Şekil 4.20 Dikmen Vadisi gece görünümü örnekler	156
Şekil 4.21 Dikmen Vadisi 1. Etap bütünleşme haritası	159
Şekil 4.22 Dikmen Vadisi 2. Etap bütünleşme haritası	160
Şekil 4.23 Dikmen Vadisi 3. Etap bütünleşme haritası	161
Şekil 4.24 Dikmen Vadisi 1. Etap fotoğrafları	162
Şekil 4.25 Dikmen Vadisi 2. Etap fotoğraflar	163
Şekil 4.26 Dikmen Vadisi yürüyüş güzergâhı	165
Şekil 4.27 1. Etap İkiz kuleler	166
Şekil 4.28 Tırmanma duvarı	166
Şekil 4.29 Fitness alanları	166
Şekil 4.30 İşletmeler-kafeler	167
Şekil 4.31 Kültür köprüsü	167
Şekil 4.32 Dikmen Vadisi havuz örnekleri	168
Şekil 4.33 Örnek çocuk oyun grupları ve çocuk köyü	168
Şekil 4.34 Mini futbol sahası	169
Şekil 4.35 Türkmenistan Parkı	169
Şekil 4.36 Dikmen Vadisi 1. Etap mekân dizim bütünleşme haritası ile zihin haritası çakıştırması	173
Şekil 4.37 Dikmen Vadisi 2. Etap mekân dizim bütünleşme haritası ile zihin haritası çakıştırması	174
Şekil 4.38 Dikmen Vadisi 3. Etap mekân dizim bütünleşme haritası ile zihin haritası çakıştırması	175
Şekil 4.39 İlkadım mahallesi ve Güzeltepe mahallesi konumları	178
Şekil 4.40 2. Etap yoğun bitki grupları	179
Şekil 4.41 2. Etap görüş açısının net olduğu alanlar	179

Şekil 4.42 Anket katılımcılarının yaş grubuna göre dağılım grafiği.....	193
Şekil 4.43 Anket katılımcıların gelir durumuna göre dağılım grafiği.....	193
Şekil 4.44 Anket katılımcıların öğrenim durumuna göre dağılımlar grafiği	194
Şekil 4.45 Anket katılımcılarının meslek gruplarına göre dağılım grafiği	195
Şekil 4.46 Katılımcıların komşuluk ilişkisi anket sonuçları	196
Şekil 4.47 Dikmen Vadisi kullanım tercihleri.....	198
Şekil 4.48 Dikmen Vadisi gece kullanımı.....	198
Şekil 4.49 Mini futbol sahası	199
Şekil 4.50 Katılımcıların Dikmen Vadisi'ne uzaklıklarına göre dağılım grafiği.....	200
Şekil 4.51 Katılımcıların Dikmen Vadisi'nde kalış sürelerine göre dağılım grafiği	200
Şekil 4.52 Katılımcıların Dikmen Vadisi'ne ulaşma araçlarına göre dağılım grafiği ..	201
Şekil 4.53 Katılımcıların Dikmen Vadisi'ne geliş sıklıkları ile ilgili dağılım grafiği ..	201
Şekil 4.54 Dikmen Vadisi başıboş köpekler (gece.....	203
Şekil 4.55 Dikmen Vadisi uydu görüntüsü	207
Şekil 4.56 Dikmen Vadisi 1. Etap ana aksa (Çetin Emeç Bulvarı'na) uzaklığı.....	208
Şekil 4.57 Dikmen Vadisi 1.Etap fotoğraflar	208
Şekil 4.58 Güven algısına yönelik tasarım etki gösterge seti	218
Şekil 4.59 Güven algısını etkileyen tasarım etki göstergeleri ile literatür özeti ile ilişkisi	223
Şekil 4.60 Dikmen Vadisi bakımsız donatı elemanı	227
Şekil 4.61 Vadiye kimlik kazandıran amfi oturma alanları	227
Şekil 5.1 Karma kullanım kesit.....	239
Şekil 5.2 Bitkisel öneri kesiti	241
Şekil 5.3 Öneri taslak	244
Şekil 5.4 Güven algısına yönelik tasarım etki göstergeler ve alt göstergeler	246
Şekil 5.5 Dikmen Vadisi 2.Etap planı.....	247

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1 Tez çalışmasının içeriği ve aşamaları	7
Çizelge 2.1 Greene yaşanabilirlik bağlamında mekân kalitesi ölçütleri	12
Çizelge 2.2 Kentlerin sürdürülebilirliğinin tartışıldığı uluslararası konferanslar	24
Çizelge 2.3 Kentsel yenileme boyutları	32
Çizelge 2.4 Kentsel yenileme ile ilgili çıkarılan kanun ve yönetmelikler	54
Çizelge 2.5 Sosyolojik suç teorileri	84
Çizelge 2.6 Güven algısı bileşenleri	99
Çizelge 3.1 Dikmen Vadisi çevresi yıllara göre nüfus büyüklükleri	108
Çizelge 3.2 Kentsel açık yeşil alanlar için SED kapsam ve paydaşlar	116
Çizelge 3.3 Dikmen Vadisi değişim teorisi oluşturulması.....	117
Çizelge 3.4 ÇTYSÖ kontrol listesi	121
Çizelge 3.5 SED kapsamında kullanılan araştırma yöntem ve tekniklerin amaçları ve öngörülen sonuçlar	129
Çizelge 4.1 Dikmen Vadisi 1. Etap ÇTYSÖ bileşenleri ile kontrol listesi	138
Çizelge 4.2 Dikmen Vadisi 2. Etap ÇTYSÖ bileşenleri ile kontrol listesi	146
Çizelge 4.3 Dikmen Vadisi 3. Etap ÇTYSÖ bileşenleri ile kontrol listesi	151
Çizelge 4.4 Zihin haritalarından elde edilen sonuçlar.....	171
Çizelge 4.5 Anket katılımcılarının sosyodemografik yapısı	182
Çizelge 4.6 Frekans analizi sonuçları.....	184
Çizelge 4.7 Cinsiyet verisine göre Mann Whitnet U testi sonucu	186
Çizelge 4.8 Yaş gruplarına göre Kruskal-Wallis testi sonuçları.....	187
Çizelge 4.9 Öğrenim durumu verisine göre Kruskal-Wallis testi sonuçları	188
Çizelge 4.10 Gelir durumuna göre Kruskal-Wallis testi sonuçları	189
Çizelge 4.11 $\alpha=0.05$ için örneklem büyüklükleri	192
Çizelge 4.12 İkamet süresi ve komşuluk ilişkisi arasındaki bağ Korelasyon test sonucu	196
Çizelge 4.13 Mahallelerinde yaşama nedenleri	197
Çizelge 4.14 Alanda katılımcıları en çok rahatsız eden faktörler	202
Çizelge 4.15 Suç ve suç korkusunun önlenmesinde etkili güvenlik unsuru	210
Çizelge 4.16 İnsanları açık alanlarda suç işlemeye yönlendiren mekânsal faktörler....	211
Çizelge 4.17 İnsanları açık alanlarda güvensiz hissettirecek faktörler	212
Çizelge 4.18 Dikmen Vadisi'ne daha önce gidilmemesinin nedenleri	213

Çizelge 4.19 Araştırma analiz sonuçlarının birleştirilmesi	214
Çizelge 4.20 2. Etap analiz sonuçları	216
Çizelge 4.21 Güven yönelik tasarım etki göstergeleri ve alt göstergeler.....	220
Çizelge 4.22 Tasarım etki göstergelerini destekleyen araştırma yöntem ve teknikler..	225
Çizelge 4.23 Peyzaj tasarım kriterleri ve tasarım etki göstergelerinin birbiri ile ilişkisi.....	229
Çizelge 4.24 Tasarım etki göstergeleri puanlama	232

1. GİRİŞ

1992 yılında kabul edilerek “Avrupa Kentsel Şartı”nda ön plana çıkarılan, “*Kentli Hakları*” olarak belirlenen ilkelerin başında gelen ‘güvenlik’ kavramı; ülkelerin yaşanabilir ve sürdürülebilir kent gelişimleri sağlamasında ve kalkınmasında önemli yer tutmaktadır. Gelişmiş ülkelerin geldiği nokta incelendiğinde; kentlerde iç-dış göç, yoksulluk, yoksunluk, mekânsal ayrışma, sosyal uyumsuzluk gibi birçok etmen nedeni ile suç oranında önemli derecede artış yaşanmaktadır. Giderek artan suç, kentsel yaşamı tehdit eder duruma gelmekte, sonuçta dünyada ve Türkiye’de kentler daha güvensiz bir ortama dönüşmektedir (Ataç 2007).

Latince kökenli ‘crime’ kelimesinin karşılığı olan suç, ‘karar verdim’, “yargıladım” anlamına gelmektedir. Suç, kanunlar tarafından yanlış veya zararlı olduğu için ceza tehdidiyle yasaklanan ve bazı durumlarda cezalandırılabilen davranış olarak tanımlanmaktadır (Anonima 2023). Tarihte suçla ilgili ilk teorik açıklamalar, birey odaklı, suçun genetik yapıya sahip olduğunu düşünen biyolojik (genetik aktarım) ve psikolojik yaklaşımları içermektedir. Daha sonra geliştirilen sosyolojik yaklaşımlar ise toplumsal gelişim süreçlerine ve suçun oluşum sürecine açıklama getirmektedir (Hester ve Eglin 1992). Sosyolojinin kurucularından biri olan Emile Durkheim; bireysel ve toplumsal yaşam biçiminde suçun doğal bir davranış biçimi olduğunu ve sosyal yaşam için gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Durkheim bu iddiasına ek olarak suçun, varsayılanın aksine sosyo-ekonomik yapıyla ilgili olmadığını, insanın doğası gereği var olduğunu belirtmektedir (İçli 2004).

Bu alanda geliştirilen diğer yaklaşımlar; mekân, algı ve suç ilişkisini incelemektedir. 20. yüzyılın başlarında, Chicago Üniversitesi’nde yapılan araştırmalarda, suçluların davranışları incelenirken bireyin davranış biçimini etkileyen sosyal ve fiziki çevreye dikkat çekilmiştir. Burgess ve Park’ın temsil ettiği Chicago Okulu (1920), suçluların davranışlarını açıklayan çağdaş teorilerden (Sosyal düzensizlik teorisi, rasyonel yer seçimi teorisi ve suç deseni teorisi gibi) pek çoğunu değişik şekillerde etkilemiştir. Shaw ve McKay (1942)’ e göre; ‘*suç ekolojisi teorileri*’ olarak adlandırılan bu yaklaşım, çevre ve suçun ilişkisini incelemekte ve çevrenin değişmesi ile oluşan suçun sosyal değişimin bir fonksiyonu olarak açıklamaya çalışmaktadır (Shaw ve McKay

1942; Sampson ve Groves 1989). Bu çalışmalarla birlikte, suçlu davranışları kişisel bir olgu olmaktan çok oluştuğu çevre ile bütün olarak değerlendirilmesi gerekliliği fikri ön plana çıkmaya başlamıştır (Serter 2013). Bu da suçun ortaya çıkmasına neden olan fırsatları azaltmak için tasarımın bir araç olarak kullanılması ile ilgili yaklaşımları kapsayan Çevre tasarımı Yoluyla Suç Önleme (ÇTYSÖ) teorilerini ortaya çıkarmıştır (Deniz 2007).

Ray Jeffery (1971) tarafından ortaya konulan ÇTYSÖ teorisine göre; suçun sosyal nedenleri ile birlikte fiziksel nedenlerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Jeffery'e göre; yapılı çevre (bina tipleri, peyzaj tasarımı, arazinin kullanım şekli ve yolları), fiziksel mimari yapı ve sosyal kurumsal yapılar çevre kapsamına girmektedir. İnsan çevrenin bir parçası olarak kabul edilmektedir ve bulunduğu çevreye adapte olmak ve etkileşimde bulunarak değişmek durumundadır. Bu şekliyle, kriminal davranış bir çeşit çevreyle etkileşim yöntemidir (Cicalali ve Cicalali 2016). Crowe (2000) 'a göre yapılı çevrenin etkin tasarımı ve kullanımı suçlunun suça yönelmesini engellemekte ve dolayısıyla hayat kalitesini arttırmaktadır (Crowe 2000; Cicalali ve Cicalali 2016). Suçun nedenleri disiplinlerarası çalışmalarla daha net ortaya konmaktadır. Bu bağlamda biyolojik (genetik aktarımlar), sosyal, psikolojik, politik ve tasarım disiplinleri suçun altında yatan nedenleri ortaya koymak için gereklidir. Kullanıcı üzerinde etkili bir izlenim bırakmayan ve kullanım açısından rahatsız edici olan tasarımlar, suç ve anti-sosyal davranışların ortaya çıkma olasılığını arttırmaktadır. Bu nedenle suçun yüksek olduğu alanlarda, çevre tasarımı, suçun azaltılmasında ve güven algısının iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Peyzaj mimarları gibi tasarımcılar çevre tasarımı yoluyla suç olgusuna müdahale edebilmekte; ortaya çıkan korku ve endişeler azaltılarak kişilerin çevreyi daha güvenli algılaması sağlanmaktadır (Deniz 2007).

Çevre tasarımı kapsamında ortaya konulan çalışmalar çoğunlukla iki amaç altında değerlendirilmektedir. Bu amaçlardan biri; ortamda yer verilen fiziksel değişikliklerin zaman içinde değerlendirilmesi, diğeri ise; bu değişikliklerin fiziksel-doğal çevre, davranış biçimleri ve sosyal çevre üzerindeki etkilerini saptamaktır. Günümüzde çevre tasarımı birey için daha iyi mekânlar oluşturmayı amaçlayarak, mekânın fiziksel tasarımı ile birey üzerinde yaratacağı psikolojik etkinin birlikte ele alınarak yapılması gerekliliğini savunmaktadır (Özdemir ve Ocakçı 2017). İnsan yaşama ve yaşadığı

çevreye anlam katma ihtiyacı duymaktadır. Bu bağlamda mekân, sadece barınma amaçlı değil aynı zamanda kendini ifade edebildiği alan olarak değerlendirilmelidir. İnsanın, içinde yaşadığı ve iletişimde olduğu çevre ile ilişkileri, her zaman mekân ve zaman bağlamında algılanmakta, tarif edilmekte, aidiyet bulmakta ve değiştirilmektedir (Solak 2017). Şahin (2016)' e göre; güven algısı da kentsel mekânın deneyimlenmesi ile ortaya çıkan duygu durumudur ve;

- 1) Kentsel alanların tasarım özellikleri,
- 2) İçinde yer alan ögeler,
- 3) Fiziksel çevrenin niteliği ve

4) Çevre koşulları alan kullanıcılarının güven algısını etkilemektedir. Bu nedenle bireyin mekânı ne şekilde algıladığı ve mekânın birey üzerinde ortaya çıkardığı çeşitli duygulara sebep olan fiziksel özellikler suç olaylarının ve güven algısının (güvende veya güvensiz hissetme) oluşmasında etkili olmaktadır (Şahin 2016; Çelik 2018). Güvensizlik algısı; bireyin kendi güvenliğini tehlike altında hissetmesi ile beraber yaşadığı korku ve endişedir (Wekerle ve Whitzman 1995; Ataç 2007). Apak vd'ne (2002) göre, güvensizlik algısı kentsel mekânlarda yaşayan bireylerde sıklıkla karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Kentlerde güven endişesi; geceleri sokağa çıkamama, güvenli alanları seçme, olası suç mekânlarından uzak durma gibi toplumsal denetimi ve toplumsal iletişimi azaltan davranış biçimlerini ortaya çıkarmaktadır (Apak vd 2002; Aksoy 2011).

1960'lerden itibaren sürekli gelişen çevre tasarımı çalışmaları, mekânın deneyimlenmesi ve mekânın nasıl algılandığı ile ilgilenmektedir (Carmona 2010; Özdemir ve Ocakçı 2017). Günümüze kadar konu ile ilgili yapılan araştırmalarda çevrenin tasarımında kullanılması gereken bileşenler ortaya konulmaya çalışılmıştır (Özdemir ve Ocakçı 2017). Bunlardan en önemlisi Kevin Lynch' in kent imgesi kriterleridir. Kevin Lynch, 1960'lerden itibaren çevresel algı-mekân algısı ve deneyimi konusundaki araştırmaları ile çevre tasarımı disiplinine önemli katkılar sunmuştur ve beş adet ilke belirlemiştir. Bunlar; canlılık, duygu durumu, uyum, erişim ve kontrol ilkeleridir. Kentsel açık yeşil alan tasarımı çalışmalarında özellikle duygu durumu ilkesinin alt kriterleri olan anlam, kimlik, ahenk, biçim, okunaklılık ve şeffaflık önem kazanmaktadır (Lynch 1981).

Sosyolojik açıdan büyük önem taşıyan ve insanların çevresiyle rahatça iletişim kurduğu kentsel açık yeşil alanlar; dinlenme, spor yapma ve eğlenme amacı ile ilgili donatılara erişim olanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda mikroklimatik ve ekolojik açıdan olumlu etki yaratmakta, tampon görevini yüklenerek kentin aşırı büyümesini engellemekte ve tarımsal üretimin yapılabilmesini sağlamaktadır (Arslan 1991). İnsanların birbirleriyle ve çevresiyle sağlıklı bir ilişki kurması, yaşadığı yere olan aidiyet duygusunu geliştirmesi dolayısıyla güvende hissetmesi toplumsal açıdan sosyal uyumu sağlamaktadır (Şahin Körmeçli 2019). Bu bağlamda sosyal uyumun sağlanmasına olanak sunan peyzaj tasarımı; farklı özelliklere sahip kullanıcılara aktivite ve kullanım çeşitliliği sağlayarak, toplumda iletişimin sağlandığı, aidiyet duygusu ile bireylerin güvende hissetmesine olanak sağlayan mekânların oluşturulması açısından önemli bir araçtır (Şahin Körmeçli 2019). Güven algısını olumlu açıdan etkileme ve suçu engelleme amaçlı yapılan çalışmalarda, çevre düzenlemesinin ve bakımlı alanların pozitif yönlü güven algısı yaratılmasında etkili olduğunu vurgulamaktadır (Çelik 2018). Örneğin; Virginia Üniversitesi Acil Tıp Bölümü'nden Sadatsafavi tarafından 2020 yılında yapılan araştırmada, uygun şekilde tasarlanmış ve bakımı yapılan açık yeşil alanların silahlı şiddet içeren suçları azaltma, yerleşim yerlerini daha güvenli hale getirme ve kent sakinlerini daha sağlıklı tutma potansiyeline sahip olduğu gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda araştırmada; kötü tasarlanmış ve bakımı yetersiz kalan açık yeşil alanların suçun yaygınlaşmasına ve yayılmasına yardımcı olduğu ifade edilmiştir (Neurosciencenews 2020).

Yılmaz (2006), kentlerin suç alanlarına dönüşmesine kentleşme, göç, modernizm ve küreselleşme gibi faktörlerin neden olduğunu belirtmektedir. Bunlarla beraber gelir dağılımındaki eşitsizlikler, yoksulluk (gettolaşma), itibarsızlaştırma ve mekânsal ayrılmaya bağlı sosyal dışlanma (Aksoy 2011), işsizlik, sosyal kontrolün zayıflaması, yoksunluk, etnik-sınıfsal farklılıklar, kentsel çevrede bozulmalarla ortaya çıkan ve suça fırsat tanıyacak mekânların oluşması gibi nedenler de gösterilmektedir (Köklü 2016). Ayrıca kentsel açık yeşil alanlarda yabancıların ve şüphelilerin bulunması, madde ve alkol satışı ve kullanımı, sokak aydınlatmasının az olması, yıkık ve terk edilmiş yapıların bulunması suçun oluşumunda önemli faktörler arasında belirtilmektedir (Çelik 2018). Bu bağlamda bozulma yaşayan ve suç mekânlarına dönüşen çöküntü mekânlarının toplumsal, ekonomik, fiziksel ve sosyal koşullarını bütünlük ve kapsamlı

yaklaşımlarla iyileştirme amaçlı yapılan uygulamalar, kentsel yenileme, olarak adlandırılmaktadır (Akkar 2006). Kentsel yenileme, yaşanabilir ve sürdürülebilir kentlerin oluşmasını sağlamak, kentlerde daha kaliteli, daha güvenli yaşam ve çevre oluşturmak ve sosyal dönüşümü gerçekleştirmek gibi konuları hedeflemektedir (Akalın 2017). Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) tarafından yayınlanan “Kentsel yenileme Strateji Belgesi” nde kentsel gelişim ve yenileme proje alanı ilan edilmesi için gerekli kriterler verilmektedir. Yenileme alanı ilan edilmesi için 5366 sayılı kanuna göre tespit ve işlem yapılmaktadır. “5366 sayılı Kanun kapsamında belediyeler ve belediyelerin yetki alanı dışında il özel İdarelerince”;

✓ “Yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilmesi”

✓ “Tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve çağdaş yaşamla bütünleştirilerek kullanılması, ”

✓ “Doğal afet risklerine karşı tedbirler alınması, amaçlarıyla “Yenileme Alanı” ilan edilir. Kentsel Yenileme Uygulamalarında Temel İlkeler Tarihi kent merkezlerinde ve kentsel sit alanlarında yürütülecek yenileme çalışmalarında; ”

✓ “Yıpranan tarihi kent merkezlerinin yeniden özgün kimliğine kavuşturulması, ”

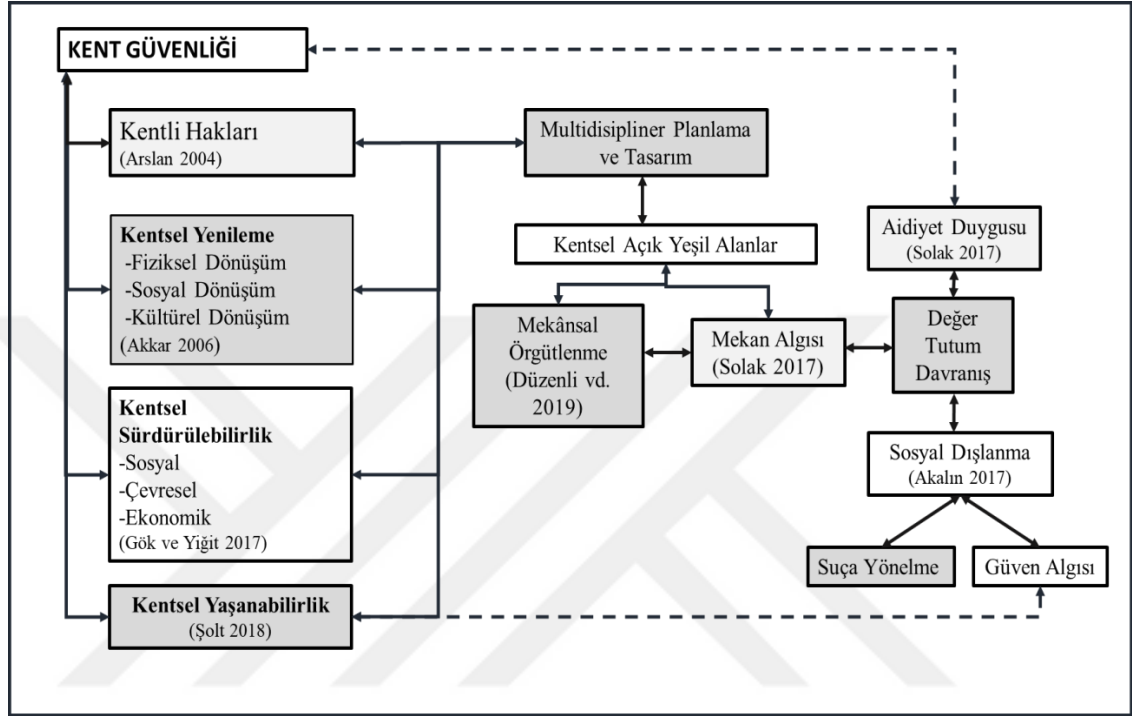
✓ “Köhneleşen tarihi kent merkezlerinin canlandırılarak yeni fonksiyonlar kazandırılması, ”

✓ “Tarihi ve kültürel dokuya uyum sağlayan sosyal donatı alanları oluşturulması ilkeleri gözetilir” (Kentsel Strateji Belgesi 2022).

Bu tez çalışması, kentsel mekânlarda gerçekleşen sosyal, fiziksel ve ekonomik değişim ve dönüşümün tüm süreçlerini “kentsel yenileme” kavramı olarak tanımlamaktadır.

Kentlerde daha kaliteli, daha güvenli yaşam alanları geliştirmeyi hedefleyen kentsel yenileme; sağlıklı ve aydın bir toplum, güçlü ekonomi ve güvenli kent tasarımı gibi temel ölçütleri içeren kentsel sürdürülebilirlik (Korkut vd 2017) arasında döngüsel bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca sürdürülebilir kent gelişimleri sağlanmasında ve kalkınmasında önemli yeri olan kentli hakları; kişinin bireysel ve toplumsal huzuruna ve

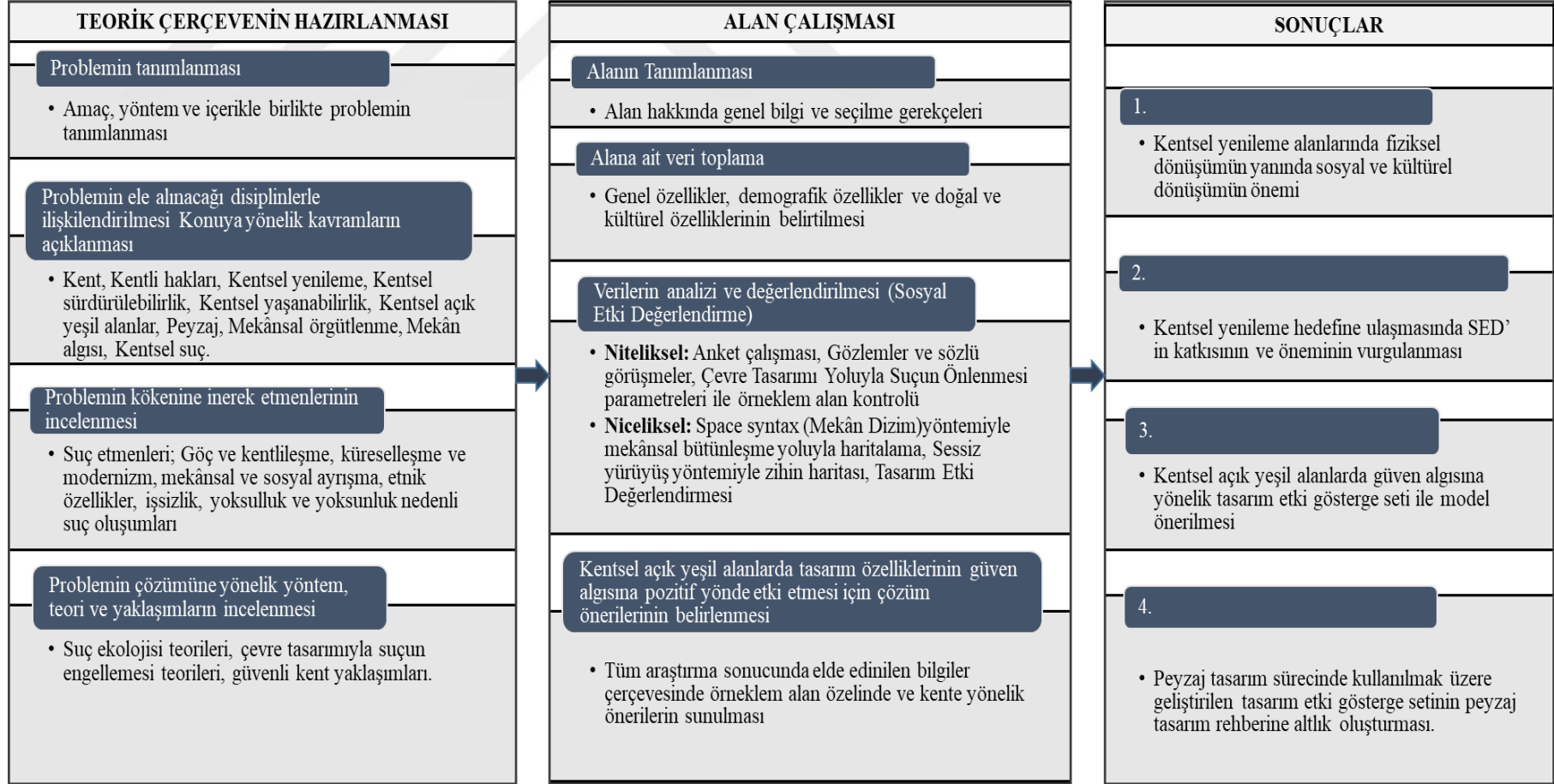
yaşadığı yerde olmaktan dolayı duyduğu tatmin duygusuna etki eden sosyal, çevresel ve mekânsal özellikleri ve niteliği ifade eden yaşanabilirlik arasında ve tüm bu kavramlar ile kent güvenliği arasında döngüsel bir ilişki vardır. Bu kavramlar arasında kurulan döngüsel ilişki ve tezin kuramsal çerçevesi Şekil 1.1’de yer almaktadır.

Şekil 1.1 Tezin kuramsal çerçevesi (Grafikleştirme araştırmacı tarafından yapılmıştır)

Bütün bu kavramların ortak noktası olan kent güvenliği ile açık yeşil alanların mekânsal özellikleri ve güven algısı ilişkisini kurabilmek için kapsamlı literatür araştırması yapılması gereği doğmuştur. Bu çalışmada sürdürülebilir, yaşanabilir kent ve bu kentlerin oluşmasına öncülük eden kentsel yenileme çalışmalarının gereksinim duyduğu toplumsal güven algısına yönelik güvenli kent tasarımına ulaşılması amacıyla konunun tümüyle (kentli hakları, kentsel yenileme, kentsel sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik, kentsel açık yeşil alanlar, mekân ve algı gibi) ele alınarak incelenmesi gerekliliği düşüncesi ile ilgili literatür özeti konuları ve teorik çerçevenin hazırlanması aşamaları Çizelge 1.1’de verilmektedir. Kuramsal temeller bölümünde tüm kavramlar başlıklar halinde anlatılmaktadır.

Çizelge 1.1 Tez çalışmasının içeriği ve aşamaları

Kentlerde günlük yaşamı önemli oranda etkileyen ve giderek artan suç ve güvensizlik algısı kentlerde kullanılmayan ve tercih edilmeyen mekânların artmasına neden olmaktadır. Bu durum ise kentlilerin yaşadıkları yer ile ilgili memnuniyetsizliklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle kent araştırmacıları (sosyolog, tasarımcı gibi) suçun insan ve kent arasındaki etkileşiminden yola çıkarak suçu mekânın özellikleri ve o mekânı kullanan bireylerle ilişkilendirmektedir (Ataç 2008). Kentsel güvenliğin sağlanmasında ilk olarak o mekânda suça neden olan mekânsal özelliklerin tespit edilmesi ve o mekânı düzenli olarak kullanan ya da o mekânda yaşayan bireylerin o alanı nasıl algıladıklarının çözümlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Çelik 2018).

Tezin araştırma kurgusu sosyal etki değerlendirme (SED) çerçevesi kapsamında oluşturulmuştur. Sosyal etki; bireyin çevresine ve yaşamına yapılan herhangi bir müdahale nedeniyle ortaya çıkan değişimlerdir. Bu değişimler bireylerin ekonomik yaşamını, günlük hayatını, toplum ile ilişkisini, yaşam tarzını ve aynı zamanda kurallar, inançlar ve değerler gibi konuları kapsamaktadır (Kentsel Strateji 2015). Kentsel açık yeşil alanların sosyal etkisi ise; yeşil alanlarda diğer insanlarla yapılan aktiviteler ve bu aktiviteler sonucu gerçekleşen etkileşim ile insanlarda meydana gelen değişim olarak tanımlanmaktadır. Bu değişim olumlu ve olumsuz olabilmektedir (Çelik ve Aslantaş 2018). Güvenlik de kentsel mekânın deneyimlenmesi ile ortaya çıkan algının sonucudur. Kentsel açık yeşil alanların tasarım özellikleri, çevrenin özelliği, içinde bulundurduğu öğeler ve çevresel şartlar kişilerin güvenlik algısını etkilemektedir (Çelik 2018). Tez çalışmasında, kentsel açık yeşil alanlarda bu değişimi ve algıyı ölçmek için birbirini destekleyici çoklu araştırma tekniklerini (gözlem, mekân dizim analizi, zihin haritalama ve anket çalışması) içeren *Açık Yeşil Alanlarda Sosyal Etki Değerlendirme* yöntemi ele alınmıştır.

Tez çalışması insan-çevre ilişkisinde, güven algısına yönelik suçun oluşumunun engellenmesinde ya da suç unsuru oluşturmada etkili olabilecek mekânsal özelliklerin göz önünde bulundurulduğu tasarımlar yapılması gerekliliğini savunmaktadır. Bu bağlamda tezin amaçları arasında;

✓ Sürdürülebilir ve yaşanabilir kentsel mekânların oluşturulmasında önemli parametre olarak güvenlik algısının - kentsel açık yeşil alanların tasarımı ve mekân

algısı arasındaki ilişkinin araştırılması ve tasarım etki ölçütlerinin ve göstergelerinin geliştirilmesi,

- ✓ Açık yeşil alanlarda güven algısına yönelik tasarım için “Sosyal Etki Değerlendirme” (SED) modelinin geliştirilmesi,
- ✓ Özellikle kentsel yenileme alanlarının peyzaj tasarım kriterlerinin belirlenmesinde güven algısına etkisinin düzeyini ve nedenlerinin belirlenmesi,
- ✓ İnsan-çevre ilişkisini kuran, suçluları suça yönlendiren faktörlerin çevresel etkenler ve mekânsal faktörler ile açıklanması ve teorik çerçevesinin oluşturulması, yer almaktadır.

Kurgusu ve konusu anlamında özgün niteliğe sahip olan tez çalışmasının, güvenliğe yönelik peyzaj tasarım kriterlerinin belirlenmesi ile Türkiye’ de devam eden ve yapılması planlanan kentsel yenileme çalışmalarına olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu alanlarda tasarım özelliklerinin güven algısına etkisinin düzeyini ve nedenlerini belirlemek amaçlı yapılan analiz çalışmaları, kentsel yaşam kalitesinin artırılmasına fayda sağlayarak sürdürülebilir ve yaşanabilir kentlerin oluşturulması bakımından bilimsel veri oluşturacaktır.

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Kentsel Yaşanabilirlik ve Kentli Hakları

2.1.1 Kentsel yaşanabilirlik

Kent; toplumun çalışma, barınma, dinlenme, gidiş-geliş, yerleşim gibi gereksinimlerine cevap veren ve sürekli olarak toplumsal gelişim gösteren, tarım alanlarında çok az kimsenin yer aldığı, köylere oranla daha yoğun bir nüfusa sahip ve komşuluk birimlerinden meydana gelen yerleşim birimi olarak tanımlanmaktadır (Keleş 1998). Kent, dönüşüm ve değişimleri ile içinden doğduğu çevrenin fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel şartlarının mekânsal yansımasıdır (Uğurlu 2017). Sezal (1992) kenti sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan tanımlamaktadır ve buna göre kent; sosyal hayatın mesleklere, farklı kültürdeki topluluklara göre düzenlendiği, karmaşık insan ilişkilerinin yaşamları etkilediği, kurumlaşmaların yoğunluk kazandığı yerleşim merkezidir (Sezal 1992; Kömürcüoğlu 2012). Wirth (2002) ise kenti; toplumsal açıdan benzer özelliklere sahip olmayan insanların sürekli ve yoğun olarak, geniş bir alanda birlikte bir alana yerleşmiş bulunması biçiminde tanımlamaktadır (Wirth 2002).

Max Weber (2003), bir yerleşme şeklinin kentsel topluluk olabilmesi için pazarının, savunma amaçlı kalesinin, ekonomisinin, yasalarının ve özerkliğinin olması gerektiğini belirtir (Weber 2003; Yörükan 2006). Bookchin'e (1999) göre kent, bir ekotopluluktur (Bookchin 1999; Türk yılmaz ve Ayaokur 2014). Hançerlioğlu' na (2001) göre kent, değişmiş bir fiziki çevre ve yeni bir ekonomik teşkilatlanma ile birlikte insanın düşünce ve davranışlarına etki eden çoklu sosyal düzeni ifade eder (Hançerlioğlu 2001).

Leones (2006) kenti;

- ✓ Farklı davranış biçimlerinin ve inançların birlikte yaşayabildiği bir yapıya sahip,
- ✓ Farklı topluluklar arasındaki bir takım ihtiyaçlara göre sınırlandırılmış ve düzenlenmiş,
- ✓ Artan bir hareketlilik ve kişisel olmayan ilişkilerin söz konusu olduğu,
- ✓ Farklı etnisiteden, yaştan, inançtan, ırktan insanı bünyesinde barındıran mekânlar olarak tanımlamaktadır (Leones 2006). Bu bağlamda kırdan kente göç eden

bireyler kentleşememekte, farklı ırktan, etnisiteden ve inançtan bireyler yabancılaşma ve dışlanma yaşamaktadır. Aynı zamanda barınma sorunu ortaya çıkarak gecekondulaşma başlamakta ve bu sebeple oluşan çöküntü alanlarında suça yönelme ya da güvensizlik algısı artmaktadır.

Kent; farklı disiplinlerce ekonomik, mekânsal, kültürel, çevresel ve sosyal açılardan farklı yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Kentler ile ilgili sürekli gelişen ve üretilen akademik bilgilerin yanında aynı anlamda kullanılan, kentsel yaşanabilirlik ve yaşam kalitesi; kent ve kentli ilişkisini inceleyen önemli bir konu haline gelmiştir (Keçeli 2013). Afacan (2015) yaşanabilir kentleri; kentte yaşayan tüm insanların ve toplumsal grupların bütünleşebildiği, erişebildiği, paylaşabildiği, rahat ve özgürce bir araya gelebildiği, kullanabildiği yaşam alanları olarak tanımlamıştır. Yaşanabilirlik; sosyal eşitliği, doğal ve yapılı çevreyi, eğitim fırsatlarının eşitliğini, ekonomik refahı, eğlence ve kültürel amaçlı rekreasyonel olanakları barındırdan, toplumların yaşam kalitesini artıran yaşam faktörünün temelidir (Ekici 2021). Yaşanabilir kentlerin oluşturulması için kullanılan planlama ve tasarım ilkeleri, doğal kaynakların kullanımından, ekonomiye, fiziksel çevrenin işlevine ve sosyal yapıya kadar birçok ölçütü kapsamaktadır. İşlevsellik ve estetik açıdan üretilen mekânlar kentlerdeki yaşam kalitesini arttırmaktadır. Keleş'e göre (2010) yaşanabilirlik; kişinin bireysel ve toplumsal huzuruna ve yaşadığı yerde olmaktan dolayı duyduğu tatmin duygusuna etki eden sosyal, çevresel ve mekânsal özellikleri ve niteliği ifade eder (Keleş 2010; Şolt 2018). Son yıllarda yaşanabilir kent kavramı kentsel yenileme kavramı ile sıkça gündeme gelmektedir. Toplumun her kesimi tarafından yorumlanan kavram, kaliteli bir kent yaratma fikrini ortaya koymaktadır. Kentlerin değişme ve dönüşme sürecinde 'yaşanabilirlik'; gelecek kuşakların kaliteli hayat sürmelerinde ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel yapılarının dikkate alınması gerekliliğini öne çıkarmaktadır (Ekici 2021).

1996 yılında ikincisi gerçekleşen Habitat Konferansı'nda yaşanabilirlik kavramı; *"insanın bireysel ve kollektif refahına ve o yerleşimin sakini olmaktan dolayı duyacağı tatmin duygusuna katkıda bulunacak mekânsal, sosyal ve çevresel karakteristiklere ve kaliteye işaret eder"* olarak tanımlanmış ve buna yönelik ilkeler belirlenmiştir. Konferansta özellikle yerleşim alanlarının sürdürülebilirliği ve hakçılık ilkeleri üzerine

yoğunlaşmıştır. 2011 yılında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*OECD-Organisation for Economic Co-operation and Development*), ülkelerdeki insanların yaşamlarını etki edecek çeşitli faktörleri ön plana çıkararak; yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik endeksi adı altında bir sıralama ortaya koymuş ve “konut, gelir, iş olanakları, toplum, eğitim, çevre, şeffaflık, sağlık, hayat memnuniyeti, güvenlik, iş-özel hayat dengesi” (OECD 2022) başlıkları altında değerlendirmeler yapılmıştır.

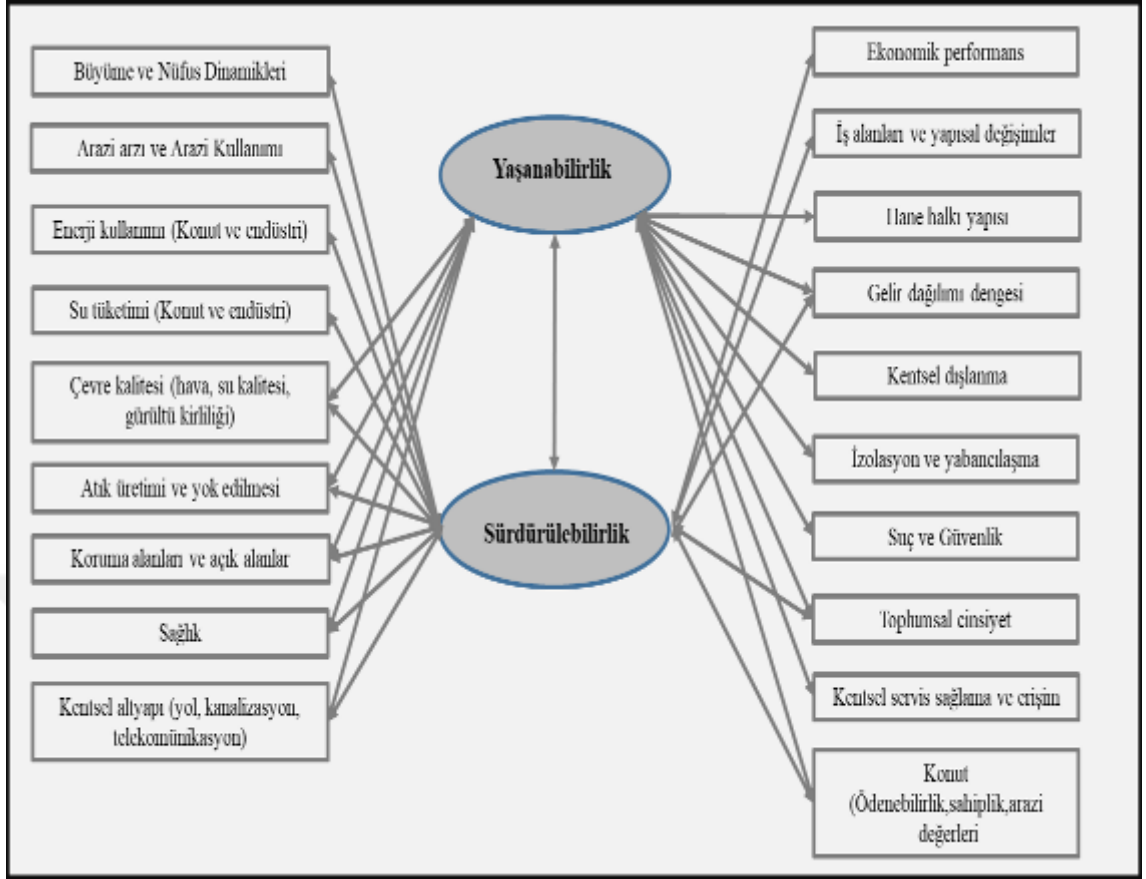
Yuen Ve Ling Ooi (2011) yaşanabilir kenti; yürünebilir sokakları, çekici kamusal alanları, karma kullanımı, altyapı ve ulaşımı, yeşil alanları, uygun fiyatlı konutları, canlılığı, insan ölçeğinde yaya deneyimlerini destekleyen yoğun mahalleleri olan mekânlar olarak tanımlamaktadır (Yuen Ve Ling Ooi 2011; Ekici 2021). Kevin Lynch (2010) yaşanabilir kenti; sağlıklı bir çevreye ve kimliğe sahip olan bir kent olarak tanımlamaktadır. Ayrıca kontrol edilebilen ve birbiriyle uyum içerisinde olan fonksiyonlara sahip olmalı ve çevreye kolayca erişim sağlanması gerekliliğinden bahsetmektedir (Lynch 2010). Lynch, yerleşim kalitesinin performansını ölçmek için canlılık, duygu durumu, uyum, kontrol ve erişim başlıklarını önermektedir. Jack Nasar (1989) ise, çevrenin niteliği ile ilişkilendirdiği yaşanabilirliği; bakım, tarihsellik ve düzen, doğallık, açıklık ve tanımlılık kriterleri üzerinden kullanıcının algısına bağlamaktadır (Nasar 1989; Kalkınma Planı 2020).

Greene (1992) ise yaşanabilirliği mekân kalitesine bağlayarak; kimlik, işlev, cazibe ve düzen olarak 4 temel ölçütle değerlendirmektedir. Çizelge 2.1’ de gösterilen; konfor, bağlantılar, çeşitlilik ve güvenlik işlev başlığı altında; açıklık, denge, süreklilik ve bütünlük düzen başlığı altında; karakter, odak, teklik ve birlik kimlik başlığı altında; ölçek, canlılık, uygunluk ve uyum ise cazibe başlığı altında ayrıntılanmaktadır (Greene 1992; Kalkınma Planı 2020).

Çizelge 2.1 Greene yaşanabilirlik bağlamında mekân kalitesi ölçütleri (Greene 1992; Kalkınma Planı 2020).

İŞLEV	DÜZEN	KİMLİK	CAZİBE
Bağlantılar	Bütünlük	Odak	Ölçek
Güvenlik	Açıklık	Birlik	Uygunluk
Konfor	Süreklilik	Karakter	Canlılık
Çeşitlilik	Denge	Teklik	Uyum

Türkiye’ de; Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından 2014 yılında yayınlanan 10. Kalkınma Planı için hazırlanan “*Yaşanabilir Kentler ve Kentsel yenileme Özel İhtisas Ön Raporu*” nda yaşanabilirlik kavramı üzerinde uzlaşılan genel ilke ve değerler ortaya konulmuştur. Buna göre ilkeler; kamusal alanlar, ekoloji, alan kullanımı, erişim, tasarım, sağlık, kalkınma, güvenlik, eğitim ve kültür başlıkları altında toplanmıştır (Kalkınma Planı 2014). Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından 2019 yılında yayınlanan 11. Kalkınma Planı Raporu ise yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik kalkınma hedefleri doğrultusunda; dirençli, kapsayıcı, sürdürülebilir ve güvenli kentlerin oluşmasını hedeflemektedir. Bu anlamda BM’ nin 3. Habitat Konferansı’ nda (2016) “*herkes için şehirler*” olarak belirlenen ve kentleşme yararından herkesin eşit biçimde faydalandığı, daha yaşanabilir bir kentsel geleceğe ulaşmak için belirlenen hedefler Yeni Kentsel Gündem ile ortaya konulmuştur. Kendi içerisinde anlam kazanan sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik birbirlerini desteklemektedir (Kalkınma Planı 2020). Şekil 2.1’ de sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik arasındaki kavramsal bağı gösteren şema verilmektedir.

Şekil 2.1 Yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik arasındaki kavramsal bağ (Kalkınma Planı 2020).

Şekil 2.1’de yer alan şemaya göre ‘suç ve güvenlik’ kriteri kentin yaşanabilir ve sürdürülebilir olmasında ortak bir rol oynamaktadır. Kişisel güvenlik, bireylerin refahı ve dolayısıyla yaşanabilirlik konusu için temel bir unsurdur. OECD araştırmalarında yaşam kalitelerinin ölçümü için ülkelerde yaşayan kişilere sorular yöneltilmektedir. Örneğin; *“kendinizi geceleri yalnız yürürken güvende hissediyor musunuz?”* sorusuna, Türkiye’de yaşayan insanların %59’u, geceleri yalnız yürürken kendilerini güvende hissettiklerini belirtmiştir. Bu oran, OECD ortalaması olan %74’ ün altında yer almaktadır. OECD üyeleri arasında yer alan Türkiye, 2021 yılında %52 ile istihdamın en düşük olduğu ülke olarak açıklanmıştır. OECD tarafından yaşanabilirlik kriterlerinin ölçülerek alınan ortalamalarda yapılan sıralamada ise 39 üye arasında son sırada yer almaktadır (OECD 2022).

2.1.2 Kentli hakları

İlk olarak 1968 yılında Henri Lefebvre tarafından yayınlanan “Kent Hakkı” adlı eserinde yer alan kent hakkı kavramı; kentsel mekânda yeniden yapılandırılan ilişkiler ile birlikte kontrolü devlet ve sermayeden alarak kent sakinlerine devretmeyi amaçlamaktadır (Arslan 2014). Eserde insanların çevre ve kent değerleri üzerinde birçok hakka sahip oldukları vurgulanmaktadır. Lefebvre, toplumun insanın özgürlüğünün bir eseri olduğundan, ayrıca mekânın da özgün ve insanın arzularının bir ifadesi olduğundan bahsetmektedir. Aynı zamanda kent hakkının da her hak gibi, ancak, bu hakkın sahibi olan insanlar tarafından sahip çıkılabildiği oranda varlığını sürdürebileceğini savunmaktadır (Keleş 1993). D. Harvey (2008), kentsel yenilemeyi ve kentleşmeyi kontrol altına almak için kullanılan kent hakkının, kenti değiştirebilmek için kullanılan temel bir hak olduğunu dile getirmektedir (Harvey 2008; Duman 2017). Tüm bu konular ile tanımlanmaya çalışılan kent hakları; çalışma fırsatlarının çok olduğu, barınma ihtiyacının karşılandığı, güvenli, dolaşımın özgür olduğu, yaratıcı aktivitelerin geliştirilmesine açık, kültürel ve sağlıklı, kazanç ve yaş ayrımı yapılmadan tüm etkinliklerden yararlandırabilen, din, ırk, dil ve kültür farklılıklarına bakılmaksızın bir çok kültürleri birleştirebilmiş, kaliteli çevre ve mimari koşullara sahip, dinlenme, çalışma, oturma, gezme gibi bir çok fonksiyonları arasında uyum sağlanmış, bireylerin yönetime katılmasını sağlayan bir kentte yaşamaktır (Keleş 1993; Karasu 2007). Kentli hakları; hem insanın toplumsal bir üye olarak yaşadığı kentin çevresel ve kentsel değerlerini hem de kentlinin birey olarak sahip olduğu insan haklarını ele almaktadır (Negiz ve Yalçın 2018). Kentli hakları, toplumsal hakların, temel hak ve özgürlüklerin, ekonomik ve siyasal hakların, kültürel hakların ve dayanışma haklarının gerçekleştiği kentsel alanda somutlaşmasıdır. Kentli hakları, kentte yaşayan her birey için ayırım yapılmadan uygulanmalıdır (Geray 2000; Karasu 2007).

Kentli hakları, kentteki kültür ve eğitim faaliyetlerinden yararlanmaktan kenti mekân olarak kullanmaya, suçtan temizlenmiş güvenli bir kentte yaşamaya kadar birçok hakkı kapsamaktadır. Ayrıca temiz su kaynaklarının temini, hava kirliliğinin önlenmesi, kıyı kentlerindeki sahillere eşit biçimde yararlanma, erişilebilir konut üretimi gibi hakları da kapsamına almaktadır.

Tekeli (2001), 1992’de Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen “Avrupa Kentsel Şartı”nın, kentsel haklar (kentli hakları) konusunun öne çıkarıldığı ilk metin olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir. Kentsel şartın metninde, gelecekte gerçekleşmesi planlanan Kentli Hakları Kongresi için temel ilkeleri öne çıkarmak amaçlanmaktadır (Tekeli 2001; Arslan 2014). Şartta, Avrupa kentlerinde yaşayanların sahip olduğu haklar şu şekilde sıralanmıştır:

- 1) *“Güvenlik: Mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasadışı olaylardan arındırılmış, emin ve güvenli bir kent”*
- 2) *“Kirletilmemiş Sağlıklı Bir Çevre: hava, gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunan bir çevre”*
- 3) *“İstihdam: Yeterli istihdam olanaklarının yaratılarak, ekonomik kalkınmadan pay alabilme şansının ve kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanması”*
- 4) *“Konut: Mahremiyet ve dokunulmazlığının garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir, yeterli konut stokunun sağlanması”*
- 5) *“Dolaşım: Toplu taşıma, özel arabalar, yayalar ve bisikletliler gibi tüm yol kullanıcıları arasında, birbirinin hareket kabiliyetini ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan uyumlu bir düzenin sağlanması”*
- 6) *“Sağlık: Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin ve koşulların sağlanması”*
- 7) *“Spor ve Dinlenme: Yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun her birey için spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması”*
- 8) *“Kültür”*
- 9) *“Kültürler Arası Kaynaşma: Geçmişten günümüze, farklı kültürel ve etnik yapıları barındıran toplulukların barış içinde yaşamalarının sağlanması”*
- 10) *“Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre: Tarihi yapı mirasının duyarlı bir biçimde restorasyonu ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanmasıyla, uyumlu ve güzel fiziksel mekânların yaratılması”*
- 11) *“İşlevlerin Uyumlu: Yasama, çalışma, seyahat işlevleri ve sosyal aktivitelerin olabildiğince birbiriyle ilintili olmasının sağlanması”*

12) *"Katılım: Çoğulcu demokrasilerde, kurum ve kuruluşlar arasındaki dayanışmanın esas olduğu kent yönetimlerinde, gereksiz bürokrasiden arındırma, yardımlaşma ve bilgilendirme ilkelerinin sağlanması"*

13) *"Ekonomik Kalkınma: Kararlı ve aydın yapıdaki tüm yerel yönetimlerin doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik kalkınmaya katkı konusunda sorumluluk sahibi olması"*

14) *"Sürdürülebilir Kalkınma: Yerel yönetimlerce ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması ilkeleri arasında uzlaşmanın sağlanması"*

15) *"Mal ve Hizmetler: Erişilebilir, kapsamlı, kaliteli mal ve hizmet sunumunun yerel yönetimi, özel sektör ya da her ikisinin ortaklığıyla sağlanması"*

16) *"Doğal Zenginlikler ve Kaynaklar: Yerel doğal kaynak ve değerlerin, yerel yönetimlerce akılcı, dikkatli, verimli ve adil bir biçimde, beldede yaşayanların yararı gözetilerek korunması ve idaresi"*

17) *"Kişisel Bütünlük: Bireyin sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimine, kişisel refahına yönelik kentsel koşulların oluşturulması"*

18) *"Belediyeler Arası İşbirliği: Kişilerin yaşadıkları beldenin, beldeler arası ya da uluslararası ilişkilerine doğrudan katılma konusunda özgür olmaları ve özendirilmeleri"*

19) *"Finansal Yapı ve Mekânizmalar: Bu deklarasyonda tanımlanan hakların sağlanması için, gerekli mali kaynakları bulma konusunda yerel yönetimlerin yetkili kılınması"*

20) *"Eşitlik: yerel yönetimlerin, tüm bu hakları bütün bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayrım gözetmeden, fiziksel veya zihinsel özürlerine bakılmadan, eşit olarak sunulmasını sağlamakla yükümlü olması"* (Avrupa Kentsel Şartı Bildirgesi 2022).

Güvenlik; bireylerin en temel gereksinimlerinden biridir ve diğer önemli faaliyetleri gerçekleştirmek için ön şart olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bireylere kendilerini güvende hissettirecek mekânlar oluşturulması büyük önem taşımaktadır. 1992' de onaylanan Avrupa Kentsel Şartı' nda yaşanabilir ve sürdürülebilir kent için belirlenen ilkelerin başında güvenlik ilkesi yer almaktadır. Kentli hakları çerçevesinde ele alınan

ilkeler ile kentliler için yaşanabilir ve sürdürülebilir bir kent inşa etmenin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Brown ve Kristiansen (2009)' a göre kent haklarının geliştirilmesi, kentliye ve kente beş noktada katkı yapar (Arslan 2014);

- ✓ Kent yaşamının tüm kentliye yarar ve özgürlük sağlaması,
- ✓ Kenti eşitlik gözeterek, etkili ve şeffaf biçimde yönetmek ,
- ✓ Yerel karar alma sürecine demokratik şekilde katılma ve saygı gösterme,
- ✓ Sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda farklı yaşamlara saygı,
- ✓ Kentsel şiddetin, fakirliğin ve sosyal dışlanmanın azaltılması

Bu özellikler, Avrupa Kentsel Şartı kriterleri ve OECD yaşanabilirlik ilkeleri ile uyum sağlamaktadır. Tüm bu ilkeler kentli hakları, kentsel yaşanabilirlik ve kentsel güvenlik arasında bir bağ olduğunu göstermektedir.

Türkiye' de ise Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber kent gelişimlerine özel bir önem verilmiştir. Kentlerin düzenli ve sağlıklı gelişim göstermesi için yasal ve yönetsel adımlar atılmaktadır. Türkiye' nin 1950 yılından itibaren endüstri alanında gelişmeye başlaması, kırdan kentlere yaşanan nüfus hareketlerini hızlandırmış ve kentsel yerleşim alanlarının önemini artmıştır (Negiz ve Yalçın 2018). Türkiye' de kentli hakları konusu açısından ilk olarak 1982 anayasası ele alınabilir. Anayasa' daki bazı maddeler konu ile ilişkilendirilmiştir. Anayasa' nın 23. maddesinde "yerleşme özgürlüğünün", "sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak amacıyla sınırlanabileceğini" 5. maddesinde, "kişinin ve toplumun huzur ve mutluluğunun devletin temel amaç ve görevlerinden olduğu" belirtilmektedir. Ayrıca 35. maddede "mülkiyet hakkı", 43. Maddede "kıyılardan yararlanma", 46. maddede "kamulaştırma", 56. maddede "sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması", 57. maddede "konut hakkı", 65. maddede "sosyal ve ekonomik hakların sınırı", 127. maddede "mahalli idareler" ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir. Anayasa dışında kentlilerin hakları konusunda yasal olarak doğrudan bir düzenleme yapılmamıştır. Kente karşı işlenen suçların engellenmesi için "2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 1593 Umumi Hıfzıssıhha Kanunu; 2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu; 6785, 1805 ve 3194 Sayılı İmar Kanunları" dolaylı olarak sağlıklı kentler

oluşturulmasına yönelik düzenlemelerdir. Ayrıca “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2006 tarihli ve 5491 sayılı Çevre Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” çevre korumaya yönelik hükümleri kapsamaktadır (Ertan 2008; Gönüllü 2014). 1982 Anayasası’nın 19. Maddesi’ne bakıldığında “*herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir*” denilerek güvenlik hakkı anayasal bir hak olarak konumlandırılmıştır (Negiz ve Yalçın 2018).

Türkiye’de kentli hakları ve yaşanabilir kent kriterleri içinde yer alan; kültürel değerler, ekonomik büyüme ve istikrar, iş olanaklarının artması, eğitim, sosyal uyum, sağlık hizmetleri, bireysel, toplumsal huzurun artışı ve kent güvenliği ile ilgili konular kentsel sürdürülebilirlik başlığı altında önem kazanmaktadır.

2.2 Kentsel Sürdürülebilirlik

Kentlerin sürdürülebilirliği; mevcut ve potansiyel kaynaklar ile birlikte geçmişten gelen birikimleri geleceğe en akılcı şekilde aktarmak olarak ifade edilebilmektedir. Bunlar; başta arkeolojik miras ve kent mimarisi olmak üzere, sosyo kültürel yapı, ekonomik yapı, çevresel değerler, kent içinde varolan doğal kaynaklar, mevcut yapı stoğu gibi sıralanmaktadır. Bu değerlerin toplumsal ilkelerle bir bütün olarak kullanılması kentlerde sürdürülebilirliği sağlamaktadır (Özden 2008). Kentleşme hızının artışı ile kentlerin nüfusu artmakta ve dolayısıyla kentsel planlamanın önemi dikkat çekmektedir. Fiziksel gelişim sağlayan ve mekânsal birim olan kentler artık günümüzde çeşitli ağlar yaratan ve bu anlamda ekonomik değerlerinin tekrar ele alındığı ve biçim değiştirdiği yapılardır. Dolayısıyla, kent çeperleri artık kentlerin yakın çevreleri olarak anılmamakta, daha geniş coğrafyalardan bahsedilmektedir. Kentsel yaşam kalitesinin azalması, sosyal ayrışma, işsizliğin artması gibi konular bu anlayışın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Yazar 2006; Tosun 2013).

Sürdürülebilirlik kavramından ilk kez, 1983’te Norveç eski başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan ve 1987 tarihinde yayınlanan Brundtland Raporu’nda bahsedilmiştir. Brundtland Raporu’nda; hızlı nüfus artışı, doğal kaynakların aşırı tüketilmesi, yoksulluk gibi konular incelenmiş, kentlerin hızlı gelişimleri sonucunda kontrolsüz yayılımları gibi kentsel problemler mercek altına alınmış ve kentlerin sürdürülebilirliği

vurgulanmıştır (Akpınar 2021). Rapora göre sürdürülebilirlik; *"bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak"* olarak ifade edilmektedir (Tekeli 1996). Brundtland raporundan itibaren sürdürülebilirlik; çevresel koruma, ekonomik kalkınma ve sosyal adalet ile bağ kurulan bir kavram olmuştur. (Duman 2017). Sürdürülebilirlik; gelecek kuşakların hakları saklı olmak koşulu ile toplum ve doğa arasında kurulan her türlü etkileşim sonucu ekosistemlerin devamlılığının sağlanmasıdır. Bu etkileşimleri oluşturan her ögeyi koruma altına alarak ve yaşama hakkı vererek geleceğe aktarılması olarak tanımlanabilmektedir (Kışlalıoğlu ve Berkes 1990).

Rio de Janeiro kentinde, 25-27 Nisan 2000 tarihinde gerçekleştirilen Kentsel Yenileşme ve Sürdürülebilirlik konferansı (*First International Conference On Urban Regeneration And Sustainability*) (2000), sürdürülebilirlik kavramını, kentsel alanların, gelecek kuşakların seçeneklerini kısıtlamadan ve kent sınırlarının içerisinde ve dışarısında negatif etkilere neden olmadan toplumun istediği yaşam kalitesi seviyelerinde işlevlerini devam ettirmesi şeklinde kente bağlamaktadır (Duman 2017). Wu (2014); sürdürülebilir kenti; kent içerisinde ortaya çıkan değişimlerin ekonomik, çevresel ve toplumsal eylemler aracılığı ile insan ve doğa arasındaki döngüsel ilişkinin refah seviyesini korumaya yönelik, tekrarlanabilir bir süreç olarak ifade etmektedir (Wu 2014; Akpınar 2021).

Brundland Raporu'nda sürdürülebilir kent ile ilgili üç konu üzerinde durulmaktadır Bunlar;

- ✓ Kent toplumunda, kamu hizmetlerinden yararlanma, ortak alanların kullanımı ve yaşam kalitesinin arttırılması gibi problemlerin aşılması,
- ✓ Kent, bir yerleşme alanı olarak kendini idame etme yeteneğinin geliştirilmesi,
- ✓ Kentin çevresel değerlerini koruyarak, kapasitesi dışındaki kullanımları ve geri kazanımı zor olan kaynak tahribatlarının engellemesi gerekliliği (Bayram 2001; Tosun 2013). Edwards (1999) ise Brundtland Raporu'nda (1987) bahsedilen sürdürülebilir kent kavramı kriterlerini dört ana başlık altında incelenmektedir:

1) Kent (city) ölçeğinde: Trafik yoğunluğunun azaltıldığı caddeler, nüfus yoğunluğunun arttığı banliyo bölgeleri, çekici kent kriterleri önem taşımaktadır.

2) Yakın çevre (neighbourhood) ölçeğinde: Sokak ve caddelerin güvenli hale getirilmesi, ulaşım akslarının yaya öncelikli olması, eşit arsa kullanımının sağlanması, tarihi binaların korunması, yöresel ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, bisiklet yolları, tramvay yolları, ön plana çıkmaktadır.

3) Yerel (local) ölçekte: Yeşil kuşakların/koridorların güçlendirilmesi ile doğa ile tasarımın (park, bahçe vb.) artırılması, terkedilmiş/harap binaların ve arsaların yenilerek kullanımı önem kazanmaktadır.

4) Bina ölçeğinde: Yenilenebilir enerji kaynak kullanımının artırılması, korunaklı yerleşimlerin (self-sheltering layouts) kullanıcı kontrolünde enerji işletimi, sağlıklı, doğal ve yerel mimariden yararlanan, iklime dayanıklı tasarımlar ön plana çıkmaktadır (Edwards 1999).

Sürdürülebilirlik kavramında; sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik boyutları iç içe geçmiştir ve bu boyutlar birbirleri ile ilişkilidir. Ekonomi sosyal yaşam içinde bütünüyle var olduğundan çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik ile doğru orantılıdır (Akalin 2017). Dolayısıyla kentlerin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarda sürdürülebilir olması amaçlanmalıdır. Ekonomik sürdürülebilirlik; gelecekteki ihtiyaçlardan taviz verilmeden tüketim düzeyini karşılayan üretimi tanımlar. Ekonomistler, doğal kaynakların sınırsız olduğunu düşünerek, kaynakların etkili biçimde ayrılması gerektiğine ve tahrip edilen kaynakların da düzeltilebileceğine inanmaktadırlar. Ancak günümüzde bu inancın aksine, sürekli büyüyen ekonomik sistemi karşılamakta zorlanan doğal kaynakların sınırsız olmadığı görülmektedir (Gök ve Yiğit 2017).

Stren ve Polese (2000) sürdürülebilirliği sosyal boyutuyla tanımlamaktadır. Buna göre sosyal sürdürülebilirlik; kent nüfusunun yaşam kalitesini iyileştirerek toplumsal bütünleşmenin sağlanması ve ayrıca sosyo kültürel açıdan çeşitli toplulukların birarada yaşamasına olanak tanıyan uyumlu büyüme ve kalkınma olarak tanımlanmaktadır (Stren ve Polese 2000; Duman 2017). Sosyal sürdürülebilirlik; insan hakları, eşitlik, gelir dağılımında adalet, yoksulluk, sosyal güvence, istihdam, sosyal adalet, yaşam kalitesi,

eğitim, engelliler, sağlık, konut durumu, yeşil alanlar, sosyal tesisler ve toplumsal katılım gibi kavramları ön plana çıkarmaktadır (Gök ve Yiğit 2017). Sosyal sürdürülebilirlik, sosyal ve kültürel açıdan farklı grupların bir arada uyumlu olarak, güven içerisinde birlikte yaşayabilmesi, toplumsal bütünleşmenin sağlanması ve toplumun tüm kesimleri için yaşam kalitesinin artırılması olarak ifade edilmektedir. Barbier (1987) ve Konning (2002), kültür, sosyal adalet ve eşitlik gibi toplumsal huzuru oluşturan konuların sosyal sürdürülebilirlik konusu içerisindeki öneminden bahsetmektedir. Littig ve Griessler (2005) ise sosyal sürdürülebilirliği, toplum ile doğa arasındaki ilişkinin belirleyicisi ve toplumsal kalitenin bir gereği olarak ifade etmiştir. Buna göre sosyal sürdürülebilirlik; insanlara, çalışabilmeleri için kendi özsaygılarına yakışır işlerin sağlanması ile mümkün olacaktır (Littig ve Griessler 2005; Akalın 2017).

Çevresel sürdürülebilirlik ise; toplumların gereksinimlerinin biyolojik çeşitliliğe zarar verilmeden, ekosistemin üretim kapasitesi aşılmadan karşılanmasına olanak sağlayan bir direniş, birbirine bağıllık ilişkisi ve denge olarak ifade edilebilir (Gök ve Yiğit 2017). Çevresel sürdürülebilirlik, kentsel alanların ekolojik planlama anlayışı ile planlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yeşil yol, yeşil altyapı ve yeşil kama gibi sistemler ile yapılan çalışmalar, peyzaj tasarımlarında ekolojik yaklaşımların giderek önem kazandığını göstermektedir (Korkut vd 2017).

Türkiye’ de sürdürülebilirlik kavramı çevre boyutuyla dikkate alınmaktadır. Hazırlanan kalkınma planlarında çevre kirliliğinin engellenmesine dair politikalar ön plana çıkmaktadır. 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı’ nda doğal kaynakların etkili kullanımına dair konu ortaya konmaktadır. Türkiye’de sürdürülebilir kalkınmayla ilgili yaklaşımlar ilk kez, 1992’ de Rio Konferansı Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’ nin yürürlüğe girmesiyle gündeme gelmektedir (Duman 2017). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda bu konu kapsamlı olarak genişletilmiş ve insan odaklı gelişim ve yönetim anlayışı çerçevesinde, çevrenin doğal ve kültürel varlıklar ile gelecek nesilleri de göz önüne alarak korunması gerekliliği kabul edilmiştir. Sürdürülebilir kentleşmenin hedefleri ise şu şekilde ortaya konulmaktadır;

- ✓ Yoksulluğa çözüm üretmek,
- ✓ Yaşam kalitesini geliştirilmek,

- ✓ İş ve açlık problemlerini çözmek,
- ✓ Sağlığa dair temel gereksinimleri karşılamak,
- ✓ Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak,
- ✓ Biyolojik çeşitliliği korumak ve geliştirmek,
- ✓ Teknolojiyi yeniden yapılandırmak,
- ✓ Nüfus artışını denetim altına almak,
- ✓ Temiz ve güvenilir su bulmak (Tosun 2013)

Sosyal ve kültürel açıdan farklı grupların bir arada uyumlu olarak, güven içerisinde birlikte yaşayabilmesi, toplumsal bütünleşmenin sağlanması ve toplumun tüm kesimleri için yaşam kalitesinin artırılması olarak ifade edilen sosyal sürdürülebilirlik, herkese yetecek doğal kaynakların olmasını hedefleyen ekonomik sürdürülebilirlik kentsel güvenliğin sağlanması için ihtiyaç duyulan hedeflerdir. Sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi ve güvenlik arasında bir bağ kurulmaktadır.

Brundtland raporu ile başlayan kentlerin sürdürülebilirliğinin gerçekleştirilmesi için gerekli tüm çabalar uluslararası konferanslarda ve oturumlarda sıklıkla dile getirilmiş ve kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasının önemi vurgulanmıştır (Çizelge 2.2). Avrupa Kentsel Şartı'ndan (1992), Habitat III (2016) konferansına kadar tüm oturumlarda sürdürülebilir, yaşanabilir ve güvenli kentlerin oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda sürekli gelişim gösteren konferans çıktıları uygulamaya geçirildiği takdirde sürdürülebilir, yaşanabilir ve güvenli kentlerin olduğu bir dünya yaratmak olası görünmektedir.

Çizelge 2.2 Kentlerin sürdürülebilirliğinin tartışıldığı uluslararası konferanslar

Tarih	Konferans Adı	Sonuçlar
1972	Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı Stockholm Deklarasyonu	Avrupa’da 20.yy ortalarında ilk kez tarihi kentlerin korunması ve bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılması bütünleşmiş koruma ilkeleri ışığında dile getirilmiştir. Çevreyi korumanın ve onu gelecek nesillere aktarmanın önemi vurgulanmıştır.
1972	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme	Kültürel ve doğal mirasın tespit edilmesi, korunması ve gelecek nesillere bırakılmasını ve bu amaç doğrultusunda ülke kaynaklarının sonuna kadar kullanılması yükümlülükleri verilmiştir. (Kalelioğlu ve Özkan 2000).
1975	Amsterdam Deklarasyonu	Bütünleşmiş koruma üzerinde durulmuş; çevre ölçeğinde korumanın genel ilkeleri belirlenmiştir.
1985	Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi	Granada Antlaşması olarak da bilinen sözleşmeyle; kentsel ve kırsal çevrelerin ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan gelişmesi ve gelecek nesillere kültürel kaynaklar sistemi devredilmesinin önemi üzerinde durulmuştur.
1987	Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması İçin Icomos Bildirgesi	Amsterdam Deklarasyonu’nun geliştirilmiş hali olarak tanımlanmaktadır.
1992	Avrupa Kentsel Şartı	Toplam onüç bölümden oluşan Avrupa kentsel şartının ‘Kentlerde Çevre ve Doğa’ başlığı taşıyan ikinci bölümünde, sürdürülebilir gelişme ilkesinden söz edilmektedir.
1992	Birleşmiş Milletler Çevre Ve Kalkınma Konferansı Rio Deklarasyonu	178 ülkenin katıldığı konferansta sosyal, ekonomik, idari ve çevresel sürdürülebilirliğe bir bütün şeklinde ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Konferans sonunda 5 önemli belge kabul edilmiştir. Bunlar: 1)Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 2)Rio Deklarasyonu 3)Gündem 21 4)Ormancılık Prensipleri 5)Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’dir.
1993	Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması	Çevrenin korunmasını en önemli ilke olarak kabul edilen sürdürülebilir kalkınma da ‘çevre ile uyumlu büyüme’ ifadesi ile anlaşmanın ikinci maddesinde yer almaktadır.

Çizelge 2.2 Kentlerin sürdürülebilirliğinin tartışıldığı uluslararası konferanslar (devam)

1993	Sürdürülebilir Kentler Projesi	1993 tarihinde çevre gündeminin genişlediğinin farkına varan Avrupa komisyonu 1993-1996 tarihleri arasında kendi bünyesindeki uzmanlık grubunca sürdürülebilir kentler projesinin ilk etabını oluşturmuştur.
1994	Aalborg Sözleşmesi	Avrupa kentlerinin, geleneğin, kültürün ve kültürel mirasın bekçileri olduğu, bu mirasın korumak, kollamak, geleceğe aktarmak konusunda sorumluluk taşıdıkları, bu amaçla yerel yönetimlere de önemli görevler düştüğü kabul edilmiştir.
1996	Sürdürülebilir Kentler Raporu	Çevre gündeminin genişlediğini fark eden Avrupa komisyonu uzmanlık grubu tarafından 1993-1996 tarihlerinde hazırlanan rapor, sürdürülebilirliğin içeriğinin kentsel alanlara uyarlanması üzerinde yoğunlaşmıştır.
2000	Birinci Uluslararası Kentsel Yeniden Oluşum ve Sürdürülebilirlik Konferansı	Rio De Janeiro’ da gerçekleştirilen konferans, kentsel çevrenin, ulaşımdan toplumsal soyutlanmaya ya da kentlerde suçun önlenmesine kadar çeşitli boyutlarını gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır.
2000	Binyıl Kalkınma Hedefleri	New York’ta BM Binyıl Zirvesi’nde ülkeler bir araya gelerek açlık ve yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir olması için 2015 yılına kadar iş birliği yapmayı taahhüt etmişlerdir (Tuğaç 2018).
2015	Birleşmiş Milletler 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	New York’taki BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kabul edilmiştir. 2015 yılından itibaren Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin yerini almış olan sürdürülebilir kalkınma hedefleri, yoksulluğu ortadan kaldırmak, dünyanın korunması ve refahın sağlanması için harekete geçilmesi çağrısını içermektedir.
2016	Habitat III Konferansı	Gerek sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uygulanması, gerekse kentleşmenin sorunlarının tartışılması ve yeni yol haritasının belirlenmesi konularında fırsatlar sunması açısından Konferans büyük önem taşımaktadır.

Çizelge 2.2’ de bahsedilen oturumlarda; kentlerin tarihinin korunması, çevrenin sürdürülebilir olması, ekonomik, fiziksel ve sosyal anlamda kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve güvenli yaşam alanlarının oluşturulması gibi konulara vurgu yapılmaktadır. Avrupa Kentsel Şartı’nda belirlenen ilkeler arasında yer alan kentli haklarından, sürdürülebilirliğe ve kentsel gelişime odaklı kentsel yenileme süreçleri ele alınmıştır. Tüm kavramların birbiri ile bir bütün olduğu takdirde kentsel gelişimin sağlıklı olması mümkün gözükmemektedir. Birbirini tamamlayan kavramları birbirinden ayırmadan süreçleri yönetmenin önemi tüm konferanslarda vurgulanmaktadır.

Dünya nüfusunun büyük oranda kentlerde yaşamaya başlaması ile bütüncül kent planlaması olgusu önem kazanmaktadır. Bu olgu kentsel gelişmeyi; toplumsal, sosyal, ekonomik, fiziki ve çevresel boyutları ile ele almaktadır (Bilgili 2017). 1980’lerde ortaya çıkan ve 1990’ lı yıllarda kentsel yenileme ile ilişkilendirilen sürdürülebilirlik, kentsel gelişme için bütünlük bir yaklaşımı içermektedir. Bu bağlamda beklenen kentsel yenileme uygulamalarının hedefleri ile sürdürülebilirlik hedefleri birbirleri ile uyum içerisindedir. Kentsel yenileme gündeminde kentsel bir politika olarak ele alınan sürdürülebilirliğin ekonomik anlamda etkili, çevresel anlamda sürdürülebilir ve sosyal anlamda gereksinimleri karşılayıcı olması gerektiği vurgulanmaktadır (Duman 2017).

Yang’e (2010) göre, sürdürülebilirlik ve kentsel yenileme birbiri ile örtüşen kavramlardır ve her ikisi içinde uzlaşmış üç temel amaç bulunmaktadır. Bunlar;

- ✓ Ekonomik gelişim ile birlikte sosyal iyileşmeleri de sağlamak,
- ✓ Ekonomik gelişim ile birlikte çevresel iyileşmeleri de sağlamak,
- ✓ Gelecek nesillerin gereksinimlerine yönelik kentsel yenilemelere uyumlu kapasiteyi arttırmaktır (Yang 2010; Akalın 2017).

2.3 Kentsel Yenileme

Kentsel yenileme uygulamaları ilk kez 19. Yüzyılda Sanayi Devrimi ile başlayan Avrupa kentlerinin büyüme hareketleri ve kırdan kentlere yapılan göç sonucunda, belirli bölgelerin yıkılarak tekrar yapılması (kentsel yenileme) olarak ortaya çıkmıştır (Gürler 2003; Şişman ve Kibaroglu 2009). Kentsel hareketler süregelirken 20. Yüzyılın ilk yarısında patlak veren İkinci Dünya Savaşı, kentlerin yıkımına neden olmuş ve yeni bir

kentsel yapılanma zorunlu hale gelmiştir. Savaşın ardından ortaya çıkan sosyal sorunlar, ekonomik bozulmalar kentlerde büyük bir çöküşün başlamasına yol açmıştır (Özden 2008). Kent merkezinin ve çevresinin gerilemeye ve köhneleşmeye başlaması bu döneme rastlamaktadır. Bu sırada Batı Avrupa’da hizmet sanayisindeki teknolojik değişim ile tekrar yapılanmanın başlaması kentlerin morfolojik yapılarını değiştirmiş ve aynı zamanda kent merkezi ve çevresinde metruk yapılar oluşturmuştur (Duman 2017).

Kent planlama kaynakları incelendiğinde; kentsel yenileme kavramının tanımı bilim insanlarının dünyaya bakış açıları ve konuya yaklaşım şekilleri doğrultusunda birbirinden farklılaştığı görülmektedir (Yılmaz 2009). Batı’nın kabul ettiği kentsel yenileme tanımı; kentsel problemlerin çözümü ile ilgili olarak, değişim yaşayan bir alanın fiziksel, ekonomik ve sosyal koşullarına geniş kapsamlı ve kalıcı çözüm sağlamayı hedefleyen eylemler, şeklindedir (Thomas 2003; Duman 2017). Lichfield’a (1992) göre kentsel yenileme; kentsel çöküntülerin oluşma nedenlerini daha iyi kavrama gereksiniminden doğar ve gerçekleştirilen uygulamalarda ortaya çıkan sonuçlara yönelik bir anlayıştır. Donnison’a (1993) göre ise kentsel yenileme; kentsel bozulma sürecinde ortaya çıkan sorunları çözümlemek için kullanılan koordine yöntemlerdir. Roberts (2000) kentsel yenilemeyi; bir alanın fiziksel, çevresel, sosyal ve ekonomik şartlarının devamlı olarak iyileştirilmesine çalışılan, kapsamlı ve bütünlük amaç ve eylem olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda yok olan ekonomik faaliyetlerin yeniden hayata geçirilmesi, geliştirilmesi, toplumsal dışlanmaların yaşandığı alanlarda, toplumun birbirine entegre edilmesi, ekosistem dengesi yitirilerek bozulmalar yaşandığı alanlarda bu dengenin tekrar sağlanması amaçlanmaktadır (Lichfield 1992; Donnison 1993; Roberts 2000; Akkar 2006).

1850’ li yıllardan itibaren kırsal alanlardan kentlere başlayan göç, Sanayi Devrimi ile yoğunlaşarak artmış ve bu durum çeşitli sağlık ve yerleşim sorunları ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda bu artış sosyal ve ekonomik sorunları da kentleri etkisi altına alarak önemli oranda çöküntülere yol açmıştır. Eski bölgeler zarar gördükten sonra bulvar ve cadde vb. yeni alanlar, eğitim binaları, idari yapılar, opera binaları, kültür merkezleri ve istasyonlar inşa edilmiştir (Bonacorsi 1996; Özden 2008). Sanayi Devrimi sonrasında kentlerde çevre kirliliğinin artması, kalabalık ve yaşam kalitesi düşük yapı stoğu, sanayi alanlarının düzensiz yapılaşması ve elverişsiz altyapı kentlerin sağlıklı gelişimini

ortaya çıkarmıştır (LeGates ve Stout 1998; Madanipour 2000; Oc ve Tiesdell 1997; Akkar 2006). 19. yüzyıl Avrupasında yıkıp yeniden yapma olarak başlayan kentsel yenileme hareketleri, Sanayi devriminden sonra 20 yy' ın ilk yarısında İngiltere'deki "Bahçe Kent Hareketi" ve "Yeni Kentler Hareketi" ne paralel olarak gelişen "Modernist Hareket", kentlerdeki dönüşüm stratejilerine öncülük ederek devam etmiştir. "Modernist Hareket" kentin çöküntü alanlarının yıkılarak daha yüksek yapılar ve daha fazla yeşil alan ile yeniden planlanması olarak gündeme gelmiştir. Bu hareketin başlaması ile Paris (Şekil 2.2) başta olmak üzere, bir çok Avrupa kenti bu ilkelere göre yeniden inşa edilmiştir (Akalın 2017). Ayrıca, bu kentlerde hem taşıt ve yaya trafiği hem de kentsel fonksiyonlar birbirinden ayrılmıştır (Boddy 1992; Oc ve Tiesdell 1997; LeGates ve Stout 1998; Akkar 2006).

Şekil 2.2 Paris kentsel yenileme hareketleri

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa kentlerinde meydana gelen yıkımlar yeniden yapılanma konusunu gündeme getirmiş ve yenilenme sürecinde Modernist Hareket' ten yararlanılmıştır (Akkar 2006). Bu dönemde merkezi yönetimler ve yerel yönetimler yapılanma politikaları ortaya koyarak kentsel planlama ilkelerini içeren kentsel yenilemenin kurumsallaşmasını sağlamıştır (Akalın 2017). Kentsel gelişim (*urban development*) uygulama politikaları 1940'ların ikinci yarısından itibaren ön plana çıkmaktadır. Bu yıllarda batının kent ve kasabalarında banliyöleşme oluşmuştur. Aynı zamanda yeşil kuşağın ötesinde modernist tasarım ve planlama kriterlerine göre gelişen

yeni kentler kurulmuş; var olanlarda ise hızlı bir büyüme gözlenmiştir (Akkar 2006). 1950 li yıllarda sefalet yuvaları olarak adlandırılan ‘slum’ ların temizlenmesi başlamıştır (Andersen 1999; Özden 2008). Aynı zamanda 1950’ lerde post endüstriyel zamanların başlamasından sonra terkedilmiş endüstri alanların kamusal kullanım potansiyelleri ortaya çıkarılmıştır. Kent merkezinde kalan ve daha çok gelişme bölgelerindeki yeni konut alanlarının ekolojik, ekonomik ve sosyal değerlerin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır (Köknar 2012). Kentsel alan parçalarının yıkılarak yeni doku ve caddeler yapılandırılması, trafik düzeninin tekrar düzenlenmesi vb. eylemler barındıran bu politika, 1960’ lı yıllarda tarihi binaların korunması düşüncesi ile birlikte geride bırakılmıştır (Özden 2008).

1960’ lı yıllar kentsel yenileme politikaları açısından dönüm noktası olmuştur. 1960’lı yıllarda ve aynı zamanda 1970’li yılların başlarında ‘kentsel iyileştirmeye’ politikalarına önem verilmiştir. Kentlerde yaşanan toplumsal bozulma ile fiziksel bozulma arasında bir bağlantı olduğu kabul edilmiştir. Bu bağlamda kentsel yenileme projelerinde toplumsal açıdan iyileştirmeye yönelik stratejiler geliştirilmeye başlanmıştır (Akalın 2017). Bu dönemde dönüşüm projelerinde kentsel mekanların yenilenmesi ve korunmasında yöre sakinlerine de söz hakkı verilmesi gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır (Özden 2008). Bu dönemde kent çeperleri ve kenar mahallelerdeki dönüşüm uygulamalarına öncelik verilmiştir. Merkezi yönetimlerin liderliğinde gerçekleştirilen bu projeler, kentsel yenilemenin fiziksel değişiminin yanında toplumsal değişiminin de göz önüne alınması açısından büyük öneme sahiptir. Yoksul mahalleler ile kent merkezlerinin yenilenerek iyileştirilmesi öncelikli kentleşme politikaları olarak gündeme oturmuştur (Akalın 2017).

1980’ler, kentsel yenileme politikalarında önemli değişimlerin yaşandığı ve “Kentsel yeniden yapılandırma” (*urban redevelopment*) stratejisinin genel olarak kullanıldığı bir dönemdir. 1980’lerin dönüşüm uygulamalarının merkezinde, atıl ve çöküntü haline gelmiş alanların ekonomisini canlandırmak yer almaktadır (Akkar 2006). Bu alanlarda ortaya çıkan toplumsal düzensizlik kamu otoritelerinin konuya müdahale etmesini zorunlu hale getirmiştir. Yaşanan bu durum, bir çok ülkede kentsel yenilemeyi hedefe odaklayan bir görev yerine, yerleşim alanlarında sürdürülebilirliği sağlayarak fiziksel ve

sosyal sorunları çözmeyi hedefleyen bir anlayışa evrilmesini gerektirmiştir (Andersen 1999; Özden 2008).

Kentsel canlandırma, 1990 sonrası kentsel yenileme uygulamalarında kullanılan müdahale biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok aktörlü dönüşüm süreci bu dönemde kabul görmüştür. Kamu ve özel sektörlerin yanı sıra sivil toplum örgütleri, gönüllü kuruluşlar ve farklı toplumsal kesimlerin de projelere katılımları sağlanmıştır. Hedeflenen ekonomik gelişim ile birlikte tarihi ve kültürel mirasın da korunması gerekliliğinin anlaşıldığı bu dönemde, “kentsel koruma” kavramı kentsel yenileme müdahale biçimlerinin arasında ön plana çıkmaya başlamıştır (Akalin 2017). İnşaat sektörünü canlandırarak ekonomiye önemli katkı sunduğu fark edilen kentsel yenileme 2000’li yıllar ve sonrasında özellikle İngiltere’de ‘Yap İşlet Devret’ modeli ön plana çıkmaktadır (Michael ve Mccarty 2013; Akalin 2017).

Roberts’in (2000), karşılaşılan kentsel problemlerin çözümünde kentsel yenileme modeli olarak görülen birçok farklı kentsel müdahale biçimlerinin uygulandığından bahsetmektedir. Her kentsel problem için geliştirilen çözümler, o günün şartlarına göre mekâna ve zamana uygun olarak yapılmalıdır (Roberts 2000; Şehircilik Şurası 2017).

Kentsel yenileme; kent içinde yapılacak yeni ve mevcut yapılara ilişkin kararların alınması, kentin doluluk ve boşluk oranlarının gözden geçirilerek yenilenmesi, korunması gereken yapılarla ilgili olarak koruma ilkelerinin saptanması, alanın yeniden işlevlendirilmesi, ulaşım ağının gözden geçirilmesi, sosyal profil ile ilgili politikaların belirlenmesi gibi kapsamlı ve önemli hedefleri olan bir uygulamadır (Özden 2008).

Turok (2005) günümüzdeki kentsel yenilemenin üç özelliğinden bahsetmektedir. Bunlar;

- ✓ Bir yerin doğasını değiştirmeyi hedeflemektedir ve yöre sakinlerini sürece katmayı istemektedir.
- ✓ Alanın problemlerine ve potansiyeline bağlı olarak yönetimin sorumluluklarıyla ortak hareketle hedefleri içermektedir.
- ✓ Farklı katılımcıların birbirleri ile yaptıkları ortaklık şekillerini kapsamaktadır (Turok 2005; Duman 2017).

Kentsel yenilemenin hedefleri arasında;

- ✓ Kentin ticari ve endüstri alanlarında daha iyi koşullara sahip olması için ekonomiyi canlandırmak,
- ✓ Kent altyapısını ıslah etmek,
- ✓ Kentlerde nitelikli çevreler ve daha iyi yaşam koşulları oluşturmak,
- ✓ Sosyal sorunların yoğun yaşandığı alanlarda sosyal dönüşümleri gerçekleştirmek,
- ✓ Tarihi yapıların korunmasını ve kullanılmasını temin etmek,
- ✓ Ucuz konut temininin sürekliliğini gerçekleştirmek,
- ✓ Kentlerin kimliklerini korumak amacıyla eski yapıların yıkılıp yeniden yapılması yerine yapıları tümüyle korumak,
- ✓ Enerjiyi korumak,
- ✓ Kentsel yenileme projelerinde, Sosyal, yasal, yönetsel, ekonomik, planlama ve tasarım boyutları birlikte kuşatarak bütüncül ve entegre bir strateji gütmek (Roberts 2000; Duman 2017).
- ✓ Dönüşüm sonrası yöre sakinlerinin orada ikametini garanti etmek,
- ✓ Dönüşüm sürecini yönetenlerin ve tüm paydaşların işbirliği içinde uzlaşmalarını sağlamak (Roberts 2000; Duman 2017)
- ✓ Yerel yönetimlere yetki dağıtılmasını sağlamak,
- ✓ Özel sektör ve kamu- özel ortaklıklarının katılımını sağlamak (Özden 2008).
- ✓ Ekonomik, doğal ve insani kaynakların doğru kullanımını sağlamak (Roberts 2000; Duman 2017)
- ✓ Kentsel alan şartlarının ayrıntılı analizine dayanarak fiziksel yapı, ekonomik, sosyal ve çevre koşullarının birbiri ile uyumunu hedeflemek (Roberts 2000; Duman 2017), yer almaktadır.

Tekeli'nin (2014) ifadesine göre, kent nüfusunun sürekli artışı nedeniyle kentsel alanların değişim ve dönüşüm konusu sürekli olarak gündemde yer almaktadır. Kentsel yenileme kavramı, gereksinimlerin değişmesi ve kent ekonomisinin büyümesi ile kent insanı için yaşam ve çalışma alanlarında başlayan değişimler nedeniyle karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda kentsel yenileme gereksinimi; deprem, yapıların eskimesi, sel taşkınları gibi doğal nedenlerin mal ve can kayıpları yaratması veya yaratma olasılığı

taşıması ile de ortaya çıkmaktadır (Tekeli 2014; Şehircilik Şurası 2017). Kentin tarihi dokularına, terk edilmiş sanayi ve depolama alanlarına, kullanılmayan tersanelere, liman alanlarına ve konut alanlarına kentsel yenileme amaçlı müdahale edilebilmektedir. Kentsel yenileme sadece arazi kullanım değişikliğini değil, aynı zamanda kentsel gerilemenin nedenlerini anlamayı ve konuya çözüm getirmeyi amaçlamaktadır (Duman 2017). Son yıllarda yasal ve politik araçlarla dönüşen kentsel alanlar ile birlikte son elli yıldır kendiliğinden ya da dışsal etmenlerle dönüşen süreçler de kentsel yenileme kapsamında kabul edilmektedir. Bunlar; kentsel saçaklanma bölgelerinin toplu konut alanı olarak geliştirilmesi, kentsel alanların gecekondu gelişimi ile dönüştürülmesi, çöküntü bölgelerinin yeniden yapılandırılması ya da tarihi kent merkezlerinin canlandırılması ve korunması gibi fiziksel ve toplumsal boyutları birlikte içeren dönüşüm biçimlerini kapsamaktadır (Ataöv ve Osmay 2007). Dönüşümün tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için fiziksel dönüşümün yanında çeşitli yöntemler kullanarak halkın ihtiyaçlarının belirlenmesi; ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda da dönüşümün sağlanması gerekmektedir (Şehircilik Şurası 2017). Bu bağlamda kentsel yenileme; fiziksel/tasarım, sosyal, ekonomik ve yasal/yönetmelik olmak üzere dört temel boyutu içeren bir kavramdır (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3 Kentsel yenileme boyutları (Özden 2008 ve Şehircilik Şurası'ndan (2017) alıntılanarak tablolastırılmıştır).

Kentsel yenileme Boyutu	Açıklama
Sosyal Boyut	Yeni ekonomik ve gelir kaynakları yaratarak istihdam fırsatlarını ve gelir seviyesini arttırmak, sosyal dışlanmayı ve yabancılaşmayı ortadan kaldırmak, eğitim seviyesini yükseltmek gibi çeşitli sosyal ve kültürel müdahaleleri içermektedir (Şehircilik Şurası 2017).
Ekonomik Boyutu	Üretim-tüketim ilişkileri, sosyal statüsü (sınıf-tabaka), ikamet edenlerin gelir grubu, çalışan iş gücünün dağılımı, yerel ve merkezi yönetim politikaları bu boyutta incelenmektedir (Şehircilik Şurası 2017).
Yenileme Yasal-Yönetmelik Boyut	Her ülke kentsel yenileme ile ilgili olarak temel yasalar oluşturmuştur. Dönüşüm projelerini tam anlamıyla gerçekleştirmek için yasaların birbirini tamamlayıcı ve uyumlu olması gereklidir (Özden 2008).
Planlama ve Tasarım Boyutu (Mekânsal - Fiziksel) Boyut)	Dönüşüm, kararlar ve stratejiler bütünü olarak karşımıza çıkar ancak, planlara yansıyan fizik- mekânsal boyutu da önemlidir (Özden 2008). Bu boyut eski yapılara yeni işlevler getirerek çevrenin, ulaşım ve altyapının, konut koşullarının fiziksel olarak iyileştirilmesi ile ilgilidir.

Çizelge 2.3' te özetlenen boyutlardan, fiziksel boyut; dönüşüm alanının ulaşım bağlantıları, sosyal ve teknik altyapı, yapı stoğu ve çevre sorunları ile ilgilenmektedir. Tasarım boyutu; fiziksel olarak kentin gelişimini, korumayı ve değişimini etkileyen kentsel tasarım sürecini içermektedir. Ekonomik boyut; dönüşüm alanında ve çevresinde iş imkanlarının niteliğini yükseltmeyi içermektedir. Yasal/yönetmelik boyut; yerli halkla ilişkileri, yerel karar verme mekanizmasının yapısını, liderlik türünü ve diğer çıkar gruplarının katılımını içermektedir. Sosyal boyut ise; eğitim, sağlık, konut ve kamu hizmetlerine erişimi, toplumdan ayrılmayı ve suçu, proje uygulama sürecine özel ve kamu sektörünün, gönüllülerin ve yerel halkın katılımını içermektedir (Polat ve Dostoğlu 2007; Şişman ve Kibaroglu 2009). Bu konularla birlikte, kentsel yenileme projesi hazırlama ve uygulama aşamasında ve uygulama sonrasında yöre halkına proje ile ilgili bilgiler verilmemekte ve halkın katılımı sağlanmamaktadır. Bu durum birbiri ile sosyal ve mekânsal anlamda bütünleşemeyen plan ve projelerin oluşumuna neden olmaktadır (Ertaş 2011).

Kentsel yenileme projelerinde sosyal ve kültürel boyut, proje alanında yaşayan yöre halkını doğrudan etkileyen en önemli faktörlerdir (Duman 2017). Kentsel yenileme; sadece seçkin kesimler için hayata geçirilmemesi, bütüncül bir yaklaşımla tüm kentlileri mutlu edecek mekânlar sunması ve kamuya fayda sağlaması açısından önem taşımaktadır. Kentsel yenileme projelerinde ön planda tutulmayan sosyal boyutların da bu projelerle birlikte değerlendirilebilmesi için;

- ✓ Dönüşüm yapılacak alanda yaşayan yöre halkının sosyo demografik yapısını ortaya koyacak fizibilite çalışmaları yapılarak projeler üretilmeli,
- ✓ Dönüşüm projesi uygulayıcıları ile halk arasında bir bağ yaratılarak güvenilir ilişkilerin kurulmasının sağlanmalı,
- ✓ Dönüşüm alanlarında yaşayan bireylerin o alanda yaşamaya devam etmeleri, rehabilitasyon hizmetleri sunularak uyum sağlamalarına yardımcı olunmalı ve bölgede iş olanakları sağlanmalı,
- ✓ Dönüşüm alanlarında yaşayan yöre halkının mekâna aidiyetlerinin seviyesi belirlenerek ruhsal olarak zarar görmelerini önleyecek yöntemler geliştirilmeli,

- ✓ Kamu tesisleri ve sosyal alanlarını yöre halkının ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde fonksiyonel yapıda oluşturulmalı,
- ✓ Farklı kentleşme problemleri ile ilgili olarak aynı çözümlerle tektip kent haline getirmek yerine, yerele özgü imar ve yerleşim özelliklerinin göz önünde bulundurulduğu farklı çözümler üretilmelidir (Akalin 2017).
- ✓ Kentsel yenilemede fiziksel değişimin ele alındığı projeler yerine bir süreç olarak değerlendirilmeli ve olgunun ekonomik ve sosyal boyutlarının da göz önünde bulundurulduğu projeler üretilmesi gerekmektedir (Görgülü 2009).

Fiziksel boyutun sosyal boyuttan daha fazla ön planda olduğu dönüşüm projeleri için kentsel tasarım en önemli metot olarak görünmektedir. Kentsel tasarımın mekânın fiziğini değiştirdiği düşünülse de, bu uygulama ile alanda yaşayan yöre halkı ve alan kullanıcıları için bir çok değişiklik gerçekleşmektedir (Özden 2008). Kentsel yenilemede tasarım konusu açısından hedefler ise şöyle sıralanmaktadır:

- ✓ Kamuya açık alanları, yeşil alanları, yapıları, caddeleri içeren bütüncül ana fikri olan tasarımları kapsayan kentsel projeler benimsemelidirler.
- ✓ Her şeyi içine alan (sokak yüzeylerinden otobüs durak-cephelerine, kenar kaldırımından işaretlere kadar) nitelikli çevre yaratmayı amaçlayan faydacıl tasarımlar geliştirilmelidir.
- ✓ Kentsel yenileme kapsamında mekânsal tasarım; herkesin (genç, yaşlı, çocuk ve engellilerin) tüm ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde bütün toplumu hedeflemelidir.
- ✓ Kentsel yenileme, yayaaları, otobüsleri, bebek arabalı anneleri, taksileri, bisikletlileri ve engellileri kapsayıcı uygun park ve yol alanları içermelidir.
- ✓ Eski ve terk edilmiş binalardan, su yollarından yararlanarak kentsel yenileme uygulanmalı ve bir çok alanda iş alanları, beceri kursları ve yeni atölyeler yaratılmalıdır.
- ✓ Karma kullanımlar desteklenmelidir
- ✓ Kentsel yenileme, düğüm noktalarından faydalanarak sürekliliği sağlayan, ilgi çekici modellerle yeni görünüm kazandırmalıdır.
- ✓ Kentsel yenileme; kentin yerel karakterine ve tarihi çevreye saygılı olmalıdır.

✓ Sürdürülebilir, dayanıklı ve doğal malzemeler kullanılarak projeler üretilmelidir (Özden 2008).

Kentin olumsuz barınma koşullarının yaşanılabilir çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara sahip olabilmesi için İngiltere kentlerinde başlayan ve diğer Avrupa ülkelerine yayılan kentsel yenileme; öte yandan suç oranının yüksek olduğu kentsel çöküntü alanlarında da çözüm üretmeyi hedeflemektedir (Görgülü 2009). Dolayısıyla kentsel suçu engelleyerek azaltacağı gibi konular kentsel yenilemeye pozitif değer katmaktadır. Kentsel suçla mücadelede etkin bir yöntem olarak kullanılan kentsel yenileme ile suç ve suçlular için uygun ortamları içinde bulunduran gecekondu mahalleleri ve çöküntü bölgeleri farklı kentsel yenileme müdahale biçimleri kullanılarak dönüştürülmektedir (Akalın 2017). Dünyada bir çok örneği bulunan suçun engellenmesi ve şiddetin azalması için yapılan kentsel yenileme örnekleri bölüm 2.3.2' de verilmektedir.

2.3.1 Kentsel yenileme müdahale biçimleri

19. yüzyılda temeli atılan 'kentsel yenileme', tarihsel süreçte "*kentsel canlandırmadan*" (urban regeneration) '*kentsel yenileme*'ye (urban renewal) doğru gelişerek sadece fiziki bir uygulama olmaktan çok ekonomik, sosyal ve çevresel problemleri de içeren kapsamlı bir yaklaşıma doğru evrilmiştir (Yılmaz 2009).

Kentsel yenileme genelde, kentin gelir düzeyi düşük gruplarının fiziksel ve ekonomik açıdan kötü koşullarda yaşadıkları ve sosyal iletişimin yok olduğu konut alanlarında kente ekonomik anlamda katkı sağlayacak ve kentsel güvenliği arttıracak uygulamalar şeklindedir (Ataöv ve Osmay 2007). Dönüşüm ve yenileme bölgesi ilan edilerek uygulanacak yönteme karar verileceği zaman bölgelerin ekonomik, fiziksel ve sosyal durumların saptanması önem taşımaktadır. Yapılan müdahale biçimlerinin tanımları aşağıda sunulmaktadır:

Alansal temizleme (Urban clearance); Düşük kazanç sahiplerinin yer aldığı alanlardaki yapıların ve konutların sağlığa aykırı özelliklerinin giderilmesi (Akalın 2016), kent parçasında çöküntü yaşayan fiziksel yapının yıkılarak yeni bir doku inşa edilmesidir (Özden 2008). Keleş (1998) alansal temizlemeyi, sağlıksız niteliklere sahip

konutların temizlenmesi olarak tanımlamıştır. Temizleme kararı alınması için gereken kriterler şöyledir:

- ✓ Alanda insan yaşamı için sağlıklı konutların varlığı,
- ✓ Alanda zararlı veya dar yapılar bulunarak yerleşim düzeninin kötü olması
- ✓ Bölgedeki sağlıklı koşulların bertaraf edilmesi için alanda ki diğer yapıların yıkılarak alanın temizlenmesi,
- ✓ Bölgeden taşınması gereken gruplar için uygun ve güvenli yerleşim alanlarının temin edilmesi,
- ✓ Temizleme programını yürütülmesi için yeterli ve gerekli kaynağın temin edilmesi (Keleş 1998; Özden 2008).

Özden'e (2002) göre, temizleme yöntemi arazi, yol ve yapıların kamulaştırılması ile gerçekleşmektedir.

Yeniden canlanma- canlandırma (Revival- revitalization); canlılığını yitirmiş kentsel alanlara, özellikle tarihi kent merkezlerine ekonomik ve sosyal önlemler ile beraber tekrar canlılık kazandırılmasını sağlamaktır (Akalin 2016). kent merkezlerinde sosyal, ekonomik ya da fiziksel bakımdan çöküntüye uğramış, başıboş bırakılmış, terkedilmiş kent parçalarında sorun yaratan kaynakların değiştirilmesi ya da ortadan kaldırılması olarak ifade edilmektedir. Kentsel çöküntü alanlarının fiziki karakterine bağlı olarak ihtiyacı olan rehabilitasyon politikaları geliştirerek mekân ve toplumsal yaşam standartlarını iyileştirmek amaçlanmaktadır. Clay (1979), yeniden canlanmanın birbirinden farklı iki türü olduğunu belirtmektedir. Bunlardan biri (seçkinleştirme ya da mutenalaştırma sözcükleriyle de tariflenen) soylulaştırma, diğeri ise kalitenin yükseltilmesidir (Clay 1979; Özden 2008).

a) **Soylulaştırma (Gentrification);** Son yıllarda özellikle yerel yönetimlerin kentsel yenileme uygulamalarında sıklıkla kullanılmaya başlandığı bir kavram haline gelmiştir (Özden 2008). Kent parçalarında sosyal bağlamda deformasyon ve çöküntü yaşanmasını engellemek, kentsel konut pazarında iyileştirme yapmak ve kentsel yenileme ilkeleri doğrultusunda kentsel gelişmeyi sağlamak amacıyla mekânın toplumsal yapısının değişimi, yeni ve kaliteli sosyal sınıfın gelişmesinin sağlanmasıdır

(Yılmaz 2009). Mevcut alt gelirli yöre halkının yerinden edilerek, kazancın daha yüksek olduğu lüks konut, ofis, iş merkezi gibi yapıların yer almasını öneren bu uygulamalar, kentsel alanları metalaştırmakta ve kentleri “soylulaştırma” kavramı ile tanıştırmaktadır (Görgülü 2009).

Kimi araştırmacılar, arazi değerlerini artırması, düşük gelir gruplarına iş fırsatları yaratabilmesi ve onların daha rahat ulaşabilecekleri alanlara yerleştirilmesi gibi nedenlerle soylulaştırmanın olumlu etkisinin olabileceğini savunmaktadır. Aynı zamanda orta ve üst sınıfın merkezi terketmesi ve soylulaştırma sürecinin alt gelirli bireyler için mahalle kalitesini artırması gibi sonuçlarla dönüşümün olumsuz etkilerini azalttığı düşünülmektedir (Vigdor 2002; Duman 2017).

b) **Kalitenin yükseltilmesi;** Clay (1979) kalitenin yükseltilmesini; bölge sakinlerinin sosyoekonomik düzeyinde belirgin değişimler gerçekleşmeden fiziksel çevrenin iyileştirilmesi olarak ifade etmektedir. Bölgeye yapılan yatırımlar ile birlikte çalışan sınıf veya düşük gelirli imajının değişmemesi o bölgedeki mülk sahibi ve yatırımcıların güveninin artmasına neden olmaktadır (Clay 1979; Özden 2008). Kalitenin yükseltilmesi (upgrade); dönüşüm alanlarında yaşayan bireylerin sosyo-ekonomik bakımdan yaşam kalitelerinde büyük oranda değişiklik yaşamadan; fiziksel çevrenin ıslah edilmesidir (Ertaş 2011).

Soylulaştırma yönteminde iyileştirme veya dönüşüm dıştan bir müdahale ile gerçekleşmektedir. Kalitenin yükseltilmesinde ise müdahale içten gelmektedir (Özden 2008).

Yenileme- yenilenme (Renewal- renovation); Bir yapının veya kent parçasının belirli kısımlarını, tekniğe uygun biçimde yenileştirerek koruma altına alması olarak tanımlanabilmektedir (Hasol 1998). Bütünü oluşturan bileşenlerin bir kısmının tümüyle yeni bir özelliğe kavuşturulmasıdır (Özden 2008). Islah edilemeyecek yapıların ve alanların ortadan kaldırılması ve yeniden imar ve inşa edilmesidir (Keleş 1998; Akalın 2017).

Yeniden geliştirme (Redevelopment); Keleş (1998) yeniden geliştirmeyi; yeni bir kent tasarlama düzeni içinde yer alan ve yapısal ve ekonomik özelliklerinin ıslah edilmesine

imkân vermeyecek şekilde kötü hale gelmiş fakir konutların yıkılması olarak tanımlamıştır (Keleş 1998; Yılmaz 2009). Yeniden geliştirme, kentsel dönüşümde sıklıkla başvurulan yöntem olmasına rağmen yüksek maliyetlere mal olması nedeniyle eleştirilere hedef olmaktadır (Özden 2008).

Yeniden üretim (Regeneration); Orjinallliğini kaybetmiş, bütünüyle yok olmuş, köhneleşmiş ya da bozulmuş alanların yeniden üretilmesidir (Ertaş 2011). Çöküntüye uğramış alanların ıslah edilerek sağlıklılaştırılması ile alana yeni doku kazandırılması, Türkiye’ de ‘kentsel yenileme’ kavramı adı altında kullanılan uygulamadır (Özden 2008).

Eski haline getirme, esenleştirme, sağlıklılaştırma (Rehabilitation); Özgün niteliğini henüz kaybetmemiş fakat kalitesiz ve sağlıklı gelişimlerin, bozulmaların başladığı kentsel alanların tekrar eski haline getirilmesini ifade etmektedir. Koşullar elverdikçe tercih edilecek ilk yöntemdir. Esenleştirme; fonksiyonunu kaybetmiş bir yerleşim bölgesinin bütününe veya bir kısmını kurtararak ikamet edilebilir hale getirmek ve konut alanlarını daha fonksiyonel yapıya kazandırmak olarak tanımlanmaktadır (Keleş 1998). Kentsel alanın özgünlüğüne zarar veren aykırı yapılar bu yöntemle ayıklanabilmektedir. Kentin bütününde uygulanması oldukça zor olan bu yöntem alt ölçeklerde başarılı sonuçlara ulaşabilmektedir (Özden 2008). Sağıklaştırma (rehabilitation): Eski kentin yapısını ve kent içindeki geri kalmış bölgelerin kısmi dönüşüm ile tekrar kullanıma açılmasıdır (Şahin 2003; Akalın 2017).

Koruma (Preservation-Conservation); Toplumun kültürel değerlerini gösteren fiziksel yapısı, geçmişteki ekonomik ve sosyal şartları, kentsel yapının modern yaşamla bütünleştirilmesi ve kültürel varlıkların topluma yararlı olacak biçimde sağlıklılaştırılması olarak tanımlanmaktadır (Polat ve Dostoğlu 2007; Akalın 2017).

Keleş (1998) koruma yöntemini; kentlerde yer alan mimari değeri yüksek yapıların, doğal güzelliklerin ve anıtların gelecek nesillerin yararlanması için tüm yıpratıcı ve yıkıcı olaylar karşısında güven altına alınması olarak tanımlamaktadır (Keleş 1998; Yılmaz 2009). Bazı kentsel yenileme projeleri deprem riskini yok ederek kültürel ve tarihi dokuyu korumayı amaçlarken, aynı zamanda bölgenin turizm potansiyelini geliştirerek ekonomik canlanmayı da sağlamaktadır. Ancak kentsel yenileme süreci ile

ilgili tüm aktörlerin katılımını sağlamayı amaçlamayan ya da edindiği amaca bütünüyle hizmet edemeyen projelerin kültürel ve sosyal problemlere yol açacağı da bilinmelidir (Akalin 2017).

2.3.2 Dünyadan kentsel yenileme örnekleri

Sosyal bütünleşme sağlanarak sürdürülebilir kentsel gelişiminin desteklenmesi ve suç oranlarının azaltılması için gerekli sosyal politikaların geliştirilmesi amacıyla uygulanan kentsel yenileme, farklı müdahale biçimleriyle hayata geçirilmektedir. Suçun yoğun olduğu bölgelerde suçun engellenmesi ya da azaltılmasını amaçlayan dünyadan kentsel yenileme uygulamalarına örnekler aşağıda sunulmaktadır. Verilen örneklerde dönüşüm uygulamalarının suçun azaltılması ya da engellenmesi için fiziksel dönüşümün yanında kültürel ve sosyal dönüşümün ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Rio Kenti gecekondu sağlıklaştırma ve yenileşme programı (Brezilya) (Şekil 2.3):

Rio de Janerio, Brezilya'nın 5,9 milyon nüfusu ile ikinci büyük kentidir. Nüfusun büyük bir bölümü kötü koşullarda ve gecekondu alanlarında yaşamaktadır. Yaşam koşullarındaki olumsuzluklar, şehrin merkezi olarak görülen alanlardaki çevre kirliliği, çeşitli ekonomik ve sosyal problemler bu alanda sağlıklaştırma hareketini gerekli hale getirmiştir. Projede; konut alanların ıslah edilmesi, gelecek nesilleri göz önüne alarak kapasitelerinin oluşturulması, sosyal sorunlarının giderilmesi, fırsat eşitliği sağlayarak iş ve eğitim olanaklarının artırılması ve giderek artan suçun engellenmesi amaçlanmaktadır. 1994-1998 yıllarında hayata geçirilen projede 62 yerleşim alanı yenilenmiş ve 250.000 kişinin gereksinimleri karşılanmıştır. 1998-2005 yıllarında hayata geçirilen ikinci etapta ise 106 yerleşim alanı ıslah edilirken 350.000 kişi dönüşüm uygulamasından yararlanmıştır (Şişman ve Kibaroglu 2009).

İşsizlik oranının yüksek olduğu bölgede, halkın geçim sıkıntısı yaşaması, eğitim olanaklarına ulaşamaması gibi problemler, uyuşturucu çetelerini beraberinde getirmiştir. Bu durum bölge halkının yaşam standartlarını arttırmak için kentsel yenileme projesini gerekli kılmıştır (Çatalbaş 2011). Hazırlanan projenin amaçları şunlardır;

- ✓ Kanalizasyon ve su sistemlerinin ıslah etmek,
- ✓ Şehir içi yolları düzenlemek,

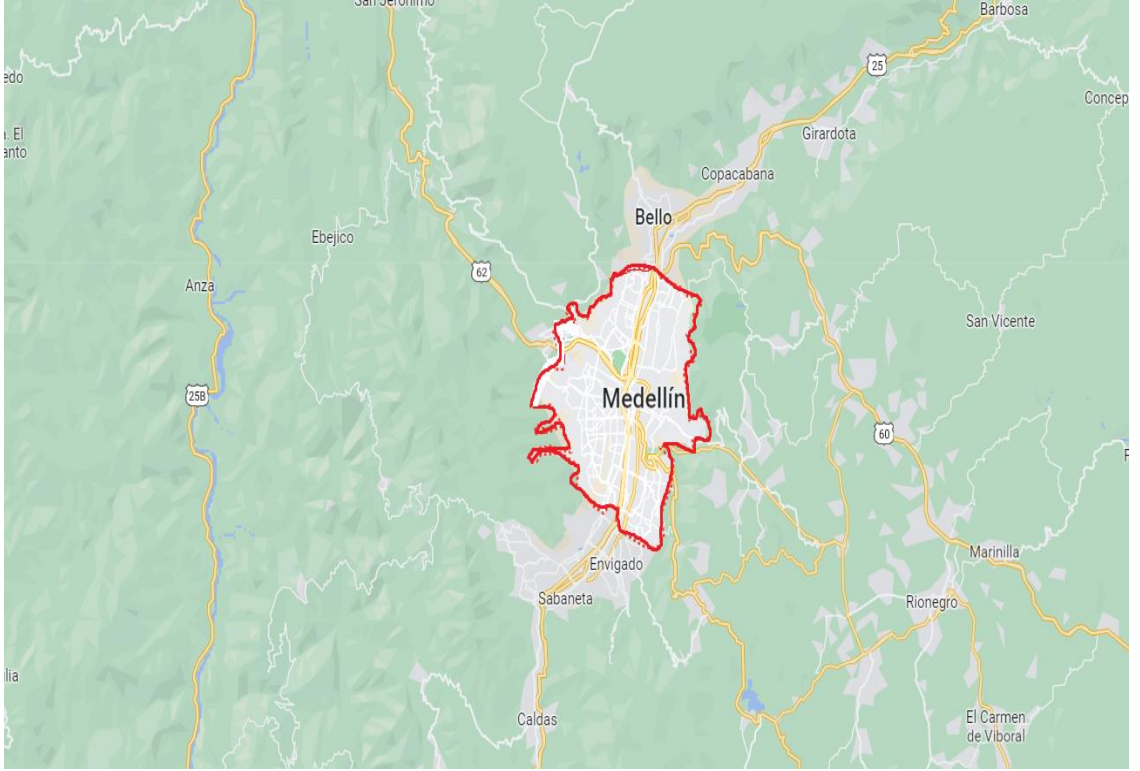
- ✓ Yüksek heyelan riski olan alanlarda yaşayan halkı farklı bir bölgeye taşınmak,
- ✓ Şehir içindeki akarsuları kapalı hale getirmek,
- ✓ Eğlence, kreş ve spor alanlarını inşa etmek,
- ✓ Temizlik, konfeksiyonlar ve inşaat işleri gibi kooperatifler oluşturarak istihdamı geliştirmek

Şekil 2.3 Rio Kenti kentsel yenileme hareketi

- ✓ Eğitimin geliştirilmesi için kurslar açmak,
- ✓ Sosyal sorunların gidermek
- ✓ Halkın kredi karşılığında ev sahibi olmasını sağlamak
- ✓ Çöplerin toplanarak çevre kirliliğini ortadan kaldırılmak
- ✓ Bölgede yaşayan halkın yaşam seviyesini yükseltmek
- ✓ Halk meydanlarının oluşturmak (Aydın ve Çamur 2016).

Kolombiya-Medellin kentsel yenileme: 1960 yılında hidroelektrik santralinin kurulması ile sanayi alanında gelişmeye başlayan Medellin Kentine yoğun göç hareketi başlamış ve kentleşme hızını arttırmıştır. Kentleşme hızının artışı ise gecekondulaşmayı ortaya çıkarmış ve bölge halkı yaşamlarını sağlıklı, standart dışı yapılarda sürdürmeye başlamışlardır. Gecekondu alanlarında ise işsizlik, kentleşememe, yoksulluk, yoksunluk gibi birçok nedenlerle suç oranlarında artış ve bölgesel iç savaşlar yaşanmaya başlamıştır. Bu durum Medellin' in sanayileşmedeki gelişmişliğini kaybetmesine neden olmuş (Arcila 2008; Drummond vd 2012; Türkmen 2018) ve bu durumun çözümü için bir proje üretme gerekliliği doğmuştur. Projede; çevresel sürdürülebilirliğe özendirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve gecekonduların adaletli ve güvenli konut yoluyla engellenmesi gibi konular hedeflenmektedir.

2.4 Medellin Kenti, Kolombiya

Kolombiya'nın en kalabalık kentlerinden biri olan Medellin (Şekil 2.4) kentinde başlatılan kentsel yenileme projesinde mevcut gecekondu dokusunu değiştirmeden kent kültürünü bir bütün olarak ele almıştır. Dönüşüm çalışması bölge halkına hizmet

edecek ve aynı zamanda karma kullanıma olanak vererek farklı sosyal grupların bir araya gelmesini sağlayacak konut alanları yapılmıştır. Kamu binaları ıslah edilmiş, alt yapı hizmetleri yapılandırılmış, ulaşım ağları açık yeşil alanlar ile desteklenerek kentin topografik yapısına bağlı olarak yapılandırılmıştır (Türkmen 2018) (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 Medellin Kentsel yenileme Uygulama Alanı, Kolombiya (Türkmen 2018)

Kentteki çöküntü alanlarının temizlenmesi ve yaşam şartlarının yükseltilmesi amaçlanan Medellin kenti kentsel yenileme çalışmalarında, kentin büyük bir bölümü kablobus, yaya ve bisiklet kullanımına bırakılarak çevresel etkiler azaltılmıştır (Şekil 2.6).

Şekil 2.6 Medellin Kenti Sokak Bağlantıları, Kolombiya

Yerleşim alanlarının kentin eğimine göre yerleştirilmesi ve kentin topografik yapısının bozulmamasının sağlanması ekosistemin korunmasına olanak sağlamıştır. Bisiklet kullanımı fazla olduğu için araçlardan salınan karbon da azaltılmıştır. Yürüyen merdivenler sokakları birbirine bağlanmakta ve bölgede yaşayan halkın ulaşımını kolaylaştırmaktadır.

Dönüşüm projesi ile Medellin ekonomi ve kültür merkezi haline gelmiş ve suç oranı büyük oranda azaltılmıştır. Yapılan kamu çalışmaları halk üzerinde dikkate alınma ve katılımcılık algısı oluşturarak projenin yürütüldüğü süreçte vandalizm yaşanmasını engellemiştir (Sönmez 2016).

Pruitt-Igoe (Amerika); 1955'te tamamlanan ve 23 hektarlık alanda 2870 adet konut içeren Pruitt-Igoe, Birleşik Devletler'deki en büyük yapı topluluklarından biridir (Anonimb 2023).

Pruitt-Igoe'nun tasarımcısı Yamasaki bireylerin bir bütün olarak rahat yaşamalarını amaçlamaktadır. Yerel idare ekonomik kaygılarla proje kapsamında düşünülmüş, çocuklar için oyun alanlarını ve rekreasyon alanlarını iptal etmiştir. Böylece katı, düz ve sosyalleşmeye olanak tanımayan yapılar olarak inşa edilmiştir (Aras 2016).

1960' ların sonuna doğru suç oranı yüksek ve tehlikeli bir alana dönüşmüş olan Pruitt-Igoe' da kalan sakinleri de ayrılmaları için ikna etmeye çalışmışlardır. Yerel idare yetkilileri tarafından 1972 yılında binaların yıkılmasına başlanmıştır (Anonimb 2023).

Şekil 2.7 Pruitt-Igoe yerleşimi (Anonimb 2023)

Tüm bunlara rağmen Pruitt-Igoe kentsel yenileme açısından olumlu bir ün kazanmıştır.

Şekil 2.8 Pruitt- Igoe (Anonimb 2023)

Sara Fernandez Cendon' a göre Pruitt-Igoe'nun başarısız sayılması, mimari bir hata sonucu değil, uygulanan yanlış politikalar nedeniyle olmuştur. Bölge nüfus artışının yanlış hesaplanması, ortaya çıkan ırkçı yaklaşım, projede ekonomik nedenlerle yapılan değişiklikler refah bir yaşam ortamından uzaklaştırmıştır (Aras 2016).

2.3.3 Türkiye’ de kentsel yenileme

Türkiye geçmişten günümüze oldukça hızlı sosyoekonomik, kültürel ve fiziksel dönüşümlere şahit olmuş bir ülke karakteri taşımaktadır. Bu dönüşümler siyasi ögelerin de etkisiyle kentsel alanlara yansımaktadır (Özden 2008). Türkiye’de kentsel yenileme; toplumun ‘spontan/anlık’ çözümlere, merkezi ve yerel yönetimlerin karşılıklı etkileşimine ve piyasa koşullarına göre deneyimlenmektedir (Ataöv ve Osmay 2007). Özellikle ıslah planları ile yasallaşan ve kaçak gelişen bölgeler kentsel yenileme uygulamalarında ön plana çıkmaktadırlar. Kent merkezinin yakın çeperinde olmaları nedeniyle arsaların menkul değerlerinin çok üstüne çıkmasına bağlı olarak kentsel yenilemeye konu edilen bu bölgeler, gayrimenkul açısından ele alınmakta ve rant odaklı düzenlenmektedir. Bu bakış açısı kentsel yenilemeyi sadece fiziki bir uygulama olarak gündeme getirmekte, bu kavramın ekonomik ve sosyal boyutları bütünüyle göz ardı edilmektedir (Görgülü 2009). Türkiye’ de kentsel yenileme uygulamaları çoğunlukla ekonomik ve politik amaçlarla ele alındığı için konuya bilinçli bir yaklaşım getirilememiştir. Uygulamalar çoğunlukla kentin fiziki yapısını yenilemiş veya değiştirmiştir. İkinci Dünya Savaşı’ dan sonra Batı ülkelerinde dönüşüm amaçlı geliştirilen politikalar farklı birlikteliklerle uygulanmıştır. Savaş sonrası kentsel yeniden yapılandırma ve yenileme genel olarak kullanılan dönüşüm müdahale yöntemleri iken sonraki dönemlerde farklı ihtiyaçları karşılaması için iyileştirme, koruma, kentsel canlandırma ve sağlıklaştırma gibi müdahale biçimleri ön plana çıkmıştır. Kentsel yenileme stratejisi ise Türkiye’de yerel yönetimlerin ağırlıklı olarak benimsediği müdahale biçimidir (Ataöv ve Osmay 2007). Türkiye’ de birbirinden farklı kentsel dönüşüm sorunlarını çözmek için dönüşümü bir problem olarak düşünen yasal ve kurumsal yaklaşımların terk edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda Türkiye’ de kentsel dönüşüme yönelik sorunlu bölgeler net olarak tanımlanarak önceliklerin belirlenmesi; yasal, finansal ve kurumsal düzenlemelerin öncelikli dönüşüm alanları için ivedilikle yapılması gerekmektedir (Akkar 2006).

Cumhuriyet döneminde kırdan kente göç ile hız kazanan kentleşme hareketleri plansız uygulamalarla sağlıklı kentleşmenin temeli atılmıştır. Savaş sonrası Türkiye’de tarım sektöründe gerileme yaşanırken sanayi sektöründe hızlı büyüme yaşanmış, ekonomik anlamda yükselişe geçilmiştir. Makineleşme ile kırsal alanlarda iş gücü talebi azalarak

tarım sektöründe çalışan iş gücü kente göç etmek zorunda bırakılmıştır (Akalın 2016). Ancak deprem faktörünün bir sonucu olarak dile getirilmeye başlayan kentsel yenileme kavramı (Özden 2008) 1999 Marmara depremi sonrasında mevcut yapı stoğu depreme dayanıklı olmadığı için gündemde yer almıştır (Duman 2017). 1999 Marmara depremi ile gündeme gelen kentsel yenileme sürecinin temel problemi; ıslah imar planları ile giderek sağlıksızlaşan kentsel alanlar ve kaçak yapılaşmış alanlardır. Bu süreç, Türkiye’deki kentsel yenileme müdahale biçimlerinin sadece fiziksel dokunun yıkılarak yeniden yapılması olarak algılanmasını getirmiştir (Görgülü 2009). Bu dönüşümleri denetleyen yasal ve kurumsal düzenlemeler ve planlama yaklaşımları çoğu zaman dönüşüm uygulamasının ardından gelmiştir. Kentsel yenileme politikalarının geliştirilmesine, öncelikle kamu kurumları olan “Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ” sonra piyasa ve özel birey ve kuruluşlar öncülük etmektedir (müteahhit firmalar) (Ataöv ve Osmay 2007). Kentsel yenilemenin birincil aktörü olan Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının görev tanımında; *“Mahallî idarelerin altyapı sistemleri ile ilgili genel planlama, programlama, fizibilite, projelendirme, işletme, finansman ihtiyacı ve yatırım önceliklerine; teknik altyapı tesislerinin mekânsal strateji planları ile çevre düzeni ve imar planlarına uygun olarak planlanmasına, projelendirilmesine ve yapılmasına ilişkin usul ve esaslar ile bu konulardaki her türlü etüt, proje, yapı ruhsatı ve yapı kullanma iznine ilişkin usul ve esasları belirlemek”* yer almaktadır (ÇŞİDB 2022). Kentsel yenileme kavramının kullanıldığı ilk yasa 16/5/2012 tarihli ve 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun”dur. Bu yasa ile kentsel yenilemeye aktarılan bütçe ilk kez gündeme getirilmiş ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesinde Altyapı ve Kentsel yenileme Hizmetleri Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur (Duman 2017).

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yayınlanan “Kentsel Strateji Belgesi”; Büyükşehir belediyeleri, İl ve ilçe belediyeleri ile İl Özel İdareleri’nin yetki sınırları içerisinde gerçekleştirecekleri kentsel yenileme projeleri ile ilgili temel kararları içeren ve kentsel yenileme yol haritası niteliğinde bir belgedir. Bu belgeye göre; bir alanın kentsel dönüşüm veya kentsel yenileme alanı ilan edilebilmesi için aşağıdaki kriterlere uygun olması gerekmektedir (ÇŞİDB 2022).

"5393 sayılı Kanun Uygulamalarında Temel İlkeler 5393 sayılı Kanun'un 73. Maddesi kapsamında yürütülecek dönüşüm çalışmalarında; "

- ✓ *"Eskiye kent kısımlarının yenilenmesi, "*
- ✓ *"Kent tarih ve kültürel dokusunun ve kimliğinin ortaya çıkarılması, "*
- ✓ *"Sağlıklı, dengeli ve yaşanabilir mekânlar oluşturulması, "*
- ✓ *"İhtiyaç duyulan donatı alanlarının sağlanması, ilkeleri gözetilecektir. "*

"Kentsel dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı İlan Edilmesi olarak ilan edilebilmesi için; "

✓ *"Konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiye kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarih ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amaçlarından en az birisini içermesi"*

✓ *"Bu alanın belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması",*

✓ *"Alan büyüklüğünün en az 5 hektar (50.000 m²) en fazla 500 hektar (5.000.000 m²) olması,"*

✓ *"Belediye Meclis Kararı alınması (Büyükşehir belediye sınırları içerisinde büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediye meclisince uygun görülmesi durumunda ilçe belediyeleri kendi sınırları içerisinde Kentsel yenileme ve Gelişim Proje Alanı ilan etmeye yetkilidir) gerekmektedir" (Kentsel Strateji Belgesi 2022).*

Yenileme alanı ilan edilmesi içinse 5366 sayılı kanuna göre tespit ve işlem yapılmaktadır. *"5366 sayılı Kanun kapsamında belediyeler ve belediyelerin yetki alanı dışında il özel İdarelerince";*

✓ *"Yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilmesi"*

✓ *"Tarih ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve çağdaş yaşamla bütünleştirilerek kullanılması, "*

- ✓ "Doğal afet risklerine karşı tedbirler alınması, amaçlarıyla "Yenileme Alanı" ilan edilir. Kentsel Yenileme Uygulamalarında Temel İlkeler Tarihi kent merkezlerinde ve kentsel sit alanlarında yürütülecek yenileme çalışmalarında; "
- ✓ "Yıpranan tarihi kent merkezlerinin yeniden özgün kimliğine kavuşturulması, "
- ✓ "Köhneleşen tarihi kent merkezlerinin canlandırılarak yeni fonksiyonlar kazandırılması, "
- ✓ "Tarihi ve kültürel dokuya uyum sağlayan sosyal donatı alanları oluşturulması ilkeleri gözetilir" (Kentsel Strateji Belgesi 2022).

Bu tez araştırmasında, Dikmen Vadisi Kentsel yenileme ve Gelişim Projesi adı ile anılan çalışma alanı, Kentsel Strateji Belgesinde yayınlanan bilgilere göre "kentsel yenileme" kriterlerini karşılamaktadır. Dolayısıyla bu tez çalışması, kentsel mekanların ekonomik, sosyal ve fiziksel değişimin gerçekleştiği tüm süreçleri "kentsel yenileme" olarak tanımlamaktadır.

Dünya Bankasının yaptığı sınıflandırmaya göre "üst-orta gelir" grubunda yer alan Türkiye, gelişmekte olan bir ülke olarak değerlendirilmektedir (Tuğaç 2018). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre; Türkiye 2021 nüfus sayısı 84.680.273'tür. Türkiye nüfusunun, "2023 yılında 86 milyon 907 bin 367 kişiye, 2040 yılında ise 100 milyon 331 bin 233 kişiye ulaşması beklenmektedir. Günümüzde yaşanan eğilimler devam ettikçe nüfusun yaklaşık %90' ının kentlerde yaşayacağı öngörülmektedir" (TÜİK 2022). Kent nüfusunun sürekli artış gösterdiği Türkiye' de kaçınılmaz olarak gerçekleşen kentsel gelişim ve büyüme; sürdürülebilir, kaynakları koruyarak ve onlardan etkin şekilde yararlanarak gerçekleşmelidir (Tuğaç 2018). "Türkiye'de kentleşme oranı 2011 yılında %76,8 iken 2018 yılında %92,3, 2021 yılında ise %93,2'ye yükselmiştir" (TÜİK 2022). Kentlere yapılan yoğun iç ve dış göç kentleşme oranının sürekli artmasına neden olmaktadır. Siyasi, ekonomik, teknolojik ve sosyal konulara bağlı pekçok etkenin söz konusu olduğu göç, kentlerde daha fazla su, gıda ve yakıt talep edilmesine, zararlı gazların emisyonunda, atık miktarlarında ve su kirliliğinde artış yaşanmasına neden olmaktadır (Gök ve Yiğit 2017). Yaşanan bu göçler ayrıca kentlerde gecekondulaşma, göçmenlerin kentle bütünleşememesi, etnisite, işsizlik

gibi sorunlar yaratarak kentlerde çöküntü alanlarının ve suç unsurlarının artmasına neden olmaktadır.

Kentsel yenileme kavramının giderek yık-yap olarak kabul edilmesi kent ile bir bağ kurmakta zorlanan parçacıl alanların üretilmesine neden olmaktadır. Bu durum kültürel, sosyal ve ekonomik boyutunun tam anlamıyla bütünleştirilememesi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda dönüşüm alanının kent içerisindeki dokusu ve kentin bütün ile uyumu göz ardı edilmektedir. Ancak bu arada kamusal alanların tarihi, kültürel ve sosyal değerlerinin, yerel kimliğinin, sosyal ve fiziksel tipolojisinin kaybolduğu görülmektedir. Öte yandan; her kentsel yenileme alanı, kentin içindeki fonksiyonu ve alanın özelliklerine göre uygulanacak bir dönüşüm senaryosu ve buna dayalı bir model ile kurgulanmadığı için ortaya çıkan rantın yönetilmesinde de problemler yaşanmaktadır. Bunun yanı sıra bireysel (parsel ölçeğinde) kentsel yenileme uygulamalarının özellikle günümüzde hızla artıyor olması değinilen sorunların daha da büyüyeceğine işaret etmektedir (Şehircilik Şurası 2017). Kentsel sorunlara bir çözüm olarak ortaya çıkan dönüşüm projeleri hemen hemen tüm kentlerde uygulanmaktadır. Projelerin başarıya ulaşması ve sağlıklı sonuçlar almak için sorunların çözümü üzerinde durulması gerekmektedir. Bunlar; projelerin uygulama aşamasında halkın katılımı ve desteğinin alınması, projelerin nasıl uygulanması ve kimler tarafından uygulanması gerekliliği, sağlıklı kent gelişimi için kar-zarar analizlerinin doğru yapılmasıdır (Karadağ ve Mirioğlu 2011). Türkiye’ de zengin tarihi ve kültürel mirasın korunması, gelecek kuşaklara aktarılması, koruma-kullanma dengesi ile çeşitli fonksiyonlar kazandırılarak yaşatılması önemli bir kriter olarak gündeme gelmektedir. Kentsel koruma ve dönüşüm uygulamalarının bir arada yürütülerek sürdürülebilir kentlere ulaşmak amaçlanmaktadır (Tuğaç 2018).

Ataöv ve Osmay (2007), kentsel yenileme kavramını ve uygulamalarını, herbirinde göçün ve ekonomik büyümenin önemli bir unsur olduğu üç döneme ayırarak incelemiştir. Bunlar; 1950-1980, 1980-2000 ve 2000 sonrası dönemlerdir. Bu üç dönemde önce azmanlaşarak gelişen metropoliten kentler, daha sonra çok merkezli büyüyen ve giderek bölgelere ayrılan kentlere dönüşmüştür.

1) **1950-1980 dönem:** 19. Yüzyılda başlayan endüstrileşme ve kentleşme sürecine geç giren Türkiye dolayısıyla geç sanayileşme ve geç modernleşme sorunları yaşamıştır.

1950-1980 döneminde Türkiye kentleşmesinde konut gelişmesi; devletin konut arzı ve özel mülkiyet tesisi konusunda isteksizliği ve istihdam yetersizliği nedeniyle (Duman 2017) kentsel yayılmanın kent çeperindeki kırsal veya boş alanlara doğru kaymasına ve kırdan kente göçen nüfusun konut ihtiyacını bu alanlarda gecekondularla inşa ederek karşılamasına neden olmuştur (Yenice 2014). Bu dönemde, merkezi bir planlama anlayışı getiren büyüme politikasının etkili olması ile yerel yönetimlerin bakış açısı değişerek kentleşme sorunlarında çözüm arayışına girmişlerdir (Ataöv ve Osmay 2007). Bu dönemdeki kentsel yenileme uygulamalarının en önemli konuları arasında; yasadışı konut gelişiminde yer alan ‘gecekonduların’ engellenmesi ve düşük yoğunluklu yapıların yıkılıp yeniden yapılması yer almaktadır. Bu gelişmeler, kentlerin dönüşümünü yönlendiren yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi ile pekiştirilmiştir. Yasadışı konut alanlarıyla mücadele kapsamında yapılan ve 1966 yılında yürürlüğe giren yasal düzenleme gecekonduların düzenli konutlara dönüştürülmesi amacını taşıyan 775 sayılı Gecekondular Kanunu’dur (Yenice 2014). Bu yasa gecekonduların kalıcı hale gelebilmesine hukuksal bir alt yapı hazırlamıştır (Adaman ve Keyder 2006; Duman 2017). Tekeli’ye (1999) göre; bu dönemde yaşanan göç kent çevresinde gecekonduların oluşumunu hızlandırırken kent içerisinde de apartmanlaşmayı hızlandırmıştır. Bu durum büyükşehirlerin fiziksel olarak değişim yaşamasına, boş arazilerin yapılaşmasına, kente yeni ve büyük yapı alanlarının eklenmesine neden olmuştur. Bu dönemin sonlarında işsizlik artmış, ekonomik krizler yaşanmış, çocuklar ve kadınlar işgücüne katılmaya başlamış ve inşaat sektörü ön plana çıkmıştır (Ataöv ve Osmay 2007). 1950’lerde kent nüfusu ülke nüfusunun %25’i iken, 1980’lerde %43,9’a çıkmıştır (Duman ve Coşkun 2015).

2) **1980-2000 dönem:** *“Herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu ve çevreyi geliştirmenin devletin ve vatandaşların ödevi olduğu”* 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 56. Maddesinde yer almaktadır. 1982 Anayasası’nın 57. Maddesinde de, “Devlet, kentlerin niteliklerini ve çevre şartlarını dikkate alan bir planlama çerçevesinde, konut gereksinimini karşılayacak önlemleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler” denilerek; devletin, konut gereksinimini bir takım ilkeleri göz önünde bulundurarak giderme sorumluluğu olduğunu ve bunu toplu konut üreterek yapacağını hüküm altına almaktadır (Akalin 2017).

Türkiye’ de neoliberal ekonomi alayışını benimseyen politikaların artışı 1980 sonrası döneme denk gelmektedir. Bu politikaların ulusal ve uluslararası sermayeleri harekete geçirmesi büyük konut projelerinin ülke çapında yaygınlaşmasına neden olmuştur (Ataöv ve Osmay 2007). 1980 sonrasında kent çeperlerine eklenen yeni yapılarla “*yağ lekesi*” olarak adlandırılan boşluksuz büyüme başlamıştır (Tekeli 2001; Genç 2008). Bu durum, kaçak yapılaşma ile oluşan gecekondu alanlarının ıslah edilmesinin istenmesi ile büyükşehirlerde yönetsel-kurumsal örgütlenme modelinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1983-1988 yılları arasında kaçak yapıların ruhsatlandırılması ile bu alanların yasal konut alanlarına dönüşmesini sağlayan yasal düzenleme arayışlarına gidilmiştir (Yenice 2014). Ayrıca bu dönemde sanayi alanında geliş yaşanmış; buna bağlı olarak yeni bir kentleşme süreci başlamış ve kır nüfusu kent nüfusuna oranla azalmıştır. Kentleşme oranı; “1985’de %50,9’a, 1990 yılında %55,4’e ulaşırken, gecekondu nüfusun kentli nüfus içindeki payı 1990’da %33,9’a erişmiştir.” 1980 sonrasında artan nüfus hareketleri ile kentte çeperlere yayılma ve saçaklanma (Duman 2017) sonucunda gün geçtikçe artan konut projeleri tarım ve orman arazilerinin kayolmasına neden olmuştur. Aynı zamanda ekonomik işlevselliğini yitiren kent merkezindeki alanlar kentsel yenileme projeleri ile yeni yaşam bölgeleri oluşturulmaya başlanmıştır (Ataöv ve Osmay 2007). Ankara’da Dikmen Vadisi Kentsel yenileme ve Gelişim Projesi ve Portakal Çiçeği’nde gerçekleştirilen dönüşümler buna örnek olarak verilebilir (Duman 2017).

1980 sonrasında yerel yönetimlere imar yetkisi verilmesi ve imar afları gibi politikalarla yasallaşmanın hızla işletilmesi ve kamu arazilerinin özel mülkiyete konu edilmesi ön plana çıkmaktadır (Duman 2017). Bu durum yerel siyasi güçlerin kent ve planlama üzerindeki etkilerini giderek arttırmaktadır. Bu gelişmeler serbest piyasa özelinde yapılaşma beklentilerini arttırarak kentlerdeki yapı stoğunu daha da arttırmıştır (Yenice 2014). Ruhsatsız yapılaşma sorununa çözüm olarak, İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununda yapılan madde değişiklikleri ile 1983-1988 yılları arasında birbiriyle ilişkili olarak çıkarılan af yasaları aşağıdaki gibidir (Şenyapılı 1998);

- ✓ “1983 tarihli 2805 sayılı yasa; her türlü yasa dışı gelişmenin yasallaştırılmasını öngören, ”

- ✓ "1986'da yürürlüğe giren 3290 sayılı yasa; konut ve konut dışı amaçlı kullanılan kaçak yapıları içeren ve gecekondularda dört kat yapılaşma hakkı veren, "
- ✓ "1988 tarihli 3414 sayılı yasalar; 775 sayılı gecekondularda yasasının getirdiği bütün sınırlamaları ortadan kaldıran ve tüm kaçak yapıları af kapsamına alan yasalar"
- ✓ "1984 yılında çıkarılan 2981 sayılı yasa; gecekondululara tapu verilmesini öngören, "
- ✓ "1987'de 3366 sayılı yasa; boş alanlara plan yapılmasına izin veren" (Ataöv ve Osmay 2007).

Son olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığının, 13 milyon konutun imar ve iskân sorununu çözmesinin hedeflendiği 'İmar Barışı (Affi)' da 2018 yılında yayınlanmıştır (Anonim 2020). Af yasaları, o dönemin kentsel yenilemeye bakış açısını yansıtmaktadır. Gecekondularda mülkiyet problemlerinin çözüme kavuşturulması ve gecekondularda yoğunluğunun apartman türü yapılara dönüştürülmesi amaçlanmıştır (Duman 2017). Çıkarılan bu aflar; boş arsaların yapılaşmasına, kentsel alanlarda değişim yaşanmasına; kente yeni ve büyük yapıların eklenmesine ve azman kentler oluşmasına neden olmuştur (Tekeli 1999).

Bu dönemde çıkarılan üç önemli yasal düzenleme ile kentsel yenileme süreçleri ve kent makroformu tanımlanmaktadır (Duman 2017). Bunlar;

- ✓ 1983 yılında yürürlüğe giren Kamulaştırma Kanunu,
- ✓ 1984 tarihli 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu
- ✓ 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu'dur.

Bu üç yasaya ek olarak gecekondularda ve konut, tarihi, kültürel ve doğal çevre gibi alanlardaki değişimi etkileyen yasa ve yönetmelikler yürürlüğe girmiştir. Dönüşüm bağlamında en belirleyici yasal düzenleme, 1984 tarihli "2985 sayılı Toplu Konut Kanunu" olarak görülmektedir. Bu yasa, eylem planı kapsamında gecekondularda alanlarının dönüştürülmesini, konut gereksiniminin giderilmesi için toplu konut projelerinin hayata geçirilmesini ve tarihi konut yoğunluğunun ıslah edilmesini öngörmektedir. Bu yasanın uygulanması kırsal bölgelerin yapılanmasına, kent çeperinde yeni konut bölgelerinin oluşturulmasına ve eski gecekondularda mahallelerinin yıkılarak yeni organize konut bölgelerine dönüştürülmesine olanak sunmuştur (Ataöv ve Osmay 2007). İstanbul-

Halkalı, İzmir-Mavişehir ve Ankara-Eryaman uygulamaları bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu gelişmelerle birlikte, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım, muhafaza, onarım, fonksiyon değiştirme ve restorasyon işlemlerini gündeme getiren ve 1983 yılında yürürlüğe giren "2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu", kentsel yenilemeye taze bir anlam ve boyut kazandırmıştır (Yenice 2014).

3) **2000 Sonrası dönem:** 1999 Marmara depreminde yaşanan büyük yıkımın ardından kentsel yenileme kavramına yasal düzenleme getirme arayışları başlamıştır. Bu bağlamda ilk olarak 2004' te konu edilen "Kentsel yenileme ve Gelişim Kanunu Tasarısı" dikkat çekicidir. Tasarı; tarihi ve kültürel dokunun koruma kullanma dengesi içerisinde yenilenerek kullanılmasını ve kentin eskiyen dokularını, yerleşim alanlarını nitelikli kentsel mekânlara dönüştürmeyi hedeflemektedir (Yenice 2014). Kentsel planlama gündeminde tartışılmaya başlanan katılımcı yaklaşım konusu yerel girişimlerle kendine yer bulmuştur. Katılımcı koruma politikaları, stratejik planlama yaklaşımı ve bunların yanında çok paydaşlı karar alma süreci yaygınlaşmıştır (Ataöv ve Osmay 2007).

Üç dönemin temel unsurları dikkate alındığında kentsel yenileme ve kentsel gelişim süreçlerinde;

- ✓ Kamu alanlarının azaldığı bir değişim süreci yaşandığını ve kentsel bütünlüğün bozulmaya başladığını.
- ✓ Yasaların, piyasaların ve kamu kurumlarının gücü giderek etkinleştiğini,
- ✓ İmar haklarının arttırılmasının 'proje finansmanı' yaratmada başlıca araç olduğunu,
- ✓ Piyasa koşullarında 'gayrimenkul odaklı' projelerin ağırlık kazandığını,
- ✓ Bütüncül bir yaklaşım yerine, parçacıl bir planlama yaklaşımının sergilendiğini göstermektedir (Şehircilik Şurası 2017).

Yıllar içerisinde kentsel yenileme uygulamaları ile ilgili çıkarılan kanun ve yönetmelikler Çizelge 2.4' te özet olarak verilmektedir.

Çizelge 2.4 Kentsel yenileme ile ilgili çıkarılan kanun ve yönetmelikler

Tarih	Sayı	Kanun, Tasarı veya Yönetmelik
1983	2942 Sayılı	Kamulaştırma Kanunu
1983	2863 sayılı	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
1984	2985 sayılı	Toplu Konut Kanunu
1984	3030 sayılı	Büyükşehir Belediye Kanunu
1985	3194 sayılı	İmar Kanunu
2004		Kentsel yenileme ve Gelişim Kanun Tasarısı
2004	5104 Sayılı	Kuzey Ankara Girişi Kentsel yenileme Projesi Kanunu
2005	5366 sayılı	Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun
2005	5393 sayılı	Belediye Kanunu
2006	5543 sayılı	İskân Kanunu
2010	5983 sayılı	Kooperatifler Kanunu ile Bazı Kanun ve KHK Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
2012	6306 sayılı	Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun
2014		Sürdürülebilirlik Performanslı Kentsel yenileme Hakkında Yönetmelik

1983 yılından itibaren kentlerin değişim ve dönüşümü için çıkarılan kanun, yönetmelik ve kanun tasarılarından 2012 yılından itibaren “6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” ile hareket edilmektedir. Bu kanun ile birlikte bir alanın kentsel yenileme alanı ilan edilmesi için “5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”, kentsel yenileme alanı ilan edilmesi için ise 5393 Belediye Kanunu kullanılmaktadır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından 2014 yılında yayınlanan Sürdürülebilir Performanslı Kentsel yenileme Hakkında Yönetmelik ise “kanun çerçevesinde afet riski altındaki alanların dönüşümünün sürdürülebilirlik ilkelerine göre yürütülmesi, uluslararası ve yerli finans kuruluşlarının sürdürülebilirlik temalı kredi olanaklarının kentsel yenilemede değerlendirilebilmesi ve Türkiye’ nin iklim değişikliği konusundaki ulusal yükümlülüklerinin karşılanabilmesi için kentsel yenilemenin bir araç olarak değerlendirilebilmesi çerçevesinde bir uygulama standardının elde edilmesi ve belirli özellikleri haiz yerleşim yerlerinden öncü bir perspektife sahip ekolojik yerleşme birimleri elde edilmesi sürecinin yönlendirilmesi amacını taşımaktadır” (ÇŞİDB 2022). Sürdürülebilir performanslı kentsel yenileme

uygulamasına dönük 2015 yılında pilot bölge olarak seçilen Eskişehir kentinde bir kısım uygulama yapılmış fakat daha sonra yapılan kentsel yenileme uygulamaları bu yönetmeliğe göre yapılmadığı görülmektedir. Sürdürülebilir performanslı kentsel yenileme uygulamasının daha maliyetli bir uygulama olması bunun nedeni olarak değerlendirilebilir.

Hızlı yaşanan göç ve yerleşim alanlarında sosyoekonomik kutuplaşmaların yaşanması kentsel yenileme için önemli gerekçeler oluşturmaktadır. Ayrıca demokratikleşme, eşitlik ve sürdürülebilirlik gibi kavramların ön plana çıktığı küresel akımlarda kentsel yenilemenin yasallaşmasını etkilemiştir (Ataöv ve Osmay 2007). Kentsel yenileme, kentsel bölgelerdeki belirli bir zaman aralığında ekonomik, fiziksel, toplumsal, çevresel çöküntü ve bozulmaya karşı verilen bir cevap olarak görülmüştür (Akkar 2006). Günümüz kentlerinde ortaya çıkan; yoksulluk, temiz su ve gıda kaynaklarının kirlenmesi, hızlı nüfus artışı, çevresel problemler ve kırdan kente göç gibi problemler beraberinde sosyal problemleri de getirmektedir. Dolayısıyla kentlerdeki suç oranlarında artış yaşanmaktadır. Bu doğrultuda sosyal bütünleşme sağlanarak sürdürülebilir kentsel gelişiminin desteklenmesi ve suç oranlarının azaltılması için gerekli sosyal politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Özden 2007). Kentsel yenileme projelerinin sermayenin çıkarlarına göre şekillenen bir diğer amacı da etkinliğini ve hareketliliğini kaybeden kent merkezlerinde sosyal hareketliliğin yeniden canlandırılmasıdır. Türkiye’de de kentlerde sosyal kontrolün zayıflaması ile birlikte suç oranının gittikçe arttığı gözlenmektedir. Sosyal kontrol eksikliği sonucu oluşan bu durumun bir başka nedeni sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan rekabet içinde bulunan insanların sahip oldukları toplum içinde ilişkileri düzenleyen sosyal değerlerin gittikçe değişmesidir (Aksoy 2011).

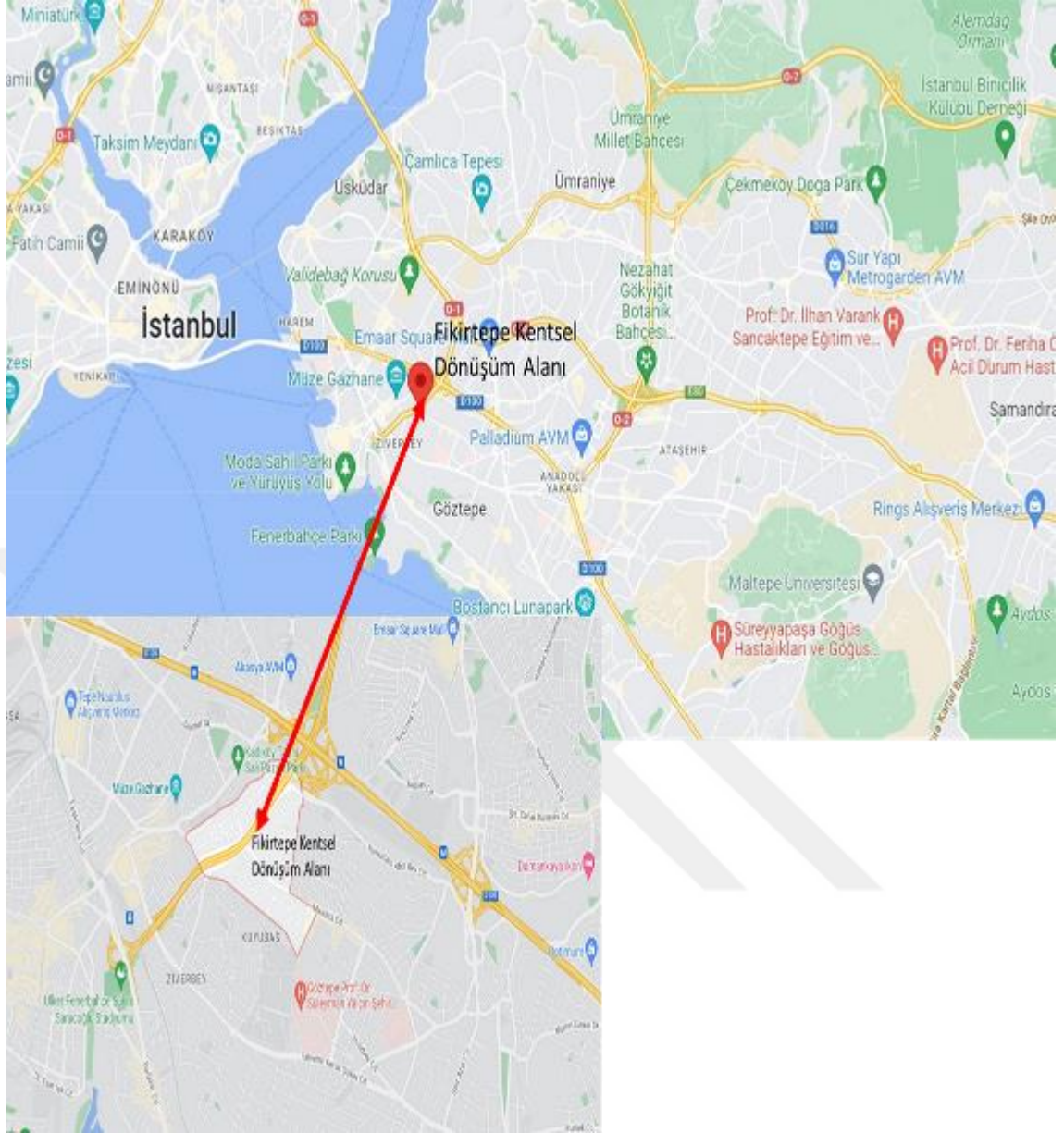
Küreselleşme ile süre gelen bu yeni dünya düzeninde, yeniden yapılanan kent düzeni ve kentsel yaşam koşulları ile birlikte kent güvenliğine ilişkin yeni parametreler, kent planlamada da güvenli kent oluşumunu öncelikli kılmaktadır. Ancak, kentsel ölçekte güvenliğin sağlanmasında, bu disiplinde de diğer disiplinlerde olduğu gibi (sosyoloji, kriminoloji, mimarlık, peyzaj mimarlığı vb.) henüz kapsam ve yöntemleri oluşturulamamıştır. Yer’e özel koşullarla değişkenlik gösteren güvenli kent planlamada,

kapsam ve mekânsal sınırların belirlenmesinde, suç ve şiddeti önleme temel ilke olmalıdır (Aksoy 2011).

2.3.3.1 Türkiye’ de kentsel yenileme örnekleri

Sanayi devrimi öncesinde geleneksel toplumlar genel olarak din, kan bağı, etnik köken ve mesleki ilişkilere dayalı olarak sosyal ve mekânsal ayrışmalar yaşamıştır. 19. Yüzyıl ve sonrasında popülerlik kazanan ve günümüzde artık küreselleşme ile bağdaştırılan kapitalist ekonomi, kentlerde yeni ayrışma modelleri ortaya çıkarmıştır. Bu ayrışma modellerinde özellikle rant, gelir düzeyi, arsa değeri, beşeri, sınıf yapıları ve kültürel sermaye, korku, etnisite ve güvenlik gibi belirleyicilerin etkili oldukları görülmüştür (İçli 2013). Bu kapsamda Türkiye’ de gerçekleşen suçun azaltılmasına ve engellenmesine yönelik kentsel yenileme uygulama örnekleri aşağıda sunulmaktadır;

Fikirtepe Kentsel yenileme projesi, İstanbul (Soylulaştırma örneği); 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından Fikirtepe mahallelerinin bir kısmını kapsayan 134 hektarlık alan “Riskli Alan” ilan edilmiş ve 31.05.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Şekil 2.9) (Ünver ve Suri 2020). Kadıköy merkezinde yer alan Fikirtepenin çevresinde gerçekleşen değişim ve dönüşümlerin etkisi ile bu bölge yeni yatırım ve rant amaçlı cazibe merkezi haline gelmiştir.

Şekil 2.9 Fikirtepe Kentsel yenileme Alanı konum gösterir harita (Google Map 2022)

1.derece deprem kuşağında yer alması dönüşüm için Fikirtepe bölgesinin seçilmesinde öncelikli nedendir. Aynı zamanda çıkarılan af yasalarına göre gelişim gösteren alanların varlığı ve imara aykırı yapıların çoğalması ile altyapı ve donatı yetersizliği diğer nedenler arasındadır (Şekil 2.10).

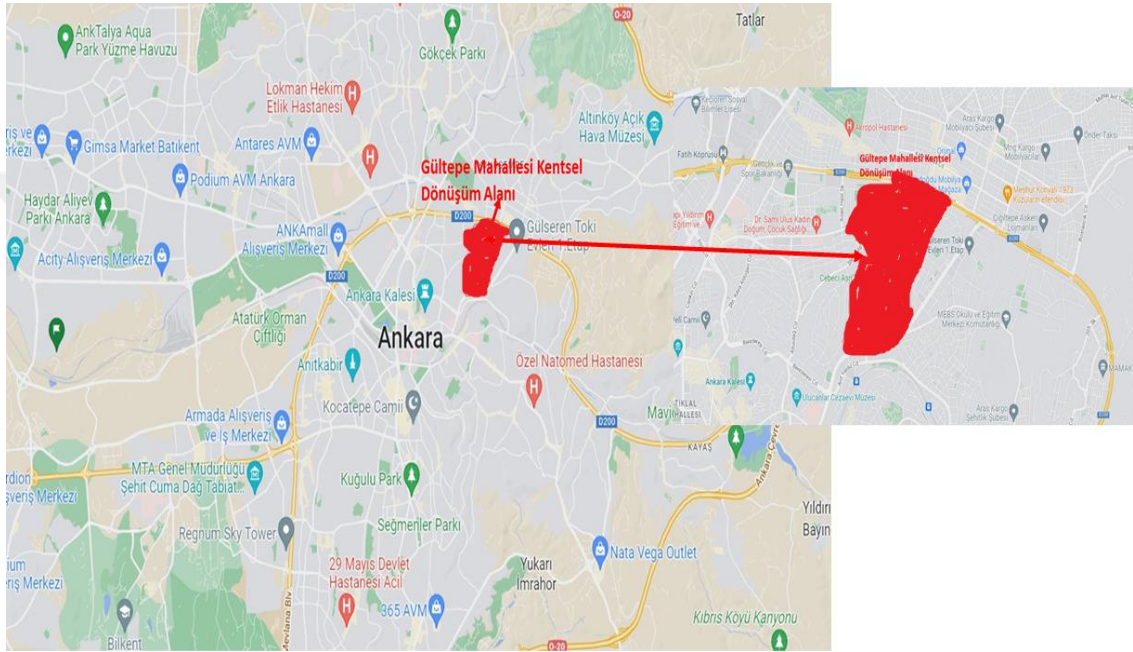
Şekil 2.10 Fikirtepe kentsel yenileme bölgesi

Şekil 2.11 Fikirtepe bölgesi kentsel yenileme ile değişen doku

Fikirtepe (Şekil 2.11)'de gerçekleşen kentsel yenileme öncesinde bölgede yaşayan halk dönüşüm sonrası yerinden edilmiştir. Anadolu yakasında başka ilçelere yerleşen halk, dönüşüm ile pahalılaştırılan Fikirtepe'de, gelirlerinin yetersiz kalması nedeniyle eski mahallelerinde yaşayamadıklarını ifade ederken, bölgedeki esnaf grubu da yeni oluşturulan alanlarda istenilen rakamlarda sermayelerinin olmaması sebebiyle ayrılmak zorunda kalmışlardır (Artuç 2016).

Ankara Gültepe Mahallesi (Çinçin) Kentsel yenileme Projesi ; 6306 sayılı kanunun çıkarılması ile Altındağ belediyesi, Çin Çin Bağları (Gültepe Mahallesi) (Şekil 2.12) için kentsel yenileme projesi hazırlamıştır. Eski yapıları ortadan kaldırmak, suçun yoğun olduğu bilinen bu bölgelerde suçun azaltılması veya engellenmesi gibi hedeflerle daha yaşanabilir çevreler oluşturmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, sosyal çevreler yaratarak bölgede huzur ve güven yaratmak öncelikli amaçlar arasında yer almaktadır (Akalin 2016).

Şekil 2.12 Ankara Gültepe Mahallesi Kentsel yenileme Alanı konum gösterir harita (Google Map 2022)

Ankara’da yaşanan suç ve asayiş olaylarının merkezi konumunda olan Gültepe kentsel yenileme projesi üç etap halinde gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında 2000’den fazla gecekondü yıkılmıştır. Fiziksel olarak değişim yaşayan bölgede suçluların saklanması ve kaçmasını kolaylaştıracak mekânlardan arındırılmıştır (Şekil 2.13). Aynı zamanda projede yer alan Altındağ Kültür Sarayının inşası ile özellikle gençler için sosyal alanlar oluşturulmuştur. Bu şekilde gençler arasında genel olarak görülen madde bağımlılığı ile gasp, kapkaç ve hırsızlık gibi asayiş olayları engellenmeye çalışılmıştır.

Şekil 2.13 Eski ve yeni Gültepe mahallesi

Bölgede 2012-2015 döneminde yapılan araştırmalara göre suçun engellenmesi konusunda önemli oranda bir değişimin yaşanmadığı, hatta bir takım suç unsurunun arttığı görülmüştür (Akalin 2017). 2019 yılında Bozkaya tarafından yapılan araştırmaya göre ise Altındağ'da yenilenme kapsamında kentsel yenileme çalışmaları ile gündemde olan Gültepe mahallesinde dönüşüm sonrasında güvensizlik algısının devam ettiği görülmektedir. Yöre halkı rahatça hareket ettiğini dile getirsede alanda suç unsurlarının büyük oranda yerleştiğini kabul etmektedirler (Bozkaya ve Sipahi 2019). Bu durum hayata geçirilen projelerin; sadece fiziksel dönüşüme odaklandığını, kültürel ve sosyo-ekonomik değişim ve dönüşümü gerçekleştirme konusunda elverişsiz olduğu görülmektedir. Bu anlamda kentsel alanlarda suça müdahale edebilmek için sosyal, fiziksel, ekolojik, ekonomik değişim ve dönüşümün birlikte hayata geçirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, uygulama sonrası alana yeni gelenler ile bölgedeki halk arasında nüfus bakımından anlamlı bir denge yaratılmalı, bu iki topluluğun bütünleşmesi sağlanmalı, kutuplaşmalar engellenmelidir (Akalin 2017).

Çöküntü alanları, gettolar, gece kondu alanlarında gerçekleştirilen bu kentsel yenileme uygulamalarında en önemli amaç suçun engellenmesi veya azaltılması ile ilgilidir.

Kentsel yenileme uygulamaları ile yüksek katlı konutlar yapılarak, ticaret alanları oluşturularak, gençlik merkezleri yapılarak fiziksel dönüşümler gerçekleştirilmiştir. Fakat tasarım kriterleri göz önüne alınarak yapılmayan projeler ve en önemlisi sosyal dönüşümün gerçekleşmesi için gerekli adımların atılmadığı projeler istenilen amaca ulaşılmasında yetersiz kalmaktadır. Kentsel yenileme, fiziksel dönüşümün yanında kültürel ve sosyal dönüşümün de gerçekleşmesi ile sürdürülebilir olmakta, yaşanabilir ve güvenli kentler oluşturmaktadır.

2.4 Peyzaj-Kentsel Açık Yeşil Alanlar-Mekân-Algı-Aidiyet

Kentlerde yaşanan nüfus artışı, plansız kentleşme, göç, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel şartlar, kentlilerin ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlarının artmasına, fiziksel çevrelerinin bozulmasına ve yaşam kalitesinin düşmesine neden olmaktadır (Öztürk ve Özdemir 2013). Çevresel ve estetik sorunları ortaya çıkaran hızlı kentleşme ile kentsel açık yeşil alanların önemi artmaktadır. Doğaya özlem duyan kentliler planlı açık yeşil alanlarla bu özlemi gidermeye çalışılırken kent yaşamının niteliksiz durumunu da maskeleymektedir. Bu bağlamda açık yeşil alanlar, kentsel alanlarda sağlıklı çevreler ve doğal ekosistemler yarattıkları için kent yaşamı ve makroformu açısından önem taşıyan alanlardır (Özdemir 2009).

Peyzaj kavramı bireylerinin bakış açısına ve uzmanlaştığı alana göre farklılıklar göstermektedir. Peyzaj ile ilgili genel olarak kabul edilen tanım Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nde yapılmıştır. Bu sözleşmeye göre peyzaj; *"özellikleri, insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda insanlar tarafından algılandığı şekliyle oluşan bir alandır"* (Avrupa Peyzaj Sözleşmesi 2022). Ergin (2010) ve Başer'e (2010) göre peyzaj; duyular aracılığı ile kavranabilen, fiziki boyutu kapsayan, sadece izlenilen bir manzara değil, bireylerin deneyimlediği, algıladığı ve dönüştüğü bir mekân olarak tanımlanmaktadır (Ergin 2010; Başer 2010).

Kentsel peyzaj ise; kentteki su varlığı, arazi morfolojisi, bitkisel elemanlar, donatılar ve yapılar gibi sosyal, fiziki ve kültürel göstergelerin oluşturduğu kompozisyonudur. Bu anlamda peyzaj; sadece bir imaj değil, insanın çevresinde algıladığı ve deneyimlediği, yaşadığı, değiştiği dinamik bir yapı olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda insan-çevre

ilişkisinin geliştirecek alan ve kullanım tercihlerini iyileştirmeyi amaçlayan, algı kavramını içeren çalışmalar önem kazanmaktadır (Yazıcı ve Kiper 2019).

2.4.1 Kentsel açık yeşil alanlar

Kentin tanımlı boşlukları olarak değerlendirilen kentsel açık yeşil alanlar, kentlileri biraraya getirerek toplum ve birey arasında iletişimin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Başkaları ile bir arada bulunmak daha olumlu deneyimler ve etkiler sağlamakta ve istenilen kentli kimliğinin oluşmasına yardımcı olmaktadır (Özdemir 2009). Yeterli oranda kentsel açık yeşil alanların varlığı bireylerde yaşam kalitesinin artmasına, üretkenliğin ve verimliliğin yüksek olmasına neden olmaktadır. Açık yeşil alanlar, bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik durumlarına pozitif yönde etki eden kentsel alanlardır (Öztürk ve Özdemir 2013). Toplumda sosyal düzenin kurulabilmesi ve ihtiyaçları karşılanabilmesi açısından kentsel açık yeşil alanlar büyük oranda katkı sağlamaktadır (Şahin Körmeçli 2019).

Gold (1980) kentsel açık yeşil alanları; bir çok kullanım şekline olanak sağlayan, farklı karakterleri olan, alan kullanımlarını ayıran veya bütünleştiren, insan tarafından ya da doğal olarak şekillendirmiş arazi parçaları olarak tanımlamaktadır (Gold 1980; Öztürk 2004). Başka bir tanıma göre açık yeşil alanlar; rekreasyon, halkın sağlığı ve güvenliği, kaynak kullanımı, fiziksel gelişim ve çok yönlü koruma gibi konularda olanak sağlamaktadır (Ayaşlıgil 1997).

Yuen (1996), Alkay ve Ocakçı'ya (2003) göre kentsel açık yeşil alanlar; kent içerisinde toplumun ve bireyin rekreasyonel, kültürel ve eğitim amaçlı kullanımına olanak sağlayan, sosyal ve fiziksel çevrenin kalitesini belirleyen mekânlardır (Yuen 1996; Alkay ve Ocakçı 2003; Yeşil 2006). Yerli ve Kesim (2009); parça ve kütle şeklindeki yeşil alanların, kent dokusundaki yapıların dışında kalan açıklıklar, sulak alanları içeren ve kentin gelişimini kontrol altında tutabilen, kentin bütünlüğünü sağlayan, birleştirici ve ayırıcı işlevlere sahip alanlar kentsel açık yeşil alanlar olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda bütün bunların dışında kente özellikle ekolojik, rekreasyonel, estetik ve ekonomik olarak birçok özellik kazandıran sistemler bütünü şeklinde tanımlanmıştır (Yerli ve Kesim 2009; Şahin Körmeçli 2019).

Kentsel açık yeşil alanların sosyal, fiziksel, toplumsal, ekonomik, ekolojik, psikolojik, estetik gibi bir çok işlevi söz konusudur.

Fiziksel işlevleri; Kentsel Açık yeşil alanlar, kitle-boşluk oranını dengeleyerek kentin fiziksel şeklinin oluşmasına olanak sağlayan ve kent içi alan kullanımları arasında ayırıcı özelliğe sahip mekânlardır (Erduran 1992; Yeşil 2006). Sınır, engel ve perde oluşturur, kentiçi sirkülasyonda kolaylık sağlayarak araç ve yaya trafiğini yönlendirmekte ve kolaylaştırmaktadır (Gül ve Küçük 2001). Bu alanlar aynı zamanda kentin aşırı büyümesini engelleyerek tampon görevi üstlenmektedir (Önder ve Polat 2012).

Estetik işlevleri: Kentin cansız ve yapay öğeleri ile zıtlık oluşturarak, açık yeşil alanlarda kullanılan tüm materyalleri (bitkisel, yapısal) doku, çizgi, form, renk ve ölçü gibi kriterler açısından kente estetik değer katarlar (Önder ve Polat 2012).

Kentlerde mimari formların katı ve sert etkilerini yumuşatan açık yeşil alanlar (Öztürk 2004), kentlerin tekdüze geometrik yapısını ve yapıların keskin hatlarını yumuşatmakta, canlılık vermektedir. Yapılar arası ve boşluklar, çevre ve insan arasında denge sağlayarak organik bir ilişki kurmalarına yardımcı olmaktadır (Gül ve Küçük 2001).

Toplumsal/Sosyal işlevleri: Kentsel açık yeşil alanlar sosyal aktivitelerin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Özel günlerde politik ve sosyal aktiviteler için zemin oluşturarak kentlilerin biraraya gelmesini sağlamaktadır (Bayraktar 1973). Sosyal aktivitelerin gerçekleştirildiği ve pasif ve aktif rekreasyonel aktivitelerin (dinlenme, yürüme/koşma, ata binme, bisiklet binme, balık avlama, gezinti ve doğa sporları gibi) yer aldığı açık yeşil alanlar; bireyin psikolojik, fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerine olumlu etki ederek toplumsal huzurun gelişimine yardımcı olmaktadır (Öztürk 2004).

Açık yeşil alanlar psikolojik açıdan rahatlama sağlayarak bireyin saldırganlığını azaltmaktadır. Bu bağlamda yeşil alanlar kent içerisinde suç oranını azaltarak toplumsal huzuru ve gelişimini arttırmaktadır.

Psikolojik işlevleri: Atabay (1994)' ın ifadesine göre; insanlar duyuları ve duyguları aracılığı ile içinde yaşadıkları mekânı ve yakın çevrelerini oluşturan öğeleri algılamakta

ve anlamaktadırlar. Bu konu ile ilgili davranış biçimleri araştırıldığında; bireylerin dokunabildikleri, içerisinde huzur içinde dolaşabildikleri ve kendilerini ait hissettikleri mekânlarda mutlu hissettikleri ortaya konulmuştur. Kentleşmenin hızlı artışı ile insan ve bina yoğunluğunun artması nedeniyle bu tür mekânlar giderek azalmaktadır. Bu durum insanların çevreleri ile bir bağ kurmasına engel olmaktadır. Açık yeşil alanlar; binaların katı ve sert çizgilerini yumuşatırken insana doğayı hatırlatarak psikolojik açıdan da rahatlamalarını sağlamaktadır (Bucaklı 1999). Bireylerin pasif ve aktif rekreasyonel gereksinimlerinin (eğlenme, spor, dinlenme gibi) karşılanması için olanak sunmaktadır. Bitkilerin doku, renk, ölçü ve biçim gibi nitelikleri ile bireyin psikolojisini rahatlatarak yaşamlarını kolaylaştırmakta, anlam kazandırmakta ve bireylerin sosyalleşmelerine yardımcı olmaktadır (Gül ve Küçük 2001).

Ekonomik işlevleri: Rekreatif, koruma ve estetik amaçlı fonksiyonlara sahip açık yeşil alanların aynı zamanda üretim işlevinde bulunmaktadır. Kent içi ve çevresinde yer alan tarım arazilerindeki orman ürünleri birçok iş alanı için hammadde kaynağı olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda açık yeşil alanlar bina ve çevresinde serinleme sağlayarak ısı tüketiminde-enerji tüketiminde tasarruf yapılmasına olanak vererek ekonomiye katkı sunmaktadır.

Ekolojik işlevleri: Ekoloji; tüm organizmaların birbirileri ile ilişkilerini ve yaşam ortamlarını inceleyen ve diğer bilim dallarını kendi ekseninde toplayabilen bir bilim dalıdır (Eryıldız 1995). Açık yeşil alanların ekolojik açıdan fonksiyonları aşağıda verilmektedir;

- ✓ Kirli hava filtre edilerek temiz hava üretilmesi,
- ✓ Sıcaklık ve serinlik etkisi,
- ✓ Oksijen üretimi,
- ✓ Nispi hava nemi üzerine etkisi; açık yeşil alanlar rüzgârın hızını keserek ve güneş ışınlarını tutarak toprağın evaporasyon ile su kaybetmesini azaltmakta ve transpirasyon ile ortama su vermektedirler.
- ✓ Sera etkisi azaltılarak atmosferdeki karbonun tutulması,
- ✓ Biyolojik çeşitlilik ve ekolojik restorasyonun korunması,
- ✓ Su dengesini sağlama ve erozyonu önleme,

✓ Gürültünün azaltılması; Gürültünün fiziksel, fizyolojik ve psikolojik açılardan insan sağlığına olumsuz etkilerinin varolduğu bilinmektedir.

Çevrenin şekillenmesinde bireylerin görüş ve yaşam biçimleri etkili olmaktadır, Aynı zamanda insanların çevresiyle iletişim kurması o mekânın tasarımı ile de doğrudan ilişkilidir. Sosyolojik açıdan büyük önem taşıyan ve insanların çevresiyle rahatça iletişim kurduğu kentsel açık yeşil alanlar; dinlenme, spor yapma ve eğlenme amacı ile ilgili donatılara erişim olanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda mikrolimatik ve ekolojik açıdan pozitif etki yaratmakta, kentin büyüme artışını engelleyen tampon görevini yüklenmekte ve tarımsal üretimin yapılabilmesini sağlamaktadır (Arslan 1991). İnsanların birbirleriyle ve çevresiyle sağlıklı bir ilişki kurması, yaşadığı yere olan aidiyet duygusunu geliştirmesi dolayısıyla güvende hissetmesi toplumsal açıdan sosyal uyumu sağlayacaktır. Sosyal uyum da bireylerin birbirine olan güvenini geliştirmektedir (Hesham 2015; Şahin Körmeçli 2019). Bu bağlamda sosyal uyumun sağlanmasına olanak sunan peyzaj tasarımı; farklı özelliklere sahip kullanıcılara aktivite ve kullanım çeşitliliği sağlayarak, toplumda iletişimin sağlandığı, aidiyet duygusu ile bireylerin güvende hissetmesine olanak sağlayan mekânların oluşturulması açısından önemli bir araçtır. Peyzaj tasarım sürecinde, kent içindeki mekânları birbirine bağlayan ve bireyleri bir araya getirerek sosyalleşmelerine olanak sağlayan mekânlar olan kentsel açık yeşil alanlarda güvenliği sağlayacak çözümler önem kazanmaktadır.

2.4.2 Mekân

Kentler ve kentsel açık yeşil alanlar fiziksel özelliklerinin yanında psikolojik, sosyolojik ve toplumsal özellikleri ile beraber bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Aristoteles'in ifadesine göre; kenti oluşturan temel değerler arasında kentte yaşayanların birbirinden farklı yaşamlarının ve birbirleri ile olan ilişkilerinin kent mekânına yansması yer almaktadır. Norberg Schulz (1980) Genius Logi'de 'Yerin Ruhu' olarak ifade ettiği, kentlerin kendilerine ait kimliklerini ortaya çıkartan mekânsal özelliklerinden bahsetmektedir. Bu bağlamda hiçbir kent bir diğerine benzememektedir (Erdönmez 2014). Schulz (1971) mekânı; alan kullanıcılarının toplumsal, psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarını gideren bir boşluk ya da uzay parçası olarak tanımlamaktadır (Schulz 1971; İnceoğlu ve Aytuğ 2009). Zaman mekâna, yere kimliğini kazandırmakta ve algıyı güçlendirmektedir. Mekân ve insan etkileşimi neticesinde farklı kimlikler konusunda C.

Norberg Schulz, beş farklı karakterde mekân tanımı yapmaktadır (Norberg-Schulz 1971; Kuruçay ve Gür 2022):

- ✓ “**Doğrudan yönlendirmenin oluşturduğu algısal mekân:** Bireyin beş duyusu ile farkınd olduğu alan, ”
- ✓ “**Fiziksel hareketin oluşturduğu cisimsel mekân:** Bireyi çevresi ile bütünleştirdiği ve hareketlerini belirlediği alan ”
- ✓ “**Fiziksel dünyanın oluşturduğu kavramsal mekân:** Tüm fiziksel veriler algılanarak bireyin kendi yorumunu katması ve sonuç çıkartılması”
- ✓ “**İnsanın çevresine ait sabit imajını oluşturan, varolunan mekân:** Bireyin sosyo kültürel bakımdan şekillendirdiği alan ”
- ✓ “**Saf mantıksal ilişkilerin kurulduğu mantıksal mekân:** Mekânsal varoluş üzerine kişisel teorilerin oluştuğu, mekânı anlamak için gereken kalıpları şekillendiren mekân. ”

Sözlük anlamıyla mekân; bir kişinin, bir şeyin bulunduğu, bir olayın veya eylemin gerçekleştiği ya da geçtiği ve belirli bir kullanıma ayrılmış mekân olarak açıklanmaktadır (Erel 2007; Erdönmez ve Çelik 2016). Süalp’e (2004) göre mekân; beşeri coğrafya, yeryüzü, kent altyapısı, mahalle-muhit, sokak ayrımları ile toplumsal bağın kurulduğu genel ortamlar, ekolojik ve mimari bir ortam, gündelik deneyimlerin kazanıldığı tabaka, sadece fiziksel değil aynı zamanda rasyonel niteliklere sahip bir kavramdır (Erol ve Görmez 2018).

İnsan var oldukça mekân kavramı, mekânın nasıl tasarlandığı konusu, dolayısıyla mekân örgütlenmesi söz konusu olacaktır. İyi bir örgütlenme; kullanıcıya daha iyi hizmet vermesi, rahat kullanılabilmesi, daha güvenli ve huzurlu bir yaşam için gereklidir (Özdemir 1994). Mekân örgütlenmesi; kullanıcısının isteklerine duyarlı, rahatlatıcı etkiye sahip, mekânın fiziksel öğeleri ve bileşenlerinin kullanışlı, uyumlu, insana mutluluk ve huzur sağlayarak bir bütün olarak düzenlenmesidir (Düzenli vd 2019).

Gür (1994) mekân için; “insanın objeyle ve insanla, objenin objeyle olan ilişkilerinin ve uzaklıklarının bizi çevreleyen evrenin üç boyutlu uzantısıdır” ifadesini kullanarak

mekân örgütlenmesi kavramını; çevrenin şekil, materyal gibi ana fiziksel anlamını aktaran diğer niteliklerinden çok daha köklü özelliği olarak anlatmaktadır. Anlamın örgütlenmesi ise mekân örgütlenmesinden daha gerçekçi ve kavramsal olarak ayrıdır. Kendisinin bir anlam taşıdığı mekân örgütlenmesinin iletişimsel özellikleri vardır fakat çevresel anlam daha çok malzeme, gösterge, renk, ölçü, biçim, süsleme, bakım, peyzaj ve benzeri şeylerle anlatılmaktadır. Mekân örgütlenmesi bütünlük ve kompozisyonu sağlaması açısından önemli bir özelliğe sahiptir. Mekânın tasarımında kullanılan öğeler; doku, form ve renk olarak ayrı veya bütün şeklinde düzenlenerek kullanıcılarına güvenli, huzurlu, mutlu ve doyurucu bir ortam sağlamaktadır (Gür 1994).

Mekân ve mekânsal örgütlenme çok boyutlu bir kavramdır ve mekânın örgütlenmesinde pek çok değişken vardır. Bunlar;

- 1) Güvenlilik; insanlar bulundukları mekân da güven içinde hissetmek ister dolayısıyla, mekân öncelikle kullanıcısına psikolojik yönden güven sağlamalıdır. Bu da uygun şekilde tasarlanmasıyla mümkündür.
- 2) Görevsellik, kullanılabilirlik; mekân hangi amaçlar için kullanılacaksa ona göre donatılmalıdır. Mekânın rahat ve kolay kullanımı için yeterli boşluk bırakılması gerekmektedir.
- 3) Ferahlık; mekândaki işlevsel eşya ve donatı düzeni ve yoğunlukları ile ilgilidir. Renk ve doku ferahlık üzerinde etkisi olan parametrelerdir.
- 4) Esneklik; mekâna hareket kazandırarak monotonluktan kurtarmakta ve aktivite çeşitliliği yaratmaktadır.
- 5) Boyutsal özellikler; yapılacak aktiviteler için mekân büyüklüğü, mekânın düzenleme biçimi, aydınlatılması gibi konular önem taşımaktadır.
- 6) Konfor düzeyi,
- 7) Estetik; mekânın görsel bakımdan insanda heyecan ve haz uyandırması o mekânın yaşanabilirliğini arttırmaktadır (Özdemir 1994).

Kentsel mekân; kentlilerin tüm kentsel olaylarla bağ kurarak algıladığı, binalardan oluşan tüm ya da yaşanan algıların çok boyutlu görünümüdür. Mekânı belirginleştiren ve ortaya çıkaran mekân sınırlayıcılarıdır. Gökyüzü, yeryüzü, ağaçlar, çalılar, yer

örtücüler, duvarlar, çiçekler, kirişler, tavanlar, kolonlar ya da tüm bunların birleşimi alanı sınırlandırarak mekânın betimlenmesine katkıda bulunurlar (Erdönmez ve Çelik 2016).

İçinde yaşanan mekânlar ve bireylerin bu mekânlara yüklediği anlamlar, insan ve çevre, toplum ve insan arasında oluşan ilişkinin etkili faktörlerindendir. Fiziksel çevre, orada yaşayan bireylerin değerlerini, alışkanlıklarını, dünya görüşlerini, inançlarını, kültürlerini etkileyen ve aktaran bir alandır ve birçok anlamı yansıtmaktadır. Mekâna yüklenen anlam duruma, zamana ve kişilere göre değişkenlik göstermektedir (Baykal 2022). Lynch'e (2010) göre mekân; fiziksel bakımdan işaretlerle, renklerle, büyüklüklerle, malzemeye, biçimlerle, mobilyalarla ve peyzaj vb. öğeler ile hissedilmektedir.

2.4.3 Algı

İnsan sosyal bir varlıktır. Fiziksel ve sosyal çevrede meydana gelen ve bir çok disiplinin ortak çalışma alanı olan insan davranışları ve algı, psikolojinin temel çalışma alanlarıdır (Solak 2017). Algılama süreci izlenim ile başlamaktadır. İzlenim sayesinde çevredeki bilgiler sinirlere aktarılmakta ve beyne iletilmekte, daha sonra bilgi olarak depolanmaktadır. Bu sürece algılama süreci, oluşan ürüne ise algı denilmektedir. Algılama esnasında beyin; duyu organlarından gelen duyularla birlikte, bireyin beklentilerini, edindiği bilgileri, kültürel ve toplumsal değerlerini dikkate alarak elde edilen yeni bilgiyi sınıflandırmaktadır. Bu nedenle algılama; bireyin bilgileri, toplumsal ve kişisel deneyimleri ve değerleriyle ilişkili olup, karmaşık bir yapıya sahiptir (Cüceloğlu 1991; Çağlayan vd. 2014; Akkaya 2019). İnsan bir biliş, davranış ve algı mekânizmasıdır. Mekân bireyin dört duyusu ile algılanmaktadır. Algılamaya etki eden görme, dokunma, işitme ve koku duyularından ağırlığı en fazla olan görme duyusudur. Dolayısıyla mekân algısında en etkili faktör görsel algıdır (Gürer ve Gürer 2004).

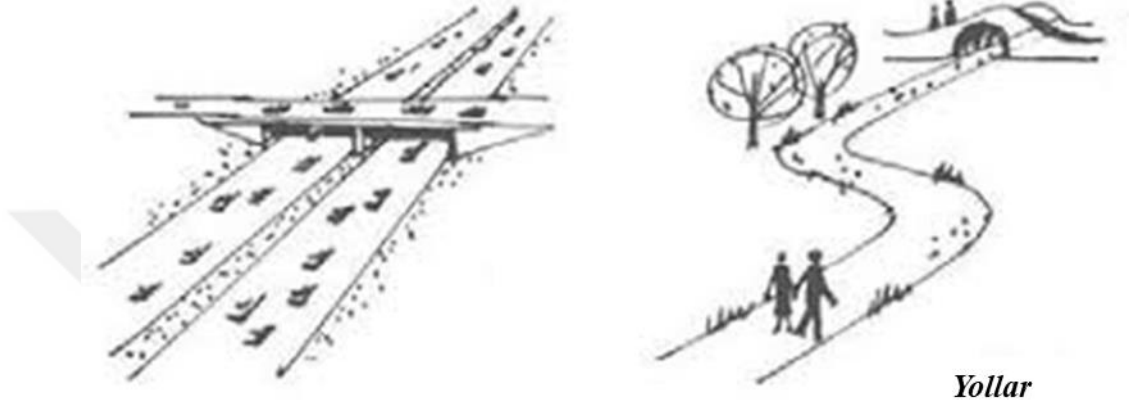
Kent ve mimari ile ilişkili çalışmalarda algı kavramı; mekân algısı, çevresel algı ya da mekânsal algı olarak değerlendirilmektedir. Bireyin beyninde oluşan zihinsel harita ve insan ve çevre etkileşiminin bileşenlerinden birisi mekânsal algılamadır (Gezer 2012; Baykal 2022). Mekânsal algı; bireylerin mekânsal özellikler ile ilgili bilgi düzeylerini belirleyerek o mekânı değerlendirmelerine, anlamlandırmalarına katkı sunar. Bu

değerlendirmeler, bireyin o mekândaki davranışlarını etkiler ve şekillendirir (Solak 2017). Sosyal bir ürün olarak anlaşılan mekânsal algının da toplumsal olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Mekânsal algı; nesnelerin boyutu, uzaklığı, şekli, nesnelerin birbirleri ile ilişkilerini, hareket ilişkilerini, nispi yönelimlerini algılama yeteneğidir (Budak 2009; Baykal 2022). İnsan-çevre etkileşimine dayanan mekânsal algılama; fiziksel mekânın kompleks düzenini kavrama, algılama ve kaydetme süreci, kullanılan materyaller ve organizasyon ölçütlerinden etkilenmektedir. Kullanılan materyallerin boyut, renk ve biçim gibi belirgin özelliklerinin ve çevredeki diğer materyallerden farklılaşarak zıtlık yaratarak insan açısından anlam ifade etmesi, bellek ve algının çalışmasını etkilemektedir. İnsan çevresel uyarıcıları zihninde ilişkilendirerek yorumlamaktadır (Tanrıbir ve Akten 2020).

Çevre tasarımı da günümüzde mekânın yaratacağı fiziksel kurgunun yanında psikolojik kurguyu da göz önünde tutmakta ve birey için daha iyi bir mekân oluşturma odağında yer almaktadır. Nasar (1989), çevre tasarımı çalışmaları için; fiziksel özellikler, algısal/bilişsel, kentsel etki, refah ve mekânsal davranış ölçütleri tanımlamıştır. Bu ölçütler olasılıksal olarak birbirleriyle ilişkilendirilir ve bu olasılık ilişkisi, insan deneyimi aracılığıyla geliştirilen işlevsel bir doğruluk kazanır (Özdemir 2017).

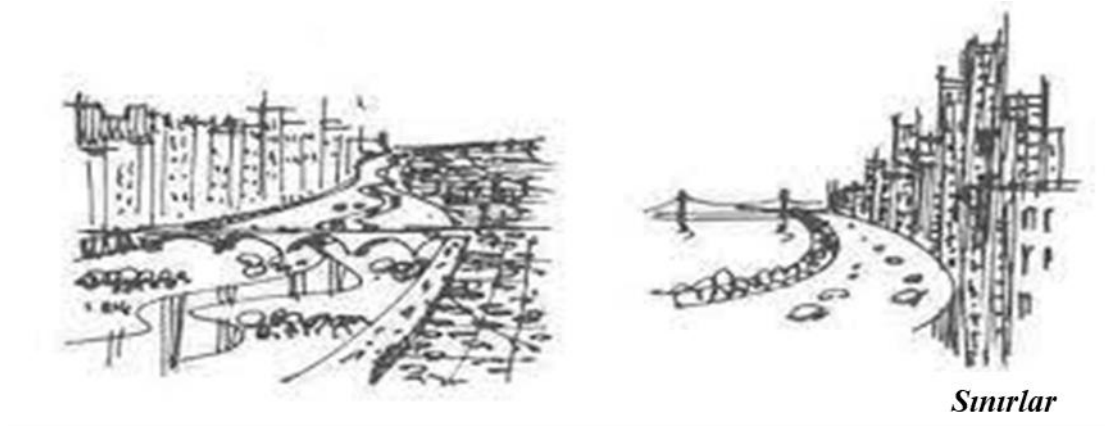
K. Lynch ve Norberg-Schulz, mekânsal algı çalışmaları ile ön plana çıkan isimlerdir. Mekân algısını kent ölçeğinde değerlendiren Lynch kentsel algının önemini vurgulayarak, algılamayı kentte yaşayan bireylerin kenti nasıl algıladıkları ve nasıl anlamlandırdıkları süreci üzerinden değerlendirmiştir (Lynch 2010). Lynch'e (2010) göre mekân; fiziksel bakımdan işaretlerle, renklerle, büyüklüklerle, malzemeye, biçimlerle, mobilyalarla ve peyzaj vb. öğeler ile hissedilmektedir. Bu öğeler bilişsel haritalara yüklenerek sosyo psikolojik durumlar yorumlanarak bireylerde ve kent belleğinde mekânın anlamı oluşturulmaktadır. Bireyin çevresini anlamlandırdığı mekânlar çevresel imgelere dönüşmektedir. Bu çevresel imgeler de üç bileşenden: anlam, kimlik ve yapıdan oluşmaktadır. Lynch' e göre bir imgenin öncelikle diğer şeylerden ayrıştırılması için öncelikle nesnenin tanımlanması ve bir varlık olarak kabul edilmesini gerektirmektedir. Bu da tekliği ve tekilliği ifade eden kimliği ortaya çıkarmaktadır. Yapı; nesne ve birey arasında uzamsal veya dokusal ilişkisini içermektedir. Son olarak anlam; birey açısından uygulama ve duygusal olarak bir anlam

içermektedir. Lynch kent mekânının algılanması için gerekli bileşenleri ise; yollar ve bölgeler, ınırlar/kenarlar, düğüm/odak noktaları, işaret öğeleri olarak beş başlık altında toplamıştır. Buna göre; yollar (Şekil 2.14); bireyler kenti gözlemleyerek hareket ederken diğer çevresel elemanları algılayarak bütünle ilişkisini kurabilirler.

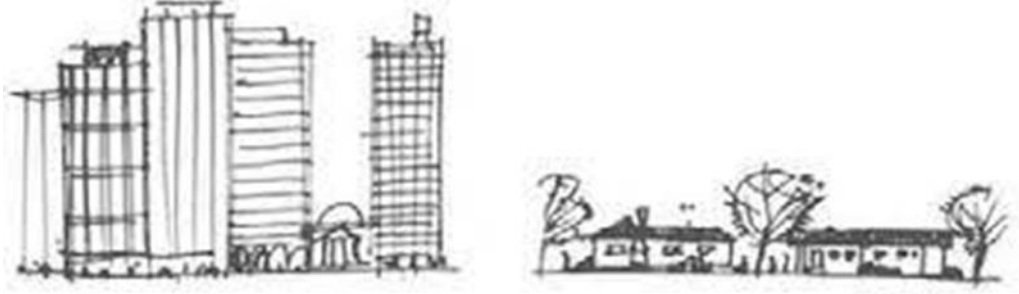
Şekil 2.14 Lynch yol bileşeni

Sınırlar/kenarlar (Şekil 2.15); gözlemci olarak tanımlanan insanlar tarafından ulaşım aksları gibi kullanılmayan doğrusal elemanlardır. İki bölge arasında sınır görevi görür. Bunlar; kıyılar, demiryolları, gelişme bölgesi sınırları ve duvarlardır. Bu öğeler pek çok kişi tarafından yön bulmak için kullanılmaktadır.

Şekil 2.15 Lynch sınır bileşeni

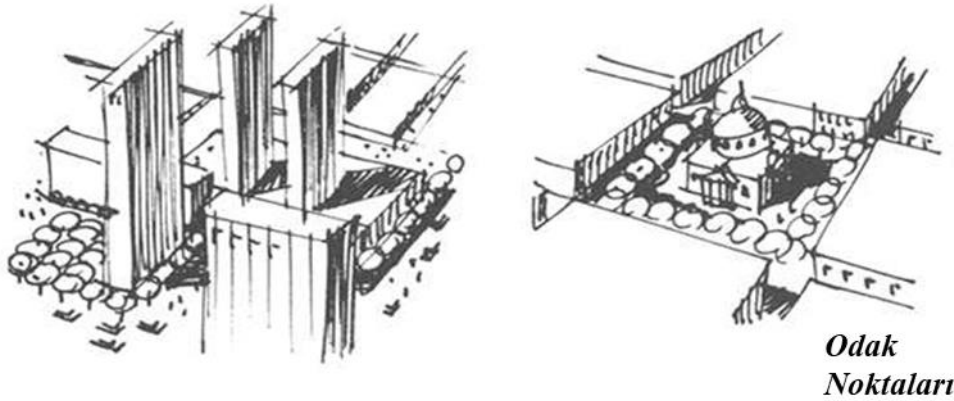
İki boyutlu mekânlar olarak algılanan bölgeler (Şekil 2.16); kentin orta ve büyük ölçekli kısımlarını oluşturur. Bireyin algısında bölgelerin ve yolların baskın olmasına bağlı olarak kent yapısı oluşturulmaktadır.

Bölgeler

Şekil 2.16 Lynch bölge bileşeni

Düğüm/odak noktaları (Şekil 2.17); kişilerin kente girişlerini sağlayan önemli ve bir noktadan diğer noktaya giderken kullandığı yoğun odak noktalarıdır. Ulaşım sisteminde kavşak gibi kesişim noktaları olabilirler. Düğüm noktaları; köşe başı aktiviteleri içeren ya da kapalı bir meydanı oluşturan, kullanımların yoğunlaştığı alanlar olma özelliği taşımaktadır.

**Odak
Noktaları**

Şekil 2.17 Lynch düğüm/odak noktası bileşeni

İşaret öğeleri (Şekil 2.18); kolaylıkla tanımlanabilen, diğer noktasal referans kaynağını oluşturan bina, dükkan, bir işaret levhası veya bir dağ gibi fiziksel oluşumlardır (Lynch 2010).

Şekil 2.18 Lynch işaret öğeleri bileşeni

Norberg-Schulz ise mekân algısını oluşturan fiziksel organizasyonun öğelerini; yollar ve yönler (süreklilik), yer ve merkez (yaklaşma), ilgi alanları(sınır) olarak ortaya koymaktadır. Mekânsal öğelerin bireylerin deneyimlerindeki önemini vurgulayarak mekânsal algıyı ortaya çıkaran kentsel alanların pasif ve dinamik güçleri arasındaki dengeyi, mekânsal organizasyonu sağlayan öğeler üzerinden anlamaya çalışmıştır (Özen 2006; Solak 2017). Bireyin yaşadığı mekâna (ev, iş yeri vb.), yaşadığı kente anlam yüklemesi, o mekânın birey için taşıdığı değerle ilişkilidir. Başka bir deyişle; bireyler mekânı sadece ilişkilendirilmiş şekil veya görsel yoluyla yaşamaz, aynı zamanda yorumlayarak ve zihinsel süreçlerle mekânın anlamını dinamik şekilde oluştururlar (Pløger 2001; Baykal 2022).

Kentsel mekânlarda binalar, açık yeşil alanlar, peyzaj öğeleri, yollar ve kentsel donatı öğeleri bütünün parçalarını oluşturarak kullanıcı algısını etkilemektedir. Altay ve Batman (2019), kullanıcıların açık yeşil alanlara anlam ve pozitif değerler yüklediklerini ve bu durumun bu alanların değerini arttırdığını ifade etmişlerdir (Altay ve Batman 2019). Kentsel mekânlarda kullanıcı gereksinimlerin karşılanması ve çevresel konforun yaratılması için mekânın kullanıcıya yanıt verebilmesi, yapılan uygulamaların mekân dokusuna uyum sağlayabilmesi, kullanıcının mekânı nasıl algıladığı gibi konuların çözümü önem taşımaktadır (Tanrıbir ve Akten 2020).

Kent insanının günlük yaşamlarında kullandıkları mekânlara karşı algı ve farkındalık geliştirmektedir (Ataç 2008). İnecoğlu ve Aytuğ (2006); mekânın hareketle algılandığını ve algılamanın duyular aracılığıyla gerçekleştiğini ifade etmiştir. Mekân algılama ile

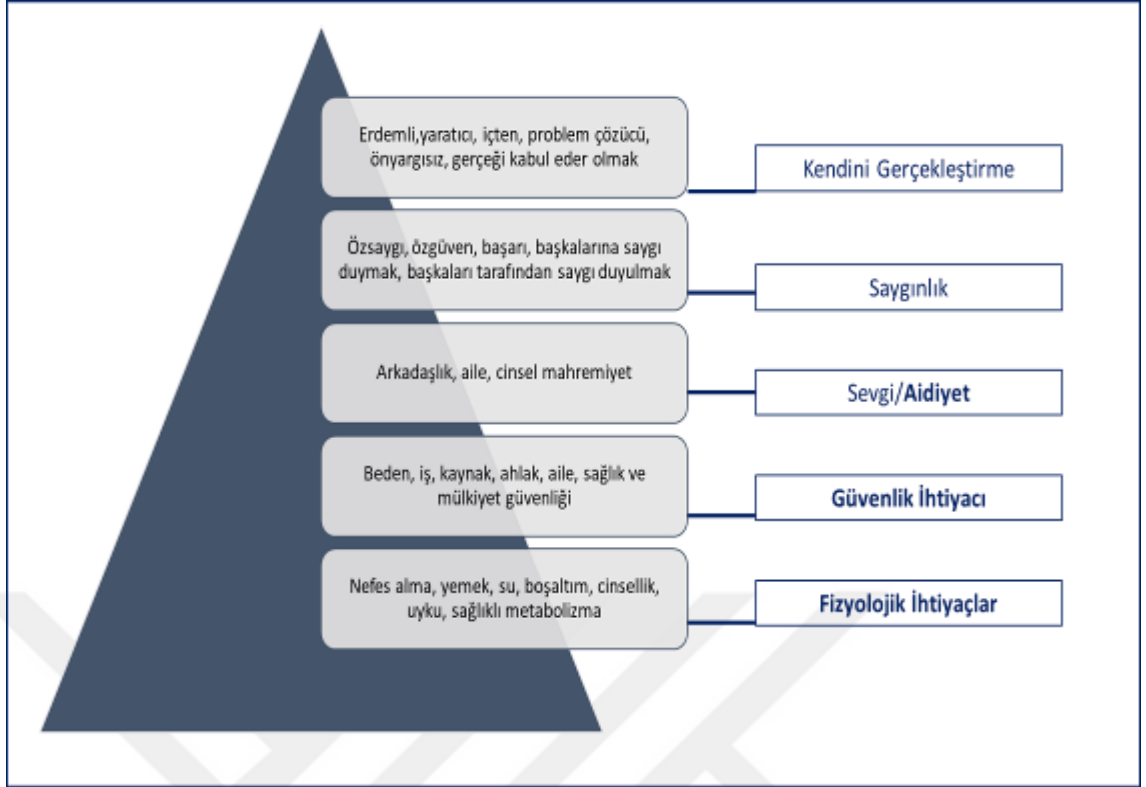
deneyimlenir ve mekânın biçimsel ve nesnel nitelikleri geçici olarak bellekte depolanır. Tüm bu algılama süreci bireye, bireyin yaşadığı yere, inancına, kültürüne göre farklılık gösterebilmektedir (İnceoğlu ve Aytuğ 2006). Şahin'e (2016) göre; güvenlik de kentsel mekânın deneyimlenmesi neticesinde ortaya çıkan algı ve duygudur. Kentsel alanların tasarım özellikleri, fiziksel çevrenin kalitesi ve koşulları, içerdiği unsurlar insanların güvenlik duygusunu etkilemektedir. Bu nedenle bireylerin mekânı nasıl algıladıkları ve mekânın fiziksel özelliklerinin birey üzerinde yarattığı farklı algılar güvenlik algısının ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Şahin 2016; Çelik 2018).

2.4.4 Aidiyet

Aidiyet, mekân tanımlamasında kişilerin yaşamlarına olumlu katkılar sağlayan bir kavramdır (Baykal 2022). Kentsel alan için bireylerin kendilerini mekânın parçası olarak görmesi ile kendilerini o mekâna karşı sorumlu ve hak sahibi hissetmelerini ifade etmektedir. Mekâna ait hissetmesine, bağlanmasına ve kişinin bulunduğu yerleşimin bir parçası olmasına neden olmaktadır (Solak 2017). Spencer'a (2005) göre aidiyet; bireysel ve toplumsal kimliğin tanımlanması ve benliğin oluşmasında önemli bir yere sahiptir.

Sancar ve Severcan (2010); bireyin kendini bulunduğu mekâna ait hissetmesi kavramsal, işlevsel ya da duygusal ilişki kurması ile gerçekleştiğini ifade etmektedir. Kullanıcı kendisi için değer ve anlam ifade eden alanlar ile hassas bir ilişki, belirli bir aktiviteyi takip etmek için ise fonksiyonel bir ilişki kurmaktadır (Sancar ve Severcan 2010). Mekânsal aitliğin ve bağlılığın eksik olması ise olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Antonisch (2010), bireyin mekânsal aitlikten mahrum olması durumunu izole edilmişlik, yalnızlık ve mekân değişimi duygusu olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda bu durumun, akıl sağlığı sorunlarına neden olabileceğini ifade etmektedir (Antonisch 2010; Baykal 2022).

İnsan davranışlarının kökenini insanların ihtiyaçlarına göre şekillendiğini belirten ve hiyerarşik bir düzene göre açıklayan Maslow hazırladığı ihtiyaçlar piramidinde (Şekil 2.12) ait olma ihtiyacı, fizyolojik ve güvenlik ihtiyacından sonra gelmektedir. Bu durum, kişinin kim olduğu, kimlerden olduğu ve nereli olduğu gibi konuların aidiyet kavramı ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Şekil 2.19 Maslow'un ihtiyaçlar piramidi

Doğuştan sahip olunan, aidiyet duygusu, başkaları ile ilişki kurabilmek için güçlü bir istektir ve aynı zamanda sosyal bir varlık olan bireyin en önemli dürtülerinden biridir (Baumeister ve Leary 1995; Aşık 2018). Kişinin kabul ve ilgi görme, sevilme gibi duygularından kaynaklı kendini güven içinde hissetmesi, sadece bir topluma ait hissetmesi ile mümkün olmaktadır. Aidiyet duygusu, sosyal yaşamın bölünmez bir parçasıdır. (Hill 2006). Mekânlar ve bu mekânların kattığı anlamlar bireyleri farklı şekillerde etkilese de, mekânda oluşan aidiyet duygusu alan kullanımı neticesinde meydana gelen deneyimdir (Baykal 2022).

Mekânsal anlamda güven hissinin yaratılması da aidiyet duygusu ile desteklenmektedir. İnsanlar, aşına oldukları mekânlarda kendilerini daha güvende hissederek aidiyet duygusu geliştirmektedir (Erniş 2012; Solak 2017).

2.4.5 Çevresel tercihler

Fiziksel çevrede yer alan uyarıcılar; alan kullanıcısının sosyo psikolojik ve fizyolojik filtrelerinden geçerek, her alan kullanıcısı için özgün mekânsal algının oluşmasına

olanak sağlamaktadır (Rapoport 1977). Fiziksel özellikleri benzeyen alan kullanıcıları tarafından farklı algılanabilen mekânlar (Şekil 2.20) alan kullanım seçeneklerini farklı biçimlerde yönlendirebilmektedir (Gehl 1987; Kürkçüoğlu 2009). Tercihler ise mekânın bireyde oluşturduğu hislere verdiği duygusal tepkilerdir. Mekânların etkisi bireyin kendini daha rahat, daha güvenli hissetmesi ve mekânsal ihtiyaçlarını karşılayabilme seviyesi ile ilgilidir (Özdemir 2011).

Şekil 2.20 Çevre koşullarına bağlı uyarıcıların birey özelliklerine bağlı algı süreci (Rapoport 1977; Erkan 2002; Kürkçüoğlu 2009).

Çevresel tercihler ile ilgili araştırmaların ortak amacı; belirlenen bir alanın kalitesinin ya da estetik değerinin belirlenmesidir. Kaplan ve Kaplan (1978); insanın evrimsel süreci gözönüne alındığında, tercih edilen çevrelerin insan gereksinimlerinin en fazla karşılandığı mekânlar olduğunu ileri sürmektedir (Çakçı 2007).

İnsanın çevresel tercihleri ile ilgili olarak ortaya çıkan ve ilk olarak 1975 yılında Jay Appleton tarafından dile getirilen Prospect-refuge teorisi; insanların görüş netliği olan (prospect) ve korunma-gizlenmeye (refuge) olanak sağlayan çevreleri tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu çevrelerin savunma ve tepki göstermek için gözlem olanağı sağlayarak tehlikelerden korunmaya yardımcı olduklarını dile getirmektedir. Prospect-refuge teorisinde; bireylerin görülmeyerek görmelerine imkan veren mekânları seçtikleri varsayılmaktadır. Mekân ve güvenlik algısı ile ilgili çalışmalarda saklanma olanağı sağlayan ve görüş açısının net olduğu mekânların saldırgan tarafından da tercih edildiğini ortaya koymaktadır (Petherick 2000; Çakçı 2007).

2.5 Kent ve Güvenlik

Biyolojik ve fiziksel gereksinimlerden sonra gelen en önemli gereksinim '*güvenlik*'tir. A. Maslow, ihtiyaçlar piramidinde (Şekil 2.19) güvenlik ihtiyacını ikinci basamağa yerleştirmiştir. Maslow ihtiyaçlar piramidine göre; alt basamaktaki gereksinim karşılanmadan üst basamaklardaki gereksinimler de tam olarak karşılanamamaktadır. İlk basamakta fizyolojik ihtiyaç olan beslenmek ve uyku gibi temel ihtiyaçlar yer almaktadır. Maslow, temel ihtiyaçlardan hemen sonra güvenlik ihtiyacının geldiğini söyler ve buna bağlı olarak güvenlik gereksinimi karşılanamayan birey, güvenlikten sonra gelecek basamaklardaki gereksinimlerin de karşılanamayacağından bahsetmektedir (Köklü 2016).

Güvenlik; emniyet, yasal sistemin düzenli şekilde yürütülmesi, toplumsal yaşamda bireylerin korkmadan yaşayabilmeleri anlamına gelmektedir. Son yirmi yılda küresel tehdit ve riskler nedeniyle güvenlik, ulusal ve uluslararası boyutlarda yeniden içeriklendirilmeye başlanmıştır. Küresel baskılar ve devletlerin kendi sınırları içinde süregelen çatışmalarının artışı ile birlikte, uluslararası toplum, toplumsal şiddet, yerel çatışmalar, yoksulluk ve işsizlik, insan hareketleri, toplu zorunlu göç ve örgütlü suç ve terörizm gibi konular güvenlik ile ilişkilendirilmektedir (Aksoy 2011). Bu durum küresel anlamda yaşanan tehditlerin yanında yerel bağlamda da suç ve şiddetin artış gösterdiği kentlerde kent planlamasının gündemine taşımıştır.

Şahin (2016)' e göre bir kenti güvensiz hale getiren nedenler arasında;

- ✓ Nüfus artış hızı ve hareketliliği (mülteci ve yerel halkın hareketliliği), sosyal kontrolün azalması ve göç,
- ✓ Çevre problemleri (hava, su, toprak ve gürültü kirliliği),
- ✓ Örgütlü terör ve suç,
- ✓ İstenmeyen bireyler ve yabancılar (dilenciler, evsizler, sokak çocukları, madde bağımlıları ve başıboş gençler),
- ✓ Doğal afetler (deprem, ani iklim olayları ve sel),
- ✓ Karmaşa ve düzensizlik,
- ✓ Trafik problemi,
- ✓ Yerel çatışmalar ve toplumsal şiddet,

- ✓ Ekonomi (işsizlik ve gelir seviyesinin düşük olması),
- ✓ Mekân özellikleri (gettolar, terk edilmiş ve kullanılmayan ve savunulmayan alanlar, bakımsız yerler) yer almaktadır (Şahin 2016; Çelik 2018).

Kentlerin aldığı göçe bağlı olarak gerçekleşen hızlı nüfus artışı özellikle kentsel yerleşim alanlarını sosyal kontrolün zayıfladığı mekânlara dönüştürmektedir. Bu durum kentlerde topluma ve kente karşı işlenen suçların gerçekleşmemesi veya engellenmesi açısından önem kazandırmaktadır (Aksoy 2011).

Suç, birçok ekonomik ve hukuksal sorunlar yaratmaktadır, bununla birlikte *güvensizlik algısı*, yarattığı en önemli etki olarak karşımıza çıkmaktadır (Lab 2000; Schoon 2001; Ataç 2008). Güvensizlik algısı; bireyin kendini tehlike altında hissederek korku duymasıdır. Bu korku bireylerde kentsel alanda gasp edilme, saldırganla karşılaşma gibi korkular yüzünden oluşmakta ve bu korkular kişilerin mekânsal algılarını etkileyerek bir mekânın *güvensiz* olarak tanımlanmasına neden olabilmektedir (Wekerle ve Whitzman 1995; Ataç 2008). Apak vd'ne (2002) göre, kentlerde yaşayan bireylerde güvensizlik algısı artarak rahatsız edici bir durum halini almıştır. Kent içinde bireylerin güvenli alanları tercih etme, geceleri dışarı çıkmama, olası suç mekânlarından uzak durma gibi tedbirler toplumsal denetimi azaltan sosyal davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Apak vd 2002; Aksoy 2011).

Yılmaz (2006), kentlerin suç mekânına dönüşmesine kentleşme, göç, modernizm ve küreselleşme gibi faktörlerin neden olduğunu belirtmektedir. Bunlarla beraber ayrışma, işsizlik, sosyal kontrolün zayıflaması, yoksunluk, etnik-sınıfsal farklılıklar, kentsel çevrede bozulmalarla ortaya çıkan ve suça fırsat tanıyacak mekânların oluşması gibi nedenler de gösterilmektedir (Köklü 2016). Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, yoksulluk (gettolaşma), damgalanma ve mekânsal ayrışmaya bağlı sosyal dışlanma ekonomik temelli suç eylemlerinin temelini oluşturmaktadır (Aksoy 2011).

2.5.1 Kente karşı suçun etmenleri

Günümüz kentlerinde yaşanan ve dış etkenlerle şekillenen toplumsal değişme, kentlerde kentleşmeye bağlı olarak insan hareketliliğinin yarattığı olumsuz koşullarla şekillenerek oluşan kente karşı suçun etmenleri şunlardır;

Yoksulluk: Kopenhag Sosyal Gelişme Dünya Zirvesi (1995)'nde detaylı tanımı yapılan yoksulluk; üretici kaynaklardan yoksun olmak, sürdürülebilir bir yaşam için yeterli gelir sahibi olmamak, kötü beslenme koşullarına sahip olmak, temel hizmetlere ve eğitime erişimi olmamaktır. Aynı zamanda yetersiz barınma ve evsizlik, hastalıktan ölüm ve hastalık, güvenli olmayan çevrenin varlığı, dışlanma ve sosyal ayrımcılık da tanım içerisinde yer almaktadır (Aksoy 2011).

Maddi sorun yaşayan herkesin suç işleyeceği anlamı taşımasa da hukuk sisteminde yer alan birçok bilirkişi suçun temel nedenlerinden biri olarak yoksulluğu göstermektedir (Gökulu 2010). İş hayatı ve çalışmak bireyin yaşamını idare etmesi, geçimini sağlaması, toplum içinde yer kazanması için gereklidir. İşsizliğin yarattığı ekonomik yetmezlik kişinin barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılamasını engelleyerek toplum içindeki konumunu zedelemektedir. Bu durum bireyde umutuzluğa ve karamsarlığa yol açmakta, bireyin geleceği ile ilgili endişeleri ve korkuları artarak ruhsal bunalıma düşmekte ve geçimini sağlamak için yasadışı yollara başvurmaktadır (Köknel 1996).

Mekânsal olarak tanımlanan kentsel yoksunluk temelde ekonomik tabanlıdır ve yoksulluk birey üzerinde yoksunluk etkisini de beraberinde getirir.

Aile değerlerinin kaybolması: Aile, çocuk gelişiminde ve toplum içinde yer kazanmasında en önemli fonksiyona sahip kurumlardan biridir. Sanayileşen ülkelerde ortaya çıkan iş kolları ve yoğun yaşam şekli aile bağlarını zayıflatmaya neden olmaktadır. Bu bağlamda duygusal travma yaşayan çocuklar çevrelerinden daha fazla etkilenmektedir (Gökulu 2010).

Etnisite: Heterojen toplumlarda etnik kökenleri nedeniyle azınlıkta olan topluluklar kendilerini soyutlanmış hissetmektedirler. Buna karşılık çoğunlukta olan grupta da kendilerinden farklı olduklarını düşündükleri başka etnik grupların varlığı ile güvensizlik algısı oluşabilmektedir. Irk ve suç korkusu ilişkisinin incelendiği araştırmalara göre toplumda azınlık olan bireylerde güvensizlik algısı diğer gruplara oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Köklü 2016).

Kente uyum sürecinde problem yaşayan göçmenler, gelir dağılımında yaşanan adaletsizlik, sınıf oluşumları ve çok kültürlülük, kentsel suçları artırmaktadır (Shelley 1984; Moser 2004; Ataç 2008; Özek 1973).

Kayıtsızlık: Sağlıksız kentleşme nedeniyle kente adapte olamayan bireyler kentli olmanın bilincinden uzak kalarak kentte yaşayan diğer insanlara ve yaşanan olaylara karşı umarsız bir davranış biçimi sergileyebilmektedirler. Tepkisiz kalınan olaylar, kentsel suç oranlarını artıran bir rol oynayabilmektedir (Gökulu 2010).

Sosyo-demografik yapı: Eğitim durumu, ekonomik güç ve sosyal statü gibi kavramlar suç ile ilişkilidir (Çardak 2011). Gelir düzeyi düşük bireyler daha kötü koşullardaki yerlerde yaşamak durumunda kaldıklarından suça eğilim daha yoğun yaşanabilmektedir. Bununla birlikte, gelir düzeyinin iyi olması bireyleri daha güvenli hissettirmektedir (Köklü 2016).

Adaletsizlik/Kötüye Kullanma: Adaletsizlik düşüncesi intikam duygusu yaratarak suç işlenmesine sebep olmaktadır. Yakınlarına ya da bireyin kendisine yanlış bir davranışın ya da bir suçun adaletli biçimde ceza verilmediğini düşünen kişi, adaleti kendisinin sağlayabileceğini düşünerek suç işleyebilmektedir.

Zayıf Devlet ve Yönetim Anlayışı: Yasaların ve düzenlemelerin doğru biçimde uygulanmadığına ya da kişiye özel uygulamalara tanık olan bireyler yasaları ihlal etmenin herhangi bir sorun yaratmayacağını düşünerek suç işleyebilmektedir. Aynı şekilde belirli hizmetlerde yaşanan sorunlar, ortaya çıkan düzensizlikler kentsel suç oranını artırmaktadır.

Suç Korkusu: Suçun gizli etkeni olan korku, suçun bazı durumlarda artmasına yol açmakta ve kent insanını etkilemektedir. Bir suçun tanıkları ya da mağdurları sessiz kalmaları konusunda tehdit edilerek işlenen suçu resmi kurumlara iletilmesine engel olabilmektedir (Gökulu 2010).

Göç; ekonomik, siyasal ya da sosyal sebeplerle kişilerin yer değiştirmesi olarak ifade edilmektedir. Özellikle sanayileşmenin yüksek seviyelere ulaştığı ülkelerde nüfusun büyük bölümü sıklıkla yer değiştirmekte ve bu yer değiştirmelere birçok kentsel ve toplumsal sorun eşlik etmektedir (Hancı 1999; Ataç 2008). Göç, sosyal

kontrol düzeni, sosyo-kültürel geleneklerin ve sürekliliğin koruyucusu olan aile bağları üzerinde olumsuz etkilere sahip bir süreçtir. Göç süreci sonunda, toplumun temel kurumu olan aile bağlarının etkisini kaybetmesi bireyde köksüzleşmeye ve yabancılaşmaya neden olmaktadır (Balcıoğlu vd 2001). Göç eden bireyler çoğu zaman kente uyum sağlayamamakta, kırdan yaşadıkları hayatı kentlerde de sürdürmeye çalışmakta ve kent yaşamında hayatta kalabilmek için yasadışı işlere karışabilmektedir. Kentleşme hızındaki artış beraberinde şiddeti, suçu ve kanunsuzluğu da getirmektedir (Ataç 2008).

Kentlileşememe: Kentlileşme, kentleşme ile beraber sosyal değişimin insanın davranış biçiminde ve ilişkilerinde, yaşam şekillerinde, değer yargılarında değişim sürecidir (Keleş 1998). Bu süreç, kırdan kente göç sonucunda kişinin kentle ilgili işlerde çalışması ve kent ile ilgili davranış biçimlerini benimseyerek kentin sunduğu bütün imkanlardan ekonomik ve sosyal açıdan yararlanmasıdır. Göç eden bireyler zamanla sosyal ve ekonomik açıdan kentlileşmektedirler. Bu duruma ayak uyduramayan bireylerde dışlanma duygusu ile suça yönelmesine neden olabilmektedir.

Vandalizm: Sahibinin izni olmadan mülke verilen zarar olarak adlandırılan ve hukuki açıdan bir suç olan Vandalizm (Öğülmüş 2000; Dinçtürk 2007) neticesinde maddi hasar yoksa, “hafif suç” olarak tanımlanabilmektedir (Ataç 2007;Theoharis 2021;Topaloğlu 2021).

Çevre tasarımı, kentsel açık alanlarında vandalizme fırsat veren çevreler üzerinde etkili olabilmekte ve ÇTYSÖ teorileri vandalizmin önlenmesi açısından önem kazanmaktadır.

Sosyal, ekonomik ve mekânsal faktörlerin etkin olduğu kentleşme sürecinde kente kültürel adaptasyonunu tamamlamamış kişiler yaşam alanlarında mekânsal deformasyon ve sosyal çöküntü yaşarlar. Sosyal çöküşü yaşayan düşük gelir düzeyine sahip kişiler kentlerde suça yönelme, şiddet ve tahribata neden olmaktadır. Kentleşme ile doğrudan ilişkili olan suç kavramı, kırdan kente göç eden bireylerin toplumsal norma uyum sağlayamama, karşı gelme ve hatta çatışma sorunları yaşamaları sonucu oluşmaktadır (Utku 2000). Bu bağlamda kırdan kente göç eden ailelerin konut edinme ve iş bulma konusunda zorlanması, kentle ekonomik ve sosyal anlamda bütünleşmemesi gibi nedenler, bireylerin çoğunlukla kanunsuz işlere karışmalarına yol açmaktadır.

Barınma sorunlarını gecekondularla çözümlerken, kazanç sorununu ise gasp, hırsızlık, uyuşturucu ve madde satıcılığı gibi yasal olmayan yollara başvurarak çözümlemeye çalışmışlardır (Ataç 2008). Kentleşme sürecinde kişilerin kente adaptasyonu kentleşme sürecinin ölçüsüdür. Bu adaptasyon süreci toplumsal değişme ile tanımlanır. Suç kentleşmenin kişi üzerinde yarattığı kültür değişimi ve kişinin bu değişimle çatışması sonucu ortaya çıkar. Bu çatışma süreci kişinin kentleşme sürecinin belirleyicisidir. Bu nedenle kişinin kültürel değişim sürecinde yaşadığı çatışma çevresel etkenlerle birlikte suçun oluşmasına neden olmaktadır.

Maslow Piramidine göre bireylerin biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarından sonra gelen en önemli gereksinimleri kendilerini güvende hissetmektir. Yaşadıkları ortamın fiziksel olarak düzensiz ve bakımsız olması kendilerini güven içerisinde hissetmemelerine neden olabilmektedir (Maslow 1942; Köklü 2016).

Bölüm 2.5.2’ de suç teorileri incelenmektedir. Tez konusu ile ilişkili olarak mekânın suç ve suçlu üzerindeki etkilerini inceleyen suç ekolojisi teorileri sosyolojik teoriler başlığı altında incelenmekte ve bir çok bilim insanı tarafından mekâna ilişkin geliştirilen teoriler ele alınmaktadır.

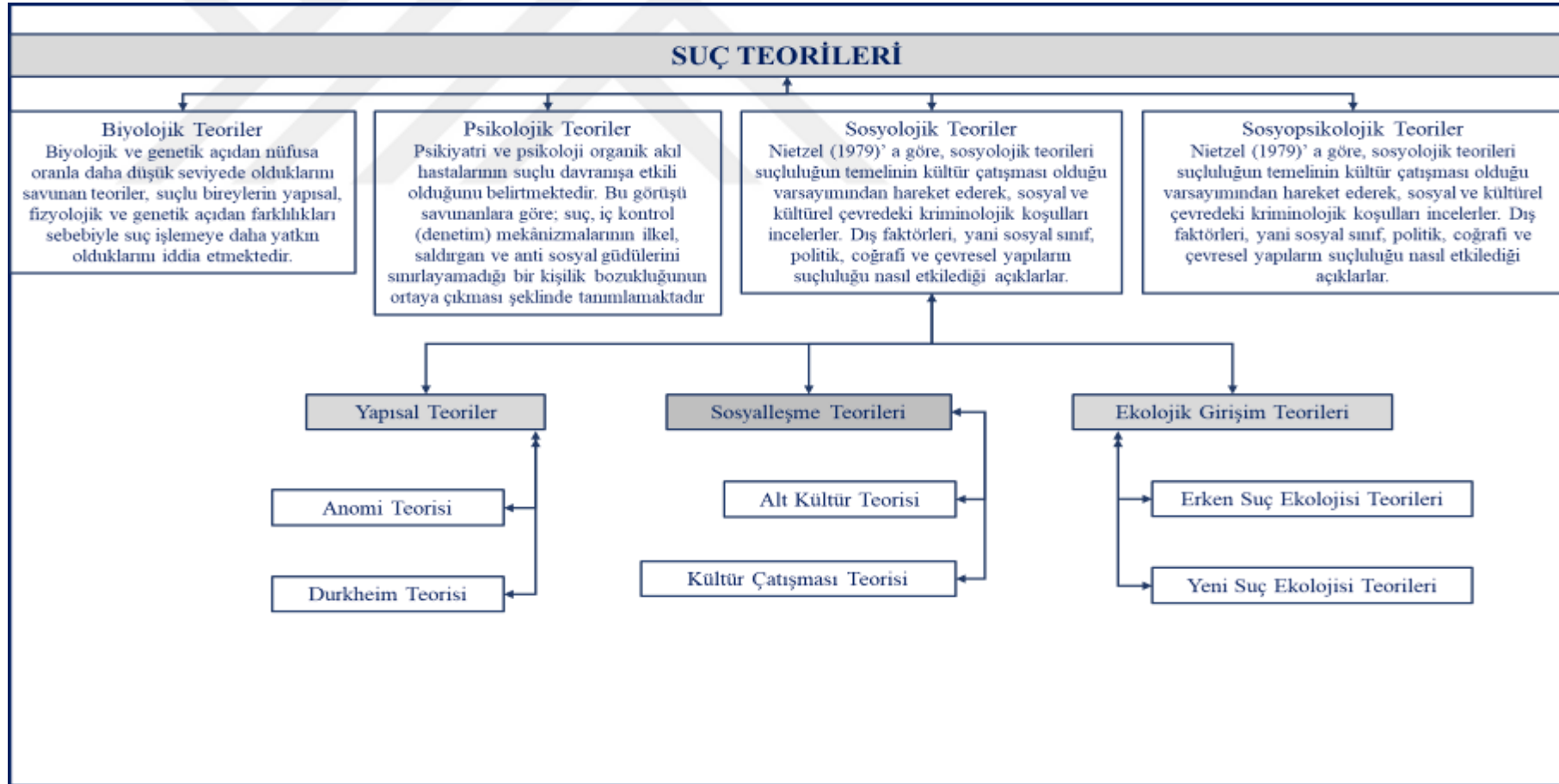
2.5.2 Suç teorileri

Suç; evrensel bir olaydır ve toplum şeklinde yaşamının neden olduğu uyumsuzluklar ve sosyal çelişkiler var oldukça ortaya çıkacaktır (Dönmezer 1994). Durkheim, suçun tüm toplum tiplerinde görüldüğünden bahsetmektedir. Suç olarak belirtilen eylemler her toplumda aynı değildir, biçim değiştirir ancak suçluluğun varolmadığı bir toplumun olamayacağını belirten Durkheim, suçluluğun toplumda var olmasını normal saymaktadır. Durkheim suçtan arındırılmış bir toplumun düşünülmemeyeceğini söyleyerek suçun normal olduğunu savunmaktadır. Toplumsal evrim için önemli olan suçun faydalı olduğunu belirtmektedir (Durkheim 1994; Burkay 2008).

Dört boyutta incelenen suç teorilerinden biyolojik boyut, davranışı vücutta meydana gelen elektrik ve kimyasal süreçlere bakarak suç davranışını açıklamaktadır. Psikolojik boyut; bilinçaltının anlaşılması ile suç davranışının anlaşılabilirliğini belirtmektedir. Sosyolojik boyut suç, davranışsal ve bilişsel açıdan incelemektedir. Davranışın öncesi

ve sonrasını inceleyerek açıklamalarda bulunmaktadır. Aynı zamanda hafıza, algı, problem çözme ve karar verme gibi bilişsel işlevleri inceleyerek davranışı anlamayı amaçlamaktadır (Polat 2004; Burkay 2008).

Şekil 2.21 Suç teorileri grafiği (Aksoy 2011' den alıntılanarak grafikleştirilmiştir)

Sosyoloji disiplini suçu; işsizlik, yaşam şartlarının değişimi, yoksulluk, yoksunluk ve topluluklar arası gelir dağılımı dengesizlikleri gibi nedenlerle bireylerin suça yönlendirilmesi olarak tanımlamaktadır (Ataç 2008). Sosyolojik teoriler dış faktörler üzerine odaklanarak bireysel farklılıkların üzerinde durmamaktadır. Sosyolojik teoride, kent suçluluğunu ‘Yapısal, Sosyalleşme ve Ekolojik girişim’ olarak tanımlanan üç ana metodolojik yaklaşım bulunmaktadır. Çizelge 2.5’ te bahsedilen sosyolojik suç teorileri verilmektedir.

Çizelge 2.5 Sosyolojik suç teorileri (Aksoy 2011 içinden alınarak tablolastırılmıştır)

SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ	Ekolojik Girişim Teorileri	Erken Suç Ekolojisi Teorileri (Bknz. 2.5.2.1)	
		Yeni Suç Ekolojisi Teorileri (Çevresel Kriminoloji) (Bknz. 2.5.2.2)	
	Yapısal Teoriler	Durkheim Teorisi	Emile Durkheim (1858-1917)' in suçun normal ve toplum için gerekli olduğunu savunduğu teoridir.
		Anomi Teorisi	Robert Merton tarafından temelde Durkheim' ın analizleri üzerine geliştirilen teori; toplumsal yapıdan hareketle suçluluğu açıklamaktadır.
	Sosyalleşme Teorileri	Alt Kültür Teorisi	Bu teori gençlik ve özellikle çete suçluluğunu açıklamayı dener
		Kültür Çatışması Teorisi	Thorsten Sellin suçluluğu, kültür farklılığının tutum ve davranış arasında bir çatışma sonucu olarak değerlendirir. Sellin' e göre her bireyin belirli bir kültür içerisinde doğduğunu ve bu kültür içerisinde bir takım davranış ve kuralları öğrendiğini belirtmektedir.

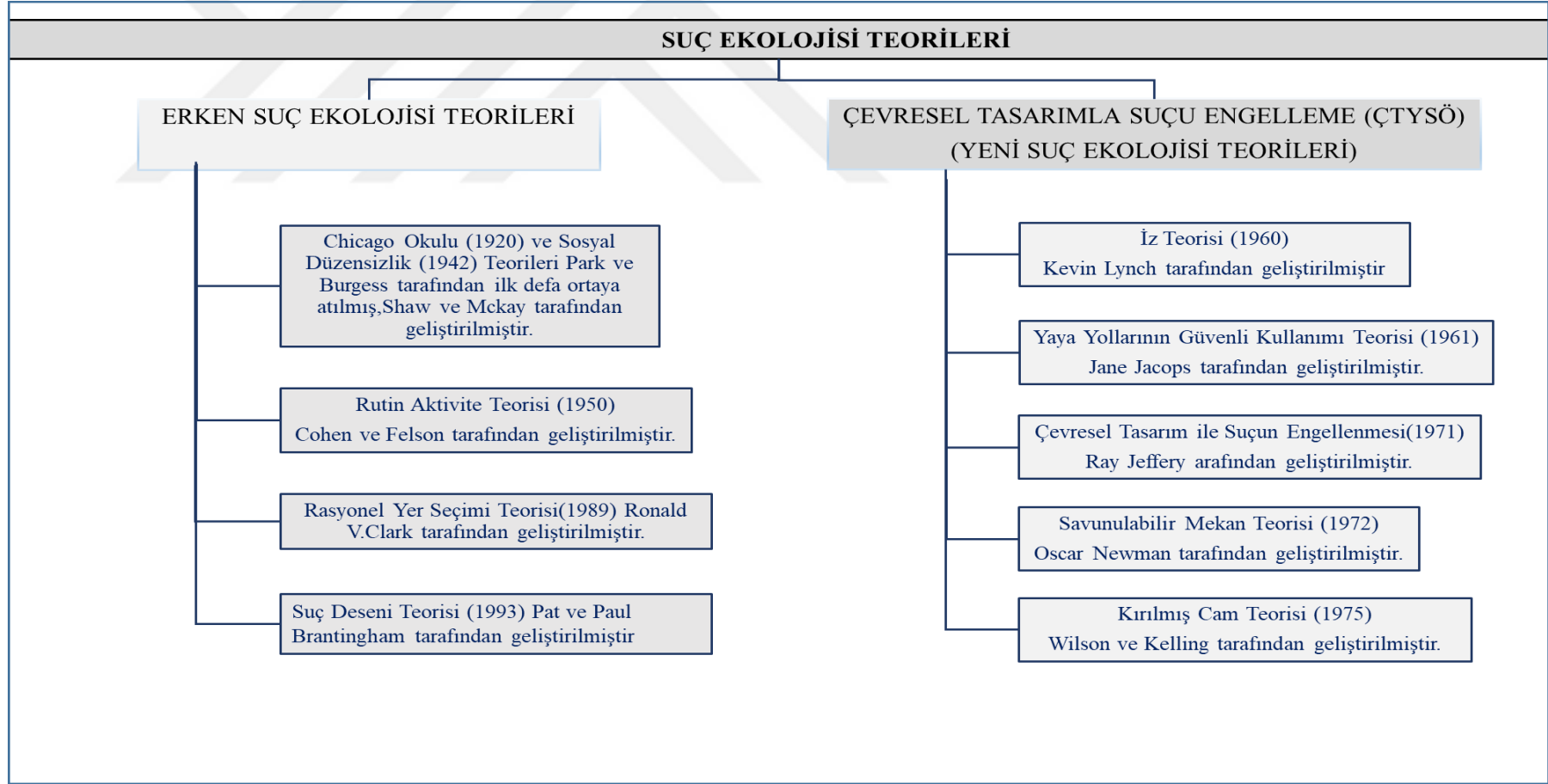
Sosyolojik teoriler sosyalleşme, ekolojik girişim ve yapısal teoriler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Suç ekolojisi teorileri olarak adlandırılan ekolojik girişim teorileri suçluları suça yönlendiren faktörleri çevresel etkenler ile açıklamaya çalışmakta ve suçu insan-çevre ilişkisi üzerinden incelemektedir (Düzgün 2007). Suç ekolojisi teorileri içerisinde yer alan çevre tasarımı yoluyla suçun önlenmesi teorileri; kentsel açık yeşil alanlarda suçun azaltılması için mekânsal özelliklerin birey üzerinde yarattığı etkinin önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu tez çalışmasında mekânsal özelliklerinin güvensizlik algısına etkisi araştırılmaktadır. Dolayısıyla suç teorilerinin sosyolojik boyutunda yer alan suç ekolojisi teorileri tez kapsamına alınarak incelenmiştir.

Ekolojik suç teorisyenleri Brantingham ve Brantingham (1998); kentte yaşayan bireylerin günlük rutinlerinde kullandıkları kentsel alanlara karşı bir algı geliştirdiklerini belirtmektedirler (Sheldon 1998; Brantingham ve Brantingham 1998). Bu nedenle

kentlerde bireylerin mekânı algılama şekli ve mekânın yarattığı farklı algılara neden olan nitelikleri suç ile ilgili hedeflerin seçiminde ön plana çıkmaktadır. Bu mekânlar farkında olunan mekânlar olarak ifade edilmektedir (Ataç 2008).

Ekolojik suç teorileri, diğer suç teorilerinde olduğu gibi suç ve suçluya odaklı olarak gelişim göstermekte ve temelde sosyoloji biliminin alt dallarına hitap etmektedirler. Bu teorilerin suç kavramına yaklaşımları kent planlama çalışmalarına veri sağlayacak biçimde incelendiğinde; Erken suç ekolojisi teorileri, suç önlemede fiziksel önlemlerin etkinliğine ve savunulabilir mekânların yaratılmasına gerek duymuştur. Bu doğrultuda, çevre tasarımı yoluyla kentsel mekânda güvenliğin artırılması ve toplumsal duyarlılık ile otokontrolün artırılmasını ön görmektedir. Ayrıca bu yaklaşım suçun bir noktada önlenmesine ama yok edilmeyip diğer noktalara sıçramasına (suçun hareketi) neden olmuştur. Suçun bireysel özelliklerini göz ardı etmeyen yeni suç ekolojisi teorileri makro ölçekten mezo (mahalle) ve mikro (birey) ölçeğe kadar konuya geniş bir yelpazeden bakarak çözüm üretmeye çalışmaktadır (Aksoy 2011).

Bu tez çalışmasında kentsel açık yeşil alanlarda mekânsal özelliklerin güven algısına etkisi ölçülmek istenmektedir. Bu kapsamda mekânsal özelliklerin suç etkisini araştıran suç ekolojisi teorileri (Şekil 2.22) tezin birincil materyalini oluşturmaktadır.

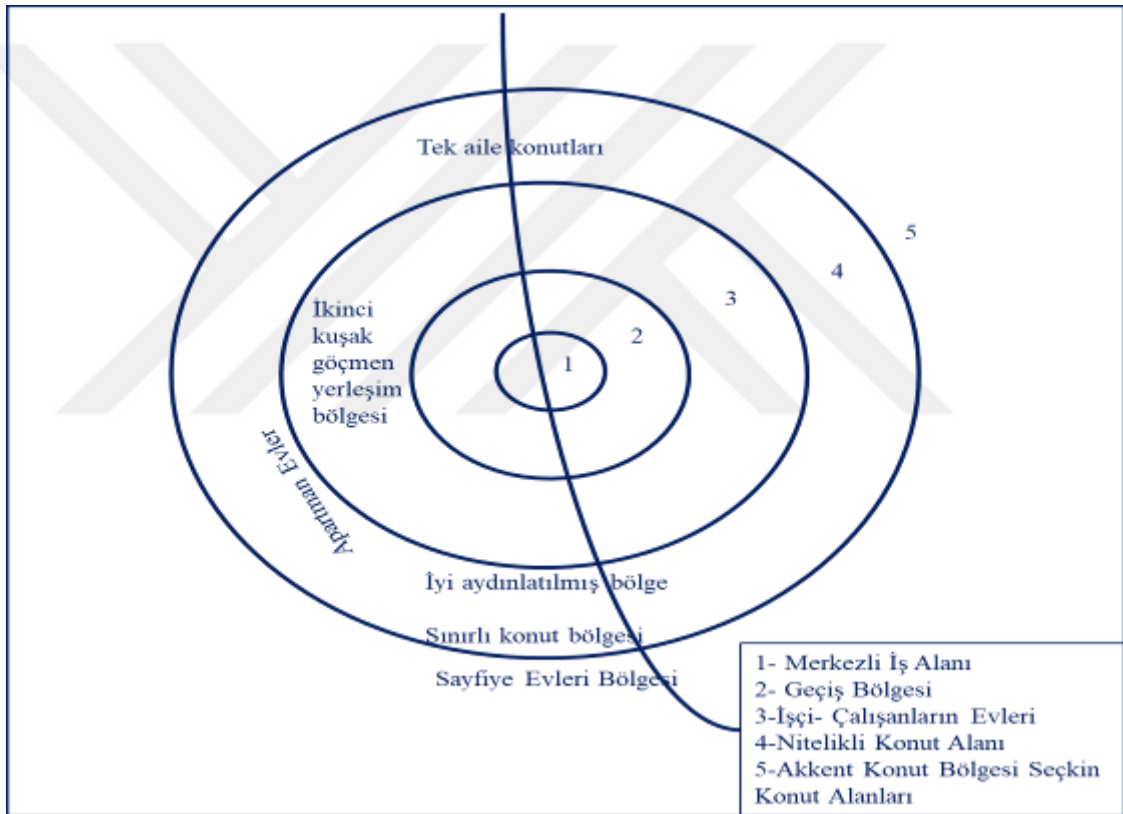
Şekil 2.22 Suç ekolojisi teorileri (Ataç 2008 ve Aksoy 2011' den alıntılanarak grafikleştirilmiştir)

2.5.2.1 Erken suç ekolojisi teorileri

Chicago Okulu (1920) ve sosyal düzensizlik (1942) teorileri (Social disorganization theory): Ekolojik Kuramı geliştiren ilk kent sosyologları olarak R. Park, Mc Kenzie ve E. Burgess (1921); Comte, Spencer, W.I. Thomas, Darwin, Durkheim gibi pek çok düşünürden etkilenmiştir. Özellikle 1860-1910 yılları arasında sanayileşme ve kitlesel göçler sonucunda Chicago kentinde yaşanan nüfus artışı ve bununla ilişkili olarak kentte çok önemli sosyo-kültürel, demografik ve ekonomik problemlerin ortaya çıkması, bazı sosyal bilimcilerin dikkatini çekmiştir. Kent nüfusunun artışıyla birlikte ortaya çıkan gelişmeler, çevre ve insan etkileşimi çerçevesinde ele alınmıştır. Park ve Burgess' in geliştirdiği ekoloji kuramını suçluluk araştırmalarında kullanan Shaw ve McKay geliştirmiştir (Bohm 1997; Kızmaz 2005). Aslanoğlu (1998), Park'ın insanların bireysel olarak dünya tutkuları, kontrolsüz istekleri ve içgüdüleri ile hareket eden bir varlık olduğunu varsaydığını belirtmektedir. Aynı şekilde Comte ve Spencer, Darwin'in geliştirdiği evrimci görüşün bir parçası olan “denge halindeki ekolojik düzen” açısından bakarak biyolojik organizmalar ve toplumun örgütlenme ilkeleri arasında benzerlikler olduğuna inanmış ve Chicago Okulu'nun düşünsel temellerini oluşturmuşlardır. Darwin'in kavramsallaştırdığı denge halindeki ekolojik düzenin temel itici gücü bütün canlı organizmaların kurduğu karşılıklı bağımlılık ilişkisidir' (Aslanoğlu 1998). Chicago Okulu'nun ortaya koyduğu temel problem; kente yapılan göçler ve bu göçler sonucu ortaya çıkan çöküntü bölgelerinin insanın doğası ile ilgili olmasıdır. Doğruluğu kabul edilen bir takım yasalara ve temel olarak doğaya dayandırılarak oluşturulan teori içerisinde, kenti sistematik bir temele oturtmaya çalışmaktadır (Serter 2013). Hayvan ve bitki sosyolojisinden yararlanan Chicago Okulu araştırmacıları, kenti kendiliğinden dengeye oturacak bir organizma olarak görmektedirler. Buna göre içerdiği sistemde kent toplumu ekolojide ortaya çıkan istila (invasion), rekabet (competition), yerine geçme (succession) süreçleri ile dengeye ulaşmaktadır (Mckenzie 1925; Serter 2013).

Kent; sanayileşme, göç hareketleri, kentleşme ve kültürel heterojenlik gibi etkenlerle suça uygun ortamlar hazırlayan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Vito ve Holmes 1994; Güllü 2014). Kentin belirli bölgelerinde yoğunlaşan suç, kent merkezine doğru ilerledikçe artış gösterdiğini tespit etmişlerdir . Buna göre, kent içinde belirgin ölçüde

birbirinden farklı bölgeler oluşmaktadır. Konut koşularının kötü olması, yoksulluk, kalabalık ve suç oranının yüksek olduğu kentsel mekânlar olarak tanımlanan çöküntü alanları (**slum** adı verilen) dikkati en çok çeken alanlardır. Suçun yüksek derecede olduğu bu bölgelerde hızlı değişim, fiziksel hareketlilik, toplumsal yapının çözülmesi ve istikrarsızlık ön plana çıkmakta, sosyal dayanışma ve ahlaki yapı kaybolmaktadır (Aksoy 2011). Özellikle sosyal değerlerin azaldığı, alt kültür gruplarının arttığı gecekondu alanları, yoksulluk, işsizlik ve ailevi sorunların artış gösterdiği alanlar suçun yoğunlaşmaya başladığı alanlardır (Vito ve Holmes 1994; Güllü 2014).

Şekil 2.23 Chicago Okulu basitleştirilmiş kent modeli

Park ve Burgess (1921)'in Chicago kentinde yaptıkları araştırmaya göre; kent merkezinden (iş merkezi) çevresine doğru dağılan daireler biçiminde doğal alanlar olarak genişlediğini savunmuşlardır (ortak merkezi çemberler kuramı). Şekil 2.23' te gösterilen daireler kentin mekân üzerindeki dağılımı ve zaman içindeki gelişimi olarak tanımlanmaktadır (Ataç 2008). Ayrıca teori, suçun kırsal alanlara oranla kentsel

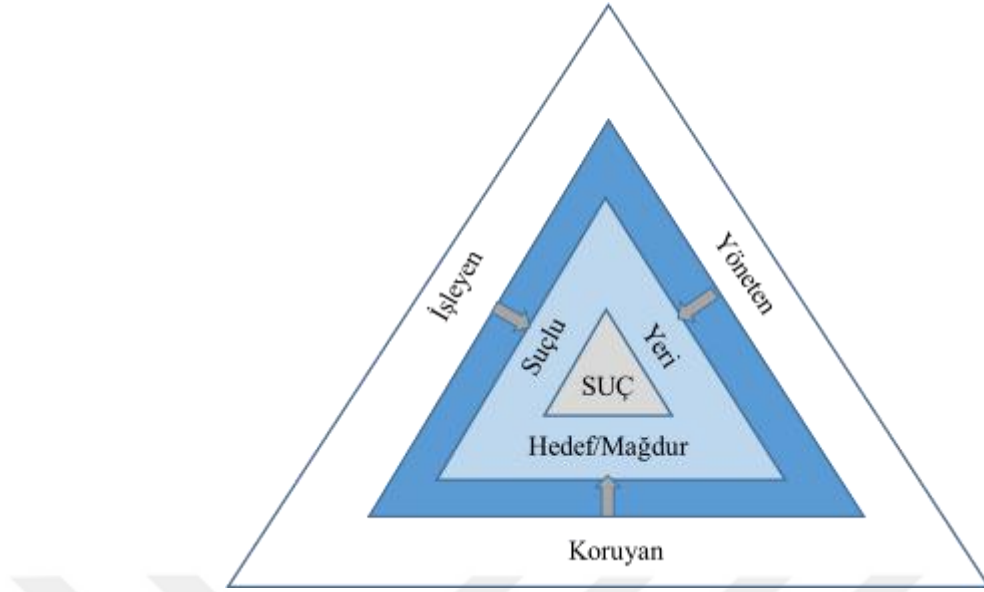
alanlarda daha çok ortaya çıktığını saptamıştır. Özellikle ekonomik problemler, toplumsal hareketlilik ve etnisitenin yüksek oranda olduğu konut alanlarında suç oranının yüksek olduğunu ispatlayan araştırmalar, kuramın önemini ortaya koyan bir kanıt olmaktadır (Ellis ve Walsh 2000; Kızmaz 2005).

Rutin eylem teorisi (Routine activities) (1979): Lawrence Cohen ve Marcus Felson (1998) tarafından geliştirilen kuram; insan ekolojisi ve sosyal aktiviteler üzerinde durarak suç davranışlarının ortaya çıkmasında gündelik yaşamdaki alışkanlıkların yarattığı yapısal değişimlerin rolü olduğunu savunmaktadır. Cohen ve Felson suçun ortaya çıkmasında etkin olan toplum yapısı ve ona etkil eden toplumsal değişkenleri inceleyerek suç olaylarına ilişkin iki temel hipotez geliştirmişlerdir. Bunlar;

1) Bir suçun ortaya çıkması için üç temel öge gereklidir ve bunlar; suç işlemeye odaklanmış kişi (motivated offender), korunmasız mekân (lack of guardianship) ve hedef/kurban (target) dir.

2) Suç olayları bireylerin yaşadıkları kentte edindikleri alışkanlıklarına ve yaptıkları rutin aktivitelere göre gerçekleşmektedir (Ataç 2008; Alkan 2021).

Chicago okulunun varsayımlarından yola çıkarak suç ve mağdur oranını açıklamaya çalışan ekolojik suç yaklaşımlarından biri olan Rutin eylem teorisi; günlük yaşamdaki alışlagelmiş davranışlarda ortaya çıkan yapısal değişimlerin, suç davranışlarının oluşmasında etkili olduğunu savunmaktadır (Bohm 1997; Kızmaz 2005). Problem çözüm üçgeni (problem analysis triangle), Rutin Aktiviteler Teorisinin ortaya çıkardığı bir başka ilişkidir. Söz konusu çözüm üçgeninde; suçu gerçekleştiren ‘suçlu’, suçun gerçekleştiği ‘olay yeri’ (suçluyu suça teşvik eden mekânın özellikleri) ve ‘mağdur (şahsa karşı suçlar)’ ve ‘hedef (mala karşı suçlar)’ etmenleri yer almaktadır. Bu etmenlerle birlikte gerçekleşen olayların temel nedeni resmi ya da gayriresmi gözetleyicilerin var olmaması olarak görülmektedir (Aksoy 2011) (Şekil 2.24).

Şekil 2.24 Cohen ve Felson'un problem çözüm üçgeni

Teori; kişinin, güvenlik önlemlerinin azlığı ile uygun hedefin varlığı gibi faktörlerin etkisi ile suç işlediğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda kişiyi suç işlemeye iten faktörlerin ortadan kaldırılması, güvenlik önlemlerinin artırılması ve hedefin güçleştirilmesi gibi tedbirler alınması suçun engellenmesinde önem taşımaktadır (Kızmaz 2005). Örnek olarak; aydınlatma eksiklerinin giderilmesi, vandalizme uğramış donatıların yenilenmesi, güvenlik görevlisi ya da güvenlik kamerası yerleştirilmesi, o bölgenin çevresi tarafından görünür olması olarak sıralanabilir. Teori; suç işleme açısından motive olmuş bireylerin suç fırsatlarını azaltacak fiziksel tedbirler alınarak, mekânsal düzenlemelerin yapılması, gerekli eksikliklerin giderilmesi ve güvenlik tedbirlerinin artırılması olarak özetlenebilir (Doğan ve Sevinç 2011; Alkan 2021).

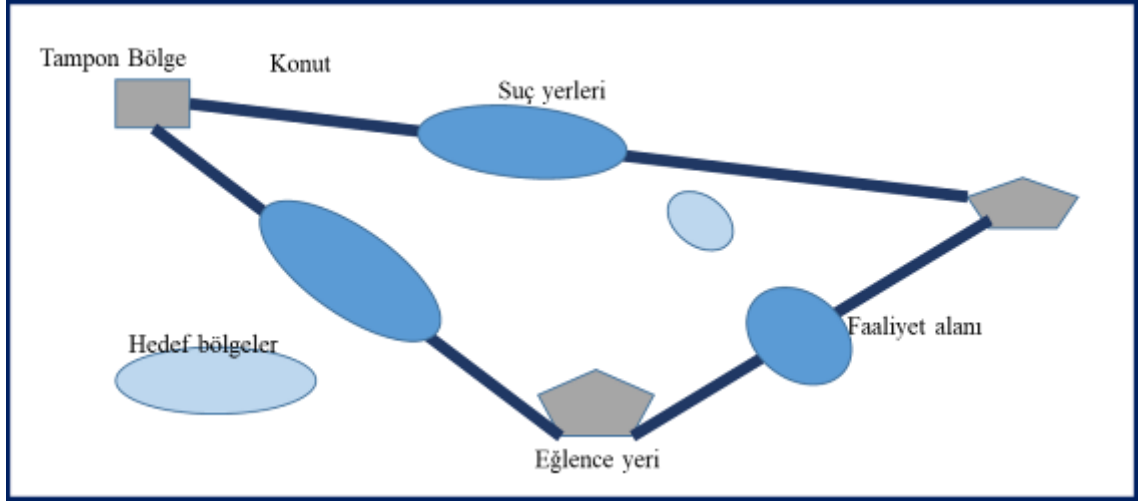
Rasyonel yer seçim teorisi (1989): Ronald V. Clarke ve Derek Cornish tarafından oluşturulan rasyonel yer seçim teorisi (rational choice theory), suçun rasyonel seçimler dizisi şeklinde açıklanabileceğini savunmaktadır. Bireyi suç işlemeye teşvik eden ekonomik, ailevi ve psikolojik etmenlerden bahseden teori; akıl yürütme ve mantık üzerine kurulmuştur (Ciceralli ve Ciceralli 2016). Teori; suçun gerçekleşeceği mekânın seçimini suçlunun bakış açısı ile ele almaktadır. Bu bağlamda, suçlunun suç işlediği yeri o yerin hangi özelliklerine göre seçtiği, o yeri nasıl gördüğü gibi konular önem taşımaktadır (Clarke 1978; Ataç 2008).

Rasyonel teorisyenlere göre iki ana unsur sonucunda suçlu davranışı ortaya çıkmaktadır. Bunlar;

- 1) Durumsal faktörler,
- 2) Kişisel karar verme süreci,

Teoriye göre, suçluların suç işleyip işlememe seçenekleri kazanımlara ve olanaklara bağlı olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, gerekli ortam sağlanırsa herhangi bir insan da suç işleyebilir. Temel olarak rasyonel yer seçimi teorisi suç davranışının rasyonel olup olmadığını incelemektedir (Cornish ve Clarke 1986; Carroll ve Weaver 1986; Aksoy 2011). Teori dünyaya suçluların gözüyle bakmaya ve suçlunun seçimlerini anlamaya çalışmaktadır (Aksoy 2011). Suçun engellenmesi veya önlemlerin alınmasına yönelik politikaların oluşturulması gerekliliğini ortaya koyan rasyonel teoriler, ceza unsurlarına ve caydırıcılık konusuna daha çok vurgu yapmaktadırlar. Bu kapsamda rasyonel yaklaşımlara göre; cezaevlerinin ve sokaklarda polislerin artırılması gibi uygulamalar suça karşı etkili bir adalet sisteminin oluşturulması ve suçun engellenmesi için gerekli unsurlardır.

Suç deseni teorisi (Pattern theory) (1993): Rutin aktivite teorisi ile uyumlu olan suç deseni teorisi; mekânda ve zamanda suç içeren herşeyi ve bireyleri düşünen suç ekolojisi bileşenlerinden biridir (Felson ve Clark 1998). Suç ekolojisi alanında araştırmalar yapan Pat ve Paul Brantingham tarafından geliştirilen teoride; suç işleyecek bireylerin, günlük alışlagelmiş etkinlikler içerisinde, seçtikleri kentsel mekân ve kişileri tercih etme nedenleri araştırılmaktadır. Belirli durum ya da mekânların suçlu dikkatini nasıl ne neden çektiği araştırılmaktadır. Teoride yer alan aktivite alanı ev-iş yeri-eğlence, dinlenme alanı olarak bir üçgen tanımlanmakta ve suçluların bu yerlere nasıl gittiklerine odaklanmaktadır (Şekil 2.25). Birbirine yollarla bağlı olan bu üç noktada suçlular suç işleyebilecekleri fırsatları kollamaktadırlar. Yapılan birçok araştırma, suçluların suç işlemek için bildikleri, aşına oldukları mekânları tercih ettiklerini ortaya koymaktadır (Ataç 2008).

Şekil 2.25 Brantingham ve Brantingham'ın suç unsurları şeması

Suç deseni teorisi;

- ✓ Toplumda potansiyel suçluların bulunduğunu,
 - ✓ Suçluların çeşitli etmenlere bağlı olarak hedeflerini(kurban) belirlediklerini ve yine bu faktörlere bağlı olarak suç işlenip işlenmeyeceğine karar verdiklerini,
 - ✓ Suçluların suç işlemek için genellikle düğüm noktaları ve kent merkezlerini tercih ettiklerini ortaya koymaktadır (Beavon ve Brantinghams 1994; Köklü 2016).
- Teoriye göre; eğer bir mekânda suçluyu suça yönlendiren sebepler bilirse (rasyonel yer seçim teorisi) ve kentlerde suçlu seçiminin hangi faaliyetlerle ve nerede yer aldığı saptanırsa (rutin faaliyetler teorisi) suçla mücadele etmenin kolaylaşacağı belirtilmektedir. Bu da suç deseni teorisinin temelini oluşturmaktadır (Ataç 2008, Köklü 2016).

2.5.2.2 Yeni suç ekolojisi teorileri (Çevre tasarımıyla suçu engelleme)

İz teorisi (Pathway theory) (1960): Kevin Lynch tarafından oluşturulan kent insanının mekânı algılamasını kolaylaştıran temel ilkelere odaklanmaktadır. Teorinin çıkış noktası; kentlinin, kentin bir noktasından diğer noktasına giderken yolunu kolay bulması için gerekli temel unsurları belirlemektir (Lynch 2010). Teori temelde kentlinin kenti ne şekilde gördüğü sorusuna yanıt aramaktadır. Kentlinin kente karşı kendiliğinden ürettiği içgüdüsel değerlendirmesi ve görsel hafızası vardır. Buna göre;

kentsel alanların heyecan verici, güvensiz ya da güvenli, sıkıcı veya korku verici olduğunu en iyi o mekânın kullanıcıları tarafından belirlenebilmektedir (Köklü 2016).

Lynch, kentlilerin mekândaki bu algılarını açıklayan beş ana bileşen belirlemiştir;

- 1) İzler (paths),
- 2) Sınırlar (edges),
- 3) Düğüm noktaları (nodes),
- 4) Geniş alanlar (districts) ve
- 5) Röper noktaları (landmarks) (Lynch 2010).

Bu noktaların kentsel suçun oluşumuna neden olan ve suçun yoğunlaştığı alanlar olduğunu göstermekte ve suç ile ilgili yapılacak analizlerde ilk olarak bu toplanma alanlarına ve akslara bakılması gerekmektedir (Ataç 2008).

Çevre tasarımcısı, belirli prensiplerle mekânı tasarlamının yanında bu tasarımın yaratacağı sosyo-psikolojik etkiyi de hesaplama gereksinimi duymaktadır (Özdemir ve Ocakçı 2017). Lynch, kent imgesi içeriği olarak mekânının algılanması için gereken bileşenleri; yollar, bölgeler, sınırlar/kenarlar, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri olarak beş başlık altında toplamıştır. **Yollar;** bireyler hareket ederken kenti gözlemler ve çevresel öğeleri algılayabilir ve bütünle ilişkisini kurarlar. **Sınırlar/kenarlar;** gözlemci olarak tanımlanan insanlar tarafından ulaşım aksları gibi kullanılmayan doğrusal öğelerdir. İki bölge arasında sınır işlevi görür. Bunlar; kıyılar, demiryolları, gelişme bölgesi sınırları ve duvarlardır. Bu öğeler pek çok kişi tarafından yön bulmak için kullanılmaktadır. **Bölgeler;** kentin büyük, orta ölçekli ve iki boyutlu alanlarıdır. Kentin yapısı bireyin yolları ve bölgeleri baskın olarak algılaması ile oluşturulmaktadır. **Düğüm/odak noktaları;** bireylerin kente girişini sağlayan önemli ve bir noktadan diğerine giderken kullandığı yoğun odak noktalarıdır. İlk olarak ulaşım sisteminde kesintilere neden olan kavşaklar kentin bir noktasında diğerine geçiş noktalarını oluştururlar. **İşaret öğeleri;** diğer noktasal referans kaynağını oluşturur. Örneğin; işaret levhası, bina, dağ ve dükkan gibi fiziksel alanlardır (Lynch 2010).

Kevin Lynch'in 1960'lardan itibaren sürekli gelişmekte olan çevresel algı disiplini, özellikle 'mekânsal algısı ve deneyimi kavramına katkı sunmaktadır. Çevre psikolojisi

ve çevre tasarımı çalışmaları, mekân kalitesinin, çevre tasarımı kriterlerinin kullanıcı üzerinde yarattığı mekânsal algı neticesinde biçimlendiğini göstermektedir. Kevin Lynch'in iyi bir kent yapısı için geliştirdiği teoride erişim, canlılık, duygu durumu, uyum ve kontrol ilkeleri çevre tasarımı için temel bir rol oynamaktadır. Özellikle duygu durumu ilkesinin alt öğeleri olan biçim, şeffaflık, kimlik, anlam, okunaklılık ve ahenk kavramları, çevre tasarımı araştırmalarında önem taşımaktadır (Lynch 1981).

Yaya yollarının güvenli kullanımı (The uses of sidewalks; safety) (1961): Jane Jacobs'a göre kentlerin gelişiminde yaşanan sosyal tepkilerin farklılığı ve güvenlik kavramlarının oluşumu, kentlerin fiziksel görünümünden daha önemlidir. Bu amaçla Jane Jacobs bir kentteki mahalle ve sokakların nasıl güvenli olabileceğine dair düşünce ile yaya yollarının güvenli kullanımı (The Uses of Sidewalks; Safety) başlığı altında "The Death and Life of Great American Cities" adlı kitabını 1961 yılında yayınlamıştır. Mahalle temeline oturtulan güvenliğe dair önerdiği çözümler kişisel ilişkiler üzerine kurgulanmıştır. Jacobs, kamusal alanın kent insanının etkinlikleriyle geliştirdiği ortak bir toplumsal alan olduğunu savunmaktadır (Jacobs 1961; Ataç 2008). Jane Jacobs, kent merkezindeki yaşama vurgu yaparak modern yerleşim alanlarının kenti yok ettiğini dile getirmektedir. Belirli bir nüfusun etkileşimi ile kent merkezinin yaşamasının sağlanabileceğini savunmaktadır.

Jacobs'ın kent güvenliğine yönelik önerileri aşağıdaki gibidir;

- ✓ "Özel ve kamu ayrımının net olarak tanımlanması, "
- ✓ "Giriş Kontrolünün yapılması (Access control); siteye, mahalleye, binaya, otoparka, alışveriş merkezine giriş kontrolü sağlama. "
- ✓ "Hedefin Zorlaştırılması (Target Hardening); suç işleme potansiyeli olan bir kent mekân veya bir yapıda güvenlik tedbirlerini arttırma. "
- ✓ "Sokak izleme (Eyes on the street); bir mahallede oturanlarla, o mekânı sürekli kullanan bireyler arasında ilişki kurma, günlük etkinlikleri gözlem altında tutma. "
- ✓ "Karma kullanımlar (Mixed use); kentsel mekânları karma kullanımlarla çekici hale getirme ve günün her saati canlı kılma, "
- ✓ "Street Ballet; Bir kentin farklı caddelere, sokak yapılarına meydanlara ve farklı canlı mekânlara açılan sürpriz çıkışlarla tasarlanması " (Ataç 2008).

Kent güvenliğine dair üretilen ilk fikir olması ile önem kazanan Jacobs'un bu önerileri aynı zamanda Ray Jeffery'nin 1971 yılında yayınlayacağı ÇTYSÖ (Çevre tasarımı İle Suçun Engellenmesi Teorisi) konulu kitaba temel oluşturmaktadır.

Çevre tasarımı yoluyla suç önleme teorisi (ÇTYSÖ) (1971): Ray Jeffery, Jane Jacobs'ın güven veren alanlar üretmekle ilgili teorisinden etkilenmiş ve 1971 yılında çevre tasarımıyla suç önleme teorisi (Crime Prevention Through Environmental Design-CPTED) olarak adlandırdığı teoriyi oluşturmuştur. Böylece kriminolojide yeni bir düşünce okulunun kurulmasına öncülük etmiştir. Jeffery klasik kriminolojide suç işleme potansiyeli olan bireyi vazgeçirmek ilkesini koruyarak, suçluya değil suçun işlendiği mekâna odaklanmaktadır (Cicerale ve Cicerale 2018). Jeffery, disiplinler arası çalışma ile güvenli hale getirilmesi gereken mekânın fiziksel görünümünün önemli olduğunu belirtmektedir (Ataç 2008). Kullanıcı üzerinde etkili bir izlenim bırakmayan ve kullanım açısından rahatsız edici olan tasarımlar, suç ve anti-sosyal davranışların ortaya çıkma olasılığını arttırmaktadır. Bu nedenle suçun yüksek olduğu alanlarda, çevre tasarımı, suçun azaltılmasında ve güven algısının iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Deniz 2007). Peyzaj mimarları gibi tasarımcılar çevre tasarımı yoluyla suç olgusuna müdahale edebilmekte; ortaya çıkan korku ve endişeler azaltılarak kişilerin çevreyi daha güvenli algılaması sağlanmaktadır

ÇTYSÖ' nin amaçları;

- ✓ İnsan davranışlarının kontrolünü sağlayan, iyi fonksiyonlara imkan vererek etkinlik düzenlemek,
- ✓ Kamu alanlarında, güvenli kentsel alan anlayışının olması,
- ✓ Kamu alanlarında, kör noktalardan uzaklaşmak için konut alanlarının gözetimi olacak şekilde tasarım yapmak,
- ✓ İyi tasarlanmış kamusal alanlar yapılarak yıl içerisinde optimum kullanımı sağlamaktır (Arpa 2022).

Savunulabilir mekân (Defensible space) (1972): Kontrolsüzlüğün ve kargaşanın yayılması, nüfusun yoğun, komşuluk ilişkilerinin azalması, genellikle çok katlı konut alanlarında suç oranlarının artması ile Oscar Newman'ın (1972) Savunulabilir mekân

(defensible space) teorisi, suç önleme ile ilgili çalışmaların içerisindeki en önemli teorilerden biridir (Ataç 2008). Newman'ın ifadesine göre savunulabilir mekânların olabilmesi için bireylerin diğerleri tarafından görülebiliyor olması ve diğer bireyleri de görebiliyor olması gereklidir. Bu şekilde olası suçlular saptanarak takip edilebilmekte, gözlenebilmekte, yakalanabilmekte ve alanda yaşayan bireylerin suç endişesini azaltabilmektedir. Savunulabilir alanın bir başka özelliği; bireylerin yaşadıkları alanı sahiplenerek birbirleriyle ve polisle iletişim kurmaları ve güvenliği sağlamada etkin bir rol almalarıdır (Cicerali ve Cicerali 2018). Newman kentsel konut projelerini incelemiş ve özellikle yüksek binalarda ikamet eden bireylerin birbirlerini tanımadıklarını ifade etmiştir. Newman bu durumu değiştirmek ve konut alanlarının güvenli hale getirmek için çevre tasarımı bağlamında öneriler yapmıştır (Deniz 2007). Savunulabilir alan dört tasarım kriteri içermektedir. Bu kriterler: gözetim, bölgesellik, coğrafi çevre ve çevresel görünümdür. Gözetim; yerleşik veya yerleşik olmayan bireylere yapı çevrenin içerdiği konutların tasarım kriterlerini, pencereleri ve girişleri kullanılarak başkalarını gözetleme ve gözlemlene şansının tanınmasıdır. Böylece olası suçların gözetim endişesi ile azaltılması planlanır. Bölgesellik; Bir mekâna ait sahiplik hissi uyandırarak bu algıyı tanımlamaktır (Cicerali ve Cicerali 2016).

Newman, suçlunun neden oluştuğunu araştıran yaklaşımların aksine, neden kentin bazı mekânlarında daha çok suç üretildiğini araştıran ekolojik yaklaşımı ortaya koymaktadır. Bir kentsel alanda yaşayan veya o alanı sürekli olarak kullanan bireylerin ve olası suçluların toplumsal davranışlarını o mekânın fiziksel özellikleri ile doğrudan etkili olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca o alanda yapılacak fiziksel müdahaleler durumu olumlu olarak değiştirebileceğini öngörmektedir (Ataç 2008). Buna göre Newman savunulabilir mekânı oluşturan dört ana bileşen belirlemiştir;

Alan aitliği (Şekil 2.26)(Territoriality): Bir alanın bir kamuya ya da belirli bir bireye ait olması ve alandaki bazı göstergeler ile bu aitliğin hissettirilmesi anlamına gelmektedir (Ataç 2008). Yapılı çevrenin bir özel alanı sembolik veya gerçek engellerle sınırların belirli hale getirilmesidir (Cicerali ve Cicerali 2016). Bu alanın kullanıcıları sadece yasal kullanıcılarıdır.

Şekil 2.26 Alan aitliğine örnek

Resmi ve yasal izleme: Bir korumanın ya da güvenlik görevlisinin alanı gözleme işidir.

Gayri resmi izleme (informal surveillance): Mahalle ölçeğinde ya da kamusal alanlarda bireylerin çevresini izlemesi ve gözlemlemesidir.

Savunulabilirlik (Defensibility): Bir alanı dış etkilerden özellikle yabancılardan korumak için bir çok sistem ve hizmetler ile alanı düzenlemektir. Konu ile ilgili iki unsur söz konusudur;

✓ Muhit (milieu); bir binanın, mahalle veya kent parçasının yer aldığı alanın suç bakımından durumunu belirtmektedir.

✓ Görüntü (image); toplumdan soyutlanmamış fakat aynı zamanda suç üretilmesi için etkin olmayan mahalle, bina ya da kentsel mekân olarak tanımlanmaktadır (Ataç 2008).

Kırılmış cam teorisi (Broken windows theory) (1982): Amerika’ da mekâna ve suça ilişkin geliştirilen müdahale ve tedbirlerin alt yapısını oluşturan kuram, Amerikalı sosyal bilimciler Wilson ve Kelling tarafından geliştirilmiştir (Ataç 2008). Kırık camlar teorisi; kamuya açık alanlarda alkollü içki içilmesi, küçük kavga ve taşkınlıklar ve çevrenin kirletilmesi gibi suçların; Vandalizm, cinayet, hırsızlık gibi daha ciddi suçlara evrilebileceğini savunmaktadır (Beşe 2006; Alkan 2021). Şehirlerde sıkça görülebilen onarılmayan metruk binaların, yetersiz aydınlatması olan sokak ve caddelerin, kontrolsüz otopark alanlarının suçlulara cesaret verdiği söylenmektedir (Doğan ve

Sevinç 2011). Bu konuyu araştıran Wilson ve Kelling, kent ile ilgili küçük tedbirlerin toplumsal yapıya pozitif etki ettiğini ve kentsel suçun yaygınlaşmasına engel olabileceğini ortaya koymuşlardır. Teori; köhnemiş bir yapı ile sosyal niteliklerini yitirmiş bir toplumun analogisinden yola çıkılarak yapılmıştır (Ataç 2008).

Güvenli kent yaklaşımları; Wekerle ve Whitzman (1995) ise yukarıda bahsedilen tüm teorilerin kriterlerine yenilerini eklemiş ve ÇTYSÖ (Çevre tasarımı ile suçun engellenmesi teorisi)'in tüm bileşenlerini on maddede açıklamışlardır. Bunlar;

- 1) Işıklandırma (lighting),
- 2) Kör noktalar (entrapment spots),
- 3) Görüş çizgisi (sightlines),
- 4) Görünebilirlik (visibility by others),
- 5) Hareketlilik (activity generators),
- 6) İşaret bilgileri (signage or other informations),
- 7) Kaçış/hareket yolları (movement predictors),
- 8) Karma kullanım (land use mix),
- 9) Alan sahipliği (sense of ownership/territoriality),
- 10) Genel tasarım'dır (overall design).

Tez kapsamında yapılan gözlem araştırması için hazırlanan kontrol listesi ve anket çalışması bu maddelere göre oluşturulmuştur. Suçluların suçu neden işlediklerini öğrenmek kadar nasıl suç işlediklerini bilmekte önemlidir. Suçlular suç işleyecekleri yerleri o alandaki suç fırsatlarına göre tercih etmektedir (Clarke ve Eck 2005; Ataç 2008). Bu tez çalışmasında mekânsal özelliklerin alan kullanıcısının güven algısına etkisi araştırılmak istenmektedir. Dolayısıyla suç ve suçlu profilleri tez araştırması kapsamı dışında kalmaktadır.

Greene (2003) tarafından Latin Amerika'da yapılan güven/güvensizlik algısı araştırmasında, genel olarak birçok kentsel alanlar için geçerli olabilecek 6 faktör tanımlanmış ve bu faktörler Çizelge 2.6' da verilmiştir (Çelik 2018).

Çizelge 2.6 Güven algısı bileşenleri (Greene 2003, Çelik 2018)

Görsel Kontrol	Görülebilir Alan
Otobüs duraklarının varlığı	Ağaç ve Çalılar
Diğer yayaların konumları Caddeye bakan pencereler	Kentsel ızgara sistem Aydınlatma
Ayırıcıların şeffaflığı	Sokak genişlikleri
Mekânın kullanımı Otobüs güzergâhları	Sosyal Ağlar Komşuluk bilgileri
Taşıt akışı	Komşularla tanışma derecesi
Kent mobilyaları	Komşuluk ilişkileri
Tehlike faktörleri Terkedilmiş ve ıssız alanlar	Potansiyel yardım Evlerin giriş kapıları
Genç suçlu grupları	Ticari birimler
Yoksulluk düzeyi	Telefon kulübelerinin varlığı
Eğlence mekânları / içki satılan mekânlar	Polisin varlığı

Araştırma sonucuna göre;

- ✓ Görsel kontrolün fazla olduğu alanlar tercih edilmiştir.
- ✓ Bitki gruplarının bulunduğu alanlar karanlık ve gölge yarattıkları için suçlulara gizlenme olanağı sağladığı düşünülerek güvensizlik algısı yaratmaktadır (Çelik 2018).

Bireyin çevresi tarafından görülebiliyor olması ve rahatça çevresini görebiliyor olması bir kentsel alanın güvenli algılanmasını sağlamaktadır. Yolların genişliği, bitki gruplarının konumu, peyzaj donatı elemanlarının durumu ve ayırıcı öğelerin varlığı gibi konular görülebilirlikte önem taşımaktadır. Aynı zamanda aydınlatmanın yeter düzeyde olması, güvenlik güçlerine erişebilirlik, günün her saatinde karma kullanımlarla canlandırılan ve bakımlı alanlar güvenlik algısını (Ataç 2008).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Suç ekolojisi teorilerine göre mekânsal ve çevresel faktörler kişinin suça yönelmesini ve güven algısını etkilemektedir. Diğer yandan kentsel yenileme ile suçun engellenmesi, gecekondulu ve çöküntü alanlarında güvensizlik algısının değişmesi de mümkündür. Bu tez araştırması, kentsel açık yeşil alanların mekânsal/fiziksel özelliklerinin güven algısı ile ilişkili olduğunu ve buna yönelik bir peyzaj söyleminin oluşturulması gereğini savunmaktadır. Dolayısıyla tezin bağlı olduğu, kentsel yenileme alanlarında mekânsal özelliklerin güven algısına etkisini ölçmek amacıyla yönelik şekillenen hedefleri ispatlamak üzere ihtiyaç duyduğu araştırma alanı olarak Ankara kenti içerisinde yer alan Dikmen Vadisi seçilmiştir. Türkiye kentsel yenileme tarihinde hayata geçirilen, büyük ölçekli ilk kentsel yenileme alanı olması çalışma alanı olarak seçilmesinin birincil nedenidir. Kentsel yenileme ile değişime uğramış Dikmen Vadisi ve çevresinde yer alan konut değişimleri, sosyoekonomik değişim, demografik yapının değişimi ve sosyal yapının değişimi göz önüne alınarak dönüşüm öncesi ve sonrasına göre güven algısında öngörülen değişimin ölçülebileceği düşünülmektedir. Ayrıca Dikmen Vadisinin diğer seçilme nedenleri arasında; kent merkezine yakın olması, kent sakinleri tarafından çeşitli aktivitelerle yoğun kullanıma sahip olması yer almaktadır.

Dikmen Vadisi (Dikmen Deresi) ve çevresi geçmişte gecekondulu bölgesiyken günümüzde yüksek katlı konutlarla çevrelenmiş ve kent merkezine yürüme (2,6 km) mesafesinde (Şekil 3.2’de gösterilmektedir) olması sebebiyle kent halkı tarafından tercih edilen bir park alanı haline gelmiştir. Bu durum açık yeşil alanlarda kentsel yenileme sürecinin etkilerini sosyal etki değerlendirme ile test etmeye ve kentsel açık yeşil alanların tasarım özelliklerinin birey üzerinde güven algısına etkisinin değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

Çalışmanın materyalini; konu ile ilgili yapılmış yerli ve yabancı kaynaklar (makaleler, bildiriler, kitaplar ve kitap bölümleri gibi), Dikmen Vadisi ile ilgili proje, harita, sayısal ve sözel veriler (sözlü görüşmeler gibi) oluşturmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili Ankara Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı’ndan ve Anfa Genel Müdürlüğü’nden temin edilen Dikmen Vadisi 1-2-3. Etaplar’a ait peyzaj uygulama

proje dosyaları da materyaller içerisinde. Temin edilen bu projeler alan üzerinden yapılacak araştırma teknikleri (mekân dizim analizi, ÇTYSÖ kriterlerinin proje üzerinden gösterimi gibi) için altlık oluşturacaktır.

Açık yeşil alanların tasarım özelliklerinin birey üzerinde güven algısına etkisini değerlendirmek üzere yola çıkan bu çalışmada veriler; AutoCAD, Google Earth, DepthmapX 0.80, Adobe Illustrator, SPSS gibi programlar kullanılarak hazırlanmıştır.

3.1.1 Dikmen Vadisi

Çankaya; Dikmen ve Ayrancı bölgelerinin imarlı arsaları arasında yer alan Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi aynı zamanda Ankara'nın prestij mekânları sayılabilecek; TBMM, Çankaya İlçesi, Parlamenter Lojmanları, Diplomatik Site, Oran Bölgesi ile Çal Dağı ve Dikmen arasında özel bir konumda bulunmaktadır. Proje alanı, kuzey yönünde Çetin Emeç Bulvarı, güneyde ise ODTÜ Ormanına komşu olan Panora Alışveriş Merkezi ile sınırlanmaktadır. Toplamda yaklaşık 700.000 metrekarelik bir alana oturan Dikmen Vadisi, farklı yıllarda ve 3 etap halinde uygulamaya geçmiştir (Şekil 3.2).

Avcı'nın (2013) ifadesine göre; Ankara'ya ait ilk resmi imar planı olan Jansen Planı'nda Dikmen Vadisi imarlı bölge olarak düşünülmemiştir. Jansen Planı'nda, kentte merkezi konumdaki vadi ve tepelerin doğal halde kalması, konut yoğunluklu bölgelerden ayrı olması gerektiğini belirtmiştir. 1957'de onaylanan Yücel-Uybadin İmar Planı'nda ise bu bölge imar planına alınıp yeşil alan olarak öngörülmüş fakat tasarı uygulanamamıştır. Dikmen Vadisi'nin doğal halinde bırakılması ya da yeşil alan olarak düşünülmesi, zaman içinde detaylı uygulama projeleri hazırlanmamasına, bakımsız ve sahihsiz kalmasına sebep olmuştur. Köyden şehre göç akımıyla birlikte, bölge şehir merkezine ve olanaklarına yakın olduğu için kaçak yapılaşmaya sahne olmuş ve Ankara'ya gecekondular alanı olarak eklemlenmiştir (Servatmand 2019).

Şekil 3.1 Dikmen Vadisi 1989 yılı gecekondü evleri

Şekil 3.2 Dikmen Vadisi'nin Ankara içindeki konumu ve kimlik kartı (Google Earth 2020)

3.1.1.1 Dikmen Vadisi kentsel yenileme ve gelişim projesi'nin gerekçesi ve amaçları

Nalbantoğlu (2000) ve Sayın (2012)' in ifadelerine göre; Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi, Ankara kültür ve rekreasyon sisteminin önemli bir parçasıdır. Bu proje ile kuzeybatı yönünde Portakal Çiçeği Vadisi, rekreasyon alanı olarak planlaması yapılan Çal Dağı ve İmrahor Vadisi yeşil kuşak projeleri ile bütünleşerek kentin en önemli yeşil arterlerinden birini oluşturulacaktır.

1957 Uybadin-Yücel Planı'nda ve 1982'de onaylanan Ankara Nazım Planı'nda Dikmen Vadisi'ni yeşil alan (rekreasyon alanı) olarak tahsis edildiği görülmektedir. 1990 yılında onaylanan Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Nazım ve Uygulama İmar Planları konut ve çeşitli sosyal donanımları da içermektedir. Ankara'da hava kirliliğinin engellenmesi için rüzgar koridorlarını oluşturmak, kamusal açık rekreasyon alanları oluşturmak amaçlı yapılan projede 30-35 yıllık bir süreçte çoğalan gecekondualarda yaşayan bireylerin konut sorununa çözüm getirmesi beklenmiştir (Bal 2017).

Şekil 3.3 2015 Yılı Dikmen Vadisi 4. Etap proje alanından bir görünüm (Bal 2017).

Toplamda 2285 adet gecekonduyun yıkılması öngörülen proje alanının birinci etabında 408 adet, ikinci etabında 810 adet, üçüncü etabında 233 adet, dördüncü etabında 122 adet ve beşinci etabında 712 adet gecekonduyun yıkılması planlanmaktadır (Çiftçi 2016).

Farklı gelire sahip gruplar içerisinde fiziksel bir eşik olarak görülen vadi, çeşitli ulaşım bağlantıları, sosyal ve kültürel kullanımlarla iki yakanın (farklı gelir ve sosyal gruplar olarak Hoşdere ve Dikmen yakaları) sosyal bütünleşmesine katkı sağlaması planlanmaktadır. Ayrıca, projenin bütün kent halkına yönelik kültürel-rekreatif donanımlar sunması, önerilen yeni ulaşım aksları ile vadinin erişilebilirliğinin artması, ulusal ve uluslararası etkinliklerin düzenlenebileceği kültür parkı yaratılması hedeflenmektedir (Bal 2017).

Metropol İmar AŞ tarafından Mart 1991’de hazırlanan Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi Fizibilite Raporu, projenin temel ilkeleri aşağıdaki unsurlara dayanmaktadır;

Rekreasyon alanı oluşturmak: Proje kapsamında kentle bütünleşecek yaklaşık 6 km. uzunluğunda yeşil kuşak alanı oluşturulacaktır.

Rüzgâr koridoru yaratmak: Proje kapsamında oluşturulacak açık ve yeşil alanlar etkili hava dolaşımı sağlayarak, kentin iklimini ve ekolojik dengesini pozitif yönde etkileyecek rüzgâr koridoru oluşturacaktır.

Kesimler arası bütünleşmeyi sağlamak: Plansız yapılaşmalarla ortaya çıkan kesimler arası sosyal iletişimsizlik ve farklılıklar (sosyal, dokusal, fiziksel, kültürel, ulaşım eksiklikleri, donatım yetersizliği vb.) önemli oranda giderilecektir.

Konut yenileme ve tehlikelere karşı önlem: Heyelan, sel ve taşkın durumlarında tehlike yaratan yapılar ve gecekondu yapıları yıkılarak planlı, sağlıklı, güvenli ve alt yapısı sağlam konutlar inşa edilecektir.

Yeni sosyal donanımlar yaratmak: Çevre sakinleri için sosyal kültürel, sportif, rekreatif donanımlar oluşturularak sosyal iletişim güçlendirilecektir.

Projenin taşıyacağı diğer bazı özellikler: Şehircilik ilkelerine uygun, denetimli, yenilikçi teknik, kültürel ve sosyal rekreasyon sağlayacak, başkentin işlevlerine uygun, bütün kente hizmet eden, estetik kaygıları gözetilen, modern bir “landmark” olarak odak noktası oluşturacaktır.

Alt merkez yaratmak: Kendiliğinden gelişim gösteren Hoşdere-Çankaya alt merkezinin planlı ve düzenli şekilde oluşumuna katkı sağlayacaktır.

Tüm kente hizmet etmek ve ulaşılabilir olmak: Dikmen Vadisi'nin tüm kentin hizmetine sunulması için ulaşılabilirliği sağlanacaktır.

Kültür park yaratmak: Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi'nin amacı geniş açık ve yeşil alanların içinde yer alan kültürel, sosyal ve rekreasyonel bir koridor yaratmaktır. Bu amaçla vadi tabanı toplam 103 hektar alana sahip kültür park olarak planlanmıştır. Kültür parkın içinde uluslararası bahçe fuarlarının yapılabileceği fuar alanı, oyun alanları, spor tesisleri, bilim ve teknoloji parkı, piknik alanları, restoranlar, sosyal merkezler, müzeler, eğlence merkezleri vb yer alacaktır (Sayın 2012).

Aşırı rant artışından kaçınmak: Sadece vadide yaşayanlara konut sağlaması amaçlanmakta, kamuya ek maliyet yükü getirilmesini önleyecek kadar bir rant sağlaması beklenmektedir (Bal 2017).

3.1.2 Dikmen Vadisi doğal ve kültürel özellikleri

Çalışma alanının doğal ve kültürel özellikleri yedi başlık altında incelenmiştir.

Topoğrafya: “Ankara Büyükşehir Belediyesi’den alınan veriler doğrultusunda, çalışma alanı olan Dikmen Vadisi’nin en güneyi ile en kuzeyi arasındaki kot farkı 100 m civarındadır. (1048-948m), yamaçlardaki ortalama eğim %20-30 arasında iken vadi tabanında bu değer %3’tür” (Sayın 2012).

Toprak yapısı: Şahin (1996)’ in ifadesine göre, “alandaki toprakların tamamı kahverengi topraklar sınıfına girmektedir. Kahverengi topraklarda bütün profil kireçlidir. Yazın uzun periyodlar toprak kuru olur, kimyasal ve biyolojik etkinlikler yavaştır. ”

Jeolojik yapı: “Ankara’da temel kaya birimini Paleozoik’e ait Epimetamorfik Şistler oluşturmaktadır. İnceleme alanında, Dikmen Vadisi’nin güney kesimlerinde izlenen fillet ve metagrovaklar bu temel kaya birimini temsil etmektedir. Dikmen Vadisi’nin kuzey kesimlerindeki vadi yamaçlarında tipik özellikleri ile izlenen Karışık Bloklı Seri,

‘Dikmen Grovak Seri’ olarak adlandırılmıştır. Dikmen Grovak Serisi içinde vadinin orta kesimlerinde split ve kireçtaşı blokları görülmüştür (Sayın 2012). ”

Hidrojeoloji: “Ankara Ovası’nda yeraltı suyu taşıyan formasyonlar Perma-Tirias kalkerleri, Jura Kretase kalkerleri, andezitler, Pliosen formasyonu ve en önemlisi alüvyonlardır. Permo Trias kristalize kalkerleri suların tamamını kaynaklar halinde boşaltmaktadır (Şahin 1996). Dikmen Deresi suyunu özellikle Dikmen Köyü etrafındaki ve ayrıca yamaçlarda mevcut bir kaç kaynaktan almaktadır (Sayın 2012). ”

İklim: “Vadi sistemleri mikroklimatik özellikleri nedeniyle çevrelerinden iklimsel veriler açısından farklılıklar gösterirler. Dikmen Vadisi bu açıdan incelendiğinde, Ankara geneline oranla yağış miktarının ve nem yüzdesinin daha fazla, ortama rüzgâr hızının ve yıllık ortalama sıcaklığın daha düşük, donlu ve kar yağışlı gün sayısının daha az olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Şahin 1996). ”

“Hava sirkülasyonu kentin kirli havasını dışarı taşımada önemli rol oynar. Sirkülasyon kanalları ise morfolojik yönden vadi sistemleridir. Ancak kentin hâkim rüzgâr yönü tek başına bir değerlendirme faktörü değildir. Vadi sistemlerinde gözlemlenen hava hareketleri diğer önemli değerlendirme faktörüdür. Dikmen Vadi sisteminin hava sirkülasyonundaki önemli rolü gündüz ortaya çıkmaktadır. Geceleri ise yukarı havza bölgelerinden aşağılara doğru oluşabilecek lokal akımlar kirli havanın merkezde yoğunlaşmasına destek vererek dezavantaj sağlar. Ancak gün boyunca yukarı (güneye) doğru oluşacak akımlar sayesinde merkezde biriken kirli hava dışarı akıtılır. İklimsel açıdan diğer önemli parametre yağıştır. Dikmen Vadisi’nde kente oranla yağışın ve nem oranının yüksek olması flora ve fauna farklılığını da ortaya koymaktadır. Ankara genelinde yağışın en az olduğu aylar temmuz ve ağustos aylarıdır” (Şahin 1996).

Bitki örtüsü: Yılmaz (2008), vadilerin sahip oldukları içe bakar yamaçlar, vadi içlerindeki rüzgâr hareketleri, vadi tabanında oluşan ve don riski taşıyan alanlar ve güneş hareketlerine bağlı gölgelik alanların oluşması bakımlarından, bitkilendirme çalışmalarında dikkat edilmesi gereken alanlar olduğunu ifade etmektedir (Sayın 2012).

Vadi içerisinde, “*Acer spp*, *Fraxinus spp*, *Quercus spp*, *Cedrus atlantica* ‘*Glauca*’, *Tilia spp*, *Cedrus atlantica*, *Cupressus sempervirens pyramidalis*, *Cupressus arizonica*,

Cupressocyparis leylandii, Juniperus horizontalis, Robinia pseudoacacia, Picea pungens, Prunus ceracifera, Juniperus horizontalis, Cotoneaster horzantalis, Pyracantha coccinea, Pinus nigra, Mahonia aquifolium, Catalpa sp, Cercis siliquastrum, Cornus alba, Berberis thunbergii, Berberis thunbergii var. attropurpurea, Buxus sempervirens, Viburnum tinus, Hedera helix, Thuja orientalis, Platanus orientalis” gibi bitki türlerine rastlanmaktadır.

Nüfus: Dikmen Vadisi, doğuda 1.2.3. Etapları içeren Güzeltepe ve Yıldız Evler mahalleleri ile batıda Dikmen yerleşiminin İlkadım ve Harbiye mahalleleri ile güneyde ise projenin 4. ve 5. Etap’ı içeren Hilal Mahallesi ile çevrilidir. Bu mahallelerin 2007-2020 yılları arasında ki nüfus değişimi Çizelge 3.1’ de verilmiştir.

Çizelge 3.1 Dikmen Vadisi çevresi yıllara göre nüfus büyüklükleri(TÜİK 2020)

Dikmen Vadisi çevresi	2007	2010	2012	2015	2017	2020
Güzeltepe Mahallesi	5504	6244	6509	6177	6143	6065
Harbiye Mahallesi	25405	23617	23190	21166	21108	19893
Hilal Mahallesi	5738	6452	6667	6621	6600	6649
İlkadım Mahallesi	14487	14356	14857	13939	13733	13117
Yıldızevler Mahallesi	10243	11957	13033	12711	12560	12687
Genel Toplam	61377	62626	64256	60614	60144	58411

Şu ana kadar sadece üç etabının bitirilebildiği projenin 1. Etabı; 1999 yılında yapımı tamamlanmış, 201 bin metrekare alan üzerinde toplam 1.301 konut yapılmıştır. 2003 yılında tamamlanan 2. Etabı 385 bin metrekareden ve bin 54 konuttan oluşmaktadır. Bin 132 konuttan oluşan 3. Etabı ise 2009 yılında tamamlanmıştır. Bugüne kadar 3 bin 487 konutun yapıldığı Dikmen Vadisi projesinde, 260 hektarlık alana, toplamda 6 bin 900 konutun inşa edilmesi planlanmaktadır (Çiftçi 2016).

Son olarak 17 Şubat 2006 tarihinde Ankara Büyükşehir Belediyesi Meclisi tarafından 4. ve 5. Etap Kentsel yenileme Projesi karara bağlanmıştır. Bölgede 2786 hak sahibi olup 8 binden fazla konutun yapılması planlanmaktadır. Büyükşehir Belediyesi’nin 17 Şubat 2006 tarihli kararı ve 11 Mayıs 2006’daki ek kararıyla Dikmen Vadisi’nin yukarı bölümü değişime uğratarak Oran Sitesi’ne bağlanan yeni bir yapılaşmanın tesis edilmesi planlanmıştır (Bal 2017).

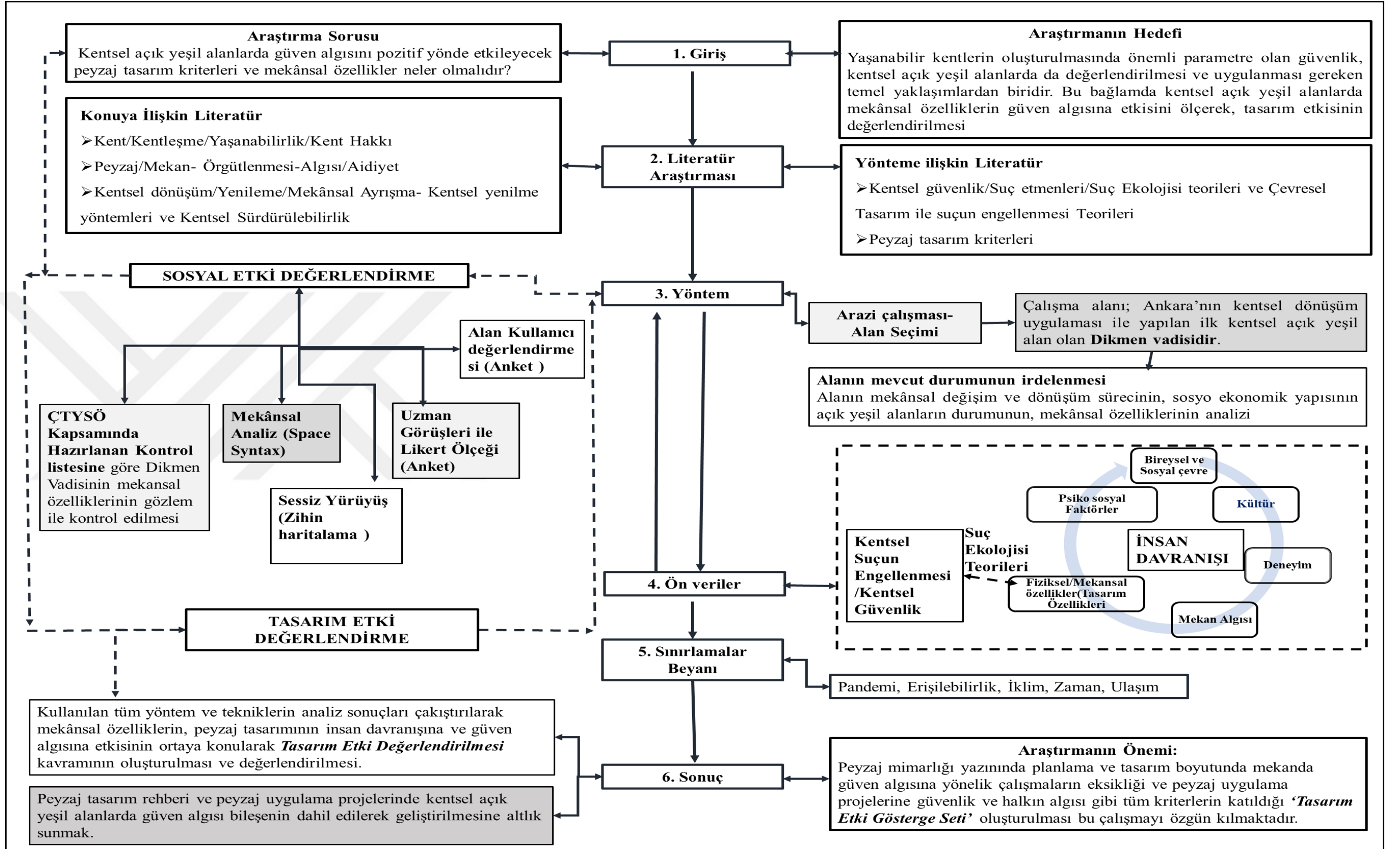
Şekil 3.4 Dikmen Vadisi 1. Etap

Şekil 3.5 Vadi yamaçlarına yapılan yüksek katlı konutlar (Orjinal 2022)

3.2 Yöntem

Çalışma alanı ile ilgili yapılan araştırmalarda izlenen yönetime ilişkin akış çizelgesi Şekil 3.6'da gösterilmektedir.

Şekil 3.6 Yöntem akış şeması

Kentsel açık yeşil alanlarda mekânsal özelliklerin güven algısına etkisini ölçmeyi amaçlayan tezin, hedefleri doğrultusunda kuramsal temeller bölümünde esas alınan konular üzerinden *Sosyal Etki Değerlendirme* yöntemi kapsamında birbirini tamamlar nitelikte çoklu araştırma teknikleri (sözlü görüşme, anket çalışması, mekân dizim analizi, zihin haritası gibi) kullanılmıştır. Literatür araştırmaları sonucunda bireyin kentsel yenileme alanlarında güven algısını etkileyen mekânsal faktörler ortaya konularak Dikmen Vadisi'nde mevcut duruma ilişkin analizlerde değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada kentsel açık yeşil alanlarda mekânsal özelliklerin güven algısına etkisinin saptanması hedeflenmektedir. Bu amaçla suç ekolojisi teorilerinin ortaya koyduğu mekânsal özellikler ve tasarım kriterleri, aynı zamanda K. Lynch' in mekân ve algıya yönelik oluşturduğu kriterler değerlendirilmiş ve bu kriterler farklılaştırılarak beş boyut altında toplanmıştır. Bunlar; sosyal profil, konfor, uyum, okunabilirlik ve şeffaflık' tır. Bu beş boyut ile incelenen kentsel açık yeşil alanların mekânsal özelliklerinin birey üzerinde güven algısına etkisini ***tasarım etki***; beş boyut ve altında oluşturulan alt başlıklar, ***tasarım etki gösterge seti***, olarak tanımlanmıştır. Tüm göstergeler seçilen örneklem alan üzerinde denenmiş ve sonuç bölümünde kentsel açık yeşil alanlarda mekânsal özelliklerin birey üzerinde güven algısına yönelik etkisini ölçmek için '***Kentsel Açık Yeşil Alanlarda Güven Algısına Yönelik Tasarım Etki Değerlendirmesi***' yapılmıştır.

Tasarım etki değerlendirme; peyzaj tasarımlarında insan-çevre ilişkisinin, mekânsal algının da göz önünde bulundurularak yapılması gerekliliği düşüncesiyle mekân-tasarım-güven algısı ilişkisinin değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Oluşturulan bu gösterge seti, kentsel açık yeşil alanlarda kullanılabilir ve güven algısı ile tasarım arasındaki ilişkiyi tespit edebilir boyuttur. Peyzaj planlama ve tasarım aşamalarında, tasarım etki gösterge seti göz önüne alınarak düzenlenecek alanların, insan-çevre ilişkisi üzerinden değerlendirilmesiyle daha etkin kullanılması ve peyzaj mimarlığı disiplinine önemli katkılar sağlaması beklenmektedir.

Bu bölümde sosyal etki değerlendirme ve bu kapsamda kullanılan araştırma yöntem ve tekniklerinin tanımları ve kullanım amaçları verilmektedir.

3.2.1 Sosyal etki değerlendirme

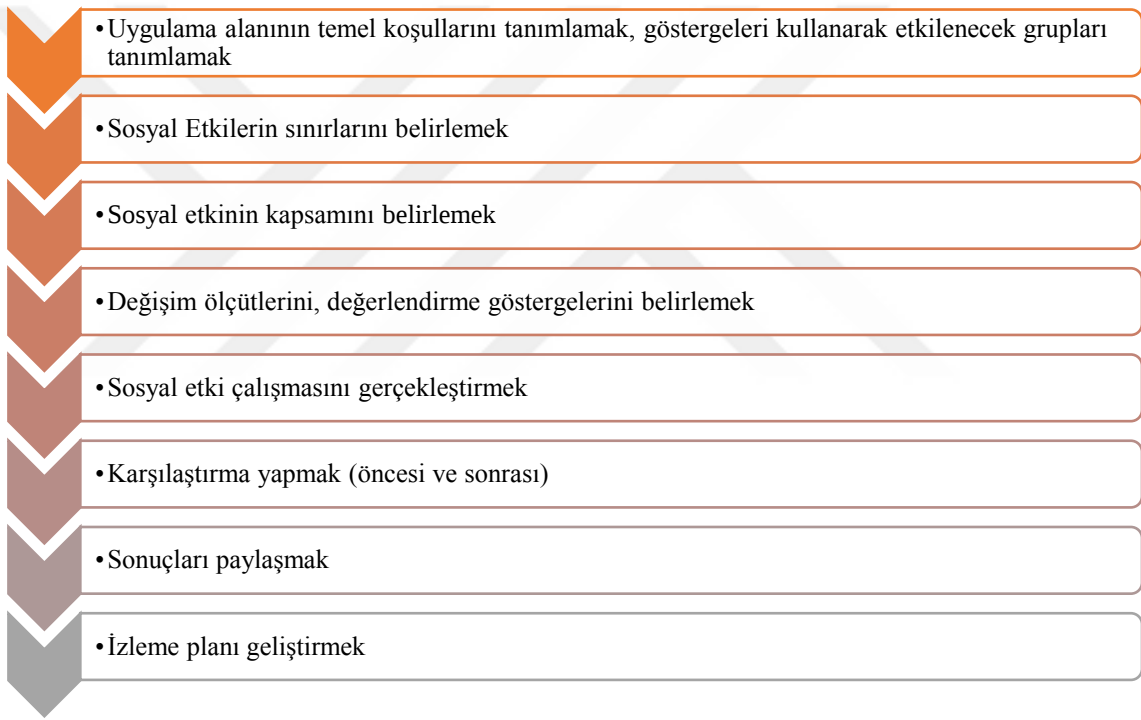
Sosyal psikoloji, toplum içerisinde kişinin aldığı rolü, sosyal davranışların açıklamasını ve toplumsal süreçlerin kişi üzerindeki etkilerini inceleyen ve psikoloji disiplini içerisinde yer alan bilim dalıdır. Sosyal etki, gruba uyma davranışı, g, ikna, itaat, önyargı, ayrımcılık, sosyal biliş, kalıp yargılar ve sosyal algı, saldırganlık, sosyal kategoriler, özgeci davranış, tutumlar, iletişim, izlenim oluşturma ve gruplar arası ilişkiler gibi konular sosyal psikolojinin çalışma alanlarıdır (elik ve Aslantaş 2018).

Latene (1981) sosyal etki'yi, bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarının diğer bireyler tarafından etkilenmesi ve bu etkilenme sonucunda meydana gelen değişim olarak ifade etmektedir. Porter ve Kramer'e (2011) göre sosyal etki, plansız veya planlı, olumlu ya da olumsuz olarak algılanarak kısa veya uzun vadede ortaya çıkabilmektedir (Porter ve Kramer 2011; Kusif 2022). Sosyal etki, projelerin uygulanacağı ulusal ya da bölgesel alanda yer alan halk, kamu kurumları ve özel sektör üzerinde olabilecek olası kalıcı ya da geçici etkilerdir (elik ve Aslantaş 2018).

Uluslararası Etki Değerlendirme Derneği sosyal etki değerlendirmesi (SED) kavramını; planlanan müdahalelerin ve bu müdahalelerle başlatılan toplumsal değişim süreçlerinin olumlu ya da olumsuz sosyal sonuçlarını analiz etme, yönetme ve izleme süreçleri olarak tanımlamaktadır (elik ve Aslantaş 2018). Temel amacı adaletli ve daha sürdürülebilir insani evre yaratmak olan SED, birbirini tamamlayan niteliksel ve niceliksel teknikleri bir arada kullanabilmektedir. Bu teknikler projenin uygulanacağı sektör-konu-tema, bölge, zaman ve hedef grupları gibi etmenlere bağlı olarak değişmektedir (Vanclay 2003). Esteves (2012)' e göre, sosyal etki değerlendirme, genellikle nesnel ve öznel değerlendirme ile etik yargıların birleşimini içeren bir süreçle gerçekleştirilmektedir. Çevresel Etki Değerlendirme (CED)' ye benzer olarak yararlı (olumlu) etkilerin tahmin edilebildiği gibi istenmeyen (olumsuz) etkiler üzerinde de durmaktadır (elik ve Aslantaş 2018).

Göksu vd'nin (2015) ifadesine göre; sosyal etkiyle ortaya çıkan etki ve değişimler bireylerin günlük ve ekonomik yaşamını, yaşam tarzını, birbirleri ve toplum ile ilişkilerini, inanç ve değerlerini ve kültürel etkileri içermektedir. Esteves ve Vanclay (2012), sosyal etki değerlendirme (SED), insanların ve toplulukların çevresiyle

ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda etkileşimde bulunduğu tüm şekillerin ele alınması ve bireyler üzerindeki etkilerin tümüyle değerlendirilmesi gerekliliğinden bahsetmektedir (Demirel 2019). Vanclay (2003), SED’ in, estetik (peyzaj analizi), arkeolojik ve kültürel miras, topluluk, kültürel, demografik, kalkınma, ekonomik ve mali, cinsiyet, fiziksel ve zihinsel sağlık gibi birçok etkiyi kapsadığından bahsetmektedir. Göksu vd (2015), SED hazırlık süreçlerinin bazı ilkelere dayandığından bahsetmektedir. Bu ilkeler; yerelin önceliği, yaşam kalitesinin artırılması amaçlı kentsel gelişim, sürdürülebilirlik, araştırma yöntemlerinin çeşitliliği, uzlaşma, kapsayıcılık, etkileri ayrıştırma, düzenleme, bütüncül bakış, yapıcılık, görünürlük, profil çeşitliliği ve önceliklere odaklanmadır.

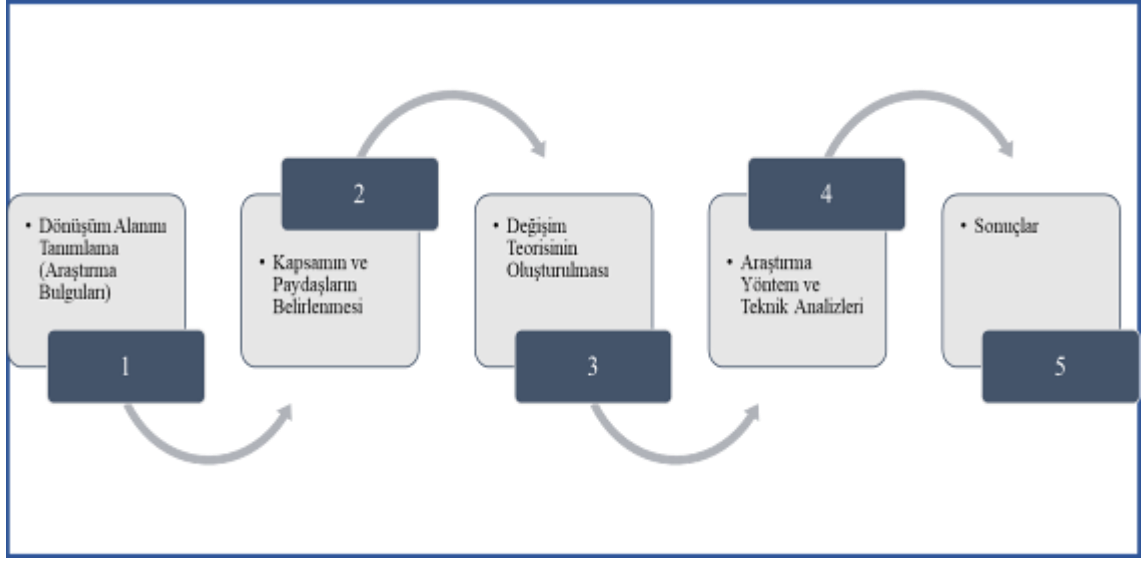
Şekil 3.7 Sosyal etki değerlendirme aşamaları (Şener 2011)

Şekil 3.7’de gösterilen sosyal etki değerlendirme aşamalarının her birinde farklı yöntemler kullanılabilir. Literatür taramasının yapılması ile beraber proje alanının temel şartlarını ortaya koymak, geçmişte aynı alan için yapılmış araştırmaların gözden geçirilerek çalışmaları yapan kişi ve kurumlarla iletişime geçmek gibi birçok aracı bir arada kullanmayı gerektirebilmektedir. Literatür araştırması, alan çalışmaları, toplumun katılımını sağlayan teknikler bu aşamada kullanılmaktadır (Vanclay 2003).

Sosyal etki araştırması gerçekleştirilirken anket ile niceliksel bilgi toplama yöntemleri; odak grup çalışmaları, sözlü görüşme, gözlem teknikleri ile niteliksel bilgi toplama yöntemleri birlikte kullanılabilir (Çelik ve Aslantaş 2018).

Türkiye’de uygulanan kentsel yenileme projelerinde çoğunlukla ekonomik, çevresel ve fiziksel etkiler göz önünde bulundurulmaktadır. Kentsel yenileme projelerinin problemli alanlarda etkin bir şekilde çözüme kavuşabilmesi ve olumlu sonuçların ortaya çıkarılabilmesi için sosyal, ekonomik, fiziksel (yapılı çevre) ve çevresel boyutlar arasında dengeli ve sürdürülebilir bir dönüşüm sağlanmalıdır (McCarty 2007; Chan ve Lee 2008; Turcu 2010; Akkar 2006). Tüm bu boyutların tek tek araştırılması, etkilerinin ve bu etkilerin yönlendirilmesine ilişkin kararların belirlenmesi gerekmektedir. Mekânları yeni ve güçlü yapılar oluşturarak dönüştürmek yöre halkına daha sağlıklı daha kaliteli yaşam ortamları sunmak anlamında pozitif katkılarda bulunmaktadır ancak gelenek ve göreneklerine bağlı olarak, bir sokak kültürü, komşuluk ilişkileri, yardımlaşma ve dayanışma hali içinde olan Türkiye toplumu için yeterli olmamaktadır. Kentsel yenileme ile toplumun beklentilerinden uzaklaştırılması, yakın ilişki içinde yaşadıkları komşuların değişmesi, alıştıkları yardımlaşma, sohbet ilişkilerinin ortadan kaldırılması, toplumsal yalnızlaşmaya neden olmaktadır (Ertaş 2001).

Kentsel Açık Yeşil Alanların Sosyal Etkileri: Sadece fiziksel bir alan değil aynı zamanda sosyalleşmeye olanak sağlayan bir mekân olan kentsel açık yeşil alanlar farklı bireyler tarafından ortak kullanılmakta ve bireyler üzerinde bazı etkileri ortaya çıkarmaktadır. Kentsel açık yeşil alanların sosyal etkisi; açık yeşil alanlarda yapılan etkinlikler ve başka bireylerle yapılan etkileşim neticesinde bireylerde ortaya çıkan olumlu ya da olumsuz değişimdir (Çelik ve Aslantaş 2018). Güvenlik de kentsel mekânın deneyimlenmesi neticesinde ortaya çıkan algı ve duygudur. Kentsel açık yeşil alanların tasarım özellikleri, çevrenin niteliği, içerisinde bulunan öğeler ve çevresel koşullar insanların güvenlik algısını etkilemektedir.

Şekil 3.8 SED uygulama aşamaları

Kentsel açık yeşil alanlar için sosyal etki analizi ve değerlendirmeleri beş aşamalı bir çalışma ile yapılabilmektedir (Çelik ve Aslantaş 2018). Bunlar (Şekil 3.8);

- 1) **Dönüşüm alanının tanımlanması;** Çalışma alanı olarak seçilen Dikmen Vadisi Bölüm 4.1’ de anlatılmaktadır.
- 2) **Kapsamın ve paydaşların belirlenmesi;** Çalışma alanı olarak seçilen Dikmen Vadisi özelinde yapılan sosyal etki değerlendirme kapsamında yapılacak araştırma için kapsam ve paydaşlar belirlenmiştir.
- 3) **Değişim teorisinin oluşturulması;** Sosyal etki değerlendirmesinin amaçlarına uygun olarak yapılan planlama yaklaşımıdır. Proje amaçlarına ulaşılması için yürütülen uygulama şekilleri (tasarım, gözlem ve değerlendirme gibi) arasında nedensellik bağı kurarak ortaya çıkması planlanan değişimler bütünüdür (Kusif 2022).
- 4) **Değerlendirme araçları;** kullanılacak araştırma yöntem ve tekniklerinin (Gözlem, sözlü görüşme, mekân dizimi, zihin haritası, anket çalışmaları) oluşturulması.
- 5) **Sonuçlar/değişimler;** 4. Bölümde sunulan araştırma sonuç ve çıktıları ile oluşturulan peyzaj projelerinde kullanılmak üzere kentsel açık yeşil alanlarda güven algısına yönelik tasarım etki göstergesi setinin ortaya konulmasıdır.

Kentsel açık yeşil alanlarda SED' in birinci aşaması olan dönüşüm alanını tanımlama; Dikmen Vadisi'nin doğal ve kültürel özellikleri Bölüm 3.1' de verilmiştir.

Sosyal etki değerlendirme, projelerden etkilenen ve etkileyenler arasındaki etkileşim sürecinde ortaya çıkan, yaşam ve mekâna olan olası olumsuz etkilerin azaltılması için yürütülmesi gereken bir yöntemdir (Göksu vd 2015). Şekil 3.9' da gösterilen şemaya göre ikinci aşamada etkilenenler ve etkileyenleri tanımlayan; kapsam ve paydaşlar ile dönüşüm sonrası öngörülen olumlu ve olumsuz değişimler belirlenmiştir. Belirlenen değişimler Çizelge 3.2' de gösterilmektedir.

Çizelge 3.2 Kentsel açık yeşil alanlar için SED kapsam ve paydaşlar (Çelik 2018)

Paydaşlar	Kapsam	Sonuçlar/değişimler	
		Olumlu	Olumsuz
Alan kullanıcıları (kent halkı ve ziyaretçiler- 96 kişi- Anket çalışması)	Sosyal, kültürel, sportif etkinlikler, diğer insanlarla bir araya gelme	Sosyal bağ ve ilişkiler Toplumsal-bireysel ilişkiler İletişim Kültürel etkileşim Farklı gruplar arası ilişkiler Kişisel gelişim Aidiyet Yaşam memnuniyeti Sağlık ve esenlik	Güvensizlik ve korku Suç ve risk algısı Kültürel çatışma Ait hissetmeme Eşitsizlik Sosyal baskı Engellenme Dışlanma Yabancılaşma
Tasarımcılar (8 kişi- Anket çalışması)	Peyzaj uygulama ve bakım faaliyetleri	İstihdam Mesleki ve kişisel gelişim Mesleki doyum Başarı	Başarısızlık Saygınlık kaybı Motivasyon kaybı
Uygulama ve bakım işlerinde çalışanlar (35 kişi-Anket Çalışması)	Peyzaj uygulama ve Bakım Faaliyetleri	İstihdam Mesleki ve kişisel gelişim Mesleki doyum Başarı	Başarısızlık Motivasyon kaybı
Yöneticiler (Belediye ve Muhtarlar-3 kişi-Sözlü görüşme ve anket çalışması)	Alan takibi ve uygulama	Toplumsal fayda Misyonu gerçekleştirme Saygınlık kazanma Başarı	Misyonu gerçekleştirilememesi Başarısızlık Saygınlık kaybı

Kentsel açık yeşil alanlarda SED kapsamında üçüncü aşama olan değişim teorisi; bir projenin temel yapı taşlarının ve bunlar arasındaki nedensellik ilişkilerini ortaya koyan *mantıksal haritalama* yöntemidir (Kusif 2022). Değişim teorisi; program tasarımına, gözlemlenmesine ve değerlendirmesine yönelik bir eleştirel düşünce yaklaşımıdır (Kusif 2022). Değişim teorisi proje kapsamında amaçladığınız konular ve beklenen sonuçlar arasında nedensellik bağlarını kurar.

Dikmen Vadisi’nde kentsel yenileme ile gerçekleşen çevresel ve sosyal değişimin vadi kullanıcıları üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılması hedeflenen tez çalışmasında SED uygulaması yapılmıştır. Öncelikle SED’ in 3. Aşaması’nda yer bulan alana ve konuya özgü değişim teorisi oluşturulmalıdır. Değişim teorisi ile kentsel yenileme öncesi ve sonrası mekânsal özelliklerin güven algısına etkisinin ölçülmesi için dönüşüm sonrası öngörülen değişimin ve sonuçların niteliği belirlenmiştir. Çevre tasarımı yoluyla suçun engellenmesi teorileri göz önüne alınarak ve Dikmen Vadisi peyzaj tasarımının alan kullanıcısının güven algısına etkisi sorgulanarak oluşturulan değişim teorisi Çizelge 3.3’te sunulmaktadır.

Çizelge 3.3 Dikmen Vadisi değişim teorisi oluşturulması (Çelik 2018’ den alıntılanarak uyarlanmıştır)

Değişim/İstenen Etki	Beklenen veya Hedeflenen sonuçlar/Değişimler	Değişimin Niteliği
Açık yeşil alanlardan güven içerisinde yararlanılması	Kullanıcılarda güven algısı artışı	Soyut değişim
Açık yeşil alanlarda aidiyet-kimlik duygusunun artırılması	Kullanıcılarda güven algısı artışı	Soyut değişim
Açık yeşil alanlarda kullanıcı eşitliğinin sağlanması	Kullanıcı profiline (kadın, erkek, engelli, yaşlı, genç, çocuk, vs.) artırılarak karma kullanıma olanak verilmesi, güven algısının artışı	Somut değişimler
Peyzaj tasarımlarında güvenlik ilkesinin güçlenmesi	Hatırlanabilir, okunabilir, uyumlu tasarım	Somut değişimler

Alan kullanımının yoğunluğu o alanın güvenilir olması ile ilgilidir. Alan içerisindeki aktivite seçenekleri, karma kullanım gibi konular alan kullanımını ve sosyalleşme olanağını arttırmaktadır. Sosyalleşen bireylerde aidiyet duygusu gelişmektedir. Bu da güven algısını pozitif yönlü etkilemekte ve alan kullanımını yoğunlaştırmaktadır. SED kapsamında istenilen değişim; alan kullanıcılarının aidiyet geliştirerek sosyalleşmesine

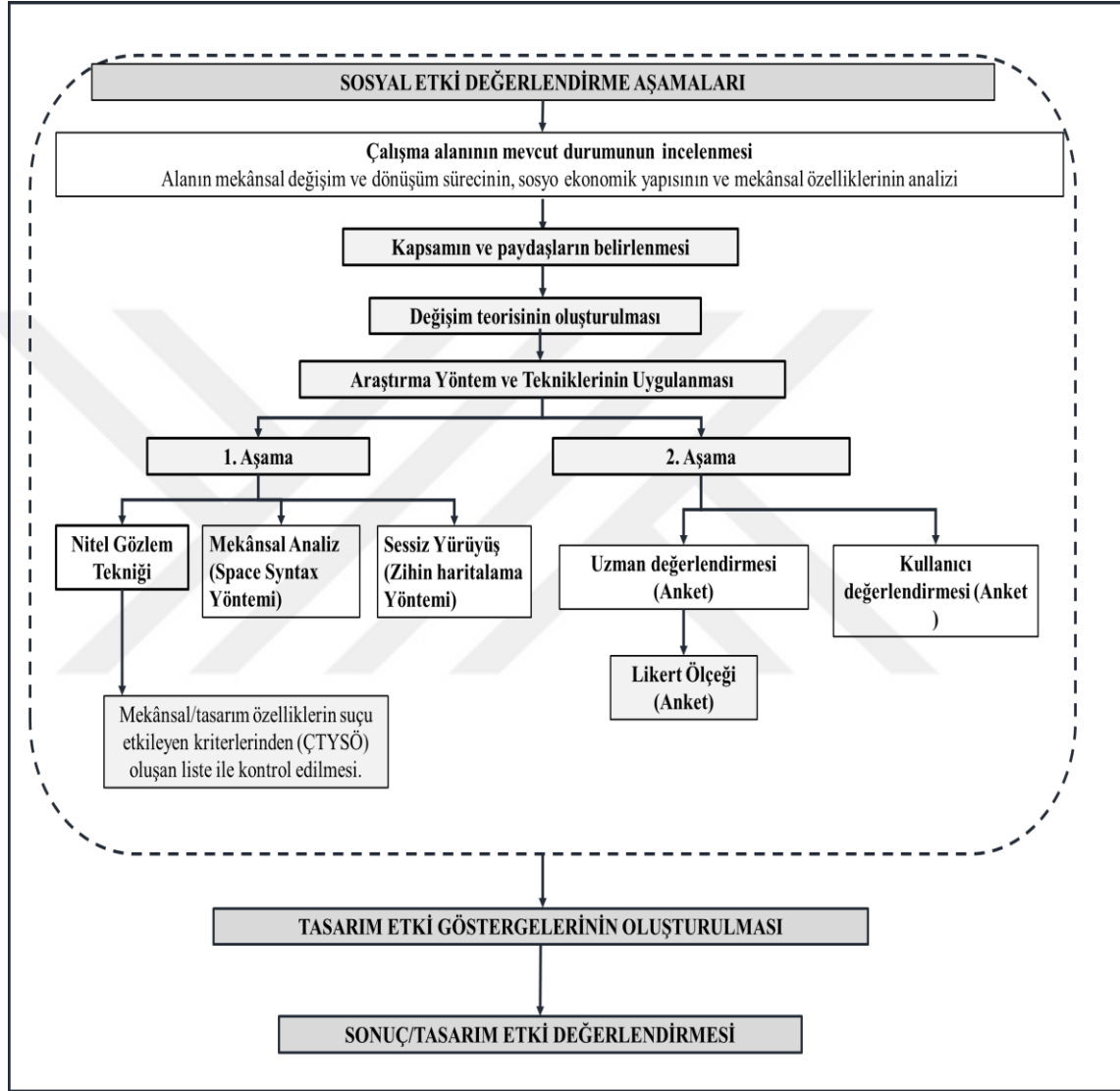
olanak sağlayan kentsel açık yeşil alanların güven algısı yönünden pozitif etki yaratmasıdır. Oluşturulan tasarım etki gösterge seti ile yapıalcak peyzaj tasarımlarında bu etkinin güçleneceği iddia edilmektedir.

Kentsel yenileme uygulamalarında sosyal etkilerin değerlendirilmesi amaçlı yapılan araştırmaların yeterli olmadığı ve dönüşüm alanında yaşayan yerel halkın beklentilerine yönelik stratejilerin sosyal etki değerlendirmesi yapılmadan belirlenmesi ve başarısız olması temel problem olarak karşımıza çıkmaktadır Bu durum; dönüşüm alanında yaşamını sürdüren bireyler üzerinde gelecek kaygısı, geleneklerin yaşatılamaması, gereksinimleri ile ilgili hizmetlerin yetersiz olması, yalnızlık ve aidiyet sorunları gibi olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır (Demirel ve Sağ 2019). Kentsel yenileme sonrasında dönüşümün gerçekleştiği bölge halkı üzerinde gerçekleşebilecek olumsuz etkiler sosyal etki ile değerlendirilebilmektedir. Kentsel yenilemede mekânsal planlama ve tasarımın önemi ile birlikte bir ara kesit olan sosyolojik boyutun önemini de vurgulamayı amaçlayan tez çalışmasında yapılan anket sonuçları ışığında bu konuda değerlendirmeler yapılabilmektedir. Bu kapsamda kentsel yenileme uygulaması sonrasında Dikmen Vadisi mekânsal özelliklerini incelemek ve bölgede yaşayanlar üzerinde mekânsal özelliklerin güven algısına etkisini ölçebilmek için SED yaklaşımı çerçevesinde çoklu araştırma teknikleri uygulanmıştır.

3.2.2 SED kapsamında kullanılan araştırma yöntem ve teknikleri

Peyzaj mimarları, temel amacı daha sürdürülebilir ve gerçekçi biyofiziksel ve insani bir evre yaratmak (Vanclay 2003) olan sosyal etki değerlendirme sürecini, kentsel yenileme öncesi ve sonrasında kentsel açık yeşil alanların kullanımındaki değişimi ve nedenlerini ölçebilmek için yönetebilmektedir. Bu tez çalışmasında bireyin kentsel açık yeşil alanları pek çok farklı amaçlarla kullanabilmesi, zamanını geçirebilmesi için o alanda güvende hissetmesi gerektiğini savunmaktadır. *'Kentsel açık yeşil alanlarda güven algısını pozitif yönde etkileyecek peyzaj tasarım kriterleri ve mekânsal özellikler neler olmalıdır?'* sorusundan yola çıkan tez çalışmasında, suçun azaltılmasına yönelik yapılan kentsel yenileme projelerinde mekânsal faktörlerin bireyin güven algısına yönelik değişimini ölçebilmek için sosyal etki değerlendirme kapsamında, birbirini destekler nitelikte araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Bu süreçte birbirini

tamamlayan niceliksel ve niteliksel yöntemler bir arada kullanılabilir. Şekil 3.9’da gösterilen araştırma yöntem ve teknikleri ile Dikmen Vadisi’nin mekânsal özelliklerinin güven algısına etkisi ölçülerek tasarımın kullanıcı üzerindeki etkisi değerlendirilmek istenmektedir.

Şekil 3.9 Sosyal etki değerlendirme aşamaları ve yöntem akış şeması

SED kapsamında uygulanacak aşamaların birincisi olan dönüşüm alanını tanımlama; çalışma alanı olarak seçilen Dikmen Vadisi’nin tanımlanması ve ikinci aşama kapsam ve paydaşların belirlenmesi Bölüm 3.1’de detaylı olarak verilmektedir. Bu bölümde 4. Aşama’da kullanılacak araştırma yöntem ve tekniklerin açıklamaları verilecektir. Bu açıklamalar aşağıda sunulmaktadır;

3.2.3 Çevre tasarımı yoluyla suçun önlenmesi (ÇTYSÖ) kontrol listesi (Gözlem)

Kuramsal temellerde üzerinde durulan çalışmanın ana ögesi olan çevre tasarımı yoluyla suçun önleme teorisinden oluşturulan kriterlere, Wekerle ve Whitzman (1995) tarafından yeni kriterler eklenmiştir. Araştırma için öncelikle eklenen bu kriterler ile güncellenen Çevre Tasarımı Yoluyla Suç Önleme (suç ekolojisi teorileri) bileşenleri kullanılarak **ÇTYSÖ kontrol listesi** hazırlanmıştır (Çizelge 3.4). ÇTYSÖ kontrol listesi eşliğinde alan kullanıcılarının davranış biçimi, aktivite seçimleri ve hangi alanlarda kullanım yoğunluğu olduğu gibi konuları gözlem altına almak ve aynı zamanda mekânsal özellikleri tespit etmek amacıyla araştırmanın ilk bir ayı boyunca her gün saat 09:00-15:00 saatleri arasında Dikmen Vadisi'nde gidilmiş ve ortalama 3 saat gözlem yapılmıştır.

Hazırlanan liste ile araştırmacının gözlemlerine göre alanda değerlendirmeler yapılmış ve Dikmen Vadisi'nin her üç etabı bu bileşenlere göre incelenmiştir. Tasarımcı mekânı pek çok biçimde oluşturabilmektedir. Oluşturulan bu mekân; algısal, fiziksel ve davranışsal mekân olarak tanımlanmaktadır. Algısal mekân; kullanıcının içinde bulunarak gözlem yaptığı, yaşadığı ve algıladığı mekândır. Fiziksel mekân; ayak (foot) küp ya da metre küp ölçü birimi ile duvarların, döşemenin ve tavanın sınırladığı hacimsel mekandır. Davranışsal mekân; davranışları biçimlendirerek, davranış kalıplarını belirleyen veya öneren mekândır (Leland 2000). ÇTYSÖ kontrol listesi bu üç başlık altında toplanmıştır.

Çizelge 3.4 ÇTYSÖ kontrol listesi

	ÇTYSÖ KONTROL LİSTESİ	Evet	Hayır
Fiziksel Mekân	Alanda yeterli aydınlatma elemanı var mı?		
	Alanda görüş çizgisi/izlemeyi engelleyecek noktalar var mı?		
	Alanda kör noktalar var mı?		
	Alanda yeterli bilgilendirme işaretleri var mı?		
	Alanda bulunan kent mobilyaları temiz ve bakımlı mı?		
	Alanda kaçış-hareket noktaları var mı?		
	Alanda güvenlik açısından giriş-çıkış kontrolü var mı?		
	Alanda bireylerin görünebilirliğini engelleyen noktalar var mı?		
Algısal Mekân	Alanda terk edilmiş ve ıssız alanlar mevcut mu?		
	Alan sahiplik duygusu var mı?		
	Alanın genel tasarımı güvenlik açısından yeterli mi?		
Davranışsal Mekân	Alan farklı cinsiyette ve yaşta (karma) kullanım sağlıyor mu?		
	Alanda hareketlilik/aktivite kullanımı var mı?		

Bu tez araştırmasında, çalışma alanı olarak seçilmiş ilk büyük ölçekli kentsel yenileme alanı olan Dikmen Vadisi'nin mekânsal özellikleri güven algısı yönünden incelenmektedir. Bu bağlamda kuramsal temellerde söz edilen suç ekolojisi teorilerinden faydalanılarak kentsel yenileme ile hayata geçirilmiş Dikmen Vadisi mekânsal özelliklerine ayrılarak, çevre tasarımı ile suçun engellenmesi teorileri-ÇTYSÖ (*CPTED- Crime Prevention Through Environmental Design*) ile oluşturulan bileşenlerle kontrol listesi hazırlanmıştır.

Araştırmada kullanılan diğer tekniklerden biri olan halka ve uzmanlara (peyzaj mimarları, ziraat mühendisleri, peyzaj uygulama ekipleri ve güvenlik ekipleri) yöneltilen anket sorularında ve mahalle (İlkadım Mah, Yıldızevler Mah, Güzeltepe Mah.) muhtarları ile yapılan sözlü görüşmelerde katılımcılara Dikmen Vadisi mekânsal özelliklerin güven algısına etkisini ortaya çıkaracak ve EK1' de yer alan seçmeli ve açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevapların analizi ile araştırmacının gözlem sonuçları ve ÇTYSÖ kontrol listesi çıktıları 4. Bölümün sonunda çakıştırılmıştır. Elde edilen tüm sonuçlar kentsel açık yeşil alanlarda güven algısına yönelik tasarım etki gösterge seti oluşturulmasına katkı sunmaktadır.

3.2.4 Mekân dizim analizi (*Space syntax*)

Mekân dizim analizi; Bill Hillier ve Julienne Hanson tarafından Bartlett School, London'da oluşturulan bir mekân okuma yöntemidir. Mekân, toplumun ve sosyal yapının etkilediği bir ürün, aynı zamanda toplumu ve sosyal yapıyı etkileyen bir etken olarak ifade edilebilir. Farklı ölçeklerde yapıli bölgelerin, konutların, kentlerin mekânsal modellerini, mekânsal örgütlenmesini tanımlayarak tüm bunların toplumsal (sosyal) yapıyla etkileşimini araştırmak için kullanılan ve teorik yaklaşımların desteklediği teknikler bütünüdür. Bu tekniğin amacı; mekânsal örgütlenmenin görüş alanları ve insan hareketliliği ile olan ilgisini nesnel olarak incelemek, 'mekânların' bireyleri yönlendirme ve biraraya getirme potansiyellerini ortaya koymaktır. Mekân örgütlenmesinin ve toplumsal (sosyal) yapının doğrudan ilişkili olduğunu varsayan mekân dizim analizi, özellikle kentsel açık yeşil alanlarda hareketlilik ve görüş alanlarının çakıştırılmasıyla bireylerin biraraya gelme potansiyelini araştırmaktadır (Çil 2006; Atak 2009; Şikoğlu ve Arslan 2015).

Bu teknik özellikle İngiltere ve Amerika başta olmak üzere birçok ülkede mimarlık, kentsel tasarım, planlama, ulaşım, iç mimarlık, arkeoloji, enformasyon teknolojisi, kent ve insan coğrafyası, antropoloji, peyzaj mimarlığı ve bilişime kadar birçok alanda bu teknikler kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye' de ise 1990'ların başlarından itibaren özellikle mimari, kentsel tasarım ve şehircilik alanlarında çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Gündoğdu 2014). Kullanım amaçlarından biri olan kentlerin karmaşık fiziksel yapılarını tanımlamanın yanında, suç ve mekân ilişkisi bağlamında üretilen verilerin kentsel kararlarda tasarıma aktarılmasına da yardımcı olmaktadır (Çil 2006). Mekânın insanlar üzerindeki etkilerini bulmayı amaçlayan mekân dizim tekniği ile yapılan araştırmalarda, mekânlar bileşenlerine ayrılarak bireylerin tercihleri analiz edilmekte ve sonuçta mekânların görelili ilişkileri ve bütünleşmeyi tanımlayabilen grafik ve harita üretilmektedir (Çelik 2018). Suçun engellenmesi ile ilişkili bu yaklaşım dört açıdan incelenebilmektedir:

- ✓ Alan kullanıcılarının diğeri bireylerden izole edilmesinin ve bağlantısı olmayan çıkmaz sokakların suçı önleyemediğini ortaya koymaktadır.

- ✓ Kentsel yapının bütünleşmesini ve sosyal aktivite açısından daha etkin alanlar oluşturma suçu engelleyebileceğini savunmaktadır.
- ✓ Bir alanda yaşayanları ve o alandan olmayan sadece “oradan geçen” bireyleri de göz ardı etmeden mekânın kontrolünü arttırmayı hedeflemektedir.
- ✓ Güvenliği, bölge özelinde ya da genel olarak algılamaya çalışmaktadır (Düzgün 2007; Çelik 2018).

Mekânsal yapıyı sosyal yapıyla ilişkilendirerek Dikmen Vadisi’ndeki mekânların kullanım potansiyelinin ortaya koyulması için SED kapsamında *Mekân dizim (Space Syntax)* yöntemi kullanılmıştır. Alanın kullanım potansiyeli ne kadar fazla ise sosyalleşme, sosyalleşme ne kadar fazla ise alan aittliği ve dolayısıyla güven algısı da o kadar fazla olmaktadır. Tezin hedefleri doğrultusunda kullanılan araçlardan biri olan bu teknik, mekânın fiziki yapısını inceleyerek alan kullanım potansiyeli ilişkisini ortaya koymaktadır. ÇTYSÖ teorileri içerisinde yer alan görüş açısının netliği, ıssız alanların, kör noktaların varlığı ve karma kullanım gibi bileşenler güven algısına etki etmektedir. Mekân dizim analizi de harita üzerinde bu noktaların ve kullanım yoğunluğunun tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda mekân dizim analizi, ÇTYSÖ bileşenleri içerisinde yer alan karma kullanım, görüş açısının netliği gibi konuları ele alarak Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi’nde alanların kullanım potansiyelinin güven algısına etkisinin ölçülmesine olanak sağlamaktadır.

Mekân dizim analizi DepthMapX 0,80 programı kullanılarak aks ve bütünleşme haritaları oluşturulmaktadır. Aks haritası, arazi kullanımının oluşturduğu dokuyu ve hareketlilik potansiyelini matematiksel olarak elde edilen haritalardır. Erişilebilir her alana en uzun ve en az sayıda çizgilerin çizilmesi ve sayısallaştırılmasıyla oluşturulmaktadır (Köklü 2016). Bir aks (yol) uzunluğu ve o aksı (yolu) kesen çizgi(yol) sayısı ne kadar fazlaysa o aksın kullanıcı yoğunluğu yani sosyalleşme olanağı da o kadar fazla olacaktır. Sosyalleşme olanağı tanıyan açık yeşil alanların bireyde güven algısına pozitif yönlü etkisi olmaktadır. Dikmen Vadi Projesi üzerinde çizilen akslar ile Vadi, kullanıcı yoğunluğuna göre gruplara ayrılmaktadır. Aks çizgilerinin çizilmesiyle oluşturulan aks haritası üzerinde bütünleşme değeri hesaplanarak, ortaya çıkan altı farklı değer büyükten küçüğe doğru sıralanıp farklı renklerde

(kırmızı,sarı,turuncu, mavi,yeşil,mor) gösterilerek *Mekânsal Bütünleşme Haritası* oluşmaktadır. Mekânsal Bütünleşme Haritası, alandaki ulaşılabilirliğin ve hareketliliğin ölçülmesinde yolların bütünleşme değerini göstermektedir (Şahin Körmeçli 2019). Bütünleşme, ortaya konulan aks haritalarında istenilen bir aksa erişebilmek için geçilmesi gereken doğru sayısını vermektedir (Köklü 2016).

Tez çalışması kapsamında kullanılan araştırma tekniklerinden anket çalışmasında yer alan, Dikmen Vadisi haritası gösterilerek hangi alanda güvende ve güvensiz hissettikleri sorusu karşılığında verilen cevaplar ile mekân dizim tekniği kullanılarak oluşturulan bütünleşme haritalarından çıkan sonuçlar birbiri ile test edilerek kontrol edilmiştir. Ayrıca zihin haritalama tekniği sonuçları, mekân dizim analizi sonucunda çıkan bütünleşme haritaları ile karşılaştırılarak, zihinde kalan mekânsal özellikler ile mekân dizim analizi sonuçlarına göre ortaya çıkan kullanım potansiyeli fazla olan alanların örtüşüp örtüşmediği tespit edilmiştir. Elde edilen tüm sonuçlar kentsel yenileme alanlarında güven algısına yönelik tasarım etki gösterge seti oluşturulmasına katkı sunmaktadır.

3.2.5 Zihin haritalama (Sessiz yürüyüş) tekniği

1960' lı yıllarda psikolog, beyin araştırmacısı ve matematikçi Tony Buzan tarafından geliştirilen zihin haritalama tekniği; “beynin yapılandırılmamış işlevlerini, bilgilerin etkin bir şekilde zihne kaydedilmesi için kullanılan bir teknik” olarak tanımlanmaktadır. Zihinsel harita, çeşitli kavramlar arasındaki ilişkilerin bir bileşimi olarak, her bir birey tarafından gerçek değer olarak belirlenen ve bireyin çevresi hakkında depolanan bir önermeler dizisi olarak görülmektedir (Türk 2017). Zihin haritalama yönteminde bireyin özellikleri (cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki yetenek, eğitim düzeyi) haritalara şekil vermektedir. Aynı zamanda araştırma alanının hangi yol ile deneyimlendiği (araba, toplu taşıma, tekerlekli sandalye, yaya vb), alanda bulunma sıklığı zihin haritalarını etkilemekte ve şekillendirmektedir (Südaş ve Öz 2018).

İnsanların mekân ile ilgili zihninde kalan çizimler aracılığıyla ifade ettikleri bilişsel haritalar algı, hafıza ve deneyim alanında çözüm üretebilmektedir. Aynı zamanda zihin haritalama ile mekân dizim yöntemi birlikte değerlendirilerek bireylerin mekân ile ilgili algısını ortaya koymaktadır. Çanakçıoğlu (2016), mekan dizim ve zihin haritalama

yöntemleri ile mekân ve kişi arasındaki etkileşimin belirlendiğini ve anlamı neticeler verdiğini belirtmektedir (Çanakçıoğlu 2016; Şahin Körmeçli 2019).

Kevin Lynch oluşturduğu kent imgesi bileşenleri ile kentin okunabilir olduğunu ve zihinde bu bileşenler ile bağlantı kurarak şekillenebildiğini ortaya koymuştur. Kentsel ortamlara ait zihin haritaları, kentlerin nasıl algılandığını kent imgeleri ile inceleyen Lynch'in (2010) önerdiği beş (**yollar, kenarlar/sınırlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları, işaret öğeleri**) bileşen ile analiz edilebilmektedir. Bu kapsamda araştırma alanının analizinde Kevin Lynch'in kent imgesi bileşenlerinden faydalanılmıştır. Lynch kentteki bu bileşenlerin birbiriyle bağlantılarının oluşturulması gerekliliğini ortaya koymuştur. Buna göre; *yollar*; bireyler kenti gözlemleyerek hareket ederler ve çevrelerindeki öğeleri algılar ve bütünle bağ kurarlar. *Sınırlar/kenarlar*; gözlemci olarak tanımlanan insanların aks olarak kullanmadığı doğrusal bileşenlerdir. İki bölgeyi ayıran sınır fonksiyonu görür. Bu öğeler pek çok kişi tarafından yön bulmak için kullanılmaktadır. *Bölgeler*; kentin büyük ve orta ölçekte bölümlerini oluşturan iki boyutlu alanlardır. Kentin yapısı bireyin algısında bölge ve yolların baskın olması ile ilişkili olarak oluşturulmaktadır. *Düğüm/odak noktaları*; kişilerin kente girebilmesini sağlayan ve bir noktadan diğerine giderken kullandığı stratejik ve yoğun odak noktalarıdır. Ulaşım sisteminde kesinti oluşturan kavşaklar örnek olabilir. *Düğüm noktaları*; köşe başı etkinlikleri içeren ya da meydan oluşturan alanlardır ayrıca fiziksel niteliklerin ya da kullanımların yoğunlaştığı alanlardır. *İşaret öğeleri*; referans noktası oluştururlar. Kolay tanımlanabilen bir levha, bina, dükkan ya bir dağ gibi fiziksel oluşumlardır (Lynch 2010).

Güvenlik; kentsel alanların deneyimlenmesi neticesinde ortaya çıkan duygu ve algıdır (Şahin 2016). Psikoloji disiplininde yapılan bir tanıma göre ise güven; benliğin, başkalarının durum ve duygularını anlamlandıran bir beyin sürecidir (Sayar 2021). Zihin gördüğü ve algıladığı Mekânı güvenli ya da güvensiz hissetme yeterliliğine sahiptir. Bu bağlamda Dikmen Vadisi mekânsal ve sosyal özelliklerinin bireyde güven algısına etkisinin ölçülmesinde destekleyici teknik olan zihin haritalama tekniği kullanılmıştır. Tekniğin uygulandığı süreçte Covid-19 pandemisinin olması nedeniyle katılımcı sayısı düşük tutulmuştur. Bir mimar (daha önce 3-4 kez Dikmen Vadisine gelmiş), bir peyzaj mimarı (Dikmen Vadisine yılda 4- 5 kez geliyor), bir fizik öğretmeni

(ilk kez Dikmen Vadisine geliyor) ve Anfa güvenlik şefinin (tam zamanlı olarak Dikmen vadisinde olması nedeniyle seçilmiştir) katılımı ile farklı zamanlarda yapılan ve üç etap halinde olan Dikmen Vadisi baştan sona yürünmüştür. Bireyin kendini güvende hissetmesinde duyduğu ses, aldığı koku ve gördüğü nesneler veya bireylerin öneminin büyük olması nedeniyle katılımcılardan beş duyularının da kullanılması istenmiş ve bu nedenle yürüyüş sırasında sessizliğe önem verilmiştir. Yürüyüş sonunda katılımcılardan akıllarında kalan Dikmen Vadisi'ni araştırmacı tarafından verilen bir kağıda çizimleri istenmiştir.

Lynch (2010) ve Nasar (1989)'a göre bir alanın tanımlanması, hatırlanması o alanın okunabilir ve şeffaf olması ile ilgilidir. Okunabilir ve şeffaf bir alan olması ise ÇTYSÖ bileşenleri ile örtüşerek alan aitliği yaratmaktadır. Alan aitliği ise bireyin güven algısına pozitif yönlü etki etmektedir. Bu kapsamda katılımcıların çizimlerine göre Dikmen Vadisi hakkındaki algıları Lynch' in oluşturduğu kent imgesi kriterlerine göre değerlendirilmiştir. Katılımcılar arasında en çok tekrarlanan imgeler saptanarak alanın akılda kalıcı öğeleri belirlenmiştir. Akılda kalıcı imgeler o alan hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan en önemli göstergelerden biridir. Alan kullanımında imgesel öğelerin güven algısına önemli etkisi vardır. Bölüm 4.2.3 sonunda Dikmen Vadisi Mekân dizim bütünleşme haritası ile zihin haritalarında ortaya çıkan imgeler plan üzerinde karşılaştırılmıştır. Elde edilen tüm sonuçlar kentsel açık yeşil alanlarda güven algısına yönelik tasarım etki gösterge seti oluşturulmasına katkı sunmaktadır.

3.2.6 Kullanıcı değerlendirmesi (Anket ve sözlü görüşme tekniği)

Açık yeşil alanlarda sosyal etki değerlendirme (SED) analiz aşamalarında kentsel yenileme alanına, sosyal yapıya ve konuya göre değişkenlik gösteren çok çeşitli araştırma teknik ve yöntemler uygulanabilmektedir. *'Kentsel açık yeşil alanlarda güven algısını pozitif yönde etkileyecek peyzaj tasarım kriterleri ve mekânsal özellikler neler olmalıdır?'* sorusundan yola çıkan tez çalışması kapsamında peyzaj tasarım ilkelerinin ve mekânsal özelliklerin güven algısı yönünden etkilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle SED çerçevesinde mekân-algı-güven ilişkisini ortaya koyabilen ve birbirini test etmesi amacıyla çoklu araştırma teknik ve yöntemleri (gözlem, sözlü görüşme, mekân dizim analizi, zihin haritalama tekniği, anket çalışması) kullanılmaktadır. SED,

alan kullanıcılarının sosyal varlık olarak değerinin ortaya konulmasına yardımcı olmaktadır. Kullanıcı profili ve sosyal analizler kentsel açık yeşil alanların güvenliğine yönelik önemli ipuçları barındırması nedeniyle yerel yöneticiler, Dikmen Vadisi çevresinde yaşayanlar ve alan kullanıcı ile anket çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda *‘Dikmen Vadisi ve çevresinde etaplar halinde yaşanan kentsel yenileme öncesi ve sonrası güven algısında değişim yaşandı mı?’* sorusuna karşılık cevap alabilmek için yerel yöneticiler (İlkadım, Güzeltepe ve Yıldızevler mahalle muhtarları) ile sözlü görüşmeler yapılmıştır. Dikmen Vadisi ve çevresi için suça yönlendiren veya güven algısını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen mekânsal özelliklerin olup olmadığı gibi soruların cevaplanması istenmiştir.

Eş zamanlı olarak Ek-1' de verilen ve internet ortamında (2019 Aralık ayından beri süre gelen Covid 19 virüsü ile ilgili yaşanan pandemik karantinaların yarattığı sosyal iletişimsizliğin yarattığı sınırlılık nedeniyle) dijital olarak hazırlanan anket muhtarlara teslim edilerek, Dikmen Vadisi çevresinde yaşayan ve kullanıcısı olan mahalle sakinleri ile internet ortamında ve sosyal medya aracılığı ile paylaşılması istenmiştir. Teslim edilen dijital anket içerisinde; bireylerin demografik özellikleri, komşuluk ilişkileri, vadiyi hangi sıklıkla kullandıkları ve kullanım amaçları, mekânda nasıl hissettikleri, bu mekânlarda tanık oldukları veya duydukları suç olaylarının varlığı, mekânsal özelliklerin suça etkisinin olup olmadığını ve varsa nedenleri gibi sorular sorularak cevaplanması istenmiştir. Anket, vadiyi çevreleyen 3 mahalle (İlkadım, Güzeltepe, Yıldızevler mahalleleri) yaşayanları ile (96 kişi) değerlendirilmiştir. Örneklem büyüklüğü hesabı ile kişi sayısının yeterli olduğu 4. Bölümde ispatlanmıştır. Ayrıca daha önce Dikmen Vadisi’ne hiç gitmemiş olan 27 kişiye de gitmeme sebepleri sorulmuştur.

Aynı zamanda SED kapsamında kullanılan uzman görüşlerini almak amacıyla likert ölçekli anket çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda Dikmen Vadisi’nde çalışan Anfa Güvenlik Uzmanları ve Anfa Genel Müdürlüğü kapsamında çalışan peyzaj mimarları, ziraat mühendisleri (toplam 43 kişi) ile Dikmen Vadisi mekânsal özelliklerinin güven algısına etkisinin olup olmadığı sorgulanmıştır.

Tüm anketlere verilen cevaplar SPSS 20 programına girilerek istatistiksel analizler yapılmış ve güven algısına etki eden mekânsal özellikler saptanmıştır. 4. Bölümün sonunda SED çerçevesinde kullanılan tüm araştırma yöntem ve teknikleri karşılaştırılmıştır. Elde edilen tüm sonuçlar kentsel açık yeşil alanlarda güven algısına yönelik tasarım etki gösterge seti oluşturulmasına katkı sunmaktadır.

Çizelge 3.5’ de SED kapsamında kullanılan araştırma yöntem ve tekniklerin amaçları ve ön görülen sonuçlar tablolaştırılarak gösterilmiştir.

Çizelge 3.5 SED kapsamında kullanılan araştırma yöntem ve tekniklerin amaçları ve öngörülen sonuçlar

Yapılan Araştırma Teknik ve Yöntemler		Araştırmada Kullanım Amacı	Destekleyici Diğer Teknikler	Ön Görülen Sonuçlar
Deneyisel Araştırma	Mekân Dizimi	Mekân örgütlenmesiyle sosyal yapı arasında doğrudan ilişki olduğu varsayımıyla oluşturulmuş olan mekân dizim analizi, özellikle kentsel açık yeşil alanlarda hareket ve görüş alanlarını çakıştırarak insanların bir araya gelme potansiyelini araştırmaktadır	Zihin Haritası, Gözlem ve Anket Çalışması	Alandaki yolların kesişim noktalarının 2. etap ve 1. etapta daha fazla olması nedeniyle sosyalleşme olanağının bu alanlarda daha yoğun olması ve dolayısıyla güven algısının bu alanlarda daha pozitif olması
	Zihin Haritası (4 Kişi)	Güven algısını, deneyim ve hafıza ile bireyin mekâna ilişkin aklında kalan çizimleri (bilişsel harita) aracılığıyla belirleyebilmek.	Mekân Dizim	Alanda işaret öğeleri, düğüm noktaları ve sınırların akılda kalıcılığı göz önüne alınarak Dikmen Vadisi 2. etabın daha güvenli algılanması
Nicel araştırma	Anket (Halk-96 Kişi)	Alan kullanıcılarının kendi deneyimlerine bağlı olarak Dikmen Vadisi ve çevresinin Kentsel yenileme öncesi ve sonrasında mekânsal özelliklerinin güven algısı yönünden etkisini tespit etmek ve değişimini sorgulamak amaçlanmaktadır.	Zihin Haritası, ÇTYSÖ ile Gözlem ve Mekân Dizim	Ana aksa yakınlığı, eğimli alan olmadığı için yürüyüş kolaylığı, oturma alanlarının yoğunluğu, büyük süs havuzunun varlığı ve işletmelerin (kafe-büfe gibi) bulunması gibi nedenlerle 1. etabın; görüş açısının daha geniş ve fitness alanları gibi aktivite seçeneklerinin daha çok olduğu 2. etabın daha güvenli algılanması
	Anket (Uzman-43 Kişi)	Dikmen Vadisi peyzaj uygulama, bakım ve güvenlik alanında tam zamanlı çalışan bireylerin kendi gözlem ve deneyimlerine bağlı olarak alanın mekânsal özelliklerinin güven algısı yönünden etkisi ve değişimi sorgulanmak istenmektedir	Zihin Haritası, ÇTYSÖ ile Gözlem ve Mekân Dizim	ÇTYSÖ kriterleri ile uyumlu sonuçlar
Nitel araştırma	ÇTYSÖ Kontrol Listesi ile Gözlem	Alan Kullanıcılarının davranış biçimini aktivite seçeneklerini, kullanım yoğunluğunu gözlemleyerek, ÇTYSÖ kriterleri ile değerlendirmek	Anket çalışmaları ve Sözlü görüşmeler	Anket sonuçları ile uyum
	Sözlü Görüşme (Muhtarlar- 3 Kişi)	SED kapsamında yerel yöneticilerle görüşülerek seçilen çalışma alanında kentsel yenileme öncesi ve sonrası güven algısının değişimi hakkında bilgi almak.	Anket çalışmaları, ÇTYSÖ kontrol listesi, zihin haritası, Mekân dizim	Mahallelerin sosyo ekonomik ve sosyo kültürel anlamda farklı olması suçların ve güven algısının da farklı olması, aynı zamanda kentsel yenilemeye bakış açılarının birbirinden farklı olması beklenmektedir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Yaşanabilir ve sürdürülebilir (ekonomik, sosyal ve çevresel) kentler yaratmak amacıyla yapılan kentsel yenileme uygulamaları öncesi ve sonrasında sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda olumsuz etkilerin ortadan kaldırılmasına katkı sağlayan sosyal etki değerlendirme (SED), halkın beklentilerine cevap vermeye çalışan yönetim sürecidir. SED kapsamında araştırma amaç ve hedeflerine göre çeşitli araştırma yöntem ve teknikleri kullanılabilir. Bu tez çalışmasında Dikmen Vadisi peyzaj tasarım ve mekânsal özelliklerinin bireyin güven algısına etkisi ölçülmek istenmektedir. Bu amaçla literatür araştırmasında bahsedilen suç ekolojisi teorilerinin (ÇTYSÖ teorileri) ortaya koyduğu mekânsal özellikler ve tasarım kriterleri (Wekerle ve Whitzman 1995; Jeffery 1971) ile K. Lynch' in mekân ve algıya yönelik oluşturduğu kriterler değerlendirilmiş ve bu kriterler farklılaştırılarak beş boyut altında toplanmıştır. Bunlar; Sosyal profil, konfor, uyum, okunabilirlik ve şeffaflık' tır. Bu beş boyut ile incelenen kentsel açık yeşil alanların mekânsal özelliklerinin birey üzerinde güven algısına etkisi, *tasarım etki*, beş boyut ve altında oluşturulan alt başlıklar, *tasarım eki göstergesi*, olarak tanımlanmıştır. Son olarak tüm göstergeler seçilen örneklem alan üzerinde denenmiş ve kentsel açık yeşil alanlarda mekânsal özelliklerin birey üzerinde güven algısına yönelik etkisini ölçmek için '*Tasarım Etki Değerlendirme*' yapılmıştır.

'Kentsel açık yeşil alanlarda güven algısını pozitif yönde etkileyecek peyzaj tasarım kriterleri ve mekânsal özellikler neler olmalıdır?' sorusundan yola çıkan tez çalışmasında sonuçları doğrulaması ve birbirini desteklemesi amacıyla çoklu araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmaktadır. 3. Bölümde oluşturulan değişim teorisinin çıktılarını alabilmek ve sonuca ulaşabilmek için çoklu yöntem ve tekniklerle alanda araştırmalar yapılmıştır. Kullanılan her yöntem ve tekniğin araştırma sonuçları aşağıda sunulmaktadır.

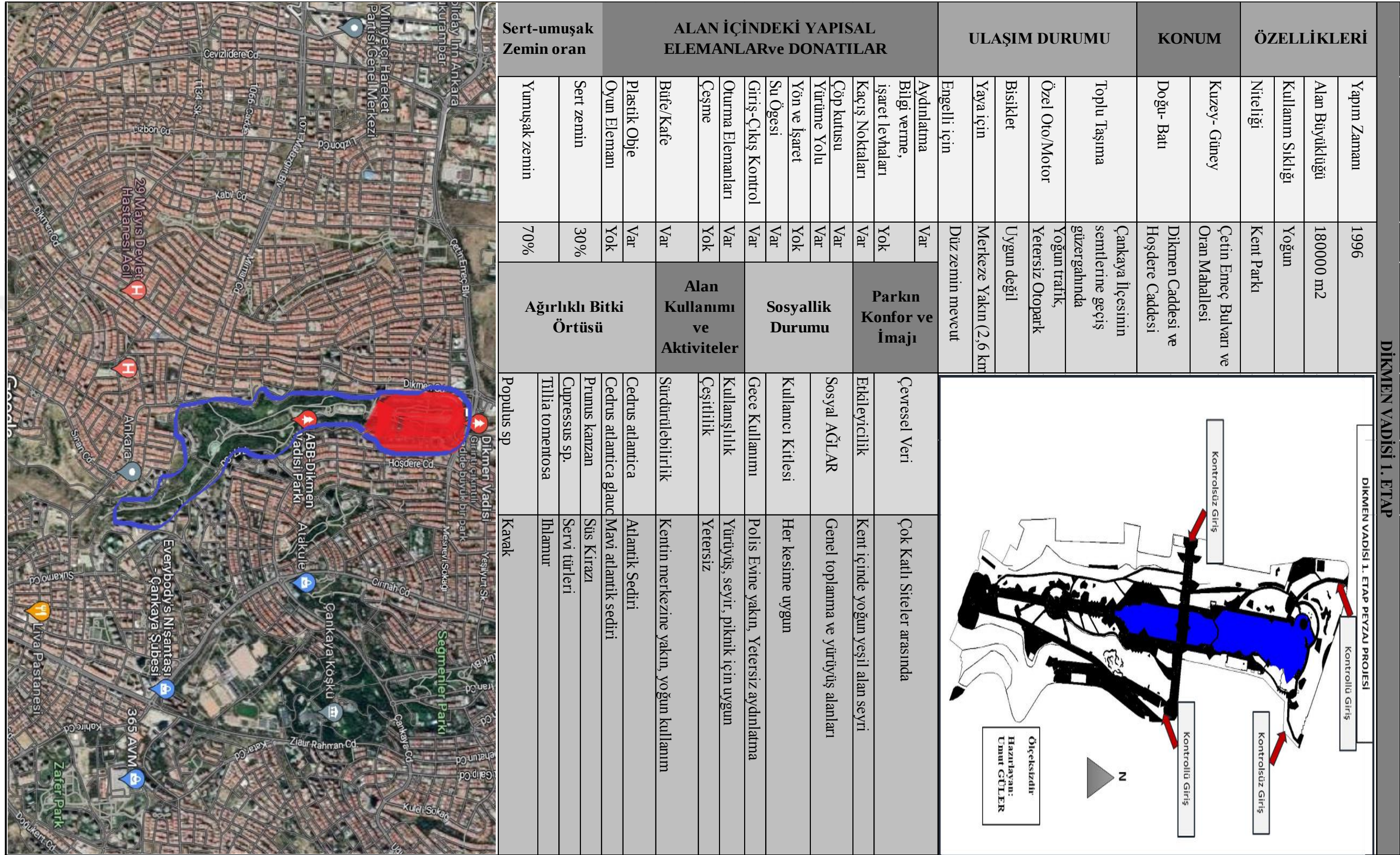
4.1 Dikmen Vadisi Özelinde Gözlem Tekniği Ve Çevresel Tasarım Yoluyla Suçun Önlenmesi (ÇTYSÖ) Kriterleri ile Alan Kontrolünün İrdelenmesi

Bu tez çalışmasında Dikmen Vadisi her üç etabının mekânsal özellikleri güven algısı yönünden incelenmektedir. Bu bağlamda kuramsal temellerde söz edilen suç ekolojisi olarak da adlandırılan çevre tasarımı ile suçun engellenmesi teorileri-ÇTYSÖ (CPTED-

Crime Prevention Through Environmental Design) ile oluşturulan bileşenlerle kontrol listesi hazırlanmıştır. Kuramsal temellerde üzerinde durulan suç ekolojisi ve çevre tasarımı ile suçun önlenmesi bileşenleri ile hazırlanan liste ile Dikmen Vadisi'nde gözlem tekniği kullanılarak kontrol yapılmış ve alanın suç ekolojisi yönünden tasarım özellikleri ortaya çıkarılmıştır.

Öncelikle ÇTYSÖ kriterleri içerisinde olan 'alanın giriş ve çıkışı kontrollü mü?' sorusuna karşılık girişler ve çıkışlar tespit edilmiş ve Dikmen Vadisi 1. Etap giriş noktalarından ikisinin güvenlik görevlilerinin kontrolünde olduğu görülmüştür. Şekil 4.1'de 1. Etap projesi üzerinde kontrollü ve kontrolsüz giriş-çıkış noktaları verilmektedir.

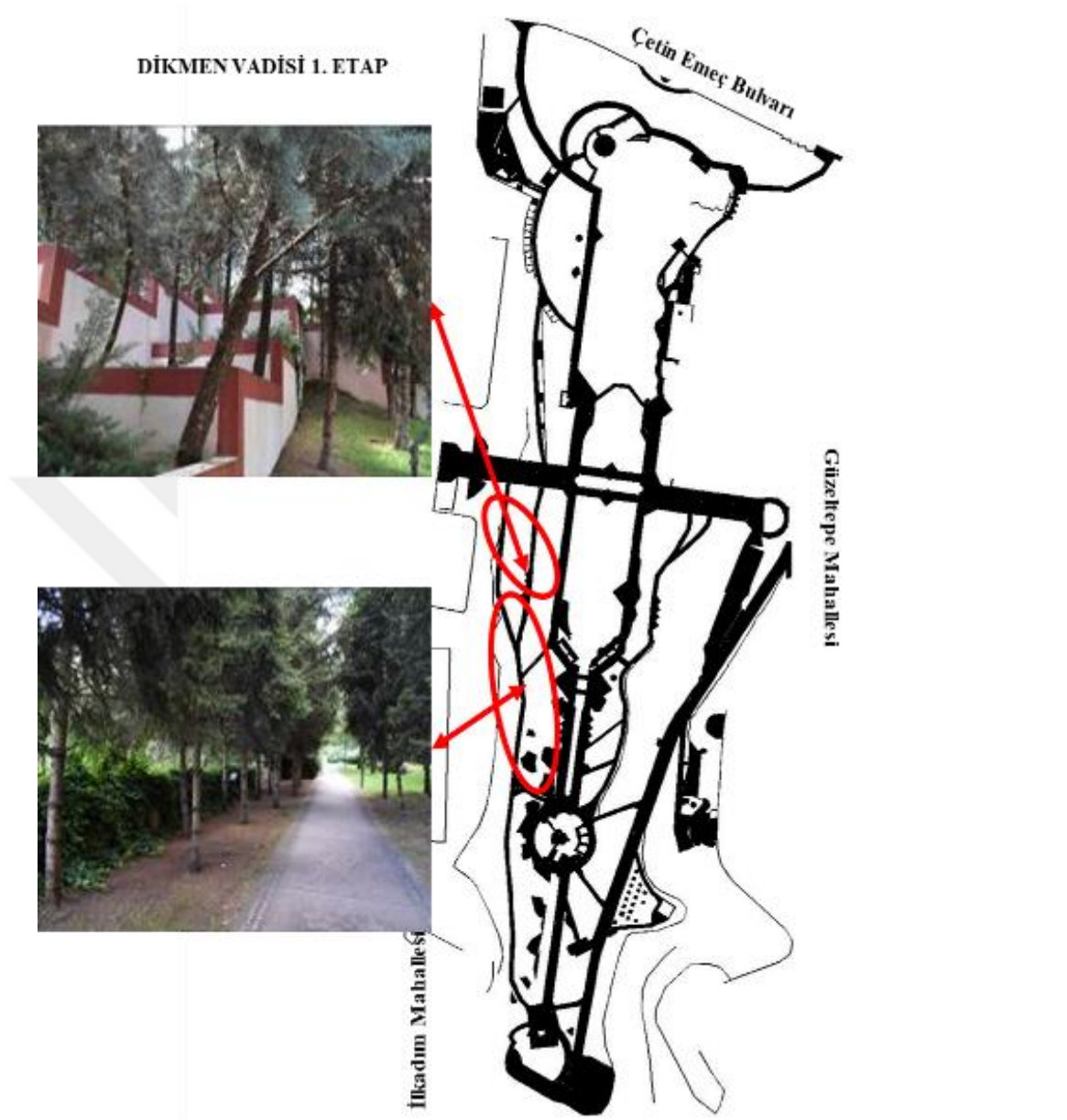
Şekil 4.1 Dikmen Vadisi 1. Etap peyzaj projesi bilgi kartı

Diğer girişler kontrolsüz olup yüksek ve uzun merdivenlere sahiptir. Aynı zamanda merdivenlerin uzun olması ve bitki gruplarının yoğunluğu ıssızlık hissi vermektedir. Kendini güvende hissetmeyen birey için kaçış noktalarına ulaşımın uzak ve yetersiz olduğu gözlenmiştir (Şekil 4.2).

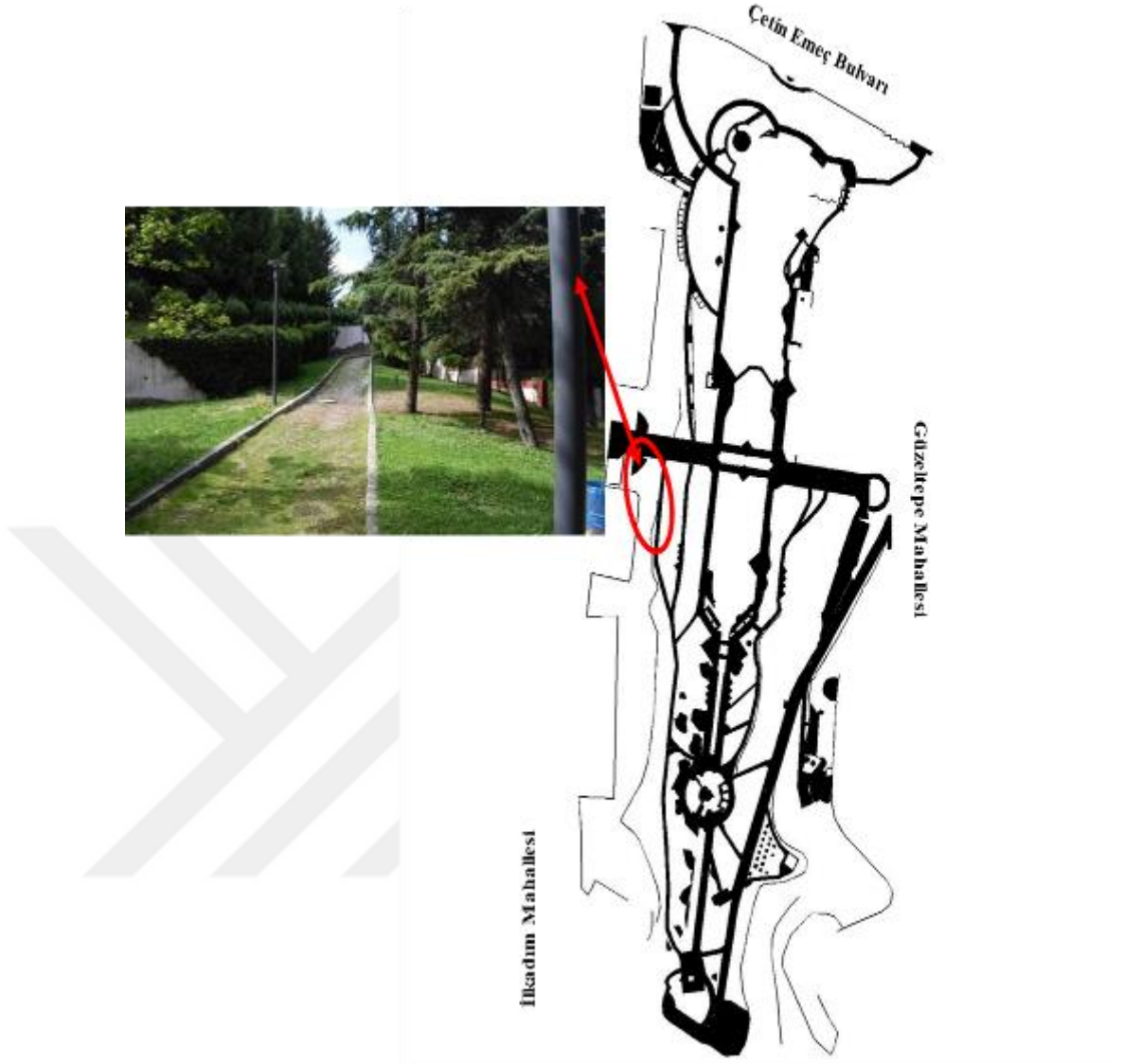
Şekil 4.2 1. Etap uzun, ıssız ve yüksek merdivenler (Orijinal 2022)

Şekil 4.3'te gösterilen 1. Etap'ta görüş çizgisini engelleyici ağaç yükseklikleri, duvarlar gibi unsurlar bulunmaktadır.

Şekil 4.3 1. Etap'ta görüş açısını engelleyici unsurlar (Orişinal 2022)

1.Etap' ta merdivenlerin dışında ıssız hissettiren alanlar mevcuttur. Şekil 4.4'te gösterilmektedir.

Şekil 4.4 1. Etap ıssız hissettiren alan (Orijinal 2022)

1.Etap'ta karma kullanım ile yürüyüş ve rekreatif amaçlı kullanımlar gözlenmiştir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 1. Etap karma kullanım (Orijinal 2022)

Araştırma kapsamında bir ay boyunca her gün saat 09:00-15:00 saatleri arasında Dikmen Vadisi' ne gidilmiş ve ortalama 3 saat gözlem yapılmıştır. Birinci etap için yapılan gözlemlerde, 1. Etapa çevresinden ulaşımın uzun (yaklaşık 60 basamak ile) merdivenler (Şekil 4.6) ile yapılabildiği, Çetin Emeç Bulvarından ise merdivensiz girişin olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.6 1. Etap merdivenler (Orijinal 2021)

1 .etapta alan kullanıcıları gözlemlenerek, hangi aktivite seçeneklerini tercih ettikleri, karma kullanıma sahip olup olmadığı gibi konular tespit edilmiştir.

Elde edilen veriler ÇTYSÖ kriterleri ele alınarak hazırlanan ve Çizelge 4.1’de verilen listeye eklenmiştir.

Çizelge 4.1 Dikmen Vadisi 1. Etap ÇTYSÖ bileşenleri ile kontrol listesi

Araştırma sonucu; Mekânın örgütlenmesi insan algısı ve davranışında ve dolayısıyla suça yönelmesinde ve güvenlik algısında etkilidir. Çevre tasarımı ile Suçun Engellenmesi Teorileri ile oluşturulan kriterler ile alanın kontrolü yapılmıştır.		Amaç; Alan Kullanıcılarının davranış biçimini aktivite seçeneklerini, kullanım yoğunluğunu gözlemleyerek, ÇTYSÖ kriterleri ile değerlendirmek			
ÇTYSÖ KONTROL LİSTESİ (1.ETAP)		Evet	Not	Hayır	Not
Fiziksel Mekân	Alanda yeterli aydınlatma elemanı var mı?			X	Yüksek aydınlatmalar zayıf kalarak yeterli aydınlatmayı sağlayamıyor. Aynı zamanda spot aydınlatmalar doğrudan ağaç ve çalılık alanlara yönlendirilerek ekolojik ve enerji yönünden yanlış uygulamalar olduğu düşünülmektedir.
	Alanda Kaçış- hareket noktaları var mı?			X	Alanın büyüklüğüne (yaklaşık 180.000 m2) göre yeterli giriş çıkışa sahip olmaması ve çok dik yamaçlara sahip olması açısından yetersiz
	Alanda güvenlik açısından giriş-çıkış kontrolü var mı?	X			
	Alanda bulunan kent mobilyaları temiz ve bakımlı mı?	X			
	Alanda Kör noktalar var mı?			X	
	Alanda yeterli bilgilendirme işaretleri var mı?			X	
	Alanda Görüş Çizgisi/İzlemeyi engelleyecek noktalar var mı?	X	Ağaç ve çalılık alanların yoğunluğu görüşü engelleyebilmektedir.		
	Alanda bireylerin görünebilirliğini engelleyen noktalar var mı?	X			
Algısal Mekân	Alanda terkedilmiş ve ıssız alanlar mevcut mu?			X	
	Alan sahiplik duygusu var mı?	X			
	Alanın genel tasarımı güvenlik açısından yeterli mi?			X	Alanda yetersiz aydınlatma ve ıssız alanların olması, işaret ve levhaların olmaması, kaçış alanlarının eksikliği ve zorluğu nedeniyle yeterli görülmemiştir.
Davranışsal Mekân	Alan farklı cinsiyette ve yaşta kullanım sağlıyor mu?	X			
	Alanda hareketlilik/aktivite kullanımı var mı?	X	Yürüyüş, koşu, çocuk oyun alanları dinlenme alanları mevcut		

Dikmen Vadisi 2. Etap'a, Sinan Caddesi'nden ve Hoşdere Caddesi'nden verilen kontrollü girişler dışında 4 adet kontrolsüz giriş mevcuttur. Şekil 4.7'de ise proje üzerinde giriş-çıkış noktaları gösterilmektedir.

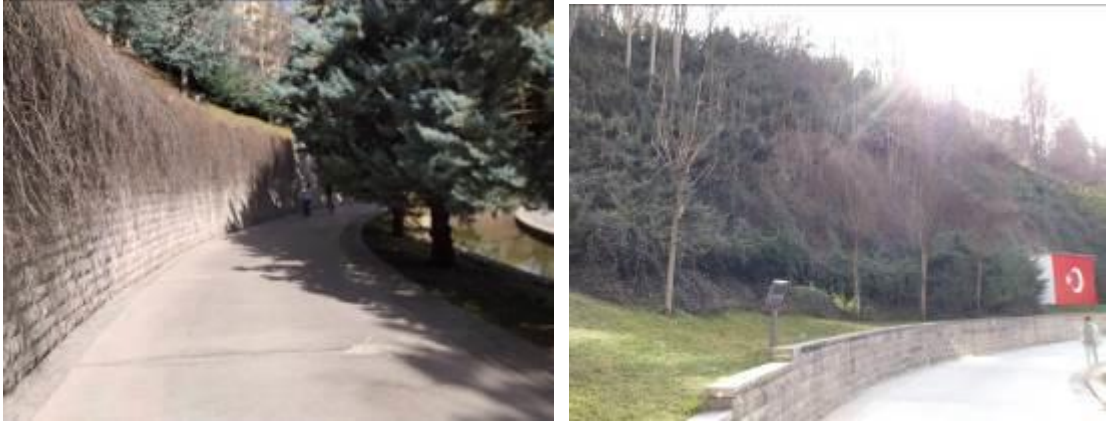
Bu girişler vadiye inen uzun merdivenler ve rampalardan oluşmaktadır. Bu da hareket-kaçış noktalarına ulaşımın uzak olması anlamına gelmektedir.

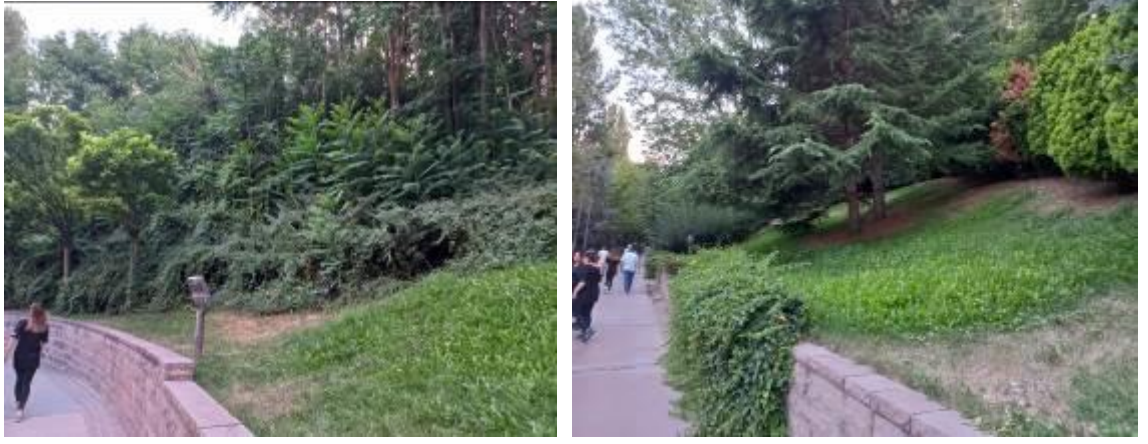
2. Etapta görüş açısının geniş olduğu alanlar Şekil 4.8’ de verilmektedir.

Şekil 4.8 2. Etap görüş açısı bakımından uygunluk (Orijinal 2022)

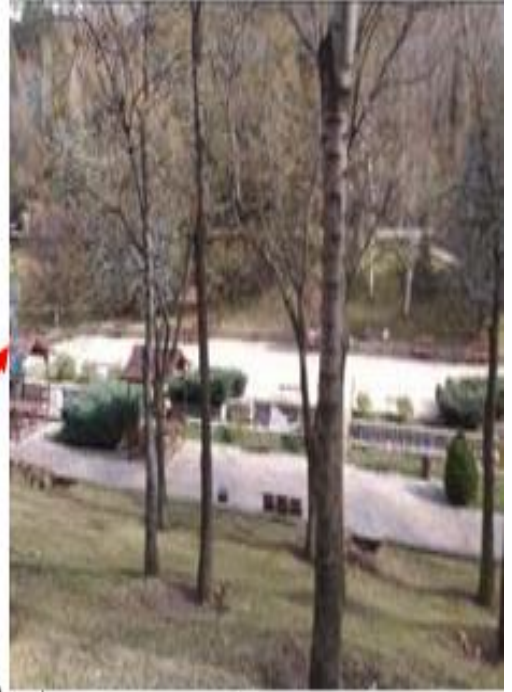
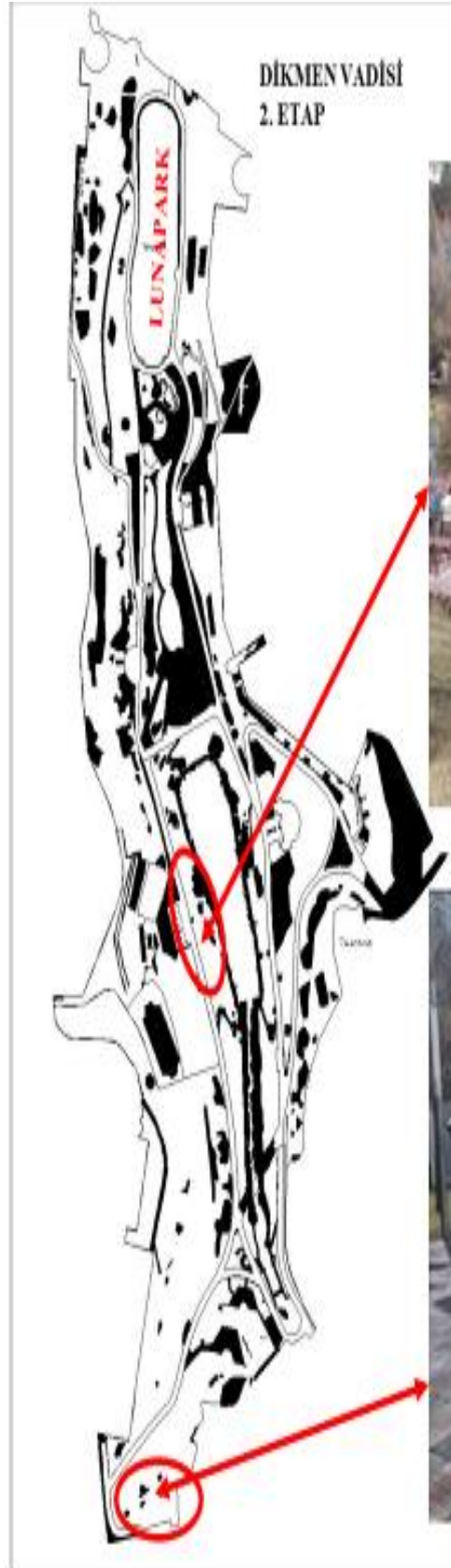
2. Etap’ta yer alan yoğun ağaç ve çalı grupları güvensiz hissi yaratabilmektedir (Şekil 4.9).

Şekil 4.9 2. Etap yoğun çalı ve ağaç grupları (Orijinal 2022)

2.Etap'ta yer alan fitness alanı ve piknik alanları ile alan kullanıcılarına aktivite seçeneği sunmaktadır (Şekil 4.10).

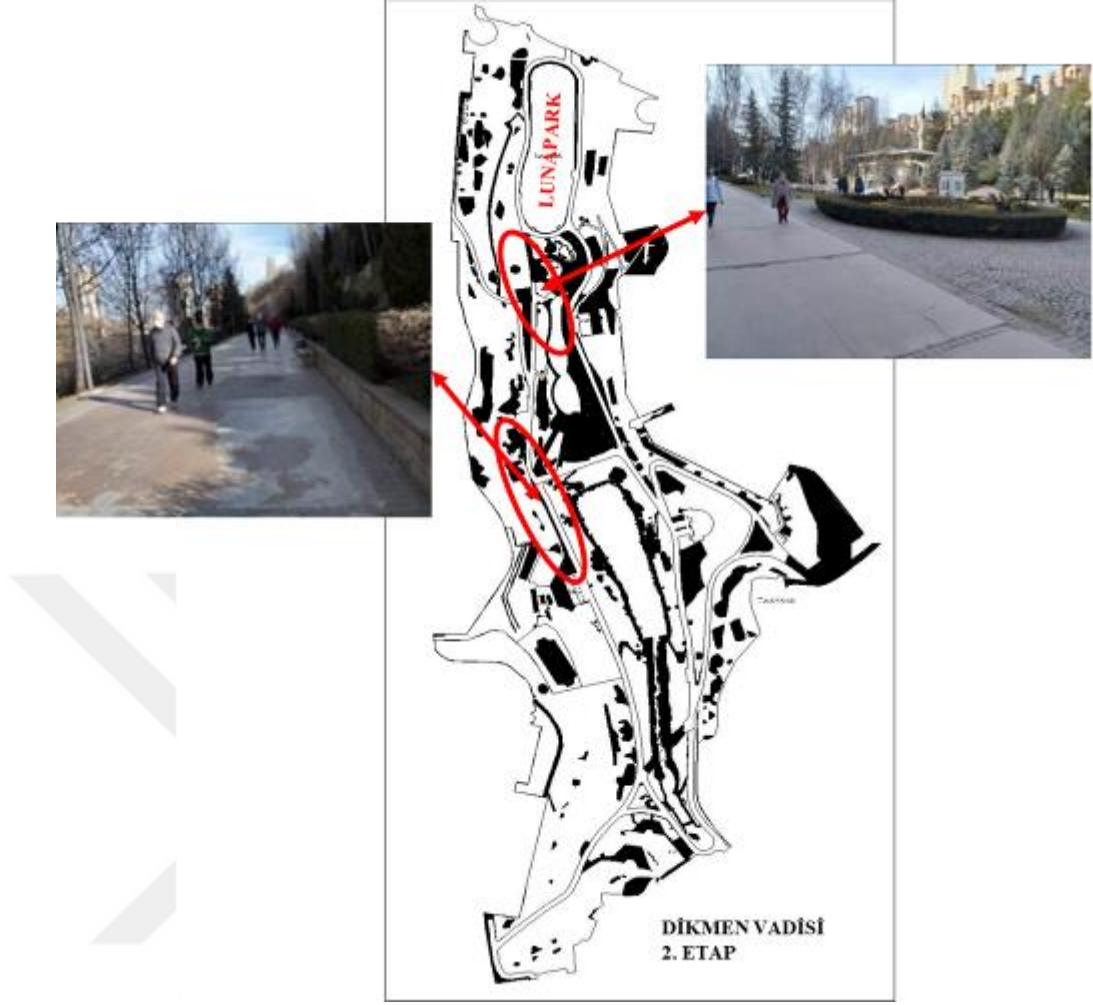

Şekil 4.10 2. Etap fitness ve piknik alanları (Orijinal 2022)

Fitness alanlarının yaz aylarında gece saatlerinde de kullanıldıkları gözlemlenmiştir.

Dikmen Vadisi 2. Etap'ın karma kullanıma olanak sağladığı gözlemlenerek Şekil 4.11'de verilmiştir.

Şekil 4.11 2. Etap karma kullanım (Orijinal 2022)

İkinci etap için yapılan gözlemler, ÇTYSÖ kriterlerine dayanarak hazırlanan ve Çizelge 4.2' de verilen listeye eklenmiştir.

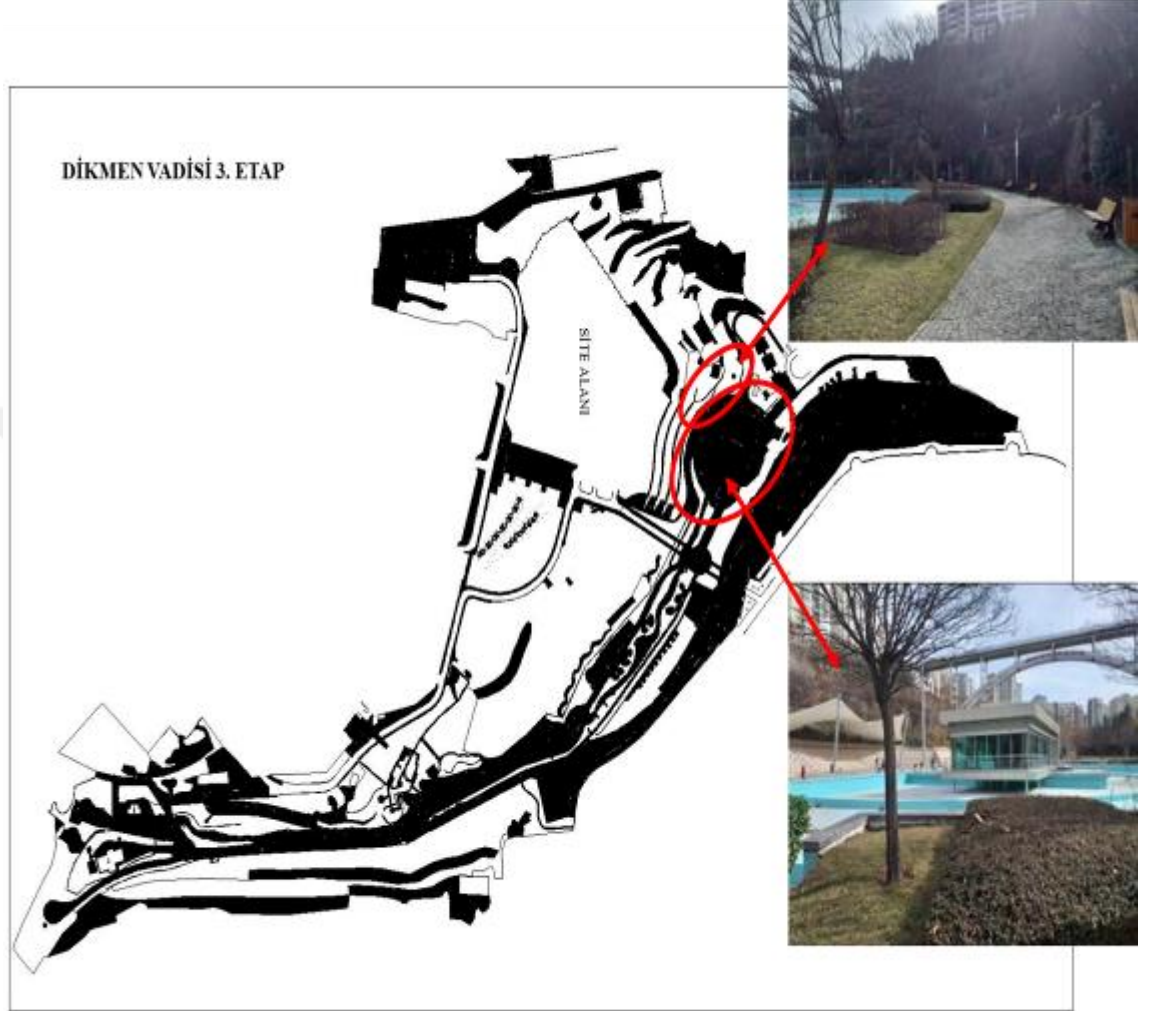
Çizelge 4.2 Dikmen Vadisi 2. Etap ÇTYSÖ bileşenleri ile kontrol listesi

Araştırma sonucu; Mekânın örgütlenmesi insan algısı ve davranışında ve dolayısıyla suça yönlendirilmesinde ve güvenlik algısında etkilidir. Çevre tasarımı ile Suçun Engellenmesi Teorileri ile oluşturulan kriterler ile alanın kontrolü yapılmıştır.		Amaç; Alan Kullanıcılarının davranış biçimini aktivite seçeneklerini, kullanım yoğunluğunu gözlemleyerek, ÇTYSÖ kriterleri ile değerlendirmek			
ÇTYSÖ KONTROL LİSTESİ (2. ETAP)		Evet	Not	Hayır	Not
Fiziksel Mekân	Alanda yeterli aydınlatma elemanı var mı?			X	Aydınlatma elemanlarının kriterlere uygun olmayarak, birbirlerine uzak olması çevrenin yetersiz aydınlanmasına sebep olmaktadır.
	Alanda görüş çizgisi/İzlemeyi engelleyecek noktalar var mı?	X	Cami önü alandan 1. Etap'a giden yol üzerinde görüşü engelleyici unsurlar var.		
	Alanda kör noktalar var mı?			X	
	Alanda kaçış-hareket noktaları var mı?	X	Alan büyüklüğüne göre yeterli değil		
	Alanda güvenlik açısından giriş-çıkış kontrolü var mı?	X	Her giriş için kontrol söz konusu değil.		
	Alanda bireylerin görünebilirliğini engelleyen noktalar var mı?	X	Cami önü alandan 1. Etap'a giden yol üzerinde görünebilirliği engelleyici unsurlar var.		
	Alanda bulunan kent mobilyaları temiz ve bakımlı mı?	X			
	Alanda yeterli bilgilendirme işaretleri var mı?			X	
Algısal Mekân	Alanda terk edilmiş ve ıssız alanlar mevcut mu?			X	
	Alan sahiplik duygusu var mı?	X			
Davranışsal Mekân	Alanın genel tasarımı güvenlik açısından yeterli mi?	X	Yoğun çalılık ve ağaçlık alanları varlığı güvensizlik hissi verebilmekte.		
	Alan farklı cinsiyette ve yaşta (Karma) kullanım sağlıyor mu?	X	Yoğun kullanımın olduğu bölge.		
Davranışsal Mekân	Alanda hareketlilik/aktivite kullanımı var mı?	X	Koşu, yürüyüş, aletle spor, çocuk oyun alanları gibi aktiviteler ve dinlenme alanları mevcut		

Dikmen Vadisi 3. Etap'ta güvenlik görevlilerinin kontrol ettiği iki adet giriş ve iki adet kontrolsüz giriş bulunmaktadır. Hareket-kaçış noktalarına ulaşım uzak ve uzun merdivenlerle yapılmaktadır. Şekil 4.12'de ise proje üzerinde giriş-çıkış noktaları gösterilmektedir.

Dikmen Vadisi 3. Etap mini futbol sahası, tırmanma duvarı, koşu yolu gibi birçok aktivite seçeneği sunmaktadır. Ayrıca kafeterya, çeşitli oturma grupları ile dinlenme alanları yaratılmıştır (Şekil 4.13).

Şekil 4.13 3.Etap fotoğraflar dinlenme alanları (Orijinal 2022)

Uygulaması yapılan son etap olan 3. Etap'a sonunda hali hazırda uygulamaya başlanmamış olan ve çöküntü alan haline gelen 4. Etap vardır. Bu durumda bu alan ıssızlık ve güvensiz hissi yaratmaktadır. Şekil 4.14' de verilmektedir.

Şekil 4.14 3.Etap sonu, 4. Etap başlangıcı ıssız ve bakımsız alan (Orijinal 2022)

Yapılan gözlemler ışığında Şekil 4.14’ te gösterilen 3. Etapın sonu 4. Etapın başlangıç bölgesinde alan kullanıcısına rastlanmamıştır. Yapılan gözlemler ÇTYSÖ kriterlerine dayanarak hazırlanan ve Çizelge 4.3’ te verilen listeye eklenmiştir.

Çizelge 4.3 Dikmen Vadisi 3. Etap ÇTYSÖ bileşenleri ile kontrol listesi

Araştırma sonucu; Mekânın örgütlenmesi insan algısı ve davranışında ve dolayısıyla suça yönelmesinde ve güvenlik algısında etkilidir. Çevre tasarımı ile Suçun Engellenmesi Teorileri ile oluşturulan kriterler ile alanın kontrolü yapılmıştır.		Amaç; Alan Kullanıcılarının davranış biçimini aktivite seçeneklerini, kullanım yoğunluğunu gözlemleyerek, ÇTYSÖ kriterleri ile değerlendirmek.			
ÇTYSÖ KONTROL LİSTESİ (3.ETAP)		Evet	Not	Hayır	Not
Fiziksel Mekân	Alanda yeterli aydınlatma elemanı var mı?	X	Yinede yetersiz kalan bölgeler mevcut		
	Alanda görüş çizgisi/İzlemeyi engelleyecek noktalar var mı?			X	
	Alanda kör noktalar var mı?			X	
	Alanda yeterli bilgilendirme işaretleri var mı?			X	
	Alanda bulunan kent mobilyaları temiz ve bakımlı mı?	X			
	Alanda kaçış-hareket noktaları var mı?			X	Çok dik yamaçlarla çevrili bir alan ve giriş çıkışı sadece karşılıklı iki yakadaki iki uzun merdivenle sağlanıyor. Çok yetersiz
	Alanda güvenlik açısından giriş-çıkış kontrolü var mı?	X			
	Alanda bireylerin görünebilirliğini engelleyen noktalar var mı?	X			
Algısal Mekân	Alanda terkedilmiş ve ıssız alanlar mevcut mu?	X	Yamaçlar ıssızlık hissi veriyor.		
	Alan sahiplik duygusu var mı?	X			
	Alanın genel tasarımı güvenlik açısından yeterli mi?			X	
Davranışsal Mekân	Alan farklı cinsiyette ve yaşta (Karma) kullanım sağlıyor mu?	X			
	Alanda hareketlilik/aktivite kullanımı var mı?	X	Spor alanları, yürüyüş parkuru, tırmanma alanı, spor aletlerii, çocuk oyun alanları ve dinlenme alanları mevcut.		

Yapılan gözlemlere göre Dikmen Vadisi 1. ve 2. Etapta yönlendirici ya da konum bilgisi alınabilecek işaret ve levhalara rastlanmamıştır. 3.Etapta Şekil 4.15’ te gösterilen işaret ve levhalar gözlenmiştir.

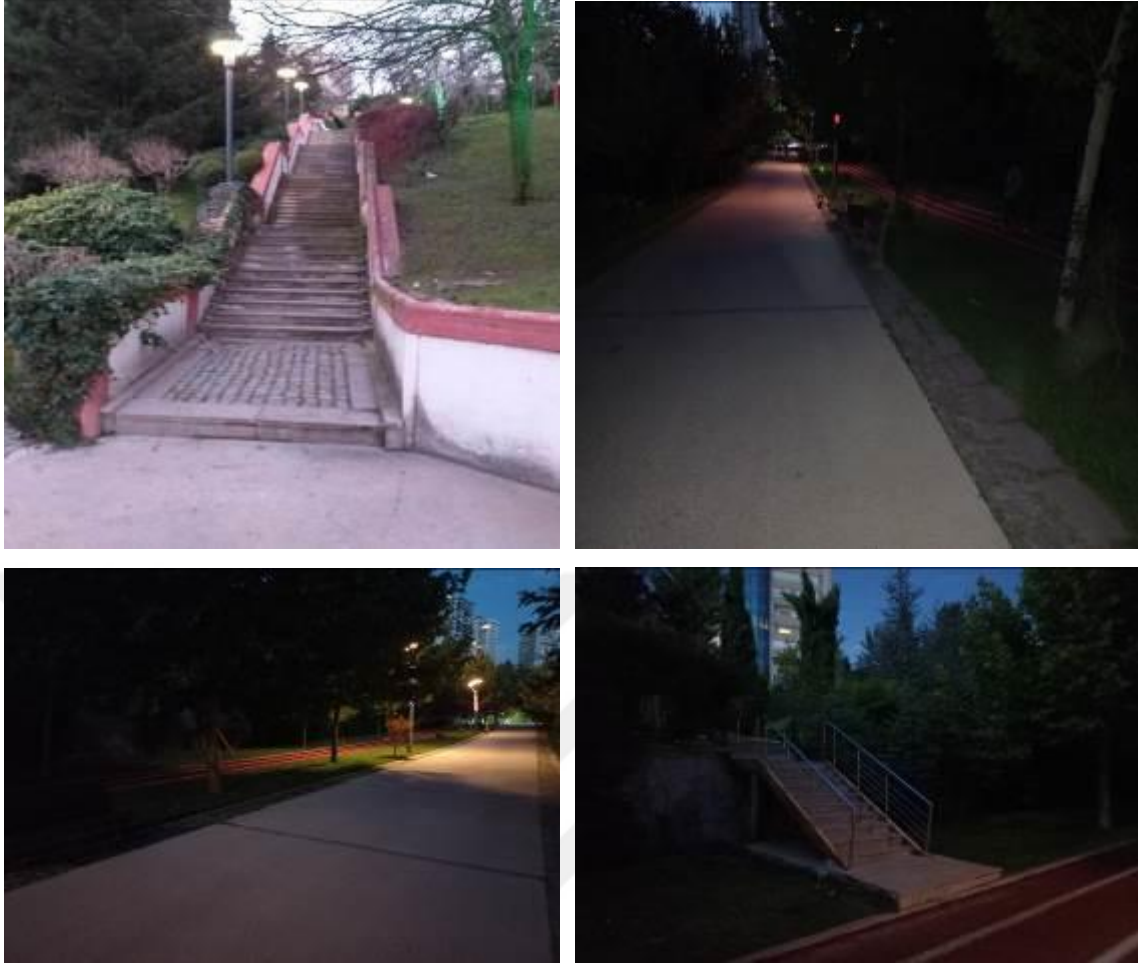

Şekil 4.15 3.Etap işaret ve levhalar (Orijinal 2022)

Ayrıca her üç etapta aydınlatma konusu yetersiz kalmaktadır. Aydınlatma armatür seçimi öncesinde aydınlatılması istenilen nesnede ya da alanda yaratılmak istenilen etkiye karar verilmesi gereklidir. Bu bağlamda armatürün ışık rengi, gücü, kontrol mekanizması, lamba tipi, ışık dağılım eğrisi, koruma sınıfı, armatürün verimi gibi konular önem taşımaktadır. Aynı zamanda armatürün teknik özellikleri ve tasarımı estetik değeri ve kullanım kolaylığı bakımından ele alınmaktadır.

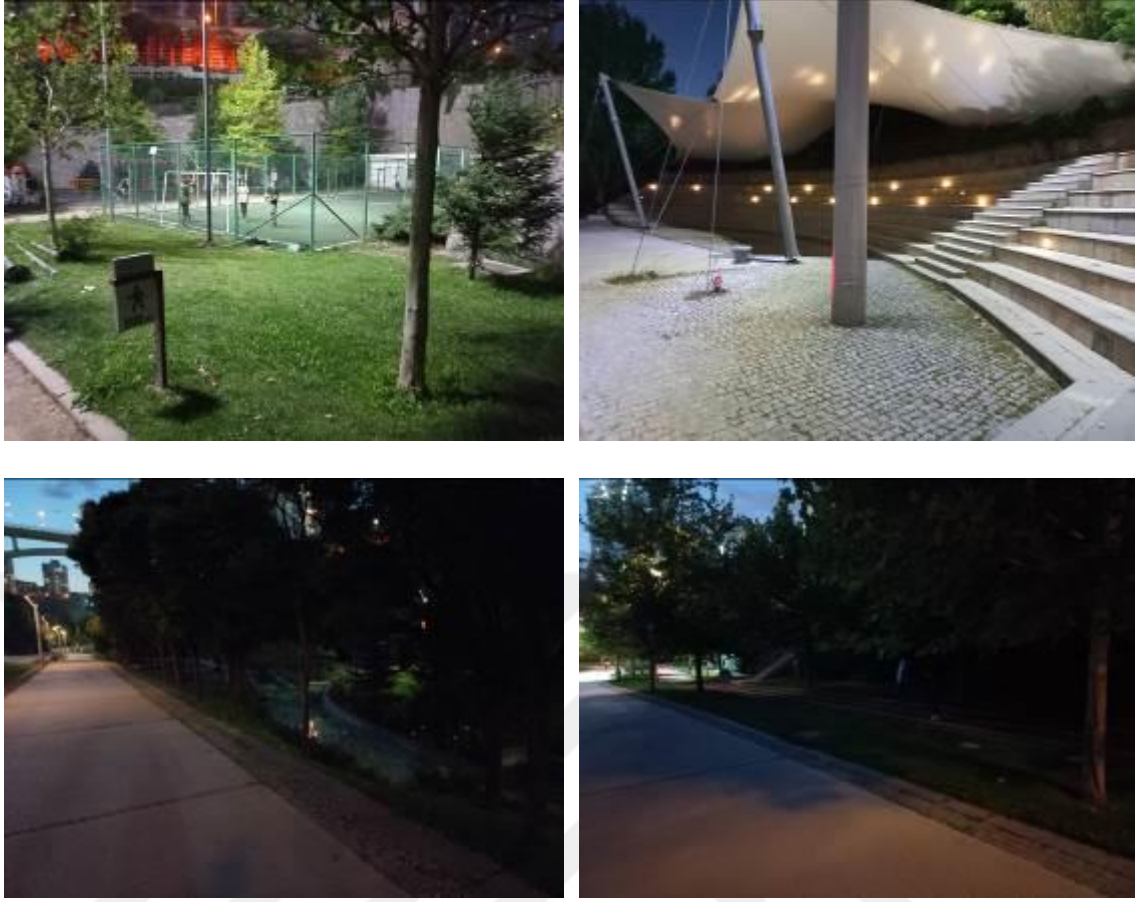
Temel aydınlatma düzeyi, normal görüşe sahip biry için yaklaşık 10 m'den bir yüzün aydınlatılmasına izin verecek ölçüde olmalıdır. Gece kullanılmak üzere tasarlanan bir alan yeterli görüş alanı sağlayacak şekilde, Yaya geçitleri, yol çizgileri ve erişim güzergâhları aydınlatılmalıdır. Böylece normal görme özelliğine sahip bir kişi yüzü yaklaşık 10 m mesafeden görebilir. Arka boşluklar, tabelalar, girişler ve çıkışlar yeterince aydınlatılmış olmalıdır.

Dikmen Vadisi’ nde gece yapılan gözlemlerde aydınlatmanın yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Şekil 4.16’da yol güzergahı üzerinde karanlıkta kalan bölgelerin olduğu tespit edilmiştir. Eğimli-teraslama yapılmış alanlarda bulunan yoğun ağaç ve çalı gruplarının karanlıkta kaldığı gözlenmiştir.

Şekil 4.16 Dikmen Vadisi aydınlatma direkleri ve yaydıkları ışık (Orijinal 2022)

Şekil 4.16’da gösterilen merdiven alanlarında aydınlatma elemanı olmadığı gözlenmiştir. Yol üzerinde aydınlatma armatür seçimi ve yerleşiminde yapılan hatalar nedeniyle ışık kaynağının bulunduğu yer aydınlanırken kalan yerler karanlıkta kalmaktadır. Bu da alanın tamamının gece kullanımına olanak tanımadığını düşündürmektedir. Şekil 4.17’ de gösterilen fotoğraflarda halı sahanın ve amfi alanının gece kullanımı için iyi aydınlatıldığı fakat çevresinde kalan alanların karanlıkta kaldığı gözlenmiştir.

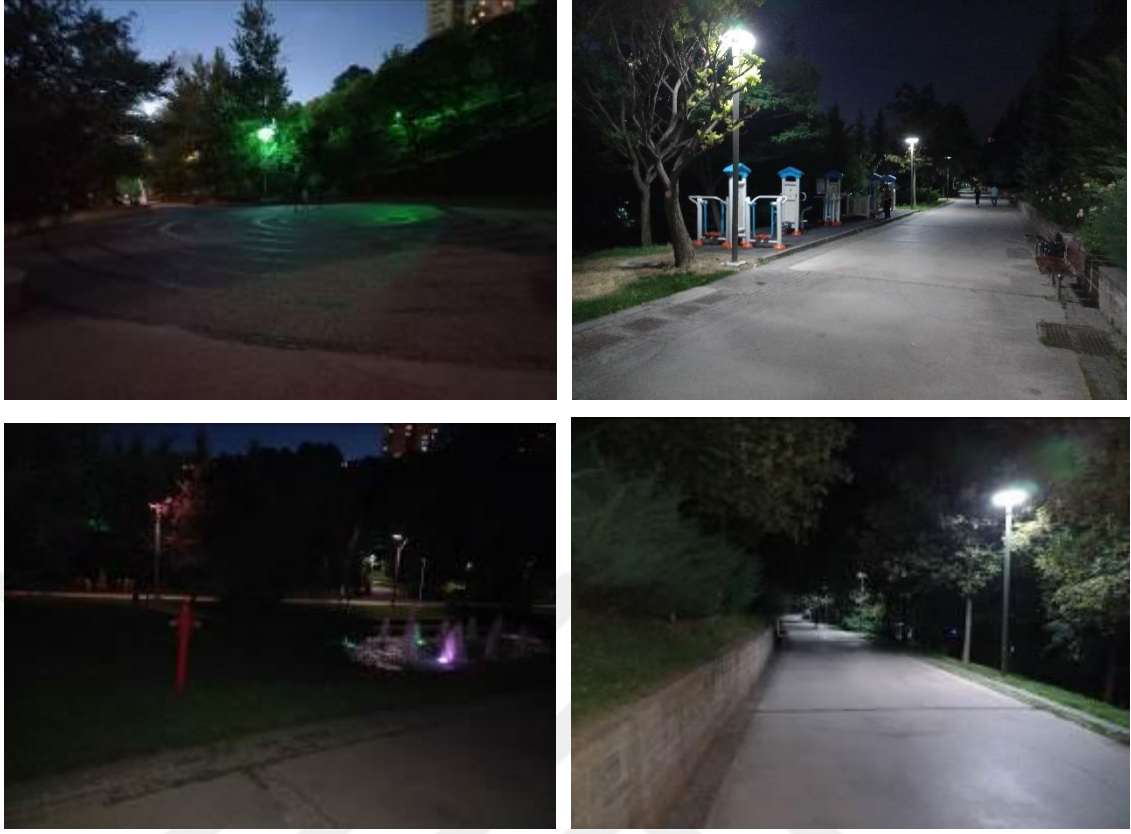

Şekil 4.17 3. Etap Gece Kullanımı (Orijinal 2022)

Karanlık ve kuytu alanlar birçok kişi için korkutucudur (Şahin 2016). Odak noktaları, yürüme yolları, toplanma alanları ve bina girişleri vurgulanarak açık yeşil alanlar netleştirilebilir. İşaret ve levhalar ile birlikte uyum içinde olan bir tasarımda aydınlatma; açık yeşil alanların kullanım yoğunluğu ve süresini, gece görüşünü ve kullanıcı memnuniyetini artırmaktadır (PPS 2022; Çelik 2018). Güvenlik bakımından aydınlatma iki önemli amaç taşımaktadır;

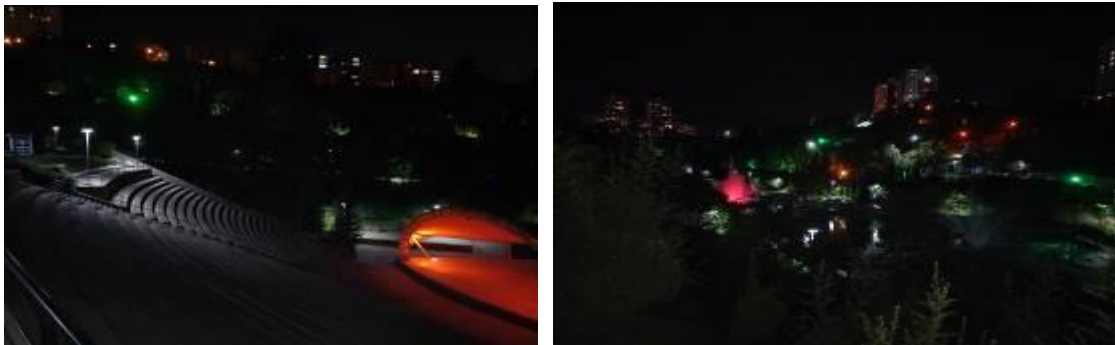
- ✓ Saldırıya karşı psikolojik caydırıcılık yaratmak ve
- ✓ Kullanıcının çevreyi iyi algılamasını sağlamak

Aydınlatma, kişisel güvenliğin üzerinde etkili olmakta ve mağdur olma endişesini azaltabilmektedir. Yeterli aydınlatma ile içinde bulunduğu çevreyi rahatlıkla görebilen kullanıcı bildiği, tanıdık çevrede kendini güvende hissetmektedir (Fennelly 2004; Çelik 2018).

Şekil 4.18 2. Etap aydınlatma ve gece kullanımı (Orijinal 2022)

Şekil 4.18’ de gösterilen fotoğraflarda 2. Etap yol güzergahında çoğu bölgenin karanlıkta kaldığı görülmektedir. Aydınlatma gece güvensizlik hissi yaratmayacak ölçüde olmalıdır. Armatürler, yaydıkları ışık çapları birbirlerini kesecek şekilde yerleştirilmelidir. Buna göre seçilen armatür ve ışık çapına göre armatürlerin birbirlerine olan mesafeleri ayarlanmalıdır. Dikmen Vadisi merdivenler ve yayalar için seçilen armatürlerin yaydığı ışığın birbiri ile kesişir ölçüde olmadığı, yetersiz kaldığı Şekil 4.19’da gösterilmektedir. Bu bağlamda geceleri güvensizlik hissi yaratmaktadır.

Şekil 4.19 2.Etap görsel aydınlatma (Orijinal 2022)

İkinci etapta yer alan havuz ve amfi tiyatro aydınlatması görsel anlamda bir etki yaratıyor ise de mekânın yarattığı güven algısı açısından yeterli görünmemekte ve karanlık alanlar güvensizlik hissi vermektedir.

Şekil 4.20 Dikmen Vadisi gece görünümü örnekler (Orijinal 2022)

Dikmen Vadisi Anfa Güvenlik Şefi (ismini vermek istememiştir) ile yapılan görüşmede, 1. ve 2. Etap'ın aydınlatmalarının yetersiz olması sebebiyle şikâyet almaları üzerine Ankara Büyükşehir belediyesinin aydınlatma armatürlerini sıklaştırma çalışmalarına başladığını ifade etmiştir.

Peyzaj aydınlatmasında; öncelikle gece alandaki güvenliği sağlamak, bireylerin bulundukları mekândan keyif almalarını sağlamak ve aidiyet duygusu ile birlikte bireylerin rahatlamasını sağlamak amaçlanmaktadır. Bunları gerçekleştirebilmek için uygun renkte ve düzgün ışık dağılımı sağlayan aydınlatma armatürü kullanmak gerekmektedir (Tokyay 2019).

4.2. Dikmen Vadisi Mekân Dizim Analizi ve İrdelenmesi

Tezin amaç ve hedefleri doğrultusunda uygulanan çoklu araştırma teknik ve yöntemlerinden biri olan mekân dizim analizi, nesnel olarak kenti okumaya yarayan, çevrenin mekânsal biçimlenme özelliklerinin tanımlanması ve analiz edilmesi için geliştirilmiştir.

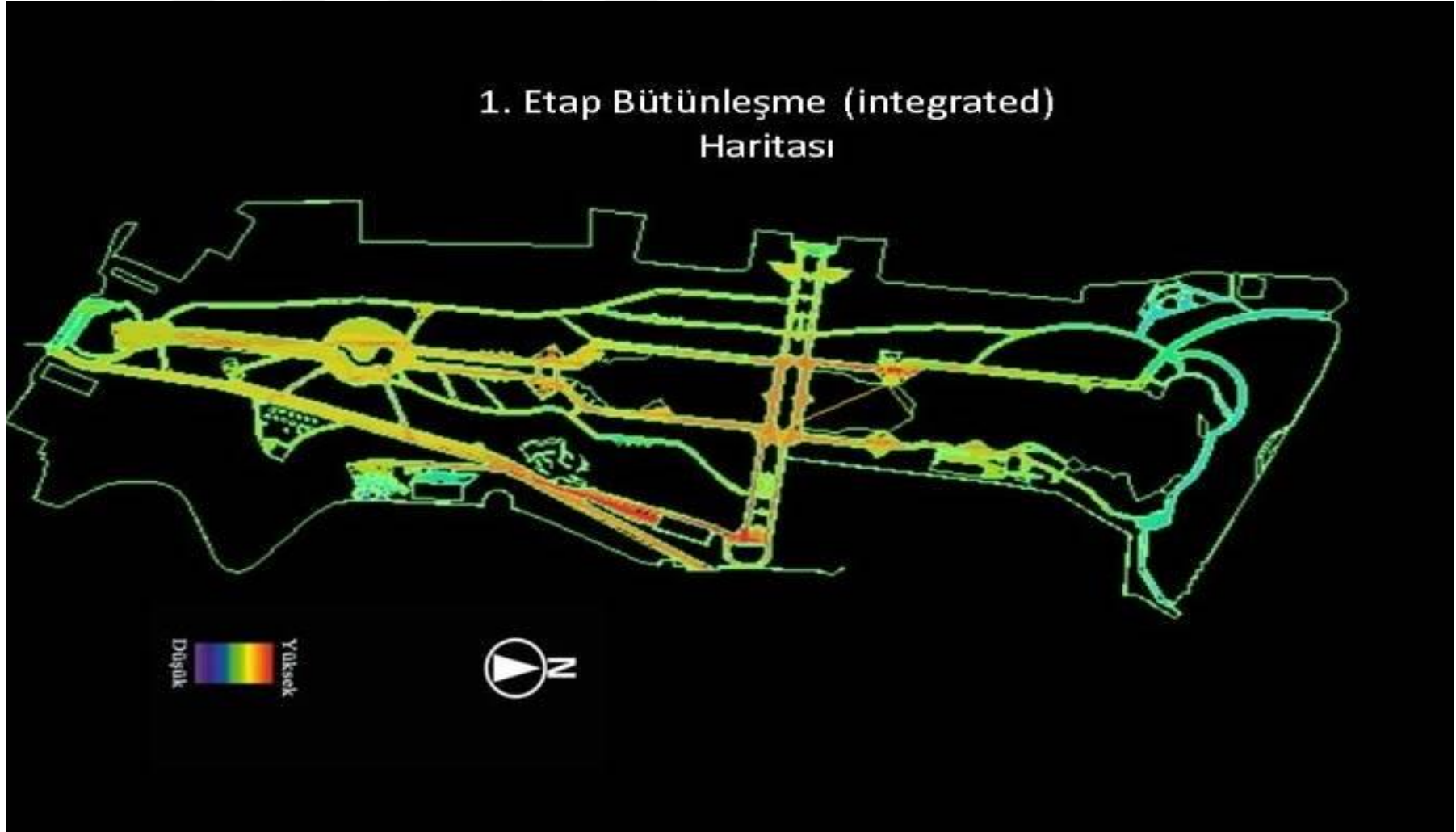
Mekân örgütlenmesi, mekânın yapısal bileşenleri ve öğelerinin uyumlu, kullanışlı, güzel, insana mutlu ve huzurlu bir yaşam sağlayacak şekilde, kullanıcının yaşam tarzına duyarlı bir biçimde, gerekli konfor düzeyi sınırları içerisinde bir bütün olarak düzenlenmesidir (Düzenli vd 2019). Mekân dizimi tekniği (Space syntax) mekân örgütlenmesi ve sosyal yapı arasında doğrudan ilişki olduğu görüşü ile özellikle kentsel açık alanlarda hareket ve görüş alanlarını çakıştırarak insanların bir araya gelerek sosyalleşme potansiyelini araştırmaktadır. Sosyalleşme, bireyde aidiyet duygusu yaratmakta ve bu duygu durumunda güven algısına pozitif yönde etki etmektedir. Çalışma alanı, Dikmen Vadisi'nde sosyalleşmenin kullanıcının güven algısına etkisi göz önünde bulundurularak insanların bir araya gelme potansiyelinin hesaplanması gerekliliği öngörülmüştür. Bu nedenle mekân dizim analizi yapılmış ve bütünleşme haritası çıkarılmıştır. Mekânsal Bütünleşme Haritası; alandaki ulaşılabilirliğin ve hareketliliğin ölçülmesinde yolların bütünleşme değerini göstermektedir (Şahin Körmeçli 2019). ÇTYSÖ teorilerine göre ulaşılabilirlik (erişebilirlik- kaçış yönleri vs) ve alan içerisindeki hareketlilik (aktivite seçeneklerinin çokluğu ve karma kullanım gibi) alan kullanımı açısından bireyin kendini daha güvende hissetmesine olanak sağlamaktadır.

Dikmen Vadisi'nde görüş açısının durumunu, alan hareketliliğini (sosyalleşme), yolların bağlantı sayılarını ortaya çıkarmak için yapılan mekân dizim yöntemi sadece fiziksel analizde değil sosyal ilişkilerin oluşumunda da yol göstermiştir. Mekân dizimi

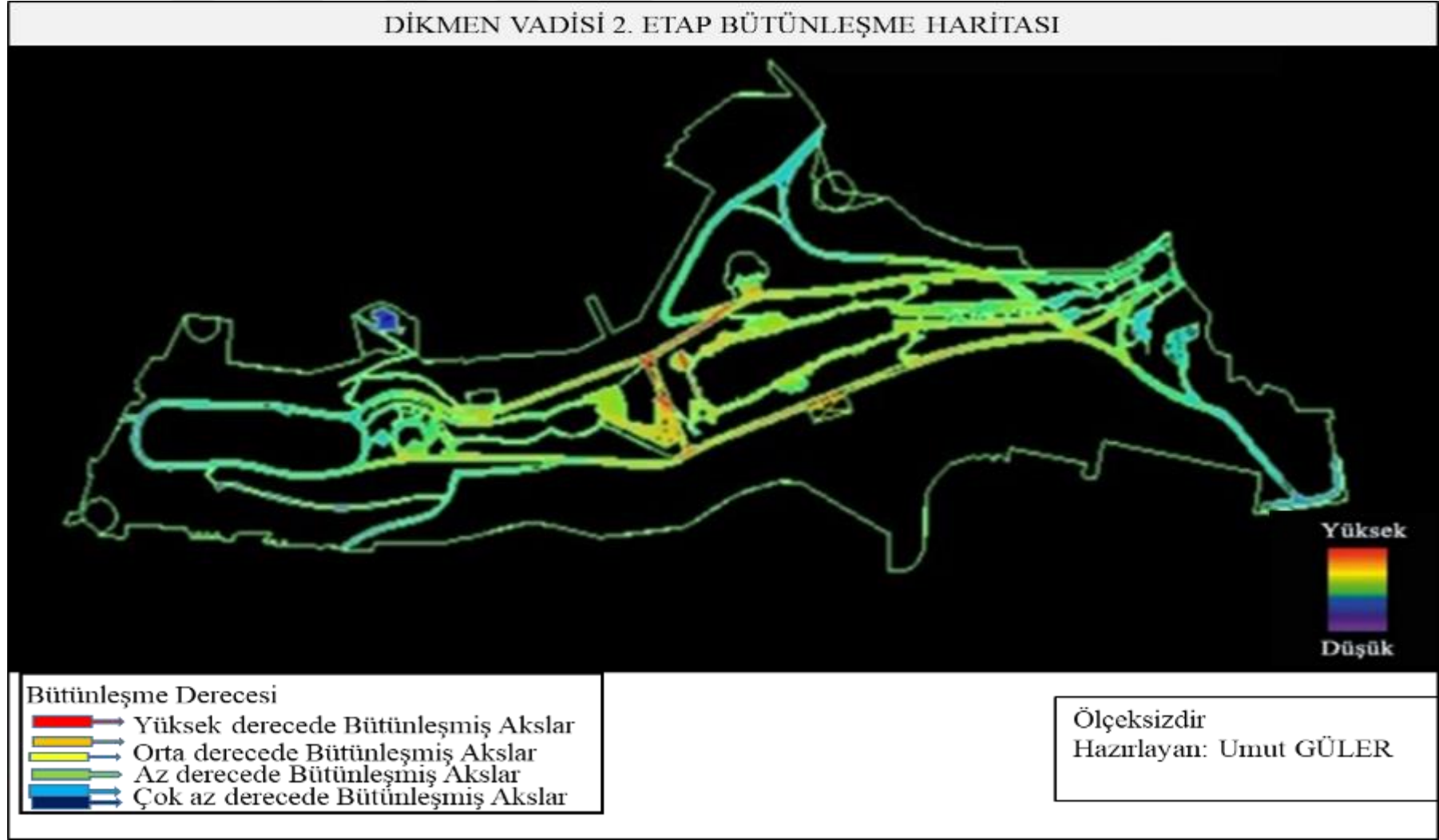
analizi DepthMapX 0,80 programında yapılmaktadır. Bütünleşme haritasını çıkartabilmek için öncelikle Anfa Genel Müdürlüğünden yazılı izinle alınan dwg uzantılı (Auto Cad programında) Dikmen Vadisi Peyzaj Uygulama Projesi üzerinde yeşil alanlar, binalar, havuzlar vs blok haline getirilerek dxf uzantısıyla kaydedilmiştir. Bütün bu işlemler yapıldıktan sonra DepthMapX 0,80 programına aktarılan dosya da mevcut yollar dikkate alınarak ana akslar (hizalama anlamına gelen aks yapıya dair bir ögenin ortasından diğer ögenin ortasına kadar olan uzaklık ölçüsüdür) çizilmiştir.

Aks çizgilerin çizilmesiyle ortaya çıkan aks haritası üzerinde bütünleşme değeri hesaplanarak ve ortaya çıkan altı farklı değer büyükten küçüğe doğru sıralanıp farklı renklerde (mor en düşük, kırmızı en yüksek olarak) gösterilerek **Mekânsal Bütünleşme Haritası** oluşturulmaktadır. Bütünleşme haritasında her bir doğrunun bütünleşme değeri bulunmaktadır. Bütünleşme değeri aks haritasındaki doğruların birbirlerine ulaşmaları için kullanılacak doğru sayısına göre belirlenmektedir. DepthMapX 0,80 programının oluşturduğu bütünleşme haritasında en düşük bütünleşme değerine sahip alanlar en az kullanımların (alan hareketliliği açısından) olduğu alanlardır, bütünleşme değeri yüksek olan alanlar ise daha yoğun kullanıma sahip alanlardır.

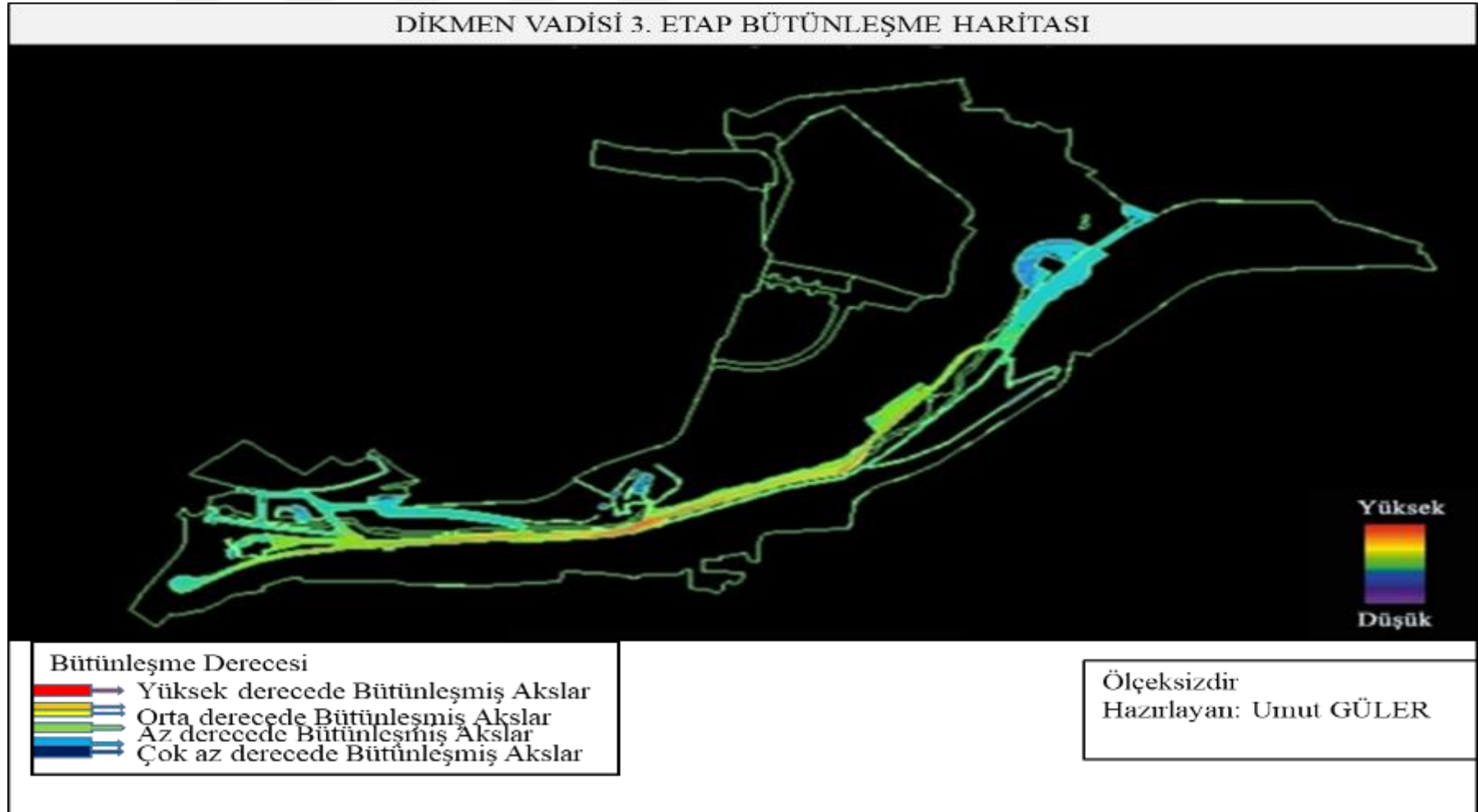
Şekil 4.21-22-23'de Dikmen Vadisi 1.2.3. Etaplar mekânsal bütünleşme haritaları verilmektedir.

Şekil 4.21 Dikmen Vadisi 1. Etap bütünleşme haritası

Şekil 4.22 Dikmen Vadisi 2. Etap bütünleşme haritası

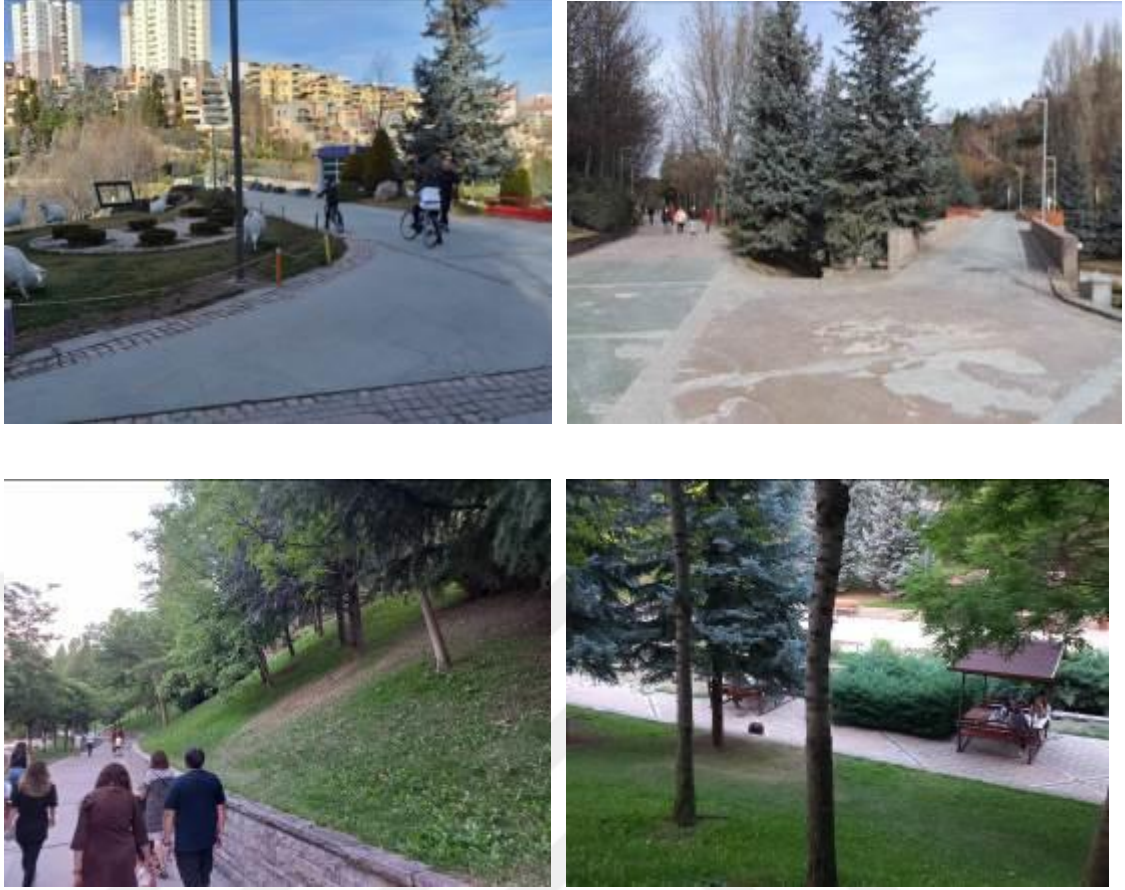
Şekil 4.23 Dikmen Vadisi 3. Etap bütünleşme haritası

Mekânsal özelliklerin bireylerin deneyimlerinde ve algılarında önemli bir yeri olduğu görüşü ile özellikle kentsel açık yeşil alanlarda hareket ve görüş alanlarını çakıştırarak insanların bir araya gelme potansiyelini araştıran mekân dizimi analizi ile Dikmen Vadisi'nde alan kullanıcılarının bir araya gelme potansiyeli araştırılmıştır. Dikmen Vadisi'nin her etabı için oluşturulan bütünleşme haritalarına göre; 1. Eapta bütünleşme değeri yüksek derecede iken 2. Etap yüksek ve orta derecede, 3. Etap ise çok az ve orta derece bütünleşme değeri ortaya çıkmıştır. Bir araya gelme potansiyeli, alan kullanıcılarının sosyalleşebilmesiyle ilişkili olup, bu konu da güven algısı ile doğru orantılıdır. Bu sonuca göre alan kullanım potansiyeli en yüksek olan 1. ve 2. etaplarda sosyalleşme imkânı daha yüksektir.

Şekil 4.24 Dikmen Vadisi 1. Etap fotoğrafları (Orijinal 2022)

Vadi içi yolların kesişim noktaları ne kadar çoksa bütünleşme değeri o kadar yüksek olmaktadır. Şekil 4.24 ve 4.25' de gösterilen fotoğraflarda araştırmacı tarafından yapılan gözlem (günlük ve gün içinde farklı saatlerde alan ziyaretleri) ve mekânın fiziksel verileri karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar örtüşerek, yüksek ve orta derecede bütünleşme değerine sahip olan 2. Eapta diğer etaplara oranla kullanıcı yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Şekil 4.25 Dikmen Vadisi 2. Etap fotoğraflar (Orijinal 2022)

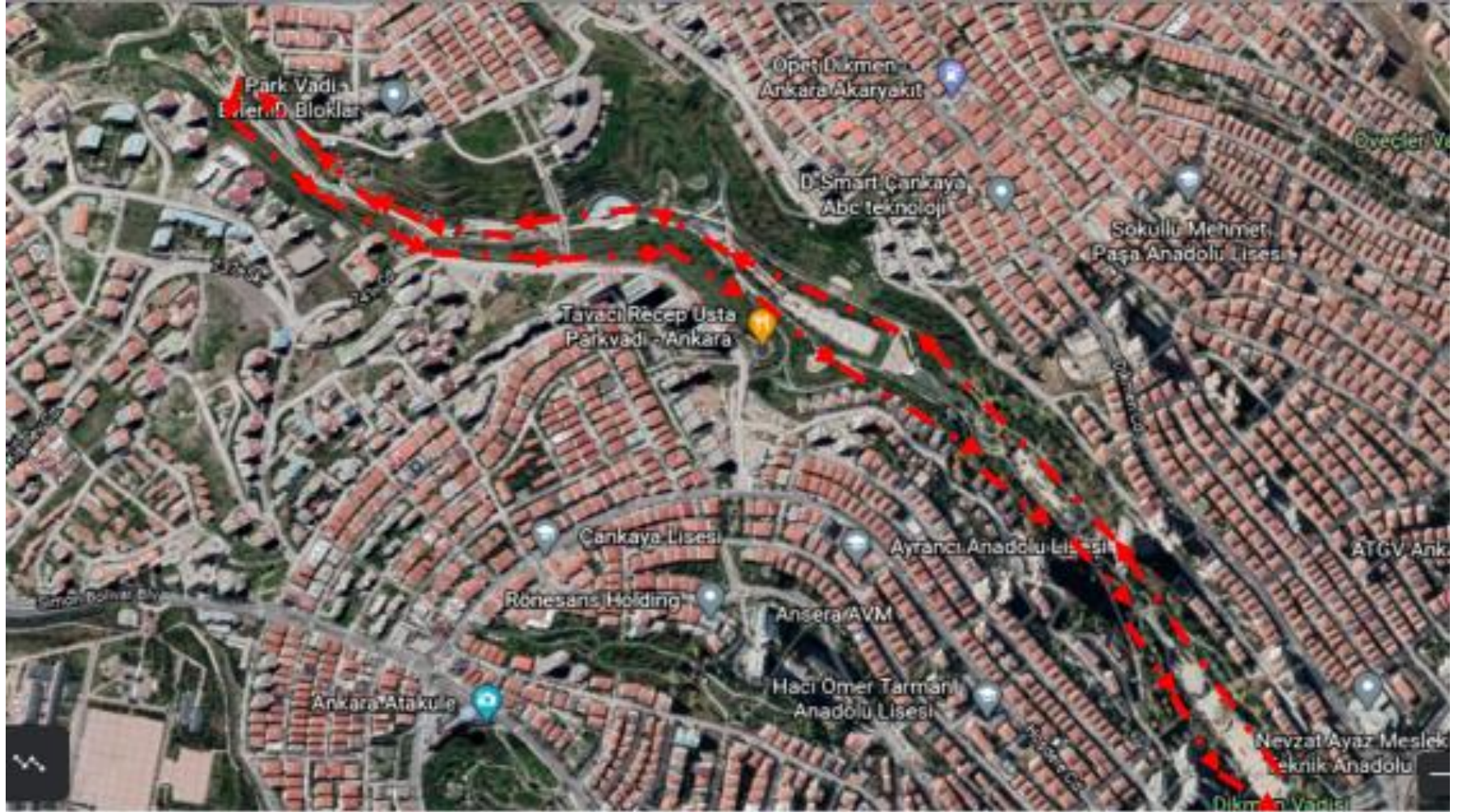
Bölüm sonunda, araştırmada kullanılan zihin haritalama tekniği sonuçları ile mekân dizim analiz sonuçları karşılaştırılarak birbirini destekler nitelikte olup olmadıkları kontrol edilmiştir.

4.3 Dikmen Vadisi Özelinde Zihin Haritalama Tekniği ile Analizi ve İrdelenmesi

Kentsel ortamlara ait zihin haritaları, kentlerin nasıl algılandığını kent imgeleri ile inceleyen Lynch'in (2010) önerdiği beşli yapı (*yollar, sınırlar, kavşaklar, bölgeler ve odak noktaları*) uyarınca analiz edilebilir. Lynch, kentin okunabilirliğinin, zihinde biçimlenebilmesinin kent bileşenlerinin doğru bağlantıların oluşması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda kent imgesinin içeriği beş temel bileşenle (***yollar, kenarlar/sınırlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları, işaret öğeleri***) değerlendirilmiştir. Araştırma alanının analizinde Kevin Lynch'in kent imgesi bileşenlerinden faydalanılmıştır.

Dikmen Vadisi’nde zihin haritalama tekniği ile ilgili araştırmaya 4 uzman kişi (mimar, peyzaj mimarı, öğretmen, güvenlik şefi) katılım göstermiştir. Vadiye ilk kez gelen (öğretmen), daha önce birkaç kez (3-4) gelen (mimar), yılda birkaç kez gelen (peyzaj mimarı) ve Dikmen Vadisinde tam zamanlı olarak çalışan güvenlik şefi ile gerçekleştirilmiştir. Öncelikle araştırmacı ve katılımcılar Dikmen Vadisi 1. Etap girişinden (polisevi arkasında) başlayarak 3. Etap’ın sonuna kadar yürümüştür. Yürüyüş sırasında sessiz olmaları ve beş duyularını kullanarak alanda yürümeleri istenmiştir. Bunun nedeni, farklı gelen, rahatsız eden koku, gürültü vb konularının algıyı, hatırlanabilirliği etkileyip etkilemediğini tespit etmektir. Yürüyüş güzergâhı Şekil 4.26’da gösterilmektedir.

Lynch (2010) ve Nasar (1989)’a göre bir alanın tanımlanması, hatırlanması o alanın okunabilir ve şeffaf olması ile ilgilidir. Okunabilir ve şeffaf bir alan olması, ÇTYSÖ bileşenleri ile örtüşerek alan aitliği yaratmaktadır. Alan aitliği ise bireyin güven algısına pozitif yönlü etki etmektedir. Bu nedenle, yürüyüş bitiminde 3. Etapta bulunan oturma gruplarından birine oturularak kendilerinden akıllarında kalan Dikmen Vadisini çizimleri istenmiştir.

Şekil 4.26 Dikmen Vadisi yürüyüş güzergâhı

Katılımcılar tarafından oluşturulan çizimler, Lynch'in oluşturduğu kent imgesi bileşenlerine göre değerlendirilmiştir. Dikmen Vadisi odak noktaları, işaret öğeleri, yollar, bölgeler ve sınırlara göre ayrılmıştır.

İşaret öğeleri ve düğüm noktaları Şekil 4.27-4.35' de gösterilmektedir.

Şekil 4.27 1. Etap İkiz kuleler (Orijinal 2022)

Şekil 4.28 Tırmanma duvarı (Orijinal 2022)

Şekil 4.29 Fitness alanları (Orijinal 2022)

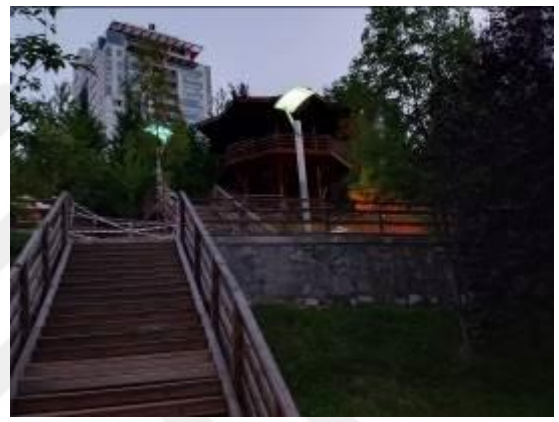
Şekil 4.30 İşletmeler-kafeler (Orijinal 2022)

Şekil 4.31 Kültür köprüsü (Orijinal 2022)

Şekil 4.32 Dikmen Vadisi havuz örnekleri (Orijinal 2022)

Şekil 4.33 Örnek çocuk oyun grupları ve çocuk köyü (Orijinal 2022)

Çocuk köyünde tesisat imalatı yanlışlığı sebebiyle çıkan yangın sonrası köy kullanıma kapatılmıştır ve uzun yıllardır atıl durumda bulunmaktadır.

Şekil 4.34 Mini futbol sahası (Orijinal 2022)

Şekil 4.35 Türkmenistan Parkı (Orijinal 2022)

Kevin Lynch' e göre çevrede yer alan bu fiziksel öğelerin zihinde oluşumu gözlemci ve onun çevresinde var olan arasındaki çift yönlü bir sürecin sonucudur. Lynch (2010) çalışmasında, kenti tanıyan bireylerin oluşturacağı zihinsel haritada çoğunlukla yol sistemini ve kentin bölgeleri ile olan ilişkilerinin vurgulanacağı, hatta kentin deneyimine bağlı olarak önem dereceleri farklılık gösteren yol öğelerinin, baskın imaj

öğeleri olarak öne çıkacağını belirtmektedir. Kenti en iyi tanıyanlar ise işaret öğelerini referans noktası olarak algılamaktadırlar. Kente dair deneyimi az olan bireylerin ise kenti, topografyanın getirdiği sınırlar, büyük bölgeler ve genelleştirilmiş özelliklerine göre algılamaya yatkın olduğunu ileri sürmektedir.

Araştırma bulgularına göre çizilen zihin haritalarında odak noktaları ve işaret öğeleri daha akılda kalıcı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle 1. ve 2. Etap'taki havuzlar, ikiz kuleler ve köprüsü ve 2. Etap'ın sonunda bulunan Kültür Köprüsü dikkat çekmektedir. İşaret öğelerinden kafeler-işletmeler ve çocuk oyun grupları da ön plana çıkmaktadır. 2. Etap'ın atıl durumda olduğu düşünülen, yerleştirildiğinden beri tam olarak faaliyete geçmemiş olan ve 2. Etap'ta geniş bir yer kaplayan lunaparkın da zihinlerde yer ettiği farkedilmektedir. Zihin haritalama tekniği için yapılan araştırma tarihinden sonra 2022 yılı içerisinde lunapark hiç kullanılmadığı için kaldırılmıştır. Bu durumda katılımcıların öncelikle bölgeleri algılayarak ayırdıkları, düğüm noktalarını ve işaret öğelerini algıladıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Katılımcıların çizimlerinden yola çıkarak zihinlerinde kalan öğelerin tekrar sayılarına bakılarak (Çizelge 4.4) Dikmen Vadisi' nin akılda kalıcı öğeleri tespit edilmiştir. Bu teknikte, bireylerin vadi ile kurdukları ilişkiler görüntülenerek sosyalleşme düzeyleri ve alanın akılda kalıcılığı ortaya koyulmaktadır.

Ayrıca beş duyu ile hareket etmeleri söylendiği için 1. ve 2. Etaplardan gelen çam ve ardıç kokusunun katılımcıları pozitif yönde etkilediğini belirtmişlerdir. 2. Etapta bulunan üstü ızgara ile kapalı pis su rögarından gelen foseptik kokusu ise o alandan hızla geçmelerine neden olmuş ve kokunun negatif etki yarattığını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.4 Zihin haritalarından elde edilen sonuçlar

DÜĞÜM NOKTALARI		İŞARET ÖGELERİ		YOLLAR		BÖLGELER		SINIRLAR	
Öge Adı	Tekrar Sayısı	Öge Adı	Tekrar Sayısı	Öge Adı	Tekrar Sayısı	Öge Adı	Tekrar Sayısı	Öge Adı	Tekrar Sayısı
2. Etap cami	1	İkiz kuleler	2	3. Etap yürüyüş parkuru	2	1. Etap	4	Yeşil teras	1
Havuzlar(1. Etap)	3	İkiz kulelerin köprüsü	3	Güzergâh yolu	1	2. Etap	4	Yaşayan duvar (eğimli alanlar)	2
Havuz 2. Etap	2	Fitness alanları	2			3. Etap	3	2. ve 3. Etap üst kottaki konutlar	1
Havuz 3. Etap	1	Mini futbol sahası	1					Ağaçlar	3
Lunapark	2	Tırmanma duvarı	2						
1. Etap taş öge	1	İşletmeler (kafeler)	2						
Türkmenistan Parkı ve Heykeli	1	Oyun grupları	2						
Kültür Köprüsü	3	3. Etap sonu köprü	1						
Amfi tiyatro	1								
3. Etap sonu cami	1								
3. Etap sonu okul	1								

Araştırma amaç ve hedefleri doğrultusunda SED kapsamında birbirini destekler nitelikte araştırma yöntem ve teknikleri seçilmiştir. Bu bağlamda kentsel açık alanlarda hareket ve görüş alanlarını karşılaştırarak insanların bir araya gelme potansiyelini araştıran mekân dizimi tekniği (Space syntax) ile zihin haritası sonuçları Dikmen Vadisi'nin her etabı için karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Şekil 4.36-4.37 ve 4.38'de verilmektedir.

Şekil 4.36 Dikmen Vadisi 1. Etap mekân dizim bütünleşme haritası ile zihin haritası çakışması

Şekil 4.37 Dikmen Vadisi 2. Etap mekân dizim bütünleşme haritası ile zihin haritası çakıştırması

Yapılan akıştırmalarda zihin haritası ve mekân dizim analizinde ortaya çıkan sonuçların birbirini destekler nitelikte olduğunu ve sosyalleşmeye olanak sağlayan alanların zihinde daha rahat yer ettiğini göstermiştir.

4.4 Dikmen Vadisi zelinde Kullanıcı Anket Veri Analizi ve İrdelenmesi

4.4.1 Sözlü görüşme

Açık yeşil alanlarda sosyal etki değerlendirmesinin önemli bir adımı yerel yöneticiler ile görüşerek konu ile ilgili öneri ve düşüncelerini almaktır. Dikmen Vadisi çok sayıda mahalleyle sınırı bulunmaktadır. Bu nedenle İlkadım Mahallesi, Güzeltepe Mahallesi ve Yıldızevler Mahallesi muhtarları ile sözlü görüşme ve anket yapılmıştır.

28.01 2021 tarihli Yıldız Evler Muhtarı Tuncay Babayiğit ile yapılan sözlü görüşmede; 41 yaşında olduğunu ve doğduğundan beri Yıldız Evler ve Dikmen’de yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca, *‘Dikmen Vadisi dönüşümünden önce buralarda gecekondular vardı, bizde Dikmen Deresi otobüsü ile oralara gider oynardık. Korkmazdık. Ozamanlar suçun daha az olduğunu dşniyorum. şu anda sitelerde yaşıyoruz ve komşuluk ilişkimiz hiç yok. Geçen aylarda evden uzakta olduğumuz bir hafta içinde evimize hırsız girmiş ve uzun uzun kaldığı çok belli olan kanıtlar bırakmış, döndüğümüzde evin kapısı açıktı ve hiçbir komşu bu durumu sorgulamamış bize de haber verme gereği duymamışlar. Suçun bu gibi duyarsızlık gibi sebeplerle daha da arttığını dşniyorum. Umursamazlık ve sadece maddiyata dönük ilişkiler var artık. Pandemi de suç oranı daha azaldı çünkü herkes evinde. Eskiden daha mutluyduk, komşuluk ilişkilerimiz daha iyiydi, çocukluğumuzda dışarıda oynayabilirdik ve hangi kapıyı alsak (tanıyıp tanımamız önemli olmaksızın) bize bir bardak su verilirdi.*

Vadi yapıldıktan sonra üzerine eklenen hiçbir şey olmadı. 2. Etap’ın ortasında sonradan eklenen oyun alanını çok anlamsız ve atıl buluyorum onu kaldırıp yerine hayvan türlerini bir araya getirerek onlara ait bir alan yaratılıp çocukların dikkatini çekebilirler.

‘Parklarda güvenliğin yetersiz olduğunu dşniyorum, Barış Manço Parkında bir kız çocuğuna tecavüz edildiğini ve güvenlik görevlisinin olmadığını duydum. Sancak Parkına gidiyorum ve Gökmen Parkına gidiyorum, kent mobilyalarında bakımsızlık çok,

güvenlik yok ve en çok son zamanlarda bizi endişelendiren ve parklara gitmemizi engelleyen etnik kökenli göçmenler var. Öbek öbek parsellemişler, Kalabalık halde yaşıyorlar ve parklara geliyorlar, yiyorlar içiyorlar ve temizlemeden gidiyorlar, hatta kaç defa gözlerimizin önünde çocuğunun altını değiştirdi ve pis bezi ortalığa attı. Ve bunlar beni ve ailemi rahatsız ettiği için artık parklara gitmek istemiyorum.

Vadide gece aydınlatma çok yetersiz, 2. Etap'ta amfi tiyatronun olduğu bölge özellikle karanlık oluyor ve tabi ki korkuyorsunuz. ' diyerek konu ile ilgili görüşlerini belirtmiştir.

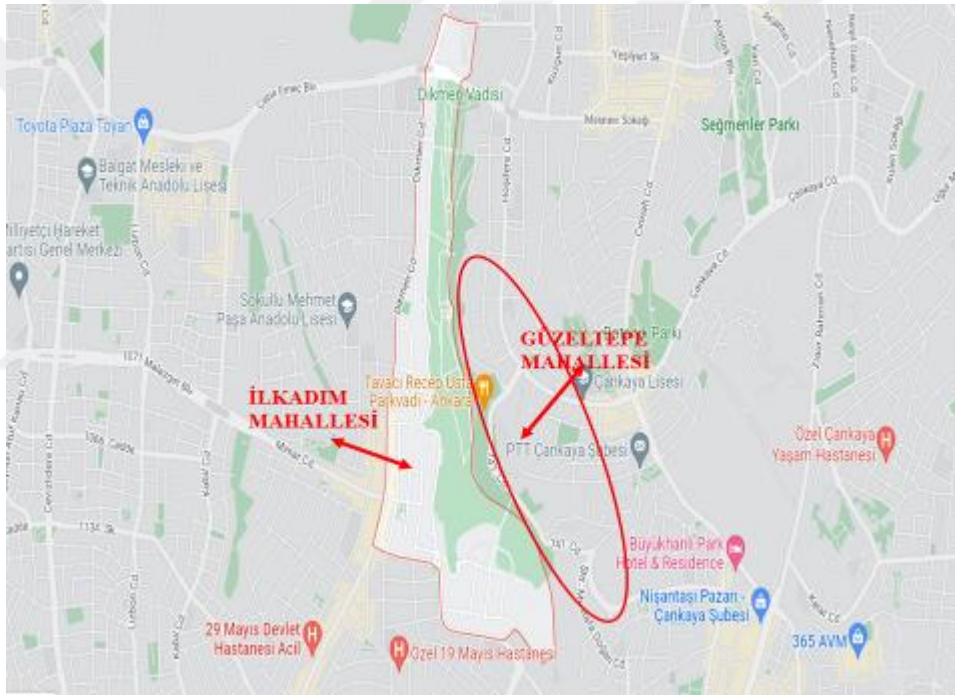
2011 yılından beri süregelen göçmenlerin kentlere yerleştirilmesi ve göçmenlerin kentleşmemesi nedeniyle dışlanma ve dolayısıyla yabancılaşıma yaşanmaktadır.

1 Şubat 2021 tarihinde İlkadım Mahallesi Muhtarı Emine Akdemir ile sözlü görüşme yapılmıştır. Kendisi yaklaşık 35 yıldır burada yaşadığını ifade etmiş ve kentsel yenileme ile daha bakımlı ve estetik hale gelen vadinin daha güvenli olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Dikmen Caddesi'nden vadiye doğru inen merdivenlerin aydınlatmasının yetersiz olduğunu, oralarda uyuşturucu ve alkol kullanan gençlerin toplanma alanları olduğunu belirtmiş ve Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Emniyet Müdürlüğü ile sürekli iletişim halinde kalarak bu alanlara müdahale edilmesini sağlandığını ve o merdivenlerin başında sürekli polis otosunun beklediğini belirtmiştir. Fakat yinede aydınlatmanın bazı alanlarda hala yetersiz olduğunu belirtmiştir.

4-5 yıl kadar önce vadinin daha bakımlı olduğunu dolayısıyla daha güvenli hissettiğini belirterek kalabalık (karma kullanım) olan alanların da daha güvenli olduğunu düşündüğünü ayrıca ifade etmiştir.

Kanunlarımızın yetersiz olduğunu düşündüğünü, kolluk kuvvetlerinin olaylar karşısında yeterli müdahaleyi yapmadığını düşündüğünü belirterek Cezai yaptırımları arttırmak gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Belediye ile iletişim halinde ve çok zorlukla yaptırdığını söylediği dinlenme alanında bulunan kamelyaların üzerinde ateş yakan gençleri gördüğünü, sözlü müdahale ettiğini söylemiştir. Kamu malına zarar konusunun cezasının yaptırım gücünün yükseltilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun da büyük bir suç olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Bu konuların daha iyi olması için milli eğitime daha çok iş düştüğünü, ahlaki değerlerin öneminin çocuklara ve gençlere daha çok anlatılması gerektiğini ifade etmiştir.

Şubat 2021 tarihinde Güzeltepe Mahallesi Muhtarı Nurten İşçi ile yapılan sözlü görüşmede, vadinin dönüşümü öncesinden itibaren bu mahallede yaşadığını ifade etmiştir. Uzun yıllardır muhtarlık yaptığını belirterek, vadi ile ilgili olarak suç unsuru yaratacak herhangi bir şikâyet almadığını, dikmen yakası (Şekil 4.39) ile ilgili olayların bilgilerini aldıklarını ve dikmen yakasından gelen silah sesleri duyduklarını ifade etmişlerdir. Dikmen Vadisinde güvenlik sayısının arttırıldığını ve daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Dikmen Vadisinde kahve çay içilebilecek alanların yetersiz olduğunu ve daha fazlasına ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. 4-5 yıl kadar öncesine göre şu anda daha rahat yürünebildiğine işaret etmiştir. Fakat başıboş köpeklerin çoğaldığını bu sebeple yürünebilirliği etkilediğini ifade etmiştir.

Şekil 4.39 İlkadım mahallesi ve Güzeltepe mahallesi konumları

11 Şubat 2021 tarihli Dikmen Vadisi Anfa Güvenlik Şefi (isminin yazılmasını istememiştir) ile yapılan sözlü görüşme de Dikmen Vadisi'nde çoğunlukla alkol kullanımı ve uyuşturucu kullanımı ile yapılan taşkınlıkların olduğunu ifade etmiştir. Kendilerinin bu bireyleri böyle durumlarda ve halkın şikâyetleri üzerine uyarıda bulunduklarını, eğer taşkınlığa devam ediliyorsa 155'i arayarak polis çağırdıklarını belirtmiştir. Kendilerine verilen yetkinin sınırlı olduğunu, güç kullanımı konusunda yeterli ekipmana sahip olmadıklarını, sadece caydırma amaçlı cop taşıdıklarını ifade

etmiştir. Bu tür olayların palyalarda (eğimli dik yeşil alanlar) yoğun ağaçlık ve çalılık alanların olduğu bölgelerde gerçekleştiğini ifade ederek, yoğun çalı gruplarının gizlenme alanları olarak kullanıldığını ifade etmiştir (Şekil 4.40).

Şekil 4.40 2. Etap yoğun bitki grupları (Orijinal)

Aydınlatmanın zayıf olup olmadığı sorusuna karşılık, öncesinde zayıf olduğu ve buna yönelik şikâyetler alındığını (hesap yapılarak bir tasarımın olmadığı düşünülerek) fakat son 1 aydır revizyona gidilmiş olduğunu aydınlatma elemanlarının mesafeleri yaklaştırılarak, her noktanın aydınlatılmaya çalışıldığını ifade etmiştir.

Güvenlik şefi, kendi gözlemlerine dayanarak 2. Etap'ta kullanım yoğunluğunun daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. 2. Etap' ta görüş açısının geniş ve her yerden görülebilir olmakla ilgili olduğunu düşündüğünü belirtmiştir (Şekil 4.41).

Şekil 4.41 2. Etap görüş açısının net olduğu alanlar (Orijinal)

Güvenliği sağlamak için tasarımda en çok istenen değişiklik genellikle aydınlatmanın artırılmasıdır. Yürüyüş yolları, odak noktaları, toplanma yerleri ve bina girişleri vurgulanarak açık yeşil alanların düzeni netleştirebilir. Güvenlik açısından aydınlatmanın iki önemli amacı vardır; saldırıya karşı psikolojik bir caydırıcılık oluşturmak ve kullanıcının çevreyi iyi algılamasını sağlamaktır. İyi bir aydınlatma, açık yeşil alanların yeterli aydınlatılmasıyla, etkili bir suç kontrol yöntemi olarak çalışır (Fennelly 2004; Çelik 2018). Aydınlatma gece güvensizlik hissi yaratmayacak ölçüde olmalıdır. Armatürler, yaydıkları ışık çapları birbirlerini kesecek şekilde yerleştirilmelidir. Buna göre seçilen armatür ve ışık çapına göre armatürlerin birbirlerine olan mesafeleri ayarlanmalıdır.

Dikmen Vadisi'nde güven algısı yönünden tasarım etkisinin araştırıldığı bu tez çalışması için yapılan sözlü görüşmelerde ÇTYSÖ bileşenleri ve araştırmacının gözlemleri ile örtüşen ifadeler üzerinde durulmuştur. Zayıf aydınlatmanın, yoğun bitki kullanımının (göz hizasının altında dallanan ağaç ve yüksek boylu çalı grupları), kör noktaların, ıssız alanların, alanda resmi gözetim eksikliği bulunan noktaların güven algısına negatif yönlü etkisi olduğundan bahsedilmiştir. Bu konuları içeren bir taslak geliştirilmiş 5. Bölümde sunulmuştur.

4.4.2 Uzmanlar ile anket değerlendirmesi

26.01.2021 tarihinde Dikmen Vadisi peyzaj uygulama ve bakım çalışmalarında görev yapan çalışanlar ile anket (EK 1'de verilmektedir) ve sözlü görüşme yapabilmek için Ankara Büyükşehir Belediyesi iştirak firmalarından biri olan ve Ankara geneli peyzaj uygulama ve bakım yapan, Anfa Genel Müdürlüğüne izin dilekçesi verilmiştir. Ayrıca Dikmen Vadisi Anfa güvenlik çalışanları ile anket ve sözlü görüşme yapabilmek için Ankara Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığından izin almak amacı ile eş zamanlı dilekçe verilmiştir.

3 Şubat 2021 tarihinde Anfa Genel Müdürlüğünden Dikmen Vadisi'nde yapılacak olan anket çalışması için yazılı izin ve ayrıca Dikmen Vadisi 1., 2. ve 3. etapların proje dosyaları dwg (Auto cad) formatında teslim alınmıştır.

Kentsel açık yeşil alanlarda bireyin güven algısına yönelik tasarım etkisini ölçebilmek için kullanılan çoklu araştırma tekniklerinden biri olan uzman değerlendirmesi; Ankara Büyükşehir Belediyesinin iştirak şirketlerinden olan ANFA Şirketi bünyesinde Dikmen Vadisi' nde tam zamanlı olarak çalışan uzman peyzaj uygulama ve bakım ekibi ve ANFA güvenlik çalışanları ile yapılmıştır. Dikmen Vadisi bakım ve uygulama ekibi (mimar, mühendis ve peyzaj işçileri ile) (29 kişi) ve Anfa güvenlik çalışanları (14 kişi) bulunduğu toplam 43 kişi ile 5' li likert ölçeği ile anket çalışması yapılmıştır.

Likert tipi ölçek; tutum ve davranışları ölçmede en yaygın kullanılan ölçeklerdendir. Olgular bir sıralama içerisinde sunulmaktadır. Bu nedenle bu tür ölçeklere, maddelendirilmiş ya da sıralandırılmış ölçekler de denilmektedir. Sıralamanın bir tarafında incelenen olguya ilişkin kabul etme, katılma, destekleme vb. gibi olumlu önerme, diğer tarafında tam tersi olumsuz, red veya katılmama gibi seçenekler yer almaktadır. Bir durumu kabul etme veya katılma derecesi 1'den 5'e kadar işaretlenirse beşli likert veya 1'den 7'ye kadar işaretlenirse yedili likert adı verilmektedir. Ölçek sayısı her zaman tekli olur. Ortadaki değer nötr kalma, bilmeme ya da cevap vermekten çekinme durumunu yansıtır. Böylece nötr durumun sağında ve solunda bir simetri sağlanmış olur. Likert tipi ölçeğin; konu ile ilişkili noktaları dikkate alması ve güvenilirliği pek çok ölçeğin güvenilirliğinden daha yüksek olması avantaj yaratmaktadır (Bakır 2013; Arıkan 2018).

5'li likert ölçekli ankete katılanların 7'si kadın, 36'sı erkektir. Çizelge 4.5' te ankete katılanların sosyo demografik yapısını gösteren tablo yer almaktadır.

Katılımcıların yaş aralığına göre dağılım grafiği Şekil 4.31'de verilmektedir. Buna göre; 14 kişi 26-34 yaş aralığında, 14 kişi 35-44 yaş aralığında, 10 kişi 45-54 yaş aralığında ve 5 kişi 55-64 yaş aralığındadır

Çizelge 4.5 Anket katılımcılarının sosyodemografik yapısı

		Kadın	Erkek	Toplam (%)	
SOSYO DEMOGRAFİK YAPI	Medeni Durum	Bekar	5	14	44,19%
		Evli	2	22	55,81%
	Yaş Aralığı	26- 34	4	10	32,56%
		35- 44	0	14	32,56%
		45- 54	2	8	23,26%
		55- 64	1	4	11,63%
		Öğrenim Durumu	İlkokul	0	9
	Ortaokul		0	3	6,98%
	Lise		3	12	34,88%
	Önlisans			3	6,98%
	Lisans		4	7	25,58%
	Lisansüstü			2	4,65%
	Gelir Durumu	2800-3500 TL	4	10	32,56%
		3501-4500 TL		10	23,26%
		4501-5500 TL	1	9	23,26%
		5500TL ≤.	2	7	20,93%

43 katılımcı ile yapılan ankette 5’li Likert kullanılmıştır. Likert Ölçeği Anketi, geri bildirimi ve bilgileri ölçmek için kapsamlı bir tekniktir ve bu da anlaşılmasını ve yanıtlanmasını önemli ölçüde kolaylaştırır. Bu doğrultuda katılımcılardan yöneltilen ifadelerle katılıp katılmadıklarını 1-2-3-4-5 seçeneklerinden birinin işaretlenerek cevap verilmesi istenmiştir. ‘1’ yöneltilen ifadeye ‘*Kesinlikle katıldıklarını*’ temsil ederken ‘5’ yöneltilen ifadeye ‘*Kesinlikle katılmadıklarını*’ ifade etmektedir.

İstatistiki hesaplamalarda Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının 0,7 ve üzeri olması bir ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğunun göstergelerinden biridir (Kılıç 2016). Öncelikle kentsel açık yeşil alanlarda güven algısına yönelik 5’li Likert Ölçekli yapılan anket için güvenilirlik analizi yapılmış ve veri setinin yeterli tutarlılığa sahip olduğu görülmüştür (Cronbach’s Alpha 0,81> 0,7’ dir).

Anket sorularına verilen cevapların kontrolü ve karşılaştırılması için SPSS programına girilen veriler ile Frekans analizi yapılmıştır. Frekans analizi, verilerin gözlem sıklığını ve yüzdesel dağılımlarını gösteren bir istatistiksel analiz tekniğidir (Anonim 2021).

Frekans tablosu aracılığıyla ulaştığımız bir değer olan Mean (Ortalama) sayesinde verilen cevapların ortalamaları alınmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların güven algısına yönelik sorulara verdiği cevapların frekans değerleri Çizelge 4.6’da verilmektedir.

Çizelge 4.6 Frekans analizi sonuçları

Frekans Analizi Sonuçları	(Örneklem Sayısı)	Frekans Değeri				
	N	1	2	3	4	5
Kendimi en güvende hissettiğim yer evimdir	43	37	6			
Güvenlikli siteleri daha güvenli buluyorum.	43	29	9	3		2
Güvenlikli sitelerde komşuluk ilişkileri daha iyi	43	7	7	8	6	15
Kendimi Dikmen Vadisinde güvende hissediyorum, Dikmen Vadisini güvenli buluyorum.	42	23	10	4	5	5
Dikmen Vadisinin çocuklar için güvenli olduğunu düşünüyorum.	43	28	8	6	1	
Dikmen Vadisinin engelli bireyler için güvenli olduğunu düşünüyorum	41	22	8	3	3	5
Dikmen Vadisine yalnız başıma gelmekten tedirgin oluyorum	42	8	9	3	3	19
Çevremde polisin olduğunu görmek bana güven veriyor	40	27	8		2	3
Suçü önlemek vatandaşların değil tamamen polisin işidir	40	11	16	4	2	7
Dikmen Vadisinde benim başıma veya yakınlarımla başına herhangi bir istenmeyen olay (saldırıya uğrama, kapkaç vb.) gelmesinden endişeleniyorum.	43	10	7	5	4	17
Bu alanda sarhoşlar, uyuşturucu kullananlar, tinerciler vb. ile karşılaşmaktan endişeleniyorum.	43	8	6	9	7	13
Sarhoşlar, uyuşturucu kullananlar, tinerciler vb. ile karşılaşmaktan endişelenmem yüzünden bu alanı kullanmaktan çekindiğim zamanlar oluyor	42	12	7	5	3	15
Hava karardıktan sonra bu alanı kullanırken kendimi güvende hissediyorum.	43	13	15	6	2	7
Bu alanda bitkilerin yoğun ve sık olduğu yerlerde kendimi güvende hissediyorum.	41	17	4	6	4	10
Sadece yüksek ağaçların olduğu yerlerde kendimi güvende hissediyorum.	43	10	11	5	4	13
Alandaki akşam aydınlatması kendimi güvende hissetmeme yetiyor.	43	23	12	6		2
Alanda bulunan işaret ve levhalar kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor.	41	16	11	5	3	6
Dikmen Vadisinde çevreyi açık şekilde görebileceğim yerlerde oturmak beni güvende hissettiriyor.	43	32	5	4	1	1
Dikmen Vadisinde güvenlik görevlisinin bulunması kendimi daha güvende hissettiriyor.	42	30	8	3	1	
Dikmen Vadisinde aracıma yakın bir yerde oturmak güven hissimi artırıyor.	43	24	11	3	3	2
Dikmen Vadisi ıssız ve sakinken kendimi güvende hissediyorum.	43	13	8	7	4	11
Dikmen Vadisinde başka birileri varken kendimi daha güvende hissediyorum.	43	17	11	7	5	3
Diğer alan kullanıcılarının yaptıkları aktiviteler güvensiz hissetmeme sebep oluyor.	43	8	6	7	3	19
Kentsel yenileme öncesinde kendimi daha güvensiz hissediyordum.	43	9	8	15	3	8
Kentsel yenileme sonrasında kendimi daha güvende hissediyorum.	42	14	11	11	2	4
Dikmen Vadisinde yabancılarla konuşmaktan çekinmiyorum	43	12	14	7	4	6
Dikmen Vadisinde yürürken yanımda caydırıcı aletler taşıyorum.(Biber gazı, sopa, silah, bıçak vs.)	43	10	5	5	4	19

Bu sonuçlara göre alanda görülebilir olmak, alanı açık şekilde görebiliyor olmak (görüş açısının genişliği) ve çevrede güvenlik görevlisinin bulunması katılımcıların güvende hissetmelerine etki etmektedir. Bu durum ÇTYSÖ kriterleri içerisinde yer alan ‘*Görüş açısı, Görünebilirlik ve Resmi gözetimin varlığı*’ kriterlerini desteklemektedir. Aynı zamanda insanların en güvende hissettikleri yer, aidiyet duygusu geliştirdikleri kendi evleri olduğu görülmektedir.

Güven algısını ölçmek için likert ölçekle yapılan ankette verilen ifadeler ile demografik yapının grupları arasında (cinsiyet, öğrenim durumu, gelir durumu gibi) anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakmak için öncelikle verilen cevaplar SPSS programına girilmiştir. Verilere parametrik testlerin uygulanabilmesi için verilerin dağılımının normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Normallik analizinde çarpıklık ve basıklık değerine göre dağılımın normal olup olmadığına karar verilmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5,+1,5 arasında olması verilerin normal dağıldığını göstermektedir (Tabachnick and Fidell 2013). SPSS programına girilen verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların güven algısına yönelik ifadeler ile demografik bilgilere göre farklılaşıp farklılaşmadığı parametrik olmayan (non-parametric) istatistiksel yöntemlerle araştırılmıştır. Bu bağlamda iki bağımsız örneklemin karşılaştırılmasında “Mann-Whitney U Testi” (Mann ve Whitney 1947) ve k bağımsız örneklemden elde edilen verilerin karşılaştırılmasında parametrik olmayan testlerden “Kruskal-Wallis Testi” (Kruskal ve Wallis 1952) kullanılmış ve istatistiksel sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

Güven algısına yönelik ifadelerin kadın ve erkek arasında farklılaşıp farklılaşmadığı Mann-Whitney U testi ile araştırılmıştır. Bu ifadelerin her biri, 0,05 anlamlılık seviyesinde sınanmıştır. Buna göre yapılan analizde Çizelge 4.7’de verilen ifadeler kadın ve erkekler arasında 0,05 anlamlılık seviyesinde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.7 Cinsiyet verisine göre Mann Whitnet U testi sonucu

Anket Soruları	Cinsiyet	N (Örneklem Sayısı)	Ort. Sıralama	Sıralama Toplamı	Mann Whitney U Testi P Değeri
Kendimi bu alanda güvende hissediyorum, bu alanı güvenli buluyorum.	kadın	6	32,33	194,00	0,010
	erkek	36	19,69	709,00	
	Total	42			
Bu alanın çocuklar için güvenli olduğunu düşünüyorum.	kadın	7	29,36	205,50	0,045
	erkek	36	20,57	740,50	
	Total	43			
Bu alanda bitkilerin yoğun ve sık olduğu yerlerde kendimi güvende hissediyorum.	kadın	6	30,17	181,00	0,033
	erkek	35	19,43	680,00	
	Total	41			
Alandaki akşam aydınlatması kendimi güvende hissetmeme yetiyor.	kadın	7	30,21	211,50	0,037
	erkek	36	20,40	734,50	
	Total	43			
Bu alanda güvenlik görevlisinin bulunması kendimi daha güvende hissettiriyor.	kadın	7	28,21	197,50	0,045
	erkek	35	20,16	705,50	
	Total	42			
Bu alanda aracıma yakın bir yerde oturmak güven hissimi artırıyor.	kadın	7	30,21	211,50	0,035
	erkek	36	20,40	734,50	
	Total	43			

Dikmen Vadisinde kendini güvende hisseden, çocuklar açısından Vadiyi güvenli bulan kadın ve erkek arasında anlamlı seviyede farklılaşma olduğu görülmektedir. Bitki yoğunluğunun güven vermesi, alanda güvenlik görevlisinin bulunması da kadın ve erkek arasında anlamlı seviyede farklılaşma olduğu tespit edilmiştir.

Farklı yaşlardaki katılımcıların güven algısına yönelik ifadelerin bu alanda farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal-Wallis Testi ile araştırılmıştır. Kruskal-Wallis testi ikiden fazla grubun yer aldığı yaş, gelir durumu, öğrenim durumu gibi verilerin karşılaştırmalarında kullanılmaktadır. Buna göre, ankette yer alan ifadelerin her biri 0,05 anlamlılık seviyelerinde sınanmıştır. Çizelge 4.8’de verilen tabloda yaş grupları ile anlamlı derecede farklılaşan ifadeler yer almaktadır.

Çizelge 4.8 Yaş gruplarına göre Kruskal-Wallis testi sonuçları

Anket Soruları	Yaş	N	Ort. Sıralama	Kruskal- Wallis P Değeri
Kendimi bu alanda güvende hissediyorum, bu alanı güvenli buluyorum.	26-34	14	27,25	0,007
	35-44	14	14,86	
	45-54	9	26,33	
	55-64	5	15,30	
	Total	42		
Bu alanda bitkilerin yoğun ve sık olduğu yerlerde kendimi güvende hissediyorum.	26-34	14	23,00	0,019
	35-44	14	13,57	
	45-54	8	25,75	
	55-64	5	28,60	
	Total	41		

Çizelge 4.8’ de verilen analiz sonucuna göre hangi yaş grubu için daha anlamlı seviyede farklılaştığını anlamak için Anova testi içerisinde parametric olmayan Tamhane’ s T2 testi uygulanmıştır. Buna göre; ‘Kendimi bu alanda güvende hissediyorum’ ifadesi 26-34 yaş grubu arasında anlamlı seviyede farklılaşmaktadır. ‘Bu alanda bitkilerin yoğun ve sık olduğu yerlerde kendimi güvende hissediyorum.’ ifadesi için ise 55-64 yaş grubu için anlamlı derecede farklılaşmaktadır.

Anket katılımcılarının öğrenim durumlarına göre anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Çizelge 4.9’da verilen tabloda analiz sonucunda 0,05 anlamlılık seviyesinde farklılaşan ifadeler yer almaktadır.

Çizelge 4.9 Öğrenim durumu verisine göre Kruskal-Wallis testi sonuçları

	Öğrenim durumu	N	Ort. Sıralama	Kruskall- Wallis P Değeri
Kendimi en güvende hissettiğim yer evimdir	ilkokul	8	19,00	0,011
	ortaokul	3	19,00	
	lise	16	21,69	
	lisans	4	19,00	
	önlisans	10	23,30	
	lisansüstü	2	40,50	
	Total	43		
Bu alanın engelli bireyler için güvenli olduğunu düşünüyorum	ilkokul	7	11,00	0,034
	ortaokul	3	24,50	
	lise	15	17,37	
	lisans	4	26,63	
	önlisans	10	26,25	
	lisansüstü	2	22	
	Total	41		
Çevremde polisin olduğunu görmek bana güven veriyor	ilkokul	8	13,50	0,019
	ortaokul	3	19,17	
	lise	15	17,23	
	lisans	3	27,33	
	önlisans	10	27,40	
	lisansüstü	1	14	
	Total	40		
Sadece yüksek ağaçların olduğu yerlerde kendimi güvende hissediyorum.	ilkokul	8	21,25	0,016
	ortaokul	3	20,83	
	lise	16	13,78	
	lisans	4	29,75	
	önlisans	10	28,90	
	lisansüstü	2	15	
	Total	43		
Alandaki akşam aydınlatması kendimi güvende hissetmeme yetiyor.	ilkokul	8	13,56	0,017
	ortaokul	3	17,00	
	lise	16	19,00	
	lisans	4	35,38	
	önlisans	10	25,60	
	lisansüstü	2	21	
	Total	43		
Parkta yabancılarla konuşmaktan çekinmiyorum	ilkokul	8	24,63	0,047
	ortaokul	3	22,33	
	lise	16	13,84	
	lisans	4	26,50	
	önlisans	10	26,95	
	lisansüstü	2	30	
	Total	43		

Çizelge 4.8’de verilen analiz sonuçlarına göre güven algısına yönelik ifadeler ile hangi öğrenim durumunun daha anlamlı derecede farklılaştığını anlamak için Anova testi içerisinde parametric olmayan Tamhane’ s T2 testi uygulanmıştır. Sonuçta lisans ve lisansüstü mezunlarının diğer mezuniyetlere göre anlamlı derecede farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anket katılımcılarının gelir durumlarına göre anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak için kullanılan Kruskall-Wallis testi sonuçları Çizelge 4.10’da verilen tabloda gösterilmektedir. Tabloda analiz sonucunda 0,05 anlamlılık seviyesinde farklılaşan ifadeler yer almaktadır.

Çizelge 4.10 Gelir durumuna göre Kruskall-Wallis testi sonuçları

Anket Soruları	Gelir durumu	N	Ort. Sıralama	Kruskall-Wallis Testi P Değeri
Güvenlikli sitelerde komşuluk ilişkileri daha iyi	2801-3500	13	17,58	0,008
	3501-4000	10	14,25	
	4001-5000	10	25,55	
	5000 üzeri	9	30,72	
	Total	42		
Bu alanda benim başıma veya yakınlarımın başına herhangi bir istenmeyen olay (saldırıya uğrama, kapkaç vb.) gelmesinden endişeleniyorum.	2801-3500	13	19,54	0,471
	3501-4000	10	19,25	
	4001-5000	10	26,50	
	5000 üzeri	9	21,28	
	Total	42		
Bu alanda sarhoşlar, uyuşturucu kullananlar, tinerciler vb. ile karşılaşmaktan endişeleniyorum.	2801-3500	13	17,08	0,003
	3501-4000	10	16,50	
	4001-5000	10	33,80	
	5000 üzeri	9	19,78	
	Total	42		
Hava karardıktan sonra bu alanı kullanırken kendimi güvende hissediyorum.	2801-3500	13	25,62	0,047
	3501-4000	10	21,00	
	4001-5000	10	12,95	
	5000 üzeri	9	25,61	
	Total	42		
Parkta yürürken yanımda caydırıcı aletler taşıyorum.(Biber gazı, sopa, silah,bıçak vs.)	2801-3500	13	20,27	0,044
	3501-4000	10	22,30	
	4001-5000	10	14,80	
	5000 üzeri	9	29,83	
	Total	42		

Çizelge 4.9'da verilen analiz sonuçlarına göre güven algısına yönelik ifadeler ile hangi gelir durumunun daha anlamlı derecede farklılaştığını anlamak için Anova testi içerisinde parametric olmayan Tamhane' s T2 testi uygulanmıştır. Sonuçta 4000-5000 arası gelir sahibi ve 5000 tl üzeri gelir sahiplerinin anlamlı derecede farklılaştığı tespit edilmiştir.

Dikmen Vadisi peyzaj bakım ve uygulama alanında çalışanlara ve Dikmen Vadisinde güvenlik görevlisi çalışanları ile yapılan anket sonuçlarına göre, güven algısı yaş, öğrenim durumu ve gelir durumuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

4.4.3 Halk katılımlı anket değerlendirmesi

2019 yılının son aylarında ortaya çıkan Covid-19 virüsünün yarattığı büyük sorun karşısında insanlar korku yaşamakta ve sosyal etkileşim konusunda çekingen davranmaktadırlar. Bu sebeple açık uçlu ve çoktan seçmeli olarak hazırlanan diğer anket çalışması internet ortamında hazırlanarak Dikmen Vadisi çevresindeki mahalle muhtarları (Güzeltepe, İlkadım ve Yıldız Evler) ile paylaşılarak sosyal medya üzerinden (WhatsApp) mahalle sakinlerine iletilebilmiştir. Tez konusu güven algısı yönünden tasarım özelliklerinin etkisi olduğu için 18 yaş üstü bireylerle gerçekleştirilmesi gerekliliği düşünülmüştür. Bir anket kişisel bilgiler, demografik yapı, alan kullanım tercihleri ve güven algısına yönelik soruları barındırmaktadır ve yaklaşık olarak 12 dakika kadar sürmektedir. Anket formu Ek 1'de verilmiştir.

Araştırmanın evreni ve örnekleme; anket çalışması, Dikmen Vadisi çevresindeki mahallelerde yaşayan ve Dikmen Vadisi kullanıcıları ile kadın, erkek, yaşlı, engelli, genç gibi gruplar dikkate alınarak yapılmıştır ve kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır.

Kartopu örneklemede öncelikle evrene ait birimlerden birisi ile temas kurulur. Temas kurulan birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilir. Bu şekilde, sanki bir kartopunun büyümesi gibi örneklem büyüklüğü genişler (Yazıcıoğlu ve Erdoğan 2004).

Örneklem büyüklüğü 2020 yılında Dikmen Vadisi' ne sınır mahallelerde yaşayan 18 yaş üzeri kişi sayısı olan yaklaşık 59.000' den yola çıkılarak hesaplanmıştır. Örneklem büyüklüğü $n = \frac{Nt^2pq}{d^2(N-1) + t^2pq}$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Formüldeki birimlerin açılımı aşağıdaki gibidir (Özdamar 2003).

Örneklem büyüklüğünü saptamak için kullanılan bazı formüller şunlardır (Özdamar 2003):

N: Evren birim sayısı, n: Örneklem büyüklüğü

P: Evrendeki X'in gözlenme oranı, Q (1-P): X'in gözlenmeme oranı

Z_α : $\alpha = 0.05, 0.01, 0.001$ için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri

d= Örneklem hatası

σ = Evren standart sapması

$t_{\alpha, sd}$ = sd serbestlik dereceli t dağılımı kritik değerleridir ($sd=n-1$). $t_{\alpha, sd}$ kritik değerleri $sd = n-1 \rightarrow 5000$ olduğunda Z_α değerlerine eşit alınabilir.

Örneklem formülü uygulandığında evren büyüklüğü mahalle nüfusu (18 yaş üzeri) yaklaşık olarak 59.000 kişi olup hata payı 0,1 olarak %95 güven düzeyinde 't' değeri 1,96 alındığında formüle göre yapılan hesaplamada 96 anketin yeterli olduğu hesaplanmıştır. Ayrıca 'p' ve 'q' değerleri kurulan hipotezin olma ya da olmama durumu ihtimali olması durumundan dolayı birbirine eşit alınmıştır.

Araştırmacılara bir kolaylık olması bakımından $\alpha = 0.05$ için $\pm 0.03, \pm 0.05$ ve ± 0.10 örnekleme hataları için farklı evren büyüklüklerinden çekilmesi gereken örneklem büyüklükleri hesaplanarak aşağıda Çizelge 4.11'de verilmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan 2004).

Dikmen Vadisi çevresinde bulunan mahallelerin 2020 yılı 18 yaş üzeri nüfuslarının yaklaşık olarak 59.000 kişi olduğu düşünüldüğünde 0.1 hata payında örneklem büyüklüğünün en az 96 olması gerektiği görülmektedir (Özdamar 2003).

Çizelge 4.11 $\alpha= 0.05$ İçin örneklem büyüklükleri

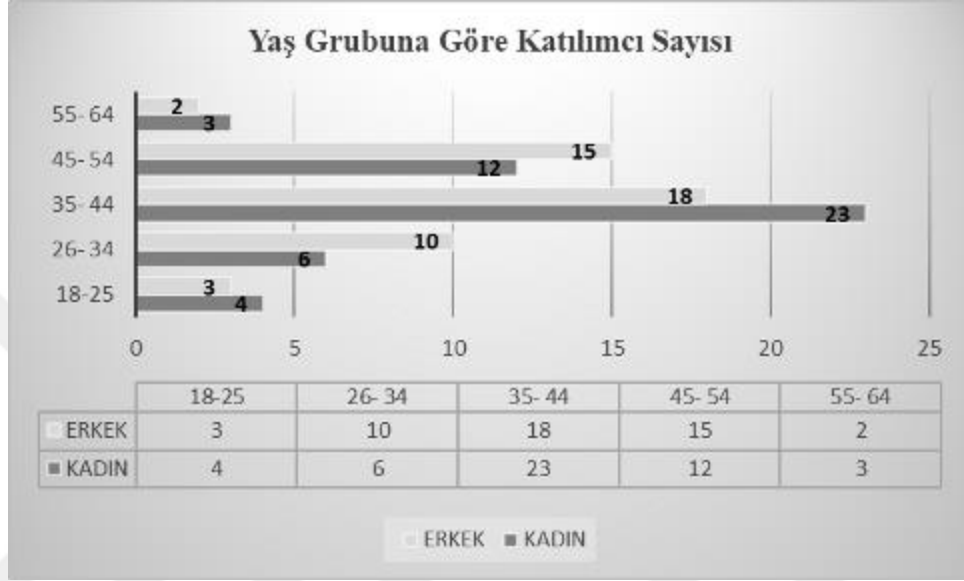
Evren Büyüküğü	± 0.03 örnekleme hatası (d)			± 0.05 örnekleme hatası (d)			± 0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5	p=0.8	p=0.3	p=0.5	p=0.8	p=0.3	p=0.5	p=0.8	p=0.3
	q=0.5	q=0.2	q=0.7	q=0.5	q= 0.2	q=0.7	q=0.5	q= 0.2	q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 Milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

İnternet ortamında ve 2 aylık süreçte gerçekleşen anket çalışması sonuçlarının değerlendirilmesinde; demografik yapı, alan kullanım tercihleri, kentsel yenileme öncesi ve sonrası için güvenlik algısının değerlendirilmesinin istendiği açık uçlu sorular, mekânsal özelliklerin güvenlik algısına etkisi ile ilgili sorular bölümlere ayrılarak maddeler halinde gruplandırılmış olup bunların arasındaki ilişkilere bakılmıştır.

Dikmen Vadisi çevresinde yer alan mahallelerde yaşayan ve vadi kullanıcıları ile yapılan anket çalışmasına 107 kişi katılım göstermiştir. 11 ankette; aynı kişilerin anketi ikinci kez göndermesi, Dikmen Vadisi çevresinde oturulmaması gibi bir takım

olumsuzluklar tespit edildiği için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Toplam 96 kişi anket çalışmasına katılmıştır. Katılımcıların % 50'si kadın, % 50'si erkektir.

Katılımcıların %7'si 18-25 yaş aralığında, %17'si 26-34 yaş aralığında, % 43'ü 35-44 yaş aralığında, % 28'i 45-54 yaş aralığında, % 5 ise 55-64 yaş aralığındadır. Yaş aralığına göre katılımcı sayıları Şekil 4.42'de verilmektedir.

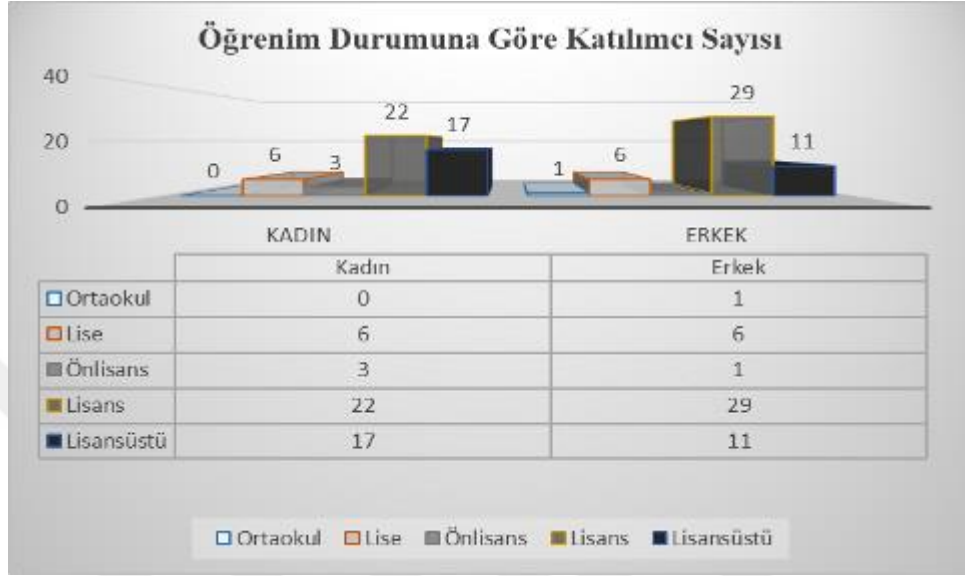

Şekil 4.42 Anket katılımcılarının yaş grubuna göre dağılım grafiği

Şekil 4.43 Anket katılımcıların gelir durumuna göre dağılım grafiği

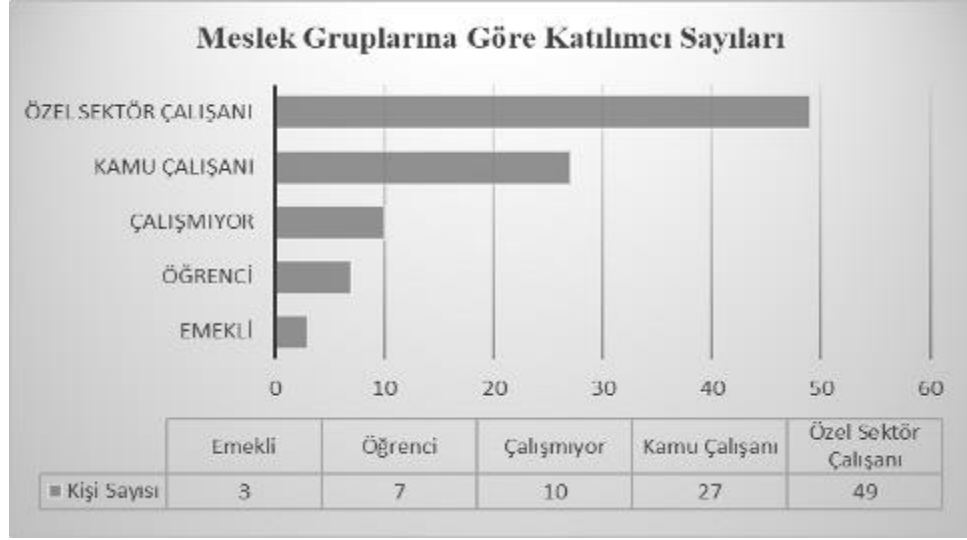
Ankete katılan bireylerin % 3'ü 2800 tl ve altında bir gelire sahiptir. % 7'si 2801-3500 tl aralığında gelire, % 9'u 3501-4500 tl aralığında gelire, %11,5'u 4501-5500 tl aralığında gelire ve % 69,5'u 5500 tl üzeri gelire sahiptir. Katılımcıların gelir durumuna göre sayıları Şekil 4.43'te verilmektedir.

Şekil 4.44 Anket katılımcıların öğrenim durumuna göre dağılımlar grafiği

Katılımcıların % 53'ü lisans, %29'u lisansüstü, % 13'ü lise ve % 4'ü önlisans ve % 1'i ortaokul mezunudur. Buna göre katılımcıların % 82'si lisans mezuniyetin üstündedir. Dikmen Vadisi'nde ankete katılan bireylerin çoğunun eğitim durumunun lisans derecesi ve üstü olması kültürel düzeyleri hakkında bilgi vermektedir (Şekil 4.44).

Bireylerin mesleklerine bakıldığında ise; % 3'ü emekli, % 7'si öğrenci, % 28'i kamu görevlisi, % 51'si ise özel sektör çalışanıdır. Anketi cevaplayanların % 82'si çalışıyor olup, %18'si öğrenci ya da çalışmıyor durumdadır (Şekil 4.45).

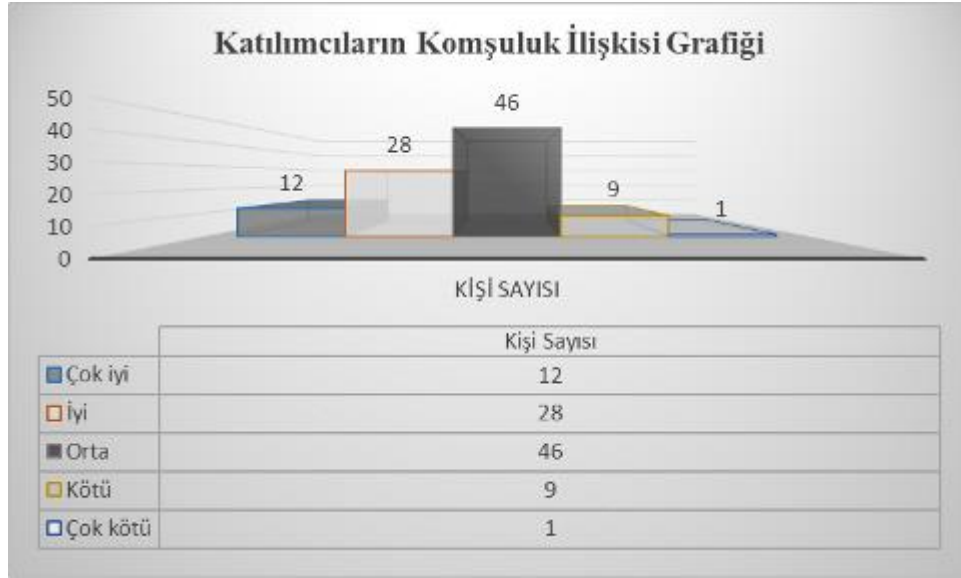

Şekil 4.45 Anket katılımcılarının meslek gruplarına göre dağılım grafiği

Kuramsal temellerde belirtilen kültürel yapı ve demografik özellikler (yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyi vb) kişisel bilgiler kısmındaki verilerin dengeli dağılımının sağlanması güven algısı ve davranış biçimine katkı düzeylerinin test edilmesinde yol göstericidir.

Açık yeşil alanlarda güven algısına yönelik tasarım etkisini sorgulamak amacıyla yapılan halk katılımlı anket sonuçlarının SPSS 20 programına veri girişi yapılarak güvenilirlik analizi yapılmış ve veri setinin yeterli tutarlılığa sahip olduğu görülmüştür (Cronbach's Alpha 0,724> 0,7' dir). İstatistiki hesaplamalarda Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının 0,7 ve üzeri olması bir ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğunun göstergelerinden biridir (Kılıç 2016).

Kişinin aidiyet duygusu ile kendini güvende hissetmesinin önemli parametrelerinden olan sosyalleşme, komşuluk ilişkileri etmeniyle desteklenmektedir. Bu sebeple komşuluk ilişkilerinin anlamlılık durumuna bakılmıştır. Dikmen Vadisi kullanıcılarına komşuluk ilişkileri ile ilgili soru yöneltilmiş ve bu ilişkiyi likert ölçekte değerlendirmeleri istenmiştir. Her katılımcı kendi komşuluk ilişkisini; 1 (çok kötü), 2 (Kötü), 3 (orta), 4 (iyi) ve 5 (çok iyi) değerleri arasından birine karar vererek puanlamış ve sonuçlar Şekil 4.46'da verilmiştir.

Şekil 4.46 Katılımcıların komşuluk ilişkisi anket sonuçları

Kişilerin yaşadıkları yerde ikamet etme sürelerinin o yere aidiyet geliştirmesi ve dolayısıyla güven hissetmesi ile doğru orantılı gelişmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların ikamet süresi 1 yıldan az olanlar %3, 1-3 yıl olanlar %7, 3-6 yıl olanlar %15, 6-10 yıl olanlar % 13 ve 10 yıldan fazla olanlar % 62 orandadır. Katılımcıların yaşadıkları yerlerde ikamet etme süresi ile komşuluk ilişkileri arasında anlamlılığı araştırmak için SPSS' te Spearman Korelasyon testi (Çizelge 4.12) uygulanmıştır.

Çizelge 4.12 İkamet süresi ve komşuluk ilişkisi arasındaki bağ Korelasyon test sonucu

Spearman's rho		İkamet süresi	Komşuluk ilişkisi
İkamet süresi	Correlation Coefficient	1,000	0,084
	Sig. (2-tailed)		0,417
	N	96	96
Komşuluk ilişkisi	Correlation Coefficient	0,084	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,417	
	N	96	96

P değeri 0,05'ten büyük olup ($p=0,417$) pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yaşadıkları yerde ikamet süresi arttıkça, komşuluk ilişkileri de güçlenmektedir. Komşuluk ilişki derecesini bireylerin kendi yaptığı değerlendirmeler olup, çok iyi derecede komşuluk ilişkisine sahip bireylerin mahallede 10 yıldan fazla sürede yaşadığı görülmüştür. İkamet etme süresi aidiyet duygusunu oluşturarak insanlar arasındaki sosyal ilişkiyi artırmakta dolayısıyla güven algısına pozitif yönde etki etmektedir.

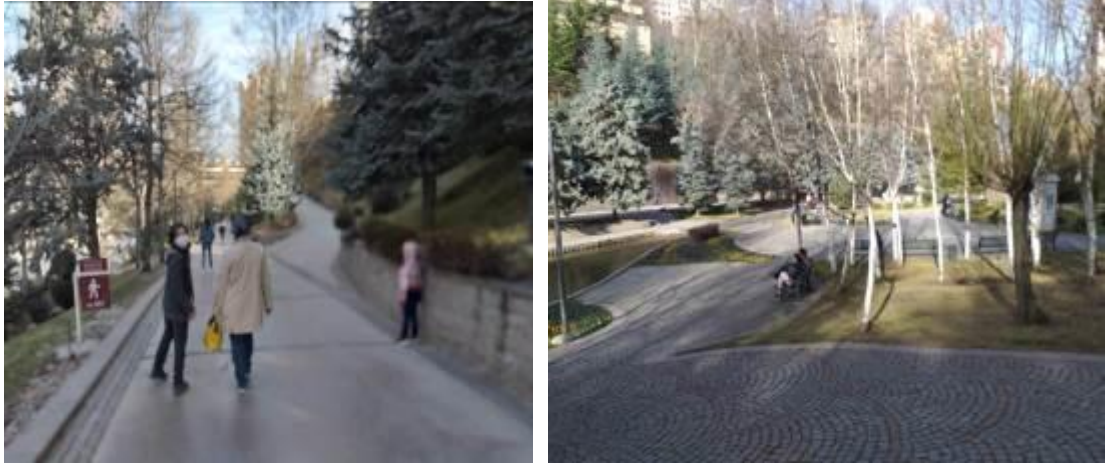
Katılımcılara mahallelerinde yaşama nedeni sorulduğunda % 66'sının '*Kent merkezine yakın olması*' seçeneğini işaretlemesi ile yaşama sebebi olarak en önemli kriter olduğu tespit edilmiştir. '*Yakın çevredeki sosyal imkânların (park, yeşil alan, avm vb.) varlığı*' ise % 55 değerlendirme oranı ile ikincil olarak önem taşımaktadır. '*Kendim ve ailem için güvenli olması*' seçeneği ise katılımcıların % 50'sinin yaşama sebebi olarak önemli gördüğü bir kriterdir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13 Mahallelerinde yaşama nedenleri

Bu mahallede yaşama sebebiniz nedir?		Kişi Sayısı
En Çok	Kent merkezine yakın olması	64
	Yakın çevredeki sosyal imkanların(park,yeşil alan,avm vb.) varlığı	52
	Kendim ve ailem için güvenli olması	48
En Az	Konut kalitesinin iyi olması	24
	Konutların bulunduğu bölgenin ekonomik değeri	22
	Komşuluk ilişkilerinin iyi olması	18
	Arsada ya da gecekondulu alanında hak sahibi olunması	8

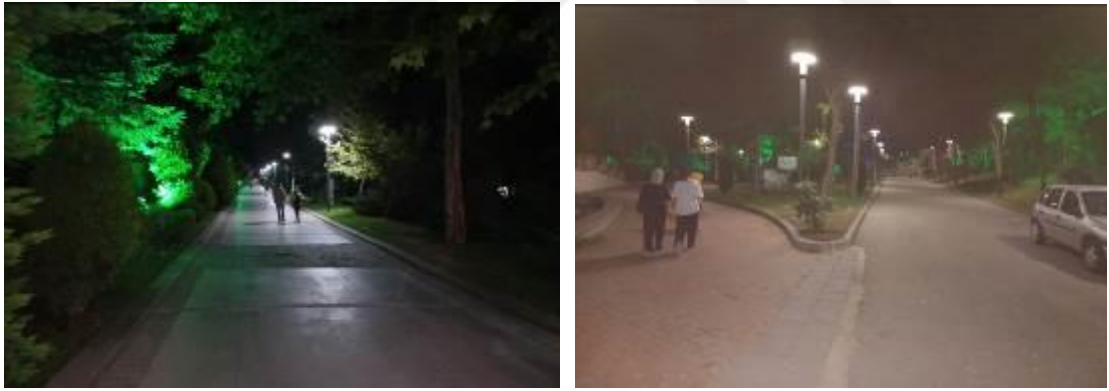
Katılımcılar için kentin merkezinde yaşamak, her yere erişebilir olmak, sosyal imkânlar ve kendilerini güvende hissetmek ikamet ettikleri yerin seçiminde önem kazandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcılara Dikmen Vadisi'nde alan kullanım tercihlerine göre sorular yöneltilmiştir. Sonuçlara göre; katılımcıların % 66'sı, Dikmen Vadisi'ndeki açık ve yeşil alanları daha çok gündüz vakitlerinde; temiz havada vakit geçirmek, spor yapmak (yürüyüş, koşu, bisiklete binme, aletli spor gb) ve dinlenmek amacıyla kullandıklarını, % 34'ü arkadaşlarıyla buluşmak, sosyalleşmek ve çocuklarını oyun alanlarına getirmek amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir. Piknik yapmak ve fotoğraf çekmek gibi alan kullanım amaçları daha düşük oranda kalmaktadır.

Şekil 4.47 Dikmen Vadisi kullanım tercihleri (Orjinal 2021)

Buna göre araştırmacının gözlemlerine dayalı kullanım amaçları ile örtüşen, bireylerin yürüyüş/spor yapmak, dinlenmek ve temiz havada vakit geçirmek gibi amaçları doğrultusunda vadiyi kullandıkları görülmüştür (Şekil 4.47). Kentsel açık yeşil alanların aktivite çeşitliliği ve farklı işlevleri kullanım sıklığını artırır. Kullanım yoğunluğu artan alanlar da birey üzerinde güven algısını pozitif yönde etkilemektedir.

Şekil 4.48 Dikmen Vadisi gece kullanımı (Orijinal 2022)

Yaz aylarında Dikmen Vadisi'nde daha aydınlık olan bölgelerde yürüyüş, piknik ve dinlenme amaçlı gece kullanımında da yoğunluk yaşandığı gözlenmiştir (Şekil 4.48). Ayrıca Şekil 4.49' da gösterilen mini futbol sahasının çocuk ve gençler tarafından aktif olarak kullanıldığı gözlenmiştir.

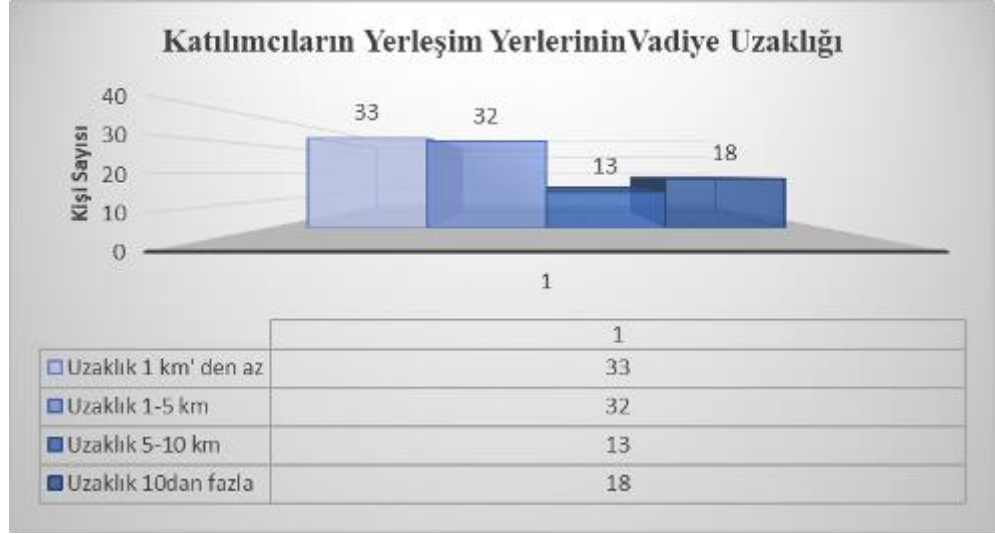

Şekil 4.49 Mini futbol sahası

Anket katılımcılarına Dikmen Vadisi'ni tercih etme sebepleri sorulduğunda, % 66'sı tarafında '*yaşadıkları yere yakın olması ve yoğun yeşil alana sahip olması*' en önemli nedenler olarak cevaplanmıştır. Aynı zamanda ulaşımın kolaylığı, temiz hava ihtiyacının karşılanması ve bakımlı bir alan olması yine çok tercih edilme sebepleri arasındadır. Bu durum alan kullanım tercihinde erişilebilir, ulaşılabilir olmasının önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcıların % 38'i '*kendisi ve sevdikleri için güvenli bir alan olması*' nı tercih etmiştir. Alan kullanım tercihleri için güvende hissetmenin önemli olduğu düşünülmektedir.

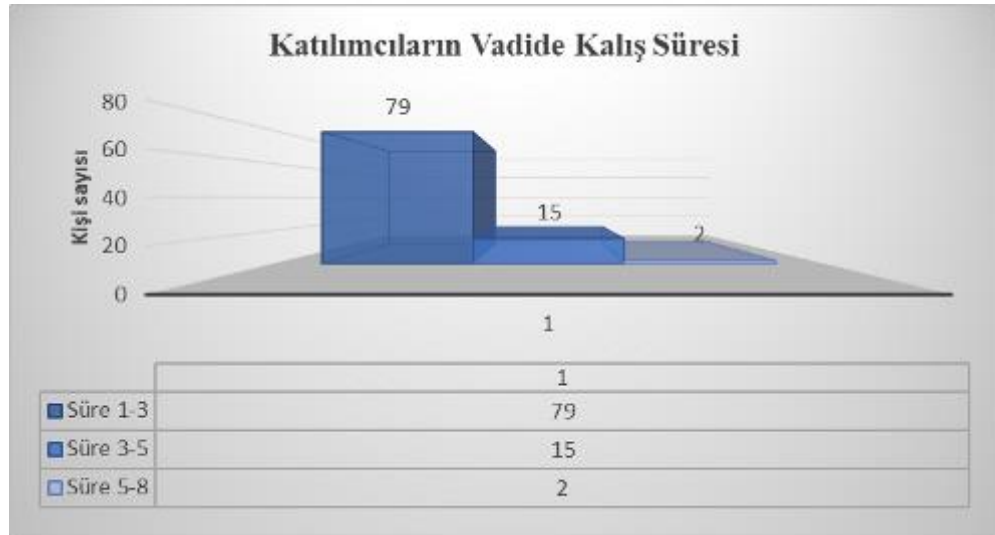
Yaşadıkları yerin Dikmen Vadisi'ne uzaklığı, vadiye geliş araçları, vadide geçirdikleri süre ve geliş sıklıkları alan kullanıcısının mekânsal güven algısına etkisi büyüktür.

Şekil 4.50'de anket katılımcılarının yaşadıkları yer ile Dikmen Vadisi arasındaki uzaklık verilmektedir.

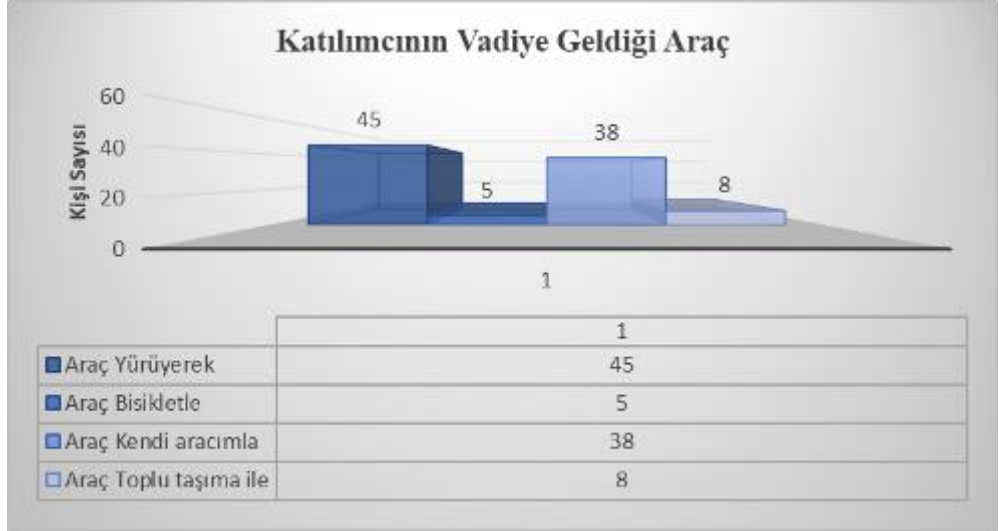
Şekil 4.50 Katılımcıların Dikmen Vadisi'ne uzaklıklarına göre dağılım grafiği

Ankete katılan bireylerin, % 34'ü Dikmen Vadisi'ne 1 km'den daha az uzaklıkta yaşamaktadır. % 33'ü 1-5 km uzaklıkta, % 14'ü 5-10 km uzaklıkta, % 19'u 10 km'den daha fazla uzaklıkta yaşamaktadır.

Şekil 4.51 Katılımcıların Dikmen Vadisi'nde kalış sürelerine göre dağılım grafiği

Ankete katılan bireylerin % 82'si Dikmen Vadisi'nde 1-3 saat vakit geçirmektedir. % 16'i 3-5 saat vakit geçirmektedir. % 2'si 5-8 saat vakite geçirmektedir. Anket katılımcılarının Dikmen Vadisi'nde kaldıkları süreler Şekil 4.51'de verilmektedir.

Şekil 4.52 Katılımcıların Dikmen Vadisi'ne ulaşma araçlarına göre dağılım grafiği

Şekil 4.52'de anket katılımcılarının Dikmen Vadisi'ne hangi araçlarla ulaştıklarını içeren dağılım grafiği verilmektedir. Grafiğe göre katılımcıların % 47'si yürüyerek, % 40'ı kendi aracıyla, % 8'i toplu taşıma ile % 5'i ise bisikletle Dikmen Vadisi'ne ulaşmaktadır.

Şekil 4.53 Katılımcıların Dikmen Vadisi'ne geliş sıklıkları ile ilgili dağılım grafiği

Şekil 4.53'de anket katılımcılarının Dikmen Vadisi'ne geliş sıklıkları verilmektedir. Buna göre; % 57'si yılda birkaç gün, % 18'i ayda bir gün, 15'i ayda birkaç gün, % 8'i haftada birkaç gün, % 5 ise hergün Dikmen Vadisi'ne gitmektedir.

Anket katılımcılarının Dikmen Vadisi'ne geliş sıklığı, yaşadıkları yere uzaklığı ve vadede geçirdikleri sürelerine verdikleri cevaplara göre bu parametrelerin birbiri ile ilişkisi olup olmadığını kontrol etmek için SPSS programına girilen veriler ile Spearman korelasyon testi yapılmıştır. Uzaklık ve sıklık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\alpha < 0,01$). Uzaklık-süre ve süre-sıklık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Dikmen Vadisi'nde katılımcıları en çok rahatsız eden faktörler sorulmuştur. '*Başboş köpeklerin (Şekil 4.54) zararlı hayvanların, böceklerin vb. olması*' başlıca sorun olarak görülmektedir. Bunun dışında en çok rahatsızlık duyulan konular, '*yeterli otoparkın olmaması*', '*ıssız ve kuytu alanların olması*' ve '*insanların çevreye karşı duyarlı olmaması*' olarak tespit edilmiştir. En az rahatsızlık duyulan ise '*hırsızlık ve araca zarar verilmesi*' ve '*yeterli sayıda çöp kutusunun olmaması*' konularıdır (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14 Alanda katılımcıları en çok rahatsız eden faktörler

Dikmen Vadisinde sizi en çok rahatsız eden yönleri nelerdir?		Kişi Sayısı
En Çok	Başboş köpeklerin, zararlı hayvanların, böceklerin vb. olması	40
	İnsanların çevre konusundaki duyarlı davranışları	30
	İssız ve kuytu alanların olması	25
	Yeterli otoparkın olmaması	25
En Az	Hırsızlık ve aracıma zarar verilmesi	1
	Halka açık alanda alkol kullanımı	3
	Alanda bulunan havuz, göl gibi su yüzeylerinin tehlike yaratması	4

Şekil 4.54 Dikmen Vadisi başıboş köpekler (Orijinal-gece)

Yapılan sözlü görüşmelerde başıboş köpeklerin varlığının ürkütücü, korkutucu olduğu ve alan kullanımına engel olduğu ifade edilmiştir. Yapılan gözlemlerde de aynı sonuçlarla karşılaşılmıştır. Alan kullanıcıları için en rahatsız edici durumlar aniden ortaya çıkan başıboş köpeklerin olduğu gözlenmiştir (Şekil 4.54).

Dikmen Vadisinde daha önce kendisinin veya yakınının suça yönelik bir olayla karşılaşp karşılaşmadığı sorulduğunda % 92'sinin 'hayır' cevabı vererek karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. % 4'ünün köpek saldırısı ile karşılaştığını ve suç olmasa bile önemli bir güvenlik unsuru olduğunu ifade etmişlerdir. % 1'inin tecavüz vakası duyduğunu, yine % 1'inin ise tacize uğradığı belirtilmiştir. % 2'si ise yabancıların sataşmaları sebebiyle kavga ettiklerini ifade etmişlerdir. Karşılaşılan bu olumsuzlukların Dikmen Vadisi' ne tekrar gitmelerini etkileyip etkilemediği sorusuna karşılık, etkilendiklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda daha önce kavga ettiklerini söyleyen kişiler, kavga etmemek için artık Dikmen Vadisi'ne gitmediklerini belirtmiştir. Dikmen Vadisinde daha önce tacize uğrayan kişiler artık daha temkinli davrandıklarını belirtmiş ve katılımcıların çoğunluğu Dikmen Vadisinin gece saatlerinde güvensiz hissettirdiğini ifade etmişlerdir.

Dikmen Vadisinde kentsel yenileme yaşanırken yeni yapılan konutların (vadi çevresinde yapılan siteler ve yeni yapılaşma alanları) çoğunluğu kapalı/kapılı sitelerden oluşmaktadır. Bu durumun Dikmen Vadisi kullanıcıları ve çevresinde yaşayanlar için *‘bireyde güven algısına etkili midir?’* sorusuna cevap almak amacıyla katılımcılara *‘Kentsel yenileme ile yapılan yeni siteler sizce mahalle ortamından daha mı güvenli hissettiriyor?’* sorusu yöneltilmiştir. %52’sinin ‘evet’ güvenli hissettiriyor olarak cevap verdikleri görülmüştür. Bu düşüncelerinin sebepleri sorulduğunda; *‘Mahalle ve siteye bağlı bir durum ama güvenlik önlemleri iyi alınmış bir site daha güvenli geliyor.’* *‘Herkesin birbirini tanıyor olması’, ‘Açık alanların varlığının artması’, ‘yeni sitelerin altyapısının tamamlanmış olması, aydınlatma ve güvenlik elemanlarının olması’* gibi cevaplar verilmiştir. Ayrıca, *‘güvenlikli sitelerin giriş çıkışlarının sınırlı ve kontrol ediliyor olması çocukların yalnız başına dışarıda vakit geçirmesine izin verebilmemizi sağlıyor.’* Site içerisinde isteyen herkesin girememesi, tehlikeli kişiliklerin (hırsızlar, madde satıcıları vb) giriş yapamaması ailem ve çocuklarım açısından güvenli bir ortam oluşturduğunu hissettirmektedir. Aynı zamanda herhangi bir olası durumda çocuklarımın güvenliğe giderek yardım isteyebilmesi, 7/24 kamera kaydının bulunması da bu konuda etmendir. Güvenlik elemanlarına aşina oluşumuz ve birebir temas halinde olmamız da bu güveni pekiştirmektedir.’ gibi cevaplar verilmiştir.

‘Gönül isterdi ki devletin güvenlik birimleri her yerde yeterli olsun ve bu tarz özel girişimlere gerek kalmayın ancak bu durum maalesef Türkiye’ nin bir gerçeği olarak kanıksanmaya başlandı çünkü devletin güvenlik birimleri yoğunlukla devletin güvenliğini sağlamakla meşguller.’ gibi ifadeler kullanılmıştır.

% 36’sının ‘hayır’ hissettirmiyor cevabı vererek mahalle ortamlarının daha güvenli olduğunu düşündüklerini ifade etmişler ve nedenlerini, *‘Çok katlı binaların daha kalabalık olduğunu düşünüyorum.’* *‘Daha güvenli olduğunu düşünmüyorum. Güvenlikli ve kontrollü girişlerle böyle bir algı oluşturulmaya çalışılsa da çok fazla nüfusa ev sahipliği yapıyorlar. Komşuluk ilişkileri de zayıf.’* *‘Hayır, hissettirmiyor aksine hem çevresiyle sosyal uyum içinde olmayan hem de mekânsal olarak farklılaşarak ve içine kapalı kentsel dokular üreterek güvensiz hissettiriyor.’* Hayır, eski mahalle kimliğinin reddedilmesi ve yeni bir mimari tipoloji ile sıfırdan bir yerleşim kurulması yerleşkedeki insanların mekânsal aidiyetlerini zedeleyebilir. Bu da güvenlik algısına olumsuz bir etki

yapabilir.’ ‘Mahalle ortamı daha güvenli, çünkü herkesi tanıyorsunuz.’ ‘Hayır. Mahalle kültürünü yok ediyor. Mahalle ve yardımlaşmanın olması için 15- 20 yıl zaman gerekli. Mahalle ortamları daha samimi ve geçmişten günümüze paylaşımların varlığı insanların birbirini önemseme derecesi daha kuvvetlidir. Daha çok insanların birbirini tanınması güvende hissetmelerinde etkilidir.’ ‘Hayır. homojenite bozuluyor.’ ‘Özel güvenlik ve duvarlar bu hissi yaratıyor olabilir. Bence iyi bir mahalle daha güvenli.’ ‘Hayır, sosyal dokunun kaotik olarak dönüşmesine katkı sağlıyor.’ şeklinde sıralamaktadırlar.

% 12’sinin ise bu konuda fikirleri olmadığını ve karar veremediklerini belirtmişlerdir. Bir kişi sitelerin mekânsal tasarımına göre değişiklik gösterebileceğini ifade etmiştir.

Dikmen Vadisi, Ankara’nın büyük ölçekli ilk kentsel yenileme uygulaması olması nedeniyle önem taşımaktadır. Suçu engellemek için çöküntü, gece kondu alanlarının kentsel yenileme ile daha yaşanabilir alanlar yaratılmaya çalışıldığı kuramsal olarak incelenmiştir. Anket katılımcılarının mekâna bakışını ve dönüşüm ve güvenliğe dair algılarının tez konusu içeriğinde önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle katılımcılara *‘Dikmen Vadisi ve çevresinin kentsel yenileme öncesinin mi yoksa sonrasının mı daha güvenli olduğunu düşünüyorsunuz’* sorusu yöneltilmiş ve % 7’sinin (7 Kişi) dönüşüm öncesi daha güvenli olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu düşüncelerinin nedenini; *‘Yeni yapılan binalar ortamı güvenli yapmaz. Sosyo ekonomik ve kültürel yapı önemlidir’* diyerek açıklamışlardır.

%33’ü kentsel yenileme öncesine dair bir bilgileri olmadığı için bu konuda bir karşılaştırma yapamayacaklarını ve cevap veremeyeceklerini ifade etmişlerdir.

%60’ı kentsel yenileme sonrasının daha güvenli hale geldiğini belirtmişler ve görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir; *‘Çünkü güvenliği etkileyecek olumsuz durumlar ortadan kalktı.’ ‘Güvenlik görevlileri var, bakımı güzel yapılıyor, bakımlı olduğu için insanlar kullanıyor, kalabalık olması güven veriyor.’ ‘Öncesi gecekondu mahallesi şeklindeydi ve mahalle şeklinde bir tanınırlık/güvenlik olsa da dışarıdan gelene yabancıydı. İlk zamanlarını da bildiğim için insan profiline daha birlikte vakit geçirilebilir ve etrafa rahatsızlık vermeyen tarzda olduğunu düşünüyorum.’ ‘Sonrası çünkü güzel bir yeşil alan oldu.’ ‘Sonrası çünkü kontrolsüzlük bitti.’ ‘Açık, ferah ve*

güvenlikli bir ortam sağlandı. Sitelerin varlığı park yetkililerine yapmaları gereken şeyler için baskı oldu.’ ‘Gecekondu bölgelerinin daha çok tehlike arz ettiğini düşünüyorum. Hırsızlık vb olayların daha çok olduğunu düşünüyorum.’ ‘Çevrenin düzenlenmiş olması nedeniyle sonrası’ ‘Dönüşüm sonrasında mahalle sakinlerinin kültür seviyesinin artmış olduğunu, sokak güvenliğinin yükseldiğini ve güvenli hale geldiğini düşünüyorum.’ ‘Varoş kimliğinden sıyrılıp, derli toplu, yeşil alan düzenlemeleri ve aydınlatması, güvenlik mekânizmaları vb. sebeplerle daha güvenli hale geldiğini düşünüyorum.’ ‘Sonrası çünkü eskiden gecekonduydu hala son etap bitiminde dahi mevcut böyle yerler.’ ‘Güvenliğin olması, giriş çıkışların denetlenmesi sebebiyle daha güvenli’ ‘Önceden güvenli değildi. Karanlıktı. Denetleme olmadığı için akşamları buralara gidilmezdi.’

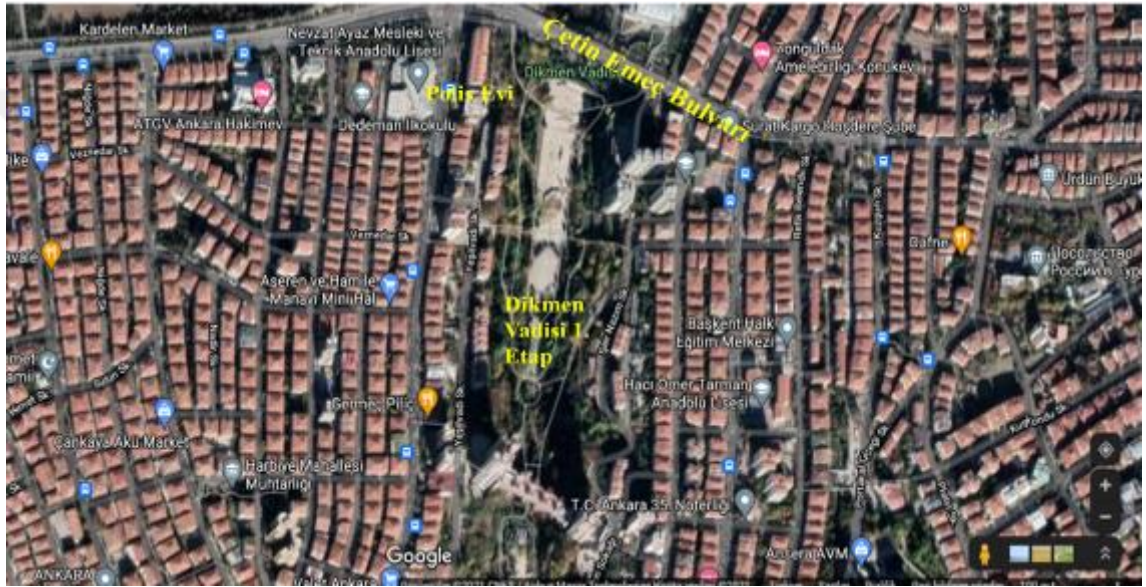
Katılımcıların ifadelerine göre, Kentsel yenileme ile değişim yaşıyan ve yaşamaya devam eden Dikmen Vadisi ve çevresinde fiziksel dönüşümün yanında sosyal ve kültürel dönüşümünde yaşıandığı söylenebilir. Bu dönüşüm ile orada yaşıyan insanların güven algısında da pozitif yönlü bir değişim olduğu anlaşılmaktadır.

Dikmen Vadisi kullanıcısı olan katılımcılara, vadinin uydu görüntüsü üzerinden işaretlenmiş (1’den 10’a kadar) harita gösterilerek Dikmen Vadisi’ne gittikleri zaman hangi alanlarda güvende hissettikleri ve nedenleri sorulmuştur (Şekil 4.55).

Şekil 4.55 Dikmen Vadisi uydu görüntüsü (Google Earth 2020)

Katılımcıların büyük çoğunluğu Dikmen Vadisi 1. Etap Projesi'nin görsel açıdan diğer etaplara göre daha estetik olduğu konusunda aynı görüşü paylaşmışlardır. 1998 yılında tamamlanan ilk etap olması, üzerinden yıllar geçerek ağaçların görkemine kavuşması ile alan kullanıcılarına daha huzurlu bir his verdiği belirtilmektedir. Aynı zamanda bu bölgede yer alan kafelerin varlığının ve ana ulaşım aksına olan yakınlığının (Şekil 4.56'da gösterilmektedir) katılımcılarda güven hissi yarattığı ifade edilmiştir. Yapılan mekân dizim analizinde 1. Etap'ın bütünleşme haritası yüksek değere sahip çıkmıştır. Dolayısıyla anket verileri ile birbirini desteklemektedir.

Şekil 4.56 Dikmen Vadisi 1. Etap ana aksa (Çetin Emeç Bulvarı'na) uzaklığı

Katılımcılar 1. Etap'ın daha düz bir zemine (girişlerde yer alan merdivenler hariç) sahip ve merdivensiz bir alan olmasının yürünebilirlik açısından daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Şekil 4.57'de gösterilmektedir.

Şekil 4.57 Dikmen Vadisi 1.Etap fotoğraflar (orijinal 2020)

Şekil 4.57 Dikmen Vadisi 1.Etap fotoğraflar (devam-orijinal 2020)

Aynı zamanda 1. Etap'ta Polis Evi'nin varlığının kendilerini güvende hissetmek için önemli bir unsur olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca katılımcılar, Dikmen Vadisi ana aks üzerinde bulunan işaretli alanların (1-2-3-4-5-7) (1. ve 2. Etap) daha kalabalık (karma kullanım) kullanıcı profiline sahip olması nedeniyle güven hissini arttırdığını ifade etmişlerdir.

Katılımcılar haritada işaretli olan ve 1. Etap'ta yer alan 4 ve 5 nolu alanlar içinde bulunan büfelerin ve kafeteryaların varlığının güven yarattığını belirtmişlerdir. Kafe ve büfeler, alan kullanıcılarına sosyalleşme, diğer bireylerle iletişim kurma imkânı tanımaktadır. Dolayısıyla aidiyet duygusu geliştirerek güven algısına etki etmektedir.

Şekil 4.55'de gösterilen, Dikmen Vadisi uydu görüntüsü üzerinden işaretlenmiş harita Dikmen Vadisi kullanıcısı olan katılımcılara tekrar gösterilerek Dikmen Vadisi'nde hangi alanlarda güvensiz hissettiklerini ve nedenleri sorulmuştur.

Katılımcıların büyük çoğunluğu 3. Etap'ın daha ıssız ve تنها olmasından dolayı daha güvensizlik hissi verdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda 3. Etap'ın sonunda alanın (10 nolu alan) devamında 4. ve 5. Etap çalışmalarının henüz başlamamış olması, o alanın hali hazırda boş, bakımsız ve harabe olması Dikmen Vadisi'nde 3. Etap içinde yer almasına rağmen 10 nolu alanın kuytuda kaldığını ve güvensiz hissettirdiğini dile getirmişlerdir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde de aynı sonuçlara varılmıştır. Yapılan gözlemlere göre 3. Etap'ın kullanıcı sayısı çok daha azdır, profili de değişmektedir (18 yaş altı gençler). 3. Etap'ın sonuna kadar yüründüğünde ortamın daha tenhalaştığı ve bireyin kendini rahatsız hissetmeye başladığı tespit edilmiştir. Başlıboş

köpeklerinde bu alanda daha çok olduğu söylenmekte ve bu durum o alanın kullanımını engellediği belirtilmektedir. Yapılan gözlemler ve güvenlik şefi ile yapılan sözlü görüşmeler bu konuyu desteklemektedir. Başiboş köpeklerin giderek artması alan kullanımını engellemektedir (Araştırmacı da bu gibi olaylarla karşılaşmıştır). Güvenlik şefi de hergün birkaç kişinin köpek saldırısı (bazı zamanlar ısırma ile sonlanan) şikâyetleri ile geldiklerini ifade etmiştir. Isırmaların şekline göre ambulans çağırdıklarını belirtmiştir.

Anket katılımcılarına ayrıca açık yeşil alanlarda suçun engellenmesinde etkili olduğu düşünülen unsurlar sorularak konu hakkındaki görüşleri alınmıştır. ‘Sizce belirtilen güvenlik unsurlarından hangileri suç ve suç korkusunun önlenmesinde etkilidir?’ sorusuna karşılık, ‘En çok özel güvenlik çalışanları ve panoptik araçların, güvenlik kameralarının suç ve suç korkusunu önlemede etkili olduğunu’ belirtmişlerdir. Verilen cevaplar Çizelge 4.15’te ‘En çok’ ve ‘En az’ olarak değerlendirilerek verilmektedir.

Çizelge 4.15 Suç ve suç korkusunun önlenmesinde etkili güvenlik unsuru

Suç ve suç korkusunun önlenmesinde etkili güvenlik unsuru		Kişi sayısı
En Çok	Özel güvenlik çalışanları	60
	Panoptik araçlar, güvenlik kameraları ve metal dedektörler	51
	Silahlı asker /polis	41
	Giriş çıkışları denetlenen sokaklar	43
En Az	Metal ve beton bariyerler güvenlik şeritleri ve duvarlar	13
	Araç hareketlerini kısıtlamak için bariyer dubalar şeritler	20

‘İnsanları açık alanlarda suç işlemeye yönlendiren mekânsal faktörler neler olabilir?’ sorusuna karşılık en çok seçilen faktör zayıf aydınlatma ve resmi gözetimin eksikliği olduğu görülmektedir. Araştırmacı tarafından ÇTYSÖ kriterleri ile yapılan gözlemler ışığında elde edilen verilerde (4.2.1’de verilmektedir) Dikmen Vadisi’nde bulunan her girişte güvenlik (resmi gözetim) bulunmamaktadır. Güvenlik görevlileri vadi içerisinde vardiya sistemi ile alanı denetlemektedir. Dikmen Vadisi Güvenlik Şefi ile yapılan sözlü görüşmede; Gece kullanımı için aydınlatmaların yetersiz olduğu ve bu sebeple armatürlerin bazı noktalarda etkin olması için değiştirildiği ve aralık (birbirlerine olan

mesafelerinin) sıklaştırma çalışmalarının başlatıldığını ifade etmiştir. Verilen cevaplar Çizelge 4.16’da ‘*En çok*’ ve ‘*En az*’ olarak değerlendirilerek verilmektedir.

Çizelge 4.16 İnsanları açık alanlarda suç işlemeye yönlendiren mekânsal faktörler

İnsanları açık alanlarda suç işlemeye yönlendiren mekânsal faktörler		Kişi sayısı
En Çok	Zayıf aydınlatma	74
	Yardıma erişim olmaması/Resmi gözetim eksikliği	61
	Zayıf görüş	56
	Gizlenme alanları	50
	İstenmeyen kişilerin varlığı	49
	Giriş- çıkış kontrolsüzlüğü	50
En Az	İşaretlerin yetersizliği	5
	Kent mobilyalarında bakımsızlık	7

Peyzaj aydınlatmasının amaçları temel olarak gece alandaki güvenliği sağlamak, insanların bulundukları çevreden keyif almasını sağlamak ve aidiyet duygusu ile beraber insanların rahatlamasını sağlamaktır (Tokyay 2019). Güçlü aydınlatma; her durumda ışık dağılımı çoğunlukla her yerde benzer olan ve düzenli tekrarlayan aralıklarla yerleştirilen armatürlerle sağlanması anlamına gelmektedir. Zayıf aydınlatma ise tam zıt durumu içermesidir. Açık yeşil alanları kullanan insanların çevresinde diğer kullanıcıları görmesi güvenlik algılarını belirgin bir şekilde artırır (PPS 2022; Çelik 2018).

‘*Sizi açık alanlarda güvensiz hissettirecek faktörler neler olabilir?*’ sorusuna karşılık zayıf aydınlatmanın ve ıssız alanların varlığı önem taşımaktadır. Katılımcılar tarafından verilen cevaplar Çizelge 4.17’de ‘*En çok*’ ve ‘*En az*’ olarak değerlendirilerek verilmektedir.

Çizelge 4.17 İnsanları açık alanlarda güvensiz hissettirecek faktörler

Açık alanlarda güvensiz hissettirecek faktörler		Kişi sayısı
En Çok	Zayıf aydınlatma	64
	İssız alanları varlığı	57
	İstenmeyen kişilerin varlığı	52
	Yardıma erişim olmaması/Resmi gözetim eksikliği	51
	Zayıf görüş	47
	Vandalizm/tahribat	45
	Gizlenme alanları	40
En Az	Aktivite seçeneklerinin artırılması	4
	İşaretlerin yetersizliği	8
	Kent mobilyalarında bakımsızlık	9
	Kalabalık Kullanım	12

Verilen cevaplar arasında zayıf aydınlatma, zayıf görüş açısının, ıssız alanların var olması, resmi gözetim eksikliği gibi konuların çoğunlukta olması alan kullanımında güven algısı yönünden ÇTYSÖ kriterlerini desteklemektedir.

Son olarak ankette geçen konular ile ilgili eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorusuna karşılık, *‘Dikmen Vadisi’ni çocuklarımla beraber severek ve sık kullanıyorum. Özellikle çocuklara yönelik fakat çocuk hareketlerinin ve yaratıcılığın kısıtlanmadığı çocuk oyun alanlarının olmasını isterim. Çocuklarım vadide ağaca tırmanıyorlar fakat güvenlik görevlileri, ağaca çıkmak yasak, diye engelliyor, suni kayalara tırmanıyorlar yasak deniyor. Çocuklar tırmanmak hoplayıp zıplamak istiyorlar bu tarz alanların artması, ağaçlara çıkmalarının sağlanması doğayla temas edebildikleri tek yer burası bizim için, bir de köpek saldırılarının engellenmesini isterim. Ayrıca yaşlı ve engelli vatandaşlar için belirli yerlere yürüyen merdiven gibi çözümler getirilebilir.’*

‘Suç ve güvenlik açısından risk teşkil eden bölgelerde yapılacak tasarımlarda net geniş görüş açılı (bulunulan alanda her noktadan görünebilir olmak ve alanı açık şekilde görebiliyor olmak) alan kullanımları, takip iş sistemi yapay zekâ ile güvenlik kontrolünün olması ve kolay müdahale imkânını içeren imkânlara sahip olmalıdır. Özellikle düzensiz çalı kullanımı bu yöndeki başlıca engeldir.’ ‘Dikmen Vadisi haftasonu yeşil bir yere gideyim diye düşündüğümde ilk aklıma gelen yer. Temiz

havasını, oturulabilir alanlarını ve insan profilini seviyorum. 'Güvenlik için eşitlik ve özgürlük gerekli olabilir.' gibi cevaplar verilmiştir.

Ankete katılan 96 kişi haricinde 27 kişinin Dikmen Vadisi'ne hiç gitmediği tespit edilmiştir. Kendilerine 'Neden daha önce hiç gitmediniz?' sorusu yöneltilmiş ve % 74'ü yaşadıkları yere uzak (verilen cevaplarda uzaklık, 10-30 km arasında değişmektedir) olduğunu belirtmişlerdir. % 8'i kendileri ve aileleri için güvenli bulmadıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 4.18). Katılımcıların % 11'i Dikmen Vadisi'ni daha önce duymadığını ifade etmiştir.

Çizelge 4.18 Dikmen Vadisi'ne daha önce gidilmemesinin nedenleri

Neden daha önce Dikmen Vadisine gitmediniz?	Kişi Sayısı
Kendim ve ailem için güvenli bulmuyorum.	2
Yaşadığım yere uzak/ Ulaşımı zor	20
Daha önce duymadığım bir yer.	3
Yaşadığım yerde alternatif bir park alanı mevcut	15
Aktivite seçenekleri çok kısıtlı	1
Estetik bir alan değil	0
Engelli ve yaşlılar için ergonomik ve güvenli alanların olmaması	0

4.5 SED Modeli Araştırma analiz sonuçlarının birleştirilmesi ve irdelenmesi

Farklı zamanlarda (1.2.3. etapların uygulamaları farklı zamanlarda gerçekleşmiştir) kentsel yenileme ile değişim ve dönüşüm geçiren Dikmen Vadisi üzerinden yapılan araştırmada kullanılan teknik ve yöntemlere göre ortaya çıkan sonuçlar Çizelge 4.19'da verilmektedir.

Çizelge 4.19 Araştırma analiz sonuçlarının birleştirilmesi

Yapılan Araştırma Teknik ve Yöntemler		DİKMEN VADİSİ			Sonuçların Karşılaştırılması
		1. ETAP	2. ETAP	3. ETAP	
Deneyisel Araştırma	Mekân Dizimi	Çok yüksek bütünleşme değerine sahip.	Yüksek bütünleşme değerine sahip	Az derecede ve orta derecede bütünleşme değerine sahip	Vadi içi yolların kesişim noktaları ne kadar çoksa bütünleşme değeri o kadar yüksek olmaktadır. Yapılan gözlem ve mekânın fiziksel verileri değerlendirildiğinde çok yüksek ve yüksek derecede bütünleşme değerine sahip olan 1. ve 2. etaplarda kullanıcı yoğunluğu dikkat çekmektedir.
	Zihin Haritası	1. Etap'taki öğelerin (İkiz kuleler, havuzlar ve ağaçlar) daha akılda kalıcı özelliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.	2. Etap'ta ise kapladığı alanın geniş olmasının etken olduğu düşünülen Lunapark akılda kalıcı özelliğe sahiptir.	3. Etap'ta diğer etaplardan farklı olarak spor alanlarının (mini futbol ve tırmanma duvarı gibi) varlığı dikkat çekici şekilde akılda kalıcıdır.	Sonuçlara göre bölgelerin, düğüm noktalarının ve işaret öğelerinin daha iyi algılandığı tespit edilmiştir. Mekân dizim analizi ile karşılaştırıldığında mekânsal bütünleşme değerinin çok yüksek olduğu 1. etabın daha iyi algılandığı görülerek sonuçların örtüştüğü tespit edilmiştir.
Nicel araştırma	Anket (Halk)	*Peyzajın diğer etaplara göre daha oturmuş ve iyi olması güven sağlıyor *Kafelerin ve işletmelerin varlığı güven hissi yaratmakta, *Ana ulaşım aksına yakınlık güven hissi vermekte, * Alanın daha düz bir zemine sahip olması merdivensiz olması yürünebilirliği etkilemekte *Polis evinini varlığı güven yaratmaktadır.	* Görüş açısının daha geniş olması, * Güvenlik görevlilerinin merkezinin bu etapta olması, * Alan kullanıcılarının daha yoğun olması, * Aktivite seçeneklerinin daha fazla olması, * Görülebilirlik açısından daha iyi bir alan olması, * Başboş köpeklerin daha az olması, * Giriş çıkış noktalarının daha yakın, görülebilir olması güven algısını etkilemektedir.	* 3. Etap'ın vadi içerisinde daha kuytu algılanması, * Etabın son kısmında başlayacak olan 4. etabın atıl, bakımsız ve boş olması, *Aktivite seçeneklerinin çok olmasına rağmen daha az kullanıcı olması * Daha ıssız ve تنها hissettirmesi, * Başboş köpeklerin daha fazla olması güvensiz hissetmelerine sebep olmaktadır.	Ortaya çıkan sonuçlar ÇTYSÖ ve suç ekolojisi kriterlerini destekler niteliktedir. Ayrıca mekân dizim analizinde ve zihin haritasında çıkan sonuçlarla örtüşerek 1. ve 2. etapların daha güvenli olarak algılandığı desteklenmiştir. 3. Etap'ın ise daha güvensiz olarak algılandığı desteklenmiştir.

Çizelge 4.19 Araştırma analiz sonuçlarının birleştirilmesi (devam)

	Anket (Uzman)	ÇTYSÖ Kriterlerine göre ; *Resmi gözetimin varlığı, *Görülebilirlik, *Görüş açısının temiz olması (Uzun görüş çizgisi) *Karma kullanımın güvende hissetmek için gerekli olduğu düşünülmektedir.	ÇTYSÖ ve suç ekolojisi kriterleri ve diğer analiz sonuçları desteklenerek ortaya çıkan sonuçlarda güven algısında resmi gözetimin varlığı, görülebilir olmak ve görüş çizgisinin uzunluğu gibi konuların önemli olduğu tespit edilmiştir.
Nitel araştırma	ÇTYSÖ Kontrol Listesi	Çevre tasarımı ile suçun engellenmesi kriterleri ile değerlendirilen alanın güven algısı-tasarım ilişkisi yönünden yetersiz olduğu tespit edilmiştir.	Yapılan gözlemler ışığında ve diğer analiz sonuçları ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuç Dikmen Vadisinin ÇTYSÖ ve suç ekolojisi kriterleri açısından yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Ancak 2.Etabın ÇTYSÖ kriterlerine göre görüş açısı netliği, güvenlik görevlilerinin idari binasının bu etapta bulunması ile resmi gözetimin varlığının daha yoğun hissedilmesi, alan kullanım açısından daha yoğun kullanıma sahip olması nedenleri ile daha güvenli hissedilmektedir.
	Sözlü Görüşme (Yöneticiler)	Aydınlatmanın yetersizliği, alkol ve narkotik suçların var olduğu ve bu konu ile ilgili güvenlik sayısının artırıldığı, kentsel yenileme sonrası çok daha güvenli olduğu belirtilmiştir.	Anket sonuçları ile karşılaştırılan yerel yöneticiler ile yapılan sözlü görüşmelerde ortaya, kentsel yenileme sonrası Dikmen Vadisi ve çevresinin daha güvenli hale geldiği sonucu çıkmıştır. Hali hazırda iki yakanın (Dikmen ve Güzeltepe) suç potansiyelinin ve gelen şikâyetlerin birbirinden farklı olduğu, aydınlatmanın güven algısı yönünden önemli olduğu tespit edilmiştir.

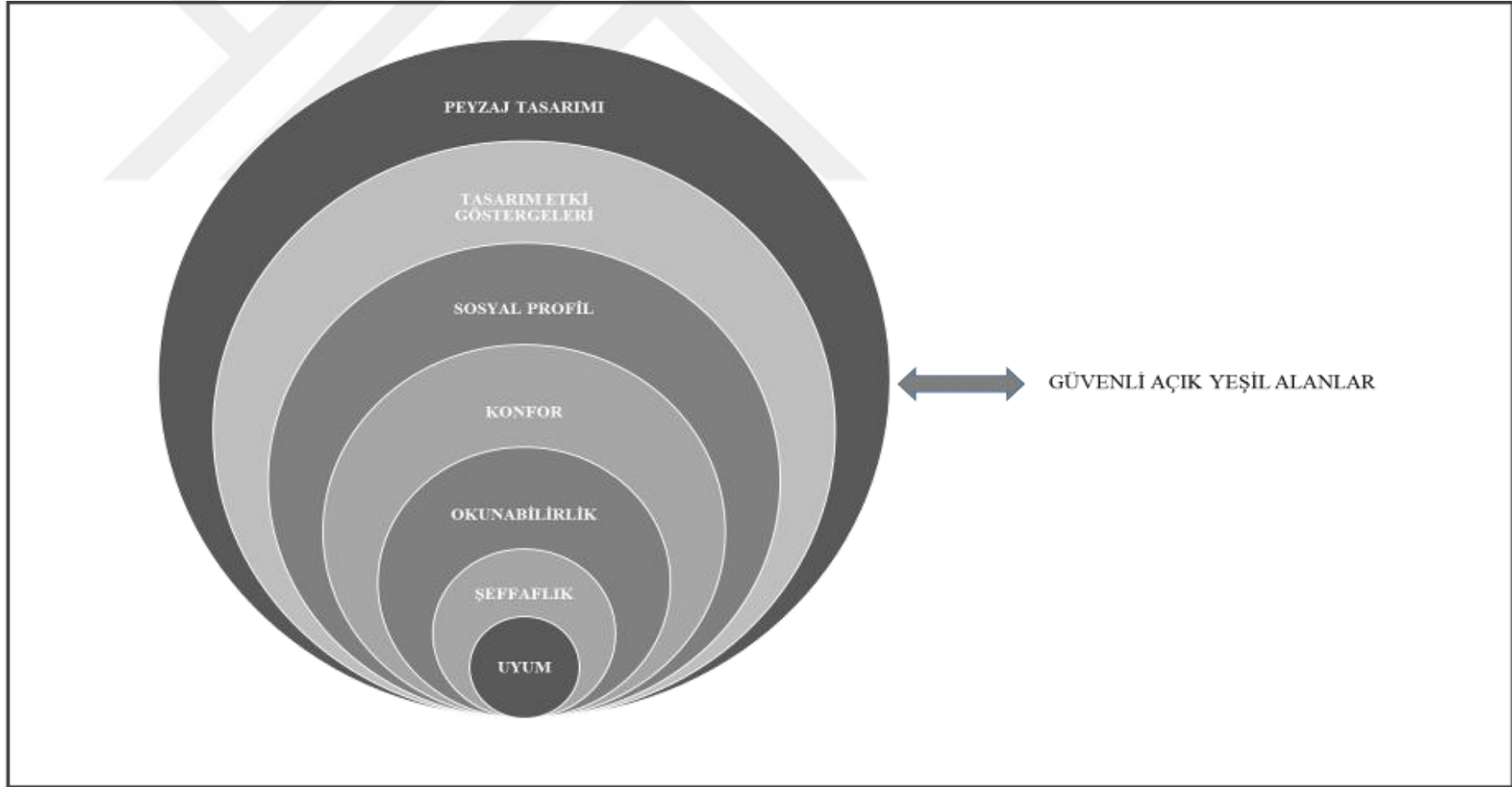
ÇTYSÖ bileşenleri ile mekânsal özelliklerin güven algısına etkisinin araştırıldığı bu tez çalışmasında tüm araştırma yöntem ve tekniklerin analizleri ışığında (Çizelge 4.20) Dikmen Vadisi 2. Etapın daha güvenli algılandığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Çizelge 4.20 2. Etap analiz sonuçları

Yapılan Araştırma Teknik ve Yöntemler		Dikmen Vadisi
		2. ETAP
Deneyisel Araştırma	Mekân Dizimi	Yüksek bütünleşme değerine sahiptir. Bu değer sosyalleşme imkânını arttırmaktadır. Dolayısıyla bireye sosyolojik ve psikolojik anlamda pozitif etki sağlamaktadır. Bu da aidiyet duygusunu geliştirerek güven algısına pozitif yönlü etki etmektedir.
	Zihin Haritası	Haritaların vediği sonuçlarda 1. ve 2 etaplar akılda kalıcı özelliklere sahip çıkmıştır. 2. Etap'ta kapladığı alanın geniş olmasının etken olduğu düşünülen lunapark akılda kalıcı özelliğe sahiptir.
Nicel araştırma	Anket (Halk)	2. Etap'ta diğer etaplara oranla; * Görüş açısının daha geniş ve net olması * Güvenlik görevlilerinin merkez binasının bu etapta olması * Alan kullanıcılarının daha yoğun olması * Aktivite seçeneklerinin daha fazla olması * Görünebilirlik açısından daha iyi bir alan olması * Başboş köpeklerin daha az olması * Giriş çıkış noktalarının daha yakın, görülebilir olması güven algısını pozitif yönlü etkilemektedir.
Nitel araştırma	ÇTYSÖ Kontrol Listesi	Yapılan gözlemler ışığında ve diğer analiz sonuçları ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan sonuç Dikmen Vadisi her üç etabının da ÇTYSÖ ve suç ekolojisi kriterleri açısından yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Ancak etaplar arasında yapılan karşılaşmada II. etap; ÇTYSÖ kriterlerine göre görüş açısı netliği, güvenlik görevlilerinin idari binasının bu etapta bulunması ile resmi gözetimin varlığının daha yoğun hissedilmesi, alan kullanım açısından daha yoğun kullanıma sahip olması nedenleri ile daha güvenli hissedilmektedir.

Sayıları giderek artan çevresel psikoloji ve çevre tasarımı araştırmaları, mekânın kalitesinin çevre tasarımı kriterleri ve kullanıcıda yarattığı mekân algısı sonucunda şekillendiğini göstermektedir. Kevin Lynch'in (2010) iyi bir kent yapısı için geliştirdiği teoride canlılık, duygu durumu, uyum, erişim ve kontrol ilkeleri çevre tasarımı için anahtar bir rol oynamaktadır. Özellikle duygu durumu ilkesinin alt bileşenleri olan kimlik, biçim, anlam, şeffaflık, ahenk ve okunaklılık kavramları, açık yeşil alan tasarım çalışmalarında büyük önem taşımaktadır (Lynch 2010).

Bu tez çalışması, kentsel açık yeşil alan tasarımlarının gerek insan-çevre ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi gerekse tasarım sürecinde kullanılması üzerine kapsamlı bir tasarım etki gösterge seti geliştirerek tasarım etki değerlendirmesi yapmayı amaçlamıştır. Tasarım etki değerlendirmesi; peyzaj tasarımlarının insan-çevre çerçevesinde, mekânsal özelliklerin güven algısının da göz önünde bulundurularak yapılması gerekliliği teziyle ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda tez araştırma sonuçlarının desteklediği, Lynch tarafından geliştirilen kent imgesi kriterleri ve ÇTYSÖ teorilerinin oluşturduğu kriterler tasarım etki gösterge seti olarak tek bir model altında birleştirilmiştir. Oluşturulan tasarım etki gösterge seti Şekil 4.58’de gösterilmektedir. Sosyal profil, konfor, uyum, şeffaflık ve okunabilirlik olarak belirlenen göstergeler, kentsel açık yeşil alanların mekânsal özelliklerinin güven algısına etkisini göz önünde bulunduran projelerin yapılması için altlık oluşturmuştur.

Şekil 4.58 Güven algısına yönelik tasarım etki gösterge seti

Tasarım etki değerlendirmesi; peyzaj tasarımlarının insan-çevre ilişkisi çerçevesinde mekânsal özelliklerin güven algısının da göz önünde bulundurularak yapılması gerekliliği teziyle ortaya çıkmıştır. Bireysel ve toplumsal psikolojiye pozitif yönlü etkisi olan açık yeşil alanların etkin kullanımı için sosyal profile ve güven algısına uygun tasarım gereklidir. Bu tez çalışması kapsamında oluşturulan güven algısına yönelik tasarım etki göstergeleri göz önüne alınarak tasarımların geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmak istenmektedir.

‘Kentsel açık yeşil alanlarda güven algısını pozitif yönde etkileyecek peyzaj tasarım kriterleri ve mekânsal özellikler neler olmalıdır?’ araştırma temel sorusundan yola çıkarak, Şekil 4.58’ de gösterilen tasarım etki göstergelerinin, alt göstergelere ayrılarak Çizelge 4.21’de elde edilen veriler ile sonuçlanmıştır.

Çizelge 4.21 Güven yönelik tasarım etki göstergeleri ve alt göstergeler

Güven Algısına Yönelik Tasarım Etki Göstergeleri ve Alt Göstergeler		
Göstergeler	Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
Sosyal Profil	Karma kullanım/Çeşitlilik	İstenmeyen kişilerin varlığı
	Aktivite seçeneklerinin çokluğu	Yabancılaşma/Dışlanma
	Aidiyet duygusu	Eşitsizlik/Saygısızlık
Konfor	Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
	Güvenlik kameraları, metal dedektörler gibi teknolojik aletlerin varlığı	Düzensizlik
	Güvenlik güçlerinin varlığı	Yardıma erişim olmaması/Resmi gözetim eksikliği
	Peyzajın bakımlı olması	Kentsel donatı elemanlarının bakımsız olması
	Mahremiyet	Vandalizm/Tahribat
	Giriş-çıkış kontrolünün varlığı	Ana aksa uzaklık
	Güçlü aydınlatma	Zayıf Aydınlatma
Uyum	Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
	Tasarımın bütünlüğü	Bağlantısızlık
	Tasarımda ritim/Süreklilik	Tasarımda Düzensizlik
Şeffaflık	Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
	Uzun görüş çizgisi	Dar görüş çizgisi
	İşaretlerin varlığı (Tabela vb)	Kör noktaların varlığı
	Görüş çizgisinden dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu	Gizlenme alanların varlığı
	Sınırlı ve çevreli alan	Kökten dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu
Okunabilirlik	Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
	Görünebilirlik	İssız alanların varlığı
	Ulaşılabilirlik	Fiziksel ve işitsel yalıtım
	Kaçış Noktalarının Varlığı	Alanın şeffaf olmaması
	İşaret öğelerinin varlığı (Landmark)	Alanın algılanabilir olmaması
	Düğüm noktalarının varlığı (Odaklanma)	Alanda işaret eksikliği

Oluşturulan güven algısına yönelik tasarım etki gösterge setinde kullanılan kavramların açıklamaları aşağıda verilmektedir.

Kentsel açık yeşil alanlarda sosyal profil; birçok farklı kullanıcıya hitap eden (karma), kullanıcıların farklı birçok şey (çeşitlilik- aktivite seçeneklerinin çokluğu) yapmasına izin veren ve bu nedenle kullanıcı için farklı anlamlar kazanarak sahiplik geliştiren (aidiyet), kullanıcıların ihtiyaç duyduğu her şeye sahip olduğu (ihtiyaçlara erişim), herkesin ayırım yapılmadan olduğu gibi karşılandığı (dışlanma) veya kendini oraya ait hissettiği/hissetmediği (yabancılaşma) alan olarak değerlendirilir.

Kentsel açık yeşil alanlarda konfor; kullanıcı mahremiyetine (mahremiyet) izin vermesini, kullanıcılar için yeterli güvenlik elemanlarına (kamera, detektör vs) sahip olduğunu, giriş-çıkışın kontrol edilebildiği, korunan/korunmayan temizliği (düzen/düzensizlik), kullanıcının yardıma ihtiyacı olduğunda ilgili birimlere kolayca ulaşılabilceğini ve peyzajın genel bakımı/bakımsızlığını ifade eder.

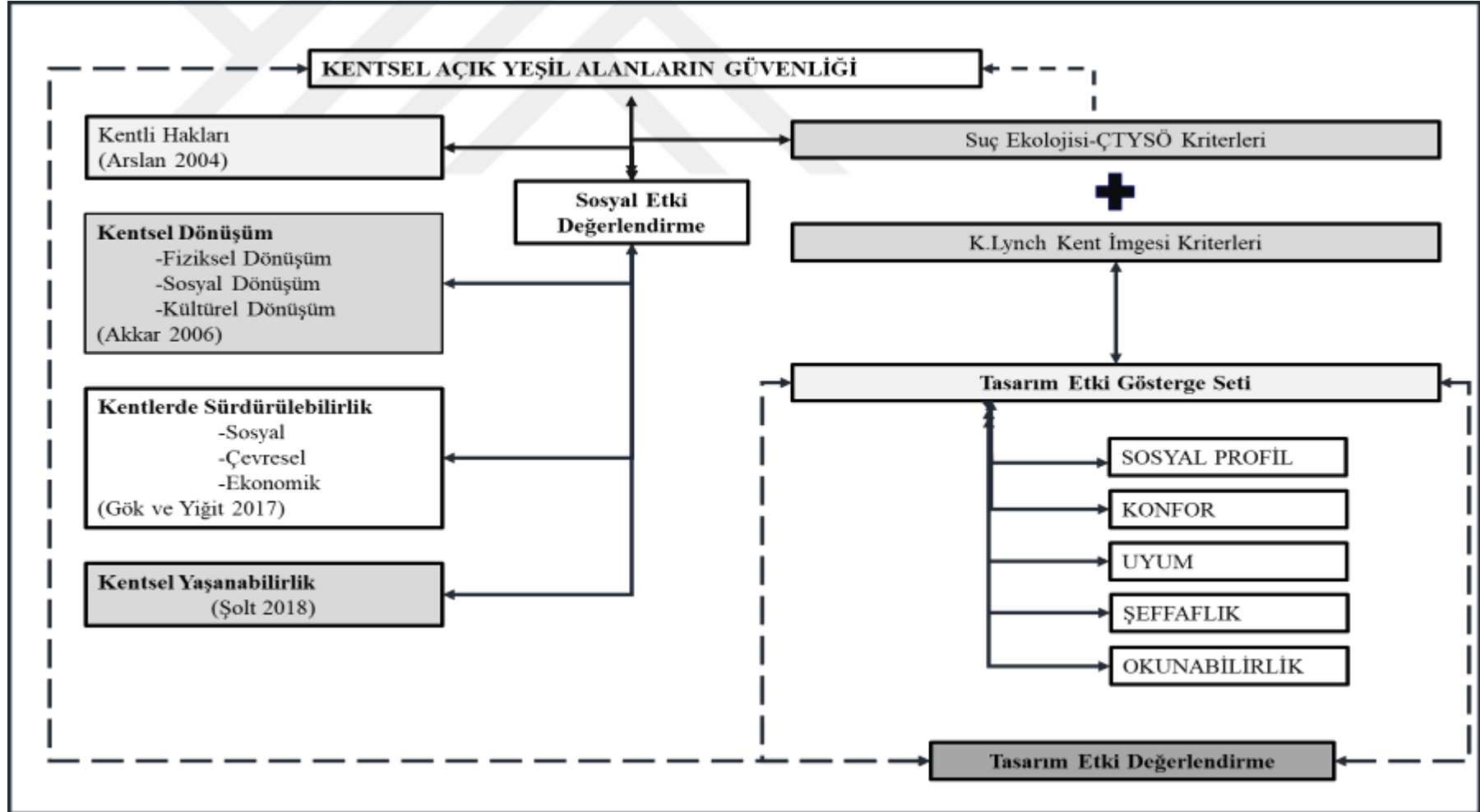
Kentsel açık yeşil alanlarda uyum; bağlantısız bölgeleri, çevresiyle uyumu, işlevsel ve görsel sürekliliği (süreklilik), bariz tasarım düzenini, alan arazi kullanımını (bağlantı) ve tasarımını, işlevi ve faaliyetleri (ritmi) ile kendi ritmine sahip bir alanı ifade eder.

Kentsel açık yeşil alanlarda şeffaflık; alanın açıkça sağlanan sınırlarının, bölgelerinin olmasını, kullanıcının görüş çizgisinin her noktada uzun olduğunu, engelleyici bir unsur olmadığı, ağaçların sıklığı ve dallanma şeklinin önemini, çalılık alanların boyu ve yoğunluğunun önemini ifade eder. Ayrıca kör noktaların olmaması ile ilgilidir.

Kentsel açık yeşil alanlarda okunabilirlik; alanın her noktasında kullanıcıların çevrelerini net şekilde görebilmeleri ve kendilerinin de görünebilmesi (görünebilirlik), alana ulaşılabilme yeteneği, kullanıcının içinde bulunduğu mekânı bir bütün olarak algılama kolaylığının olması (algılanabilir) ile ilgilidir. Ayrıca kullanıcıya yön vermek (işaret öğeleri) için baskın figürlere ve düğüm noktalarına sahip olmasını, fiziksel ve işitsel yalıtımın olmamasını, ıssız alanların olmamasını, kaçış-hareket noktalarının olmasını ve alanda yönlendirici ve konum belirleyici işaretlerin olmasını ifade eder.

Tezin güven algısı yönünden tasarım etki değeriendirilmesi; Sosyal profil, konfor, uyum, şeffaflık ve okunabilirlik gösterge setlerini kapsamaktadır ve bu göstergelerin literatür özeti ile olan ilişkisi Şekil 4.59’da gösterilmektedir.

Şekil 4.59 Güven algısını etkileyen tasarım etki göstergeleri ile literatür özeti ile ilişkisi (Orijinal)

Tez kapsamında uygulanan tüm araştırma yöntem ve teknikleri oluşturulan gösterge seti ile uyum sağlamaktadır. Göstergelerin hangi araştırma yöntem ve teknikleri ile incelenip oluşturulduğu Çizelge 4.22’de verilmektedir.

Çizelge 4.22 Tasarım etki göstergelerini destekleyen araştırma yöntem ve teknikler

Göstergeler	Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler	Yapılan Araştırma Teknik ve Yöntemler
Sosyal Profil	Karma kullanım/Çeşitlilik Aktivite seçeneklerinin çokluğu Aidiyet duygusu	İstenmeyen kişilerin varlığı Yabancılaşma/Dışlanma Eşitsizlik/Saygısızlık	Gözlem tekniği, Anketler
Konfor	Güvenlik kameraları ve metal dedektörlerin varlığı Peyzajın genel bakımı Mahremiyet Giriş-çıkış kontrolünün varlığı Güçlü aydınlatma Güvenlik güçlerinin varlığı	Düzensizlik Yardıma erişim olmaması/Resmi gözetim eksikliği Kentsel donatı elemanlarının bakımsız olması Vandalizm/Tahribat Zayıf Aydınlatma Ana aksa uzaklık	Gözlem tekniği, Anketler
Uyum	Tasarımın bütünlüğü Tasarımda ritim/Süreklilik	Bağılantısızlık Tasarımda Düzensizlik	Gözlem tekniği, Mekân Dizim Analizi Zihin haritalama
Şeffaflık	İşaretlerin varlığı Görüş çizigisinden dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu Sınırlı ve çevreli alan Uzun görüş çizgisi	Dar görüş çizgisi Gizlenme alanların varlığı Kör noktaların varlığı Kökten dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu	Gözlem tekniği, Mekân dizim Analizi Zihin haritalama, Anketler
Okunabilirlik	Görünebilirlik Ulaşılabilirlik Kaçış Noktalarının Varlığı İşaret öğelerinin varlığı (Landmark) Düğüm noktalarının varlığı (Odaklanma)	İssiz alanların varlığı Fiziksel ve işitsel yalıtım Alanın şeffaf olmaması Alanın algılanabilir olmaması Alanda işaretleri eksikliği	Mekân dizim analizi, Gözlem tekniği, Zihin haritalama, Anketler

Bu tez çalışmasında yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel yenileme alanlarının oluşturulmasında önemli bir parametre olan ‘*Güvenlik*’ kavramının, sosyalleşme imkânı bularak psikolojik açıdan (aidiyet geliştirerek) dolayısıyla davranışsal açıdan gelişme gösterilen kentsel açık yeşil alanların (park, oyun alanları, meydan vb) peyzaj tasarım kriterleri doğrultusunda irdelenerek geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda kentsel açık yeşil alanların tasarım özellikleri ve güven algısı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Tez çalışması kapsamında konuyla ilgili ve tasarım etki göstergeleri ile örtüşen peyzaj tasarım kriterleri belirlenmiştir. Bu kriterler aşağıda verilmektedir;

✓ Aktivite ve alan kullanımları; açık yeşil alanlarda aktivite seçeneklerinin çokluğu alan kullanım tercihlerinde etkili olmaktadır. Alan kullanımında aktivite ve kullanım kriteri içerisinde “çeşitlilik” önemlidir. Çünkü farklı etkinlikler, formlar ve insanlar zengin bir algısal karışım oluştururlar ve farklı kullanıcılar bu yeri çeşitli şekillerde yorumlarlar. Mekâna farklı anlamlar ve farklı demografik özellikler yüklerler (Bently vd 1993).

✓ Ulaşılabilirlik; Açık yeşil alanların çevresinden alana ulaşımın önemli olduğu kadar, bir diğer önemli unsur da açık yeşil alanlar içerisindeki yollarda kullanılan yolların basit şekilde algılanmasıdır. Açık yeşil alanlar çevresi ve içerisindeki bağlantı yolları arasında fonksiyonel bir bütünlük sağlamalıdır (Yücel 2007).

✓ Herkese (yaş, din, etnik köken, engelli/engelsiz vs) uygunluk; Açık yeşil alanlar kullanıcılar arasında sosyal ve kültürel etkileşime olanak sağlar. Kentsel yaşam kalitelerinin arttırılmasına yardımcı olan açık yeşil alanlardan engelli bireyler kolaylıkla yararlanabilmelidirler. Bu bağlamda açık yeşil alanların düzeninin ergonomik (her kullanıcıya uygun, kullanışlı) olarak tasarlanması çok önemlidir. Girişleri, yürüyüş yolları, merdiven ve rampaları, otoparkları, donatı elemanları, bitkilendirme gibi unsurlar standartlar göz önünde tutularak ve her engel türünde bireyin kullanımı açısından uygunluğuna bakılarak düzenlenmelidir (Aykal vd 2017).

✓ Donatı elemanları; Kentsel donatılar, insanların kent dokusu içerisindeki bireysel ve toplumsal yaşamını kolaylaştıran, insanlarla iletişimi sağlayan, mekânı estetik ve fonksiyonel açıdan tamamlayan objelerin bütünüdür. Dolayısıyla kent mobilyaları sadece fonksiyonel amaçlarla değil, kente kimlik kazandırma açısından da oldukça önemlidir (Şekil 4.60)(Güremen 2011).

Şekil 4.60 Dikmen Vadisi bakımsız donatı elemanı (Orijinal 2022)

Şekil 4.61 Vadiye kimlik kazandıran amfi oturma alanları (Orijinal 2022)

✓ Yıl boyu kullanılabilirlik; Açık yeşil alanlarda kullanıcıların sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak, birbirleriyle iletişim kurmalarına yardımcı olacak, dinlenme, çalışma, rekreasyon ve yemek ihtiyaçlarını karşılayabilecek sosyal tesislerin olması açık yeşil alanların yıl boyu kullanılabilir olması için gerekli olan özelliklerindendir (Ertekin ve Çorbacı 2010).

✓ Gece kullanımına olanak sağlaması; Açık yeşil alanların gündüz kullanımı gibi, gece kullanımının da sağlanabilmesi için yapay ışık kaynaklarından yararlanılmaktadır. Bu yapay ışık kaynakları kent insanının kaliteli bir yaşam sürmesine yardımcı olan açık yeşil alanlarında, gece kullanım sürelerini arttırmak, kent kimliğine estetik değer katmak ve alanın güvenliğini sağlayabilmek amacıyla kullanılırlar. Doğru aydınlatma yapılan açık yeşil alanların, gece görünüşleri ilgi çekici bir hâl alarak bu alanların kullanım ve tercih edilme oranını arttırmaktadır (Kurdoğlu ve Topal 2017).

✓ Bitkisel tasarım; Açık yeşil alanlar için yapılan tasarımlarda dikkat edilmesi gereken önemli kriterlerden biri de bitkilendirmenin doğru yapılmasıdır. Bitkiler açık yeşil alanlarda estetik özelliklerinin yanı sıra işlevsel olarak da kullanılmaktadır. Kullanılan her bitkinin kendine özgü yaprak, çiçek, dal, gövde, kök, doku, taç vb. gibi fiziksel özellikleri ve bu özelliklere bağlı ses, koku, tat, dokunma gibi duyuşsal özellikleri bulunmaktadır. Bitkilerin alan içerisinde konumlanmaları bu özellikleri dikkate alınarak sağlanmalıdır (Olgun ve Yılmaz 2014).

Peyzaj tasarım kriterlerinin de içeren tasarım etki göstergeleri arasındaki ilişki tablolastırılarak Çizelge 4.23’de verilmiştir. Bu tabloya göre (X) işareti koyulan kriterle ilgili tasarım etki göstergesi arasında benzer ilişkinin var olduğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.23 Peyzaj tasarım kriterleri ve tasarım etki göstergelerinin birbiri ile ilişkisi

		Peyzaj Tasarım Kriterleri						
TED Göstergeleri		Aktivite ve Alan Kullanımı	Ulaşılabilirlik	Herkese Uygunluk	Donatı Elemanları	Yıl Boyu Kullanabilirlik	Gece Kullanımına Olanak Sağlaması	Bitkisel Tasarım
Sosyal Profil								
Güven Hissettiren	Karma kullanım/Çeşitlilik	X		X		X		
	Aktivite seçeneklerinin çokluğu	X				X	X	
	Aidiyet duygusu	X		X		X		
Güvensiz Hissettiren	İstenmeyen kişilerin varlığı							X
	Yabancılaşma/Dışlanma			X		X		
	Eşitsizlik/Saygısızlık	X		X	X	X	X	
Konfor								
Güven Hissettiren	Panoptik araçlar, güvenlik kameraları ve metal dedektörlerin varlığı	X			X	X	X	
	Peyzajın genel bakımı	X		X	X	X	X	X
	Mahremiyet	X		X	X	X	X	X
	Giriş-çıkış kontrolünün varlığı		X	X		X	X	
	Güçlü aydınlatma	X	X	X	X	X	X	X
	Güvenlik güçlerinin varlığı	X		X	X	X	X	
Güvensiz Hissettiren	Düzensizlik	X		X	X	X	X	X
	Yardıma erişim olmaması/Resmi gözetim eksikliği	X		X		X	X	
	Kentsel donatı elemanlarının bakımsız olması	X		X	X	X	X	
	Vandalizm/Tahribat	X		X	X	X	X	
	Zayıf Aydınlatma	X	X		X	X	X	X
	Ana aksa uzaklık	X	X	X		X		

Çizelge 4.23 Peyzaj tasarım kriterleri ve tasarım etki göstergelerinin birbiri ile ilişkisi (devam)

Uyum								
Güven Hissettiren	Tasarımın bütünlüğü	X	X	X	X	X	X	X
	Tasarımda ritim/Süreklilik	X	X	X	X	X	X	X
Güvensiz Hissettiren	Bağılantısızlık	X	X			X	X	
	Tasarımda Düzensizlik	X	X	X	X	X	X	X
Şeffaflık								
Güven Hissettiren	İşaretlerin varlığı	X	X	X	X	X	X	
	Görüş çizigisinden dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu	X	X	X	X	X	X	X
	Sınırlı ve çevreli alan		X			X	X	X
	Uzun görüş çizgisi	X	X	X	X	X	X	X
Güvensiz Hissettiren	Dar görüş çizgisi	X	X	X	X	X	X	X
	Gizlenme alanların varlığı	X			X	X	X	X
	Kör noktaların varlığı	X	X	X	X	X	X	X
	Kökten dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu	X				X	X	X
Okunabilirlik								
Güven Hissettiren	Görünebilirlik	X	X	X	X	X	X	X
	Ulaşılabilirlik	X	X	X	X	X	X	
	Kaçış Noktalarının Varlığı	X	X	X		X	X	
	İşaret öğelerinin varlığı (Landmark)	X	X		X	X	X	X
	Düğüm noktalarının varlığı (Odaklanma)	X	X		X	X	X	X
Güvensiz Hissettiren	İssiz alanların varlığı	X	X	X		X	X	
	Fiziksel ve işitsel yalıtım	X		X	X	X	X	X
	Alanın şeffaf olmaması	X	X	X		X	X	
	Alanın algılanabilir olmaması	X	X	X	X	X	X	X
	Alanda işaretleri eksikliği	X	X	X		X	X	

Tez çalışmasında kullanılan yöntem ve tekniklerle, kentsel açık yeşil alanların tasarım özellikleri ve güven algısı arasındaki ilişki ortaya konulmuş ve tüm teknikler birbirini destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlar üzerinden tasarımda göz önüne alınması gereken göstergeler ortaya çıkmıştır. *‘Bu göstergeleri kullanarak açık yeşil alanların güven algısı yönünden tasarım özellikleri değerlendirilebilir mi?’* sorusu sorularak bir çizelge hazırlanmıştır. Bu çizelgede puanlama sistemi (araştırmacı tarafından) ile bir sonuca varılmak istenmektedir.

Sosyal, psikolojik ve kültürel ihtiyaçların karşılanabileceği mekânlar arasında yer alan kentsel açık yeşil alanların etkin kullanılabilmesi, o alanların güvenli mekânlar olarak algılanması ile ilişkilidir. Bu doğrultuda oluşturulan göstergeler, alt göstergeler ile birlikte araştırma alanı olarak seçilen Dikmen Vadisi üzerinden değerlendirilmiştir. Tasarım etki değerlendirmesi için göstergeler güven ve güvensizlik algısı yaratan alt göstergelere ayrılmış, her göstergeye (güven hissi veren pozitif (+), güvensizlik hissi veren negatif (-) değer olarak) eşit puan verilmiştir. Çalışma alanında her üç etap için ayrı değerlendirme yapılmıştır. Alanda güven algısı veren tasarım etki göstergelerinin varlığı pozitif olarak (her alt gösterge için +5 puan, toplamda +100 puan) alınmış, yine alanda güvensizlik hissi veren tasarım etki göstergelerinin varlığı ise negatif olarak (her alt gösterge için -5 puan, toplamda -100 puan) alınarak her gösterge için ayrı ayrı toplanmıştır. Tüm göstergelerin sonuçları toplanarak her etap için güven/güvensizlik yaratan tasarım etkisinin varlığı sorgulanmıştır. Çizelge 4.20’de ortaya çıkan sonuçlar verilmiştir.

Bu puanlama sistemi açık yeşil alanlarda göstergelerin varlığının sorgulanması ile gerçekleşmektedir. Her göstergenin sorgulanma ve sonuç elde etme şekli farklılaşmaktadır. Tasarımcılar tarafından her kentsel yenileme ve açık yeşil alan için kullanılması hedeflenen göstergeler, bu tez çalışmasında olduğu gibi araştırma yöntem ve teknikler kullanılarak sorgulanabilmektedir

Çizelge 4.24 Tasarım etki göstergeleri puanlama

Göstergeler	Atanan Puanı (100 üzerinden)	Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Dikmen Vadisi Etaplar	Atanan Puanı (100 üzerinden)	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler	Dikmen Vadisi Etaplar	Araştırma Sonuçlarına Göre Etapların Aldığı Puan
Çizelge 4.21 Tasarım etki göstergeleri puanlama			1. 2. 3.			1. 2. 3.	1. 2. 3.
Sosyal Profil	5	Karma kullanım/Çeşitlilik	X X X	-5	İstenmeyen kişilerin varlığı	X X X	5 10 5
	5	Aktivite seçeneklerinin çokluğu	- X X	-5	Yabancılaşma/Dışlanma	- - -	
	5	Aidiyet duygusu	X X -	-5	Eşitsizlik/Saygısızlık	- - -	
Konfor	5	Panoptik araçlar, güvenlik kameraları ve metal detektörlerin varlığı	- - -	-5	Düzensizlik	- - -	15 10 0
	5	Peyzajın genel bakımı	X X X	-5	Yardıma erişim olmaması/Resmi gözetim eksikliği	- - X	
	5	Mahremiyet	X - -	-5	Kentsel donatı elemanlarının bakımsız olması	- - -	
	5	Giriş-çıkış kontrolünün varlığı	X X X	-5	Vandalizm/Tahribat	- - -	
	5	Güçlü aydınlatma	- - -	-5	Zayıf Aydınlatma	X X X	
	5	Güvenlik güçlerinin varlığı	X X X	-5	Ana aksa uzaklık	- - X	
Uyum	5	Tasarımın bütünlüğü	X - -	-5	Bağlantısızlık	- - X	5 5 -5
	5	Tasarımda ritim/Süreklilik	X X -	-5	Tasarımda Düzensizlik	X - -	
Şeffaflık	5	İşaretlerin varlığı	- - -	-5	Dar görüş çizgisi	X - X	- 15 0 5
	5	Görüş çizgisinden dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu	- X X	-5	Gizlenme alanların varlığı	X X X	
	5	Sınırlı ve çevreli alan	X X X	-5	Kör noktaların varlığı	X X -	
	5	Uzun görüş çizgisi	- X X	-5	Kökten dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu	X X -	

Çizelge 4.20 Tasarım etki göstergeleri puanlama (devam)

Okunabilirlik	5	Görünebilirlik	–	X	X	-5	İssız alanların varlığı	X	–	X	0	20	-5			
	5	Ulaşılabilirlik	X	X	–	-5	Fiziksel ve işitsel yalıtım	X	–	–						
	5	Kaçış Noktalarının Varlığı	X	X	–	-5	Alanın şeffaf olmaması	X	–	–						
	5	İşaret öğelerinin varlığı (Landmark)	X	X	–	-5	Alanın algılanabilir olmaması	–	–	–						
	5	Düğüm noktalarının varlığı (Odaklanma)	X	X	–	-5	Alanda işaretleri eksikliği	X	X	X						
X: Alanda o göstergenin varlığını, (-): Alanda o göstergenin olmadığını ifade eder.											Toplam			10	45	0

Çıkan sonuçlara göre tasarım etki göstergeleri ile değerlendirilen Dikmen Vadisi etapları arasında en güvenli hissedilen alanın 2. Etap olduğu sonucuna varılmıştır.

Türkiye’de kentleşme süreci sanayileşme sürecinden daha hızlı gelişme göstermektedir. Kırdan kente doğru yaşanan yoğun göçler karşısında birçok sanayileşen kent çaresiz kalmaktadır. Bu süreçte çarpık, düzensiz ve plansız yerleşim yerleri ortaya çıkmaktadır. Çarpık kentleşme sebebiyle oluşan çöküntü bölgeleri, gettolar zaman içerisinde insan tutum ve davranışları üzerinde değişimler meydana getirmektedir. Bu değişimlerin en önemli sonucu kişileri literatür özetinde (Bölüm 2.5) bahsedilen nedenlerle suça yöneltmeleridir.

Ankara ili sınırları içerisinde yer alan Altındağ ilçesi de yukarıda bahsedilen sürecin etkilerini yaşamış olması bakımından önemli bir bölgedir. Sınırları içerisinde birçok kent içi çöküntü ve gecekondu bölgelerini bulunduran Altındağ ilçesi; aynı zamanda asayiş olaylarının yoğun şekilde yaşandığı mahalleleri nedeniyle birçok araştırmaya konu olmuştur.

Akalin’ın 2016 yılında ‘*Kentsel yenileme Projelerinin Suç Oranlarına Etkilerinin Değerlendirilmesi: Ankara/Altındağ Örneği*’ başlıklı makalesinde yaptığı araştırmaya göre; söz konusu bölgede suça neden olan başlıca fiziksel özellikler arasında; terk edilmiş bina ve alanların varlığı, gözetimden uzaklık, yetersiz aydınlatma, suçun merkezi olarak bilinen bir yer haline gelmesi, formel (polis, kamera, devriye gözetimleri) ve enformel (komşular, mekânın devamlı kullanıcıları, işyeri sahipleri) denetleme sistemlerinden yoksunluk, atıl durumda kalan metruk alanlar, kentsel fonksiyonel uyumsuzluklar ve alandaki kör noktalar gelmektedir.

16.05.2012 tarihinde çıkartılan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra Altındağ Belediyesi öncülüğünde gerçekleştirilen projeler, her ne kadar riskli bölgelerin yeniden inşası ve modern/konforlu yaşam alanları üretmeyi amaçlasa da; kentsel yenileme projelerinin bir diğer önemli amacı, bölgede suçun engellenmesi/azaltılabilmesidir. Akalin, Altındağ İlçe Emniyet Müdürlüğünden elde ettiği veriler ile inceleme yapmış ve sonuç olarak; Bentderesi, Aktaş, Çinçin Bağları, Doğantepe, Gökçenefe, Şükriye ve Başpınar mahallelerinde gerçekleştirilen kentsel yenileme projeleri ile bölgede suça elverişli

ortamlar ortadan kaldırılmış olmasına rağmen suç oranlarında kısa vadede dramatik azalışların olmadığını tespit etmiştir.

2019 yılında Bozkaya ve Sipahi tarafından yayınlanan '*Kentsel yenilemenin Güvenlik Algısı Üzerindeki Etkileri: Ankara Gültepe Mahallesi (Çin Çin) Örneği*' araştırma makalesinde de aynı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmada, mahalle sakinleri ile yapılan görüşmelerde, mahallenin adının Gültepe olarak değiştirilmesi, mahallenin çehresini değiştirmenin yanında, sahip olduğu olumsuz imajın değiştirilmesinde de önemli bir rol üstlendiğinin düşünüldüğü belirtilmiştir. Ancak yapılan çalışmalar güvenliği artırıyor görünmekle birlikte, bölgedeki suç oranlarının azalmaması hatta artması dikkat çekicidir. Bölgedeki en kapsamlı kentsel yenileme çalışması olan TOKİ konutları fiziksel iyileşme sağlamış olmakla birlikte, geleneksel mahalle dokusunu (*aidiyet*) ortadan kaldırmış, tanınırlığın (*sosyal profil*) azalması ile birlikte suçluların bu konutlara doğru kaymış olma olasılığını da arttırmış gözükmektedir. Bu durum araştırmada mahalle sakinleri tarafından dile getirilmiş ve dönüşüm çalışmaları olumlu olarak değerlendirilmiştir ancak güvenlik açısından belirgin kuşkuların devam ettiği tespit edilmiştir. Araştırmada, mahalle sakinlerinin ifadelerine göre; orada yaşamını sürdüren göçmenlerin varlığını (*istenmeyen kişilerin varlığı*) güvensizlik yaratmaktadır. Yukarıda bahsedilen araştırmalarda fiziksel dönüşümle beraber sosyal dönüşümünde gerçekleşmemiş olması mahallenin halen güvensiz olarak görülmesinde etken olduğu görülmektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD), ülkelerdeki bireylerin yaşamlarını etkileyebilecek çeşitli faktörleri göz önüne alarak hazırladığı yaşanabilirlik sıralamasında yer alan ve 1992 yılında Avrupa Kentsel Şartı'nda kabul edilen kentli haklarının başında gelen '**güvenlik**' faktörü kentlerin sürdürülebilir olmasında etkin rol oynamaktadır.

Son yıllarda yaşanabilir ve sürdürülebilir kentlerin oluşmasını sağlamak, kentlerde daha kaliteli, daha güvenli yaşam ve çevre oluşturmak, sosyal ve kültürel yenilenmeyi gerçekleştirmek gibi hedefler kentsel yenileme başlığı altında uygulanmaktadır. Literatür özetinde de bahsedildiği gibi (Ankara Gültepe Mahallesi örneği gibi) kentsel yenileme aynı zamanda suçun engellenmesi için kullanılan yöntemlerden biri olarak görülmektedir. Yenice (2014)' ün ifadesine göre kentsel yenileme; değişim yaşayan alanın fiziksel, sosyal ve ekonomik şartlarına kalıcı olarak iyileştirme arayışı içinde olan bir yaklaşımdır. Aynı zamanda planlama stratejileri ile ilgili karar verme süreçlerinde katılım ve şeffaflık ilkesini temel alan, eşitlik ilkesi temelinde sosyal yarar sağlayan bir planlama yaklaşımıdır.

2017 yılında gerçekleştirilen Şehircilik Şurası'nda, kentin ve kent halkının gereksinim duyduğu mekânsal yaşam kalitesini arttırmak ve dolayısıyla kenti yaşanılabilir, sürdürülebilir kılmak için yalnızca fiziksel olmayan aynı zamanda doğrudan veya dolaylı olarak sosyal yaşama müdahale etmenin kentsel yenilemenin temel amaçlarından biri haline geldiğinden sıkça bahsedilmektedir. Kentsel yenileme; yoksulluğu, sosyal dışlanmayı, yoksunluğu yok etmek, gelir seviyesini artırmak, istihdam fırsatları yaratmak, gelir seviyesini yükseltmek, eğitim düzeyini yükseltmek, yeni ekonomik kaynaklar ve gelir kaynakları üreten kentsel işlevler yaratmak gibi çeşitli sosyal müdahaleleri de içermektedir. Dolayısıyla kentsel yenileme uygulamaları fiziksel olduğu kadar sosyal ve kültürel olarak da benimsenmelidir.

Kentsel yenileme projelerinde en önemli problemlerin başında sosyal etkileri değerlendiren çalışmaların az olması gelmektedir. Dolayısıyla özellikle dönüşüm alanında yaşayan halkın beklentilerinin yönetilmesine yönelik politikaların, sosyal etki

değerlendirmesi yapılmaksızın belirlenmesi başarıya ulaşmasını engellemektedir. Bu durum yerel halk üzerinde gelecek endişesi, geleneklerin yaşatılamaması, gereksinimlere yönelik hizmetlerin eksik kalması, kendini alana ait hissetmeme ve yalnızlık gibi olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu durum da bireyin suça yönelmesine neden olmaktadır. Örneğin; Sipahi (2019)' nin Ankara Altındağ ilçesi Çin Çin Mahallesi'nde yaptığı araştırmada yer alan mahalle sakinleri ile yapılan görüşmelerde verilen cevaplara göre; TOKİ'nin yaptığı kentsel yenileme çalışmasının fiziksel çevreyi pozitif anlamda değiştirdiği fakat mahalle ortamından çıkararak tanınırlığı ortadan kaldırdığı (komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı) ve dolayısıyla aidiyeti ortadan kaldırdığı sonucu ortaya çıkmıştır. Aidiyetin ortadan kalkması ise bireyi yalnızlaştırmakta, mekâna ait hissetmesine engel olmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre mahallede yapılan dönüşüm sonrasında suç oranında değişim görülmemektedir.

Suç oluşumu ve güven algısı çevrenin tasarım özellikleriyle çok yakın ilişki içerisinde. Çevre tasarımının başarısız ve yetersiz olması suç ve anti-sosyal davranışların ortaya çıkmasına olanak vermektedir. Bu bağlamda suç fırsatlarının yüksek olduğu alanlarda, çevre tasarımı suç fırsatlarının azaltılmasında ve kentsel mekânlarda güvenliğin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çevre tasarımı yoluyla suç önleme teorisyenlerinin ortaya koyduğu tasarım kriterleri dünyada ve Türkiye' de yapılan araştırmalar ile de desteklenmektedir. Örneğin; 1983 yılında Amerika'da Brower ve arkadaşlarının mahalle ölçeğinde yaptığı araştırmaya göre; ağaçlar ve çalılar (boy ve çap belirtilmemiştir) varlığı mahalle sakinlerini daha güvende hissettirmektedir.

Schroder' in 1989' da üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırma yüksek güvenli, uzun görüş mesafelerine sahip açık alanlarla ilişkilidir. Araştırmada; bakımlı ve popüler alanların güvende hissettirdiği, bakım sorunları ve fiziksel olumsuzlukları olan alanlarda (örn. grafiti) güvensizlik hissi yaşandığı ortaya konulmuştur. Yoğun ormanlık alanlarda daha az güvende hissedildiği tespit edilmiştir.

1993 yılında Kanada'da Loewen ve arkadaşlarının üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada; güven algısı için çevrenin en önemli üç fiziksel özelliği olması gerektiği

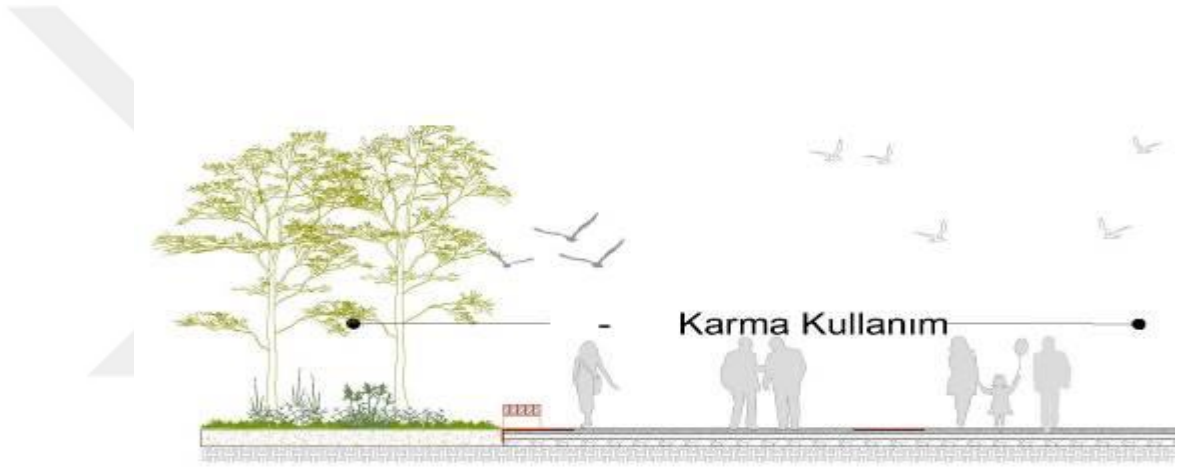
sonucu ortaya çıkmıştır. Bunlar; aydınlatma, açık alan (görüş açısının net ve görünebilirliğin olduğu) ve hareket-kaçış alanlarına erişimdir.

2011 yılında Türkiye’de Özgüner tarafından mahalle sakinleri ve park kullanıcıları ile yapılan araştırmaya göre; park kullanıcılarının büyük çoğunluğu, parklarda başka insanlar ve polisler eşliğinde parkı ziyaret ettikleri için kendilerini parkta güvende hissettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Parklarda çocuklarının hareketlerini kontrol edebildikleri için de parkı güvenli bir alan olarak düşündükleri belirtilmiştir (Resmi gözetimin varlığı).

Bu tez çalışması, kent halkının çevresiyle ve birbirleri ile iletişime geçme imkânı tanıyan açık yeşil alanların etkin kullanılabilirliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında güven algısının önemini vurgulamaktadır. Güven algısının ise o alanın tasarımı ile ilişkili olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle kentsel açık yeşil alanlarda güven algısının artırılmasını destekleyen çevre tasarımı yoluyla suçun engellenmesi kriterleri incelenmiş ve seçilen araştırma alanı, Dikmen Vadisi özelinde ***Açık yeşil alanlarda Sosyal Etki Değerlendirme*** yapılmıştır. Değerlendirme aşamalarında kullanılan araştırma yöntem ve tekniklerin sonuçlarına göre;

- 1998’ den beri etaplar halinde değişim ve dönüşüm geçiren Dikmen Vadisi’nde şu ana kadar 3 etap tamamlanmıştır. 2020 yılının sonlarına doğru başlayan 4. Etap çalışmaları ile kentsel yenileme konusu hala gündemde olan Dikmen Vadisi’nde yapılan araştırmada kentsel yenileme sürecinin bireyde güven algısında değişikliğe sebep olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kentsel yenileme ile daha güvenli bir alan haline geldiği düşüncesi ön plana çıkmıştır. Yapılan konut tipinin güvenli siteler olması bireyde güven algısına pozitif yönlü etki yarattığı belirtilmiştir. Fakat aynı zamanda konut tiplerinin yüksek katlı çoklu siteler olması, o alanda nüfus yoğunluğunu arttırdığı ve dolayısıyla kimsenin birbirini tanımadığı, komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğu konutlar haline geldiği ve bunun bireysel ve toplumsal güven duygusunu azalttığı sonucu da ortaya çıkmıştır. Yapılacak kentsel yenileme uygulamaları bu konular göz önüne alınarak gerçekleştirilmelidir.

- Açık yeşil alanlarda alan kullanıcılarına sosyalleşme imkânı veren; aktivite seçeneklerinin çeşitliliği, karma kullanım, alan kullanıcıların sayıca fazla olması, alanda işletmelerin varlığı gibi konular bireyin çevresi ve birbirleri ile iletişime geçme imkanı tanımakta, sosyalleşen bireyde aidiyet gelişmekte ve dolayısıyla güven algısına pozitif yönde etki etmektedir. Ayrıca açık yeşil alanlarda güvenlik görevlilerinin ve araçlarının (kamera, panoptik araçlar gibi) varlığı (resmi gözetimin varlığı) bireyin güven algısı üzerine pozitif yönlü etki ettiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda alan kullanıcılarının güven algısı Dikmen Vadisi 1. ve 2. Etap'ta daha yoğun olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 Karma kullanım kesit

- Ana ulaşım aksına, giriş çıkış noktalarına yakınlık ve ulaşımın kolaylığı, alan kullanıcısının bulunduğu noktadan her yeri görebilmesi (net görüş açısı) ve kendisinin de görülebilmesi (görülebilirlik), açık yeşil alanların genel bakımı, donatı elemanlarının bakımlı olması ve bitki yoğunluğunun bireyin güven algısı üzerinde pozitif yönlü etki yarattığı tespit edilmiştir (Şekil 5.3). Yoğun bitkilerin görüş açısını ve görülebilirliği engellememesi, ağaçların göz hizasının üzerinden dallanmaya başlaması, çalı gruplarının ise göz hizasının altında kalması güven algısına pozitif yönlü etki ettiği tespit edilmiştir. Görülebilirlik ve görüş çizgisi açısından 2. Etap daha güvenli olarak algılanmıştır. Ağaç varlığı,

ana ulaşım aksına yakınlık ve polis evinin varlığı nedeni ile ise 1. Etap'ın daha güvenli algılandığı ortaya çıkmıştır. Şekil 5.2' de bitkisel tasarım öneri kesiti verilmektedir.

Şekil 5.2 Bitkisel öneri kesiti

- Açık yeşil alanlarda konum belirleyici ve yönlendirici işaret ve levhalarının bulunması, kaybolma hissinden kurtararak, alanı tanımlama ve okumalarına yardımcı olmaktadır, bu da alan kullanıcılarının güven algısına pozitif yönlü etki etmektedir. Aynı zamanda bulunduğu konumu algılama, yön verebilme ve daha akılda kalıcı özelliğe sahip olan düğüm noktaları ve işaret öğelerinin varlığı da kullanıcının güven algısına pozitif yönlü etki etmektedir. Bu konuda 1. ve 2. etabın daha güvenli alanlar olarak hissedildiği tespit edilmiştir.
- Aydınlatma, açık yeşil alanlarda güven algısına etki eden önemli unsurlar arasındadır. Açık yeşil alanların aydınlatmasının amaçları temel olarak gece alandaki güvenliği, insanların bulundukları çevreden keyif almalarını ve aidiyet duygusu ile beraber insanların rahatlamasını sağlamaktır. İnsan psikolojisi üzerine yapılan araştırmalarda, insanların aydınlık olmayan ortamlarda bulunmaktan kaçındığını ortaya koymuştur. Yetersiz aydınlatılmış ortamlar görsel performansın düşmesine, konforsuzluğa, yanılmalara, güvensizliğe, estetik ve mimari özellikler bakımından uygunsuzluğa yol açabilmektedir (Ünver 2001; Demir 2012). Güven algısının oluşmasında; çevreden gelebilecek tehlikelere karşı hazır olmak önem taşımaktadır. Bunun için ise sağlıklı bir şekilde görme eylemini gerçekleştiriyor olmak ve bu bağlamda bulunan ortamın aydınlık olması gerekmektedir. Aydınlatma tasarımında aydınlatmanın insanlar üzerindeki etkileri de dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda tasarımcı, insanlar üzerinde yaratmak istediği etkileri belirlemeli ve bunlara uygun aydınlatma tekniklerini kullanmalıdır. Sakıcı ve Var'a (2011) göre aydınlatma tasarımı ile insanlar üzerinde mutluluk, ciddiyet, huzur, dinlenme, canlılık, hareketlilik, merak, gizem, coşku ve heyecan gibi duygular yaratılabilir. Armatürler, yaydıkları ışık çapları birbirlerini kesecek şekilde yerleştirilmelidir. Bu kapsamda Dikmen Vadisi'nde aydınlatma uygulaması her üç etap için de gece kullanımı için yetersiz kalmaktadır. Bu konu ile ilgili şikayet alan Ankara Büyükşehir Belediyesi konu ile ilgili armatürlerin sıklaştırma çalışmalarına başlamıştır.

Özellikle güven sağlama niteliğinin en gerekli olduğu yerler merdivenlerdir. Basamakların başlangıç ve bitiş yerleri, küpeşteler rahatlıkla görülebilmelidir.

Basamaklar birbiri üzerine gölge oluşturmayacak şekilde aydınlatılmalıdır (Anon 1984; Demir 2012). Aydınlığın az ya da çok olması görsel algılama açısından yeterli görülmemektedir. Aydınlatma seviyeleri, aydınlatma şekilleri, farklı ışık kaynakları, çeşitli aydınlatma düzenleriyle sayısız şekilde elde edilebilmektedir. Bu bağlamda ışığın rengi (tayf yapısı), doğrultusu, elde edilen aydınlıkta meydana gelen gölgelerin yumuşaklığı/sertliği, saydamlığı/karalığı gibi özellikler rol oynamaktadır. Çevre halkı ve yabancıların emniyet ve güvenlik ortamı sağlanarak bireylerin kaza, saldırı, hırsızlık ve benzeri olaylardan korunmasını sağlamaktadır.

- Açık yeşil alanlarda kontrolün sağlandığı girişler, alana ve alan içerisinde gidilecek yere kolay ulaşım, alan kullanılabilirliğini arttırarak güven algısına pozitif yönlü etki etmektedir. 1. ve 2. etaplar bu konuda daha güvenli hissedilmektedir. Aynı zamanda açık yeşil alanlarda ıssız alanların ve kör noktaların varlığı bireyde güven algısına negatif yönlü etki etmektedir. Bu yönüyle ele alındığında 1. ve 3. etaplarda bulunan kör noktaların ve ıssız alanların varlığı kullanıcılara güvensiz hissettirmektedir.

Şekil 5.3' te gösterilen taslak; ulaşılabilirlik, hareket-kaçış yönleri, işaret öğeleri, resmi gözetimin varlığı gibi konuları ele almaktadır.

Şekil 5.3 Öneri taslak

- Kentsel yenileme projelerinde fiziksel dönüşümün yanında sosyal ve kültürel dönüşümün de gerçekleştirilmesi gerekliliği ön plana çıkarılmalıdır. Bu da yapılacak proje alanlarında yaşayan kişilerin kentsel yenileme sürecine katılmaları ile gerçekleşmektedir. Bu kişilerin sürece katılımı, projeyi sahiplenmelerine olanak tanıyarak sürece yasallık, güvenilirlik, yerel alana ve isteklere dair bilgi kazandırmaktadır. Rantın her geçen gün yükseldiği Dikmen Vadisi Kentsel yenileme Projesi bu şekilde bir yaklaşımla yapılamadığı için halk ve yöneticiler arasında sürekli bir itilaf durumu söz konusu olmuştur. 2006'dan 2012 yılına, 6306 Sayılı Kanun'la 'Afet Riski Altında' ilan edilmesine, kadar kentsel yenileme alanında bulunan hak sahipleri mahkeme ile hak arama yoluna gitmiştir. Fakat herhangi bir çözüm karşılıklı olarak bulunamamış ve 2012 yılında çıkarılan bu yasa ile hak arama yolları da kapatılmıştır. Kentsel yenileme uygulama alanlarında sosyal-kültürel dönüşümün doğru olarak gerçekleştirilmesi, yerel halkın önerilerinin dikkate alınması, sosyal etki değerlendirme raporlarının hazırlanması ile sağlanacaktır. Sosyal Etki Değerlendirme olumlu veya olumsuz sosyal değişimin istenen ya da istenmeyen neticelerinin analizi, izlenmesi ve yönetilmesidir. Sosyal etkiler bireylerin kültürlerini, yaşam biçimlerini, politik sistemleri, kişisel hakları, mülkiyet haklarını, beklentilerini ve korkularını kapsamaktadır.

Tez araştırması sonucunda, Dikmen Vadisi ve çevresinin kentsel yenileme sonrası güven algısı açısından pozitif yönlü değişim yaşamış olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal etki değerlendirme kapsamında yapılan araştırma yöntem ve tekniklerinin sonuçları ışığında tezin amaç ve kurgusuna göre; Dikmen Vadisi mekânsal özelliklerinin güven algısı yönünden birey üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla **'Açık Yeşil Alanlarda Güven Algısına Yönelik Tasarım Etki Değerlendirilmesi'** yapılmıştır. Değerlendirme yapılabilmesi için güven algısına yönelik tasarım etki gösterge seti (sosyal profil, konfor, uyum, şeffaflık, okunabilirlik) oluşturulmuştur. Bu gösterge seti Şekil 5.1'de verilmektedir.

GÜVEN ALGISINA YÖNELİK TASARIM ETKİ GÖSTERGELERİ ve ALT GÖSTERGELER

SOSYAL PROFİL

Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
Karma kullanım/Çeşitlilik Aktivite seçeneklerinin çokluğu Aidiyet duygusu	Anti-sosyal kişilerin varlığı Yabancılaşma/Dışlanma Eşitsizlik/Saygısızlık

KONFOR

Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
Panoptik araçlar, güvenlik kameraları ve metal dedektörlerin varlığı	Düzensizlik
Peyzajın genel bakımı	Yardıma erişim olmaması/Resmi gözetim eksikliği
Mahremiyet	Kentsel donatı elemanlarının bakımsız olması
Giriş-çıkış kontrolünün varlığı	Vandalizm/Tahribat
Güçlü aydınlatma	Zayıf Aydınlatma
Güvenlik güçlerinin varlığı	Ana aksa uzaklık

UYUM

Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
Tasarımın bütünlüğü Tasarımda ritim/Süreklilik	Bağılantısızlık Tasarımda Düzensizlik

OKUNABİLİRLİK

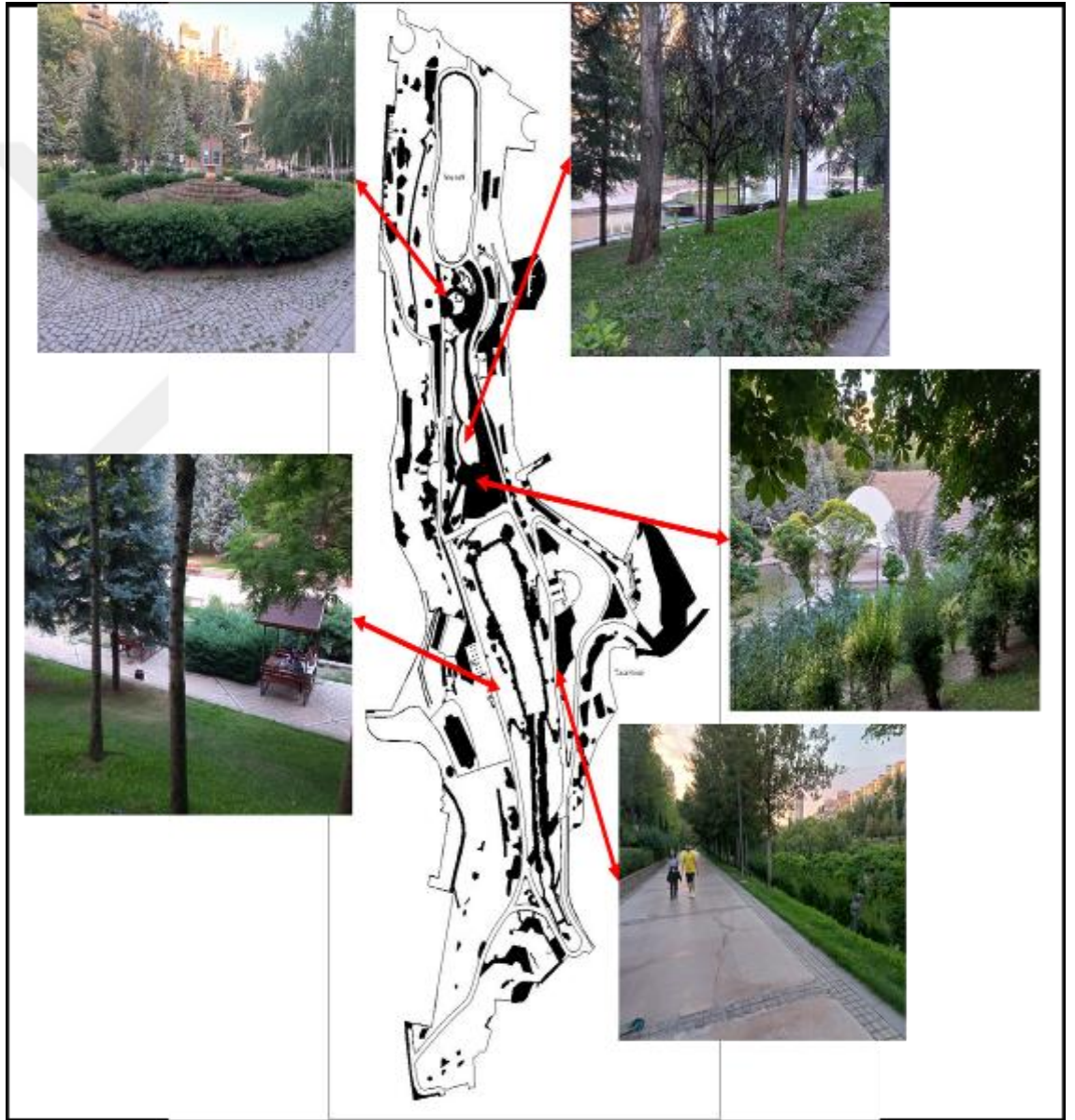
Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
Görünebilirlik Ulaşılabilirlik Kaçış Noktalarının Varlığı İşaret öğelerinin varlığı (Landmark) Düğüm noktalarının varlığı (Odaklanma)	İssız alanların varlığı Fiziksel ve işitsel yalıtım Alanın şeffaf olmaması Alanın algılanabilir olmaması Alanda işaret eksikliği

ŞEFFAFLIK

Güven Hissettiren Alt Göstergeler	Güvensiz Hissettiren Alt Göstergeler
İşaretlerin varlığı Görüş çizgisinden dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu Sınırlı ve çevreli alan Uzun görüş çizgisi	Dar görüş çizgisi Gizlenme alanların varlığı Kör noktaların varlığı Kökten dallanan ağaç ve çalılık alan yoğunluğu

Şekil 5.4 Güven algısına yönelik tasarım etki göstergeler ve alt göstergeler

Bu göstergeler ve alt göstergeler ile puanlama sistemi geliştirilmiş ve araştırma bulguları bölümünde, Dikmen Vadisi özelinde bu sistem denenmiştir. Sonuç olarak oluşturulan bu puanlama sistemi ile 2. Etap'ın (Şekil 5.5) daha güvenli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç diğer tüm araştırma yöntem ve teknikler ile ortaya çıkan sonuçlarla uyum sağlamaktadır. Geliştirilen bu puanlama sistemi kentsel açık yeşil alanların tasarım ve güven algısı yönünden değerlendirilmesine olanak sağlayarak birey üzerindeki etkisini ölçebilecek boyuttadır.

Şekil 5.5 Dikmen Vadisi 2.Etap planı

Tez çalışmasında ortaya çıkan tüm sonuçlar ışığında Dikmen Vadisi özelinde güven algısını güçlendirecek öneriler aşağıda sunulmaktadır;

- ✓ Giriş- çıkışların kontrolsüz olduğu noktalar da kontrol sağlanmalıdır,
- ✓ Merdivenler boyunca ve vadi içinde aydınlatmaların bireyde güven algısını pozitif yönde etkileyecek şekilde armatür ve birbirleri arasındaki mesafe değişimi sağlanmalıdır,
- ✓ Başlı boş köpeklerin yarattığı korkunun giderilmesi için köpekler ve insanlar arasındaki iletişimin güçlenmesini sağlayacak bir alan oluşturularak köpek bakım-barınma noktası haline getirilmelidir.
- ✓ Alan kullanıcılarının sosyalleşmesine olanak tanıyarak pozitif yönde güven algısı yaratan kafe, restaurant vs türü buluşma noktaları artırılmalıdır.
- ✓ Mevcut bitkilerin ÇTYSÖ kriterlerini destekler nitelikte değişimine olanak tanınmalıdır,
- ✓ Yeni dikilecek bitki türlerin seçimi ve yerleştirilmesi ÇTYSÖ kriterleri göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.
- ✓ Her yaş profili göz önünde bulundurularak alan kullanımları ve aktivite seçenekleri sağlanmalıdır.
- ✓ Alan kullanımı arttıracak sosyal ve kültürel aktiviteler yapılmalıdır. (Amfide; tiyatro, konser, çeşitli gösteriler gibi)
- ✓ Bireyde bulunduğu konumu algılaması için ve yönünü bulması için işaret ve levhalar gerekli noktalara eklenmelidir.
- ✓ Vadi içinde mevcut kör noktalara işlev kazandırılarak alan kullanılabilirliği artırılmalıdır,
- ✓ 3. Etap'ta yer alan mini futbol sahasının, tırmanma duvarının ve çoklu çocuk oyun grubunun kullanımının artırılması için okullarla görüşülerek uzmanlar eşliğinde etkinlik günleri yapılmalı, bu alanlar işlevsel hale getirilmelidir.
- ✓ Dikmen Vadisi 3. Etap'ın 4. Etap'la birleştiği noktalarda hissedilen ıssızlığın güven algısının artırılması için 4. Etap'la birleşim noktasında güvenlik hizmeti sunulmalıdır. Ayrıca o alanda sosyalleşmeyi ve aidiyet duygusunu sağlayacak sosyal iletişim merkezleri, kafeler gibi işletmeler oluşturulmalıdır.
- ✓ Peyzaj donatı elemanlarının ve yeşil alanların bakımı düzenli ve temiz yapılarak görsel algı pozitif hale getirilmelidir.

✓ Alkol ve narkotik amaçlı kullanılan alanlar tespit edilerek (özellikle yoğun ağaç ve çalı grupları arasında) oraya özgü mekân çözümleri sağlanmalıdır.

Kent kimliğinin korunması fikri ile birlikte toplumsal ihtiyaçlardan yola çıkarak oluşturulan kentsel açık yeşil alanlar sürdürülebilirliğin sağlanmasında kentin önemli parçalarıdır. kent belleğinin ve kent yaşamının ayrılmaz bir bileşeni olarak kent merkezinde yer alan, rantın yüksek olduğu ve yoğun yapılaşmaya sahip Dikmen Vadisi gibi anısal değeri olan güçlü imgelere sahip; çoğu 'landmark' olma özelliği taşıyan hafıza mekânlarını yalıtılmış kent parçaları olarak düşünmek ve tasarlamak yerine güncel yaşamı zenginleştiren ve ona katılan entegre alanlar olarak düşünmek ve tasarlamak bu alanların ve mekânların sürdürülebilirliğini kolaylaştıracaktır.

Tez çalışması kapsamında kentsel açık yeşil alan tasarımlarının gerek insan-çevre ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi gerekse peyzaj tasarım sürecinde karar destek sistemi olarak kullanılması amacıyla geliştirilen Şekil 5.1'de gösterilen güven algısına yönelik tasarım etki gösterge seti ile literatür araştırması karşılaştırılarak aşağıda tartışılmıştır;

✓ **Sosyal profil:** Kentsel yenileme alanlarında sadece fiziksel çevrenin değişimine odaklanan uygulamalar suçun azalmasında etkin rol oynamadığı yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir. Yapılan uygulamaların, suçun engellenmesi veya azaltılmasında etkin olması, aynı zamanda sosyal ve kültürel değişimde olanak sağlaması ile mümkün olmaktadır. Tasarımın ortaya çıkmasında etkin rol oynayan sosyal profilin göz önüne alınarak yapılacak uygulamalarda bu dönüşüme olanak sağlayacaktır. İnsanları yaşadıkları mekâna bağlayan en önemli unsur, aidiyet duydukları yeri diğer yerlerden farklılaştıran özelliklerdir. Bu özellikler aynı zamanda mekânın kimliğini tanımlamaktadır. Aidiyet duyulan mekânlar sahip oldukları kimlik özellikleri sayesinde orada yaşayanlar açısından anlam kazanmaktadır (Akalin 2017). Yaşadığı mekânlarda aidiyet duygusu oluşturan bireylerin sosyal davranışı ve dış mekân kullanım alışkanlığı da artacaktır. Maslow' un ihtiyaç piramidinde temel gereksinim kabul edilen aidiyet duygusunun eksikliğinde bireyde reddedilme, soyutlanma ve yabancılaşma duyguları artmakta, bireyin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilenebilmekte, bireyin

davranış ve uyum problemleri yaşamasına ve dolayısıyla suça yönelmesine neden olabilmektedir (Duru 2007). Bu davranış profilinde olan kişilerin o mekânı kullanması, diğer alan kullanıcıları açısından da güvensizlik algısı yaratmaktır. Komşuların ya da o mekânı sürekli kullananların birbirleriyle olan ilişkileri aidiyet duygusunu ve bireyde güven algısını arttırmaktadır.

Açık yeşil alan kullanıcıları diğer kullanıcıların varlığı ile kendilerini daha güvende hissetmektedir. Özellikle istenmeyen bir olayla karşılaşılması halinde kullanıcılar etraflarında kendilerine yardımcı olacak insanların bulunmasını istemektedirler. Bu konuda Salt Lake City’de (ABD) Jorgensen vd’nin 2012 yılında yaptığı bir çalışmada; diğer insanların varlığının, özellikle parkta yalnız dolaşım sırasında güvensiz hissetme konusunu etkileyebileceği sonucuna varılmıştır. Maruthaveeran ve Konijnendijk van den Bosch’un 2014 yılında yaptığı çalışmada ise açık yeşil alanlarda kullanıcı sayısının az olması alandaki güven algısını olumsuz yönde etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Karma kullanımlarla günün her saati canlı olan mekânlar, o alanda gerçekleştirilen aktivite seçeneklerinin nicelik ve çeşitlilik bakımından fazla olması, bireyde güven algısını arttırmaktadır. Kentsel açık yeşil alanlarda alana özgü aktivite seçeneklerini arttırarak alan kullanıcı profili arttırılmalıdır.

- ✓ **Konfor:** Sözlük anlamı olarak maddi ve bedensel rahatlık ile ilişkilendirilen konfor kavramı, kentsel çevre bağlamında değerlendirildiğinde fiziksel, ekolojik ve sosyal özellikleri barındıran çok yönlü bir durumu ifade etmektedir. Konfor; görsel, termal ve akustik konfor olarak ele alınmaktadır. Temelde algıyla ilgili olan görsel konfor okunabilirlik ile ilgilidir. Jackson’ın (2003) ifadesine göre; okunabilirlik düzeyi arttıkça, bireyler (ilk kez bulundukları yer bile olsa) çevreleriyle uyum ve güven içerisinde hissetmektedir. Isıl çevreyle uyumu ve öznel zihin şartının bir araya gelmesi ile oluşan termal konfor, hava akımı, bağıl (nispi) nem, hava sıcaklığı, metabolizma ve renk gibi psikolojik faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Akustik konfor ise; insanların içinde bulundukları çevrelerin istenmeyen ve rahatsız edici olan seslerden arındırılmasıyla ilişkilidir (Baki ve Oğuz 2017).

Güven algısına yönelik tasarım etki gösterge setinde bahsedilen konfor ise tüm bunların bileşimi ve ek olarak suç ekolojisi teorilerine bağlı olarak geliştirilmiştir. Buna göre; ÇTYSÖ ve suç ekolojisi teorileri ile uyumlu olarak ortaya çıkan anket sonuçlarında; panoptik araçların ve güvenlik güçlerinin varlığı bireye güven hissi vermektedir. ABD ve Birleşik Krallık'ta Schroeder ve Anderson tarafından 1984 yılında ve Burgess vd. tarafından 1988 yılında yapılan araştırmalara göre açık yeşil alanlarda güvenlik görevlilerinin varlığı alan kullanıcılarının güvende hissetmelerini sağladığı vurgulanmıştır. Ayrıca giriş-çıkışların kontrol altında olması, peyzajın bakımlı olması yine güven hissi vermektedir. Yardıma erişim olmaması, ana aksa uzaklıkların hesaplanmadığı tasarımlar, düzensizlik gibi etkenler bireyde güvensizlik algısı yaratmaktadır.

Kentsel açık yeşil alanların gece kullanımına olanak vermek açısından önem taşıyan aydınlatma faktörü bireyde güven algısına etki etmektedir. Aydınlatma tasarımında “herkes için tasarım” altında alanın okunabilirliğini artıran, engelsiz planlamalar yapılmalıdır. Bu bağlamda gözü rahatsız etmeyen, parıltı ve yansımaların oluşmadığı ve çevre algılamasında karmaşa yaratmayan tasarım yapılmalıdır. Peyzaj alanında bulunan merdivenler yeterli seviyede aydınlatılmalıdır. Direkt ışık kullanmak yerine direkt olmayan aydınlatma sağlayan armatürler tercih edilmelidir. Bu nedenle yerde gömme spot projektörlerden yaya alanlarında kullanılmamalıdır. Aydınlatma armatürleri alanda doğru konumlandırılmalıdır (Tokyay 2019).

Alanda tahrip edilmiş veya bakımsız donatıların olması bireyde güvensizlik hissi yaratacağından donatılar sürekli kontrol altında tutulmalı ve düzenli bakım yapılmalı, tahrip edilen donatılar acil olarak değiştirilmelidir.

- ✓ **Uyum:** Sosyal yapı ve mekân karşılıklı bir etkileşim içindedir. Alanın kullanım potansiyeli ne kadar fazla ise alan aitliği ve dolayısıyla güven algısı o kadar fazla olmaktadır. Kentsel açık yeşil alanlarda tasarımın bütünlüğü, sürekliliği, var olan ritmi, bağlantı noktalarının varlığı bireyde pozitif yönlü algı yaratarak güven algısına etki etmektedir. Yapılacak tasarımlarda bu kriterler göz önünde tutulmalıdır.

- ✓ **Şeffaflık:** Açık yeşil alanlarda daha fazla görsel kontrol sağlayan mekânlar tercih edilmektedir. Alan kullanıcılarının çevrede ne olup bittiğinin farkında olabileceği, diğer kullanıcıları görebileceği diğerlerinin de kendisini göreceği ve gerektiğinde kolaylıkla yardım çağırabileceği ya da yardıma ulaşabileceği bir tasarım önemlidir. Görüş çizgisinin açık ve uzun olması bireyin güven algısına pozitif yönde etki etmektedir.

Alanda kör noktaların varlığı bireyde güvensizlik hissi yaratmaktadır. Tasarım aşamasında alan kullanılabilirliği ve işlevselliği ön planda tutulmalıdır.

Göz hizzasını geçen kökten dallanan ağaçlar ve yoğun yüksek çalılık alanlar güvensizlik kaynağı olarak görülmektedir. Yoğun ağaç ve çalılık alanların, gölge ve karanlık alanlar oluşturması nedeniyle suçlulara potansiyel bir saklanma yeri sağladığı düşünülmektedir. Bunun için peyzaj projelerinde kullanılacak ağaçların ve çalıların tasarlanması bireyde güven algısına etkisi nedeniyle önem kazanmaktadır. Projede kullanılacak ağaçlar ayakta duran insanın göz hizzasında itibaren dallanan ağaçlar olmalıdır. Aynı zamanda kullanılacak çalılar da insan gözü hizzasının altında kalacak şekilde seçilmeli, çalıların arka tarafı görülebilir olmalıdır. İstanbul'da Kaya tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, ağaçların ve yüksek boylu çalıların görülebilirlik üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu; bitkilerin yeri, boyutu, mevsimsel değişimleri ve görsel sınırlandırma derecelerinin değişiminin tasarımlarda dikkate alınması gerektiği sonucu vurgulanmıştır. Portland'da (ABD) Donovan ve Prestemon tarafından 2012 yılında gerçekleştirilen çalışmada, görüşü engelleyen bitkilerin suç oranlarını artırdığını, görüşü engellemeyen büyük ağaçların ise suç oranlarını azalttığı sonucu ortaya çıkmıştır. Chicago'da (ABD) Kuo vd tarafından 1998 yılında gerçekleştirilen diğer bir araştırmada, bitki yoğunluğunun fazla olmasına karşın, düzenli çim bakımı yapılan açık yeşil alanlarda insanların kendilerini daha güvende hissettikleri belirtilmiştir. Santiago'da (Şili) Greene tarafından 2003 yılında yapılan çalışmada ise ağaçlar ve çalıların gölge, karanlık ve potansiyel gizlenme alanları oluşturmalarından dolayı genellikle güvensizlik hissinin kaynağı olarak görüldüğü ortaya koyulmuştur.

Sınırlandırılmış alanlar, giriş çıkış kontrolü sağlayarak ve alan sahipliğine etki ederek bireyin güven algısına pozitif yönde etki yaratmaktadır.

Alan kullanıcıları için işaret bilgilerinin var olması güven algısına etki etmektedir. İşaretlerin konumlarına, yönlendirmesine dair bilgi içermesi alan kullanıcılarına güven hissi vermektedir.

- ✓ **Okunabilirlik:** Kentsel açık yeşil alanların alan kullanıcıları tarafından güvenli olarak algılanması öncelikle birey üzerinde baskı olmayacak şekilde çevre tarafından görülebiliyor olması ve kendini rahat hissedecek şekilde çevresini görüyor olması ile sağlanmaktadır. Görülebilirliğin sağlanmasında tasarımda yolların genişlikleri, ağaç ya da diğer peyzaj elemanlarının konumu, kent mobilyalarının konumu ya da ayırıcı elemanlarının varlığı gibi etmenler önem taşımaktadır.

Herhangi bir suç ile karşılaşıldığında veya bireyin kendini güvensiz hissetmesi ile ortaya çıkan kaçma arzusunu gerçekleştirmek için kaçış- hareket noktalarının olması yapılacak projelerin tasarımında önemli yer almaktadır. Bu noktalar bireyde güven hissini arttırmaktadır.

Kentsel açık yeşil alanlara ulaşım ve alan içerisinde istenen noktalara erişimin kolay olması bireyin güven algısına pozitif yönde etki etmektedir.

Kentsel alanlarda ve açık yeşil alanlarda var olan düğüm noktaları ve işaret öğeleri, konumun belirlenmesi ve yönlendirici etki yaratması sebebiyle bireyde güven algısı yaratmaktadır.

Yaşanabilir ve sürdürülebilir kentlerin oluşumu; kentli haklarına saygılı, güvenli ve duyarlı çevreler yaratmakla mümkün görünmektedir. Bu bağlamda üzerine büyük görevler düşen peyzaj mimarları, doğal ve kültürel peyzajın korunması, yönetimi ve geliştirilmesi, sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından aktif rol almalıdır. Peyzaj mimarlığı disiplini, fiziksel ve zihinsel olarak algılanan mekânların yönetilmesinde ve yönlendirilmesinde tampon, birleştirici yada ayırıcı oluşturma gibi özellikleri ile önemli

bir bileşen olarak işlev görmektedir. Sürdürülebilir, yaşanabilir ve güvenli kentler yaratmak için sosyal, kültürel ve çevresel değişim olanağı sağlayan kentsel yenileme uygulamalarında, kentli hakları-çevre-insan ekseninde ele almayı başaran güven algısına yönelik tasarım etki göstergesi seti göz önüne alınarak yapılan planlama ve tasarımlar alan kullanımı ve güven algısı arasında bir bağ kurulmasına ve daha güvenli açık yeşil alanlara sahip olacak kentlerin inşa edilmesine katkı sağlayacaktır.

Tez çalışmasının özgünlüğü; konusuna bağlı olarak yapılan literatür araştırması sonucunda peyzaj mimarlığı disiplini içerisinde konu ile ilişkili esere rastlanmaması, güven algısına yönelik SED model araştırması ve tasarım etki göstergesi setinin ilk kez dile getirilmesi ile ortaya konulmaktadır.

Bu çalışmada bir dizi sınırlılık ve kısıtlar ile karşılaşmıştır. 2019 yılının aralık ayında ortaya çıkan ve hali hazırda yoğunluğunu kaybetmeden süre gelen pandemi (Covid 19) sebebiyle birçok konuda engellerle karşılaşmıştır. Örneğin; yüzyüze anket yapılamamıştır.

Ayrıca, çalışma için büyük önem taşımakta olan suç araştırmaları ile ilgili istatistiki verilere ulaşmak için Emniyet Müdürlüklerinden, Fen Bilimleri Enstitüsü aracılığı ile başvurulmuş olmasına rağmen gerekli izinlerin alınamaması önemli bir kısıt olarak ortaya çıkmıştır.

Kentsel yenileme ile değişim ve dönüşüm yaratılması amaçlanan kentsel yeşil alanlarda fiziksel dönüşümün yanısıra sosyal dönüşümün de gerçekleşmesi gerekliliğini savunan bu tez çalışmasında, sosyal etkilerin izlenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Sosyal etkilerin izlenmesi sonucunda planlanmamış ve olumsuz sonuçlar öngörülebilir, projelerde değişiklik yapılabilir ve bu sayede istenmeyen sonuçlar için önlem alınabilmelidir.

Açık yeşil alanların etkili tasarımı ile etkin kullanımı için yerel gereksinimleri anlamak önem taşımaktadır. Bu nedenle bu tez çalışması daha güvenli topluluklar üretmek için planlama ve tasarım aşamalarında birçok disiplin (yerel yönetimler, planlamacılar, tasarımcılar ve emniyet güçleri) ile yerel halkın bir arada çalışması gerekliliğini savunmaktadır.

Bu tez çalışması gelecekteki çalışmalarda;

Güven algısına yönelik elde edilen tasarım etki göstergelerinin geliştirilerek farklı kentsel alanlarda denetleme, izleme ve değişim sisteminin oluşturulmasında, çevre tasarımı yaklaşımının tüm dünyada uygulanmasının sağlanmasına katkıda bulunan, başta peyzaj mimarlarının ve diğer meslek disiplinlerinin de oluşumunda aktif rol alması gereken tasarım rehberlerinin geliştirilmesinde yol gösterici olacaktır.

Sonuç olarak bu çalışma, suçun etmenlerinin yanı sıra güven algısı ve peyzaj tasarım özellikleri arasındaki nedensel ilişki için destek bulmuştur. Bu bağlamda, kentli haklarına saygılı, daha güvenli, sürdürülebilir ve yaşanabilir kentler yaratmak için tez kapsamında oluşturulan güven algısına yönelik tasarım etki göstergeleri ile peyzaj tasarım ilkeleri beraber değerlendirilerek yapılan tasarım ve uygulamalar toplumun daha çok sosyalleşmesine i aidiyet geliştirmesine ve güven algısının pozitif yönde gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Adaman, F. ve Keyder, Ç. 2006. Türkiye’de büyük kentlerde gecekondü ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma. Web Sitesi: https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf Erişim Tarihi: 12.11.2021
- Afacan, Y. 2015. Yaşanabilir Kentsel Mekânlar İçin Erişilebilirliğin Önemi: Çukurambar Kentsel yenileme Örneği, Dosya 36: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayını, 2015/3, Sayfa:20-25.
- Akalın, M. 2016. Mekânsal ayrışmanın bir yeni Biçimi olarak kapalı/kapılı Siteler: akkent konutları Örneği. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 9, Sayı 2, Aralık 2016, ss. 923-956
- Akalın, M. 2017. Kentsel yenileme Sosyal Yaklaşımlar. Palme Yayıncılık.
- Akalın, M. 2017. Kentsel yenileme Projelerinin Suç Oranlarına Etkilerinin Değerlendirilmesi: Ankara/Altındağ Örneği. Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 5 (9) , 5-33.
- Akın, E. 2007. Kentsel gelişme ve kentsel rantlar: Ankara örneği. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, syf 292.
- Akkar, M. 2006. Kentsel dönüşüm üzerine Batı’daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. Planlama Dergisi, sayı 2,syf 29-38.
- Akkaya, M. 2019. Kentsel Tasarım Kapsamında Zamanın Mekân Algısı Üzerine Etkileri. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 130.
- Akpınar, Y.Z. 2021. Kentsel Sürdürülebilirlik Olgusunun Sürdürülebilir Kentleşme Göstergeleri Bağlamında Değerlendirilmesi. Kaçkar Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1), 53-63.
- Aksoy, E. 2011. Güvenli Kent Planlama İlkeleri: Kentsel Suçları Önleme Kapsam ve Yöntemleri: Ankara Kenti Örneği. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kent Bölge Planlama Anabilim Dalı, 255, Ankara.
- Alkay, E. ve Ocakçı, M., 2003. Kentsel Yeşil Alanların Ekonomik Değerlerinin Ölçülmesinde Kullanılabilecek Yöntemlerin İrdelenmesi İTÜ Dergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım Cilt:2, Sayı:1, 60-68, İstanbul.
- Anonim. 2020. Web Sitesi: <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/992437/imar-barisi-neleri-kapsiyor.html> Erişim Tarihi: 16.12..2019

- Anonim. 2021. <http://spssanalizlerim.com/blog/spss-betimsel-analiz-ve-frekans-tablosu-yorumlama/>). Erişim Tarihi: 17.04.2021
- Anonimous. 2021. Web Sitesi: https://www.huduser.gov/portal/pdredge/pdr_edge_featd_article_110314.html
Erişim Tarihi: 18.06.2021
- Anonim a 2023. Web Sitesi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Su%C3%A7> Erişim Tarihi: 31.05.2023
- Anonim b 2023. Web Sitesi: <https://www.arkitera.com/haber/modern-mimarligin-oldugu-gun/> Erişim tarihi: 23. 01.2023
- Apak, S. ve Ülken, G. ve Ünlü, A. 2002. Yeni Bir Toplu Konut Yerleşmesinde Güvenlik Duygusunun Değerlendirilmesi. İTÜ Mimarlık - Planlama - Tasarım Dergisi, İstanbul, 14.
- Aras L. 2016. Günümüz Mimarlık Ortamına Geçmişten Katkılar: Pessac, CIAM ve Pruitt-Igoe. Tasarım + Kuram; 11(20): 19-34.
- Arıkan, R. 2018. Anket Yöntemi Üzerine Bir Değerlendirme. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1: 97-159.
- Arslan, G. 2014. Kentsel Dönüşümün Sürdürülebilirlik Boyutu, Hammerby (İsveç) ve Fener Balat Örnekleri. Artium Dergisi, 2(2), 180-190.
- Arslan, H. 2014. Kentsel Dönüşüm Süreçlerinin Kentsel Haklar Temelinde Değerlendirilmesi Gerekliği. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16 (Özel Sayı 1), 33-41.
- Arslan, M. 1991. Kent Ekolojisi Açısından Yeşil Kuşak ve Ankara Örneği, Peyzaj Mimarlığı Dergisi, 91/2, Ankara.
- Aslanoğlu, R.A. 1998. Kent, Kimlik ve Küreselleşme, ASA Kitabevi.
- Artuç, D. 2016. Kentsel Dönüşümün Sosyal ve Mekânsal Etkileri: Fikirtepe Dönüşüm Alanı Maltepe Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aşık, N.A. 2018. Aidiyet Duygusu Ve Nomofobi İlişkisi: Turizm Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, Turizm ve Araştırma Dergisi Journal of Tourism And Research Cilt: 7.
- Atabay, S. 1994. Yeşil Alan Planlaması, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Peyzaj Planlama Programı Ders Notları, İstanbul.
- Ataç, E. 2007. Suçun kentsel mekândaki algısı; güvensizlik hissi. Dosya 06, 55, 16-23.

- Ataç, E. 2008. Kent, Güvenlik ve Güvenli Kent Planlaması; Bursa Örneği. Gazi Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama A.B.D, Yüksek Lisans Tezi, syf 215. Ankara.
- Ataöv, A ve Osmay, S.2007. Türkiye’ de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bakış. METUJFA. 24: 2, 57-82.
- Ateş, T. 1985. Ankara Kenti Yeşil Sisteminin Planlanmasında Mogan Gölü- Akköprü Arasındaki Göl Akarsu Sistemi Çevresine İlişkin Potansiyel Ağırlığın Saptanması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Avcı, E. 2013. Gecekondu sorununun çözümünde kentsel dönüşüm projeleri Ankara Dikmen Vadisi Projesi örneği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Avrupa Kentsel Şartı Bildirgesi. 2022. Web Sitesi:
<http://www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/AVRUPA-KONSEYI/KentSart-1.pdf> Erişim Tarihi: 23.03.2022
- Ayaşlıgil, T. 1997. Kent Gelişimi Sürecinde Açık ve Yeşil Mekân Gereksiniminin Çanakkale Örneğinde İrdelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. İstanbul.
- Aydın, S. 1999. Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği, Ankara, Öteki Yayınları.
- Aydın, A. H. ve Çamur, Ö. 2016. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (1) , 53-68
- Aykal, F. D.,Yılmaz, A. ve Çelik, S. 2017. Kent Parklarının Erişilebilirliği Üzerine Bir Araştırma: Van Dilek Doğan Kent Parkı Örneği. Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, 5, 29-40.
- Bailey, N. ve Robertson, D. 1997. Housing Renewal, Urban Policy and Gentrification, Urban Studies. 34(4). 561-578.
- Bakır, N.O. 2013. Pazarlama Alanında Yapılan Doktora Tezlerinin Kategorik Olarak Değerlendirilmesi (1994-2012). Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 40,S.1-13.
- Baki, E. ve Oğuz, D. 2017. Kent ve Konfor.Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi, 5 (2), 65-76.
- Bal, S. 2017. Türkiye’de Soylulaştırma: Ankara Dikmen Vadisi Örneği. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 149 syf. Denizli.

- Balcioğlu, İ, Doksat, K, Tan, O. 2001. Madde Bağımlılığı Göç ve Suç. Yeni Symposium 39 (4): 185-191
- Barbier, E. B. 1987. The Concept Of Sustainable Economic Development, Environmental Conservation, Vol. 14, (2), ss. 101-110.
- Başer, B. 2010. Kentler Yüzyılının Kentsel Alt Evreni Olarak Peyzaj. Dosya-18 Kent ve Peyzaj, 25, 25-31.
- Baumeister, R. F. ve Leary, M. R. 1995. The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments As a Fundamental Human Motivation. Psychological Bulletin, 117 (3), 497-529.
- Baykal, B. 2022. Kültürel Sermayenin Bireyin Mekân Tercihine Etkisi: Konya/Meram İlçesi Kafe Örneği. Kto Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı, 98.
- Bayram, F. 2001. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Araçlar, Yaklaşımlar ve Türkiye, Cevat Geray'a Armağan, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 251 - 265.
- Bently, I., Alcock, A., Murrain, P., McGlynn, S. ve Smith, G. 1993. Responsive environments: a manual for designers, 27, London, 152 pp.
- Beşe, E. 2006. Kırık Pencere Teorisi bağlamında kentsel yaşamda suç ve güvenlik. Polis Bilimleri Dergisi, 8(1), 1-23.
- Bilgili, M.Y. 2017. Ekonomik, Ekolojik Ve Sosyal Boyutlarıyla Sürdürülebilir Kalkınma. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10 Sayı: 49, 559-569.
- Bonacorsi, G. 1996. Significance and Development of Hyper Centers in European Metropolitan Areas, Town Planning and Sustainable Development, Habitat II City Summit, İstanbul, 3-8.
- Bookchin, M. 1999. Kentsiz kentleşme. (Çev. B. Özyalçın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bourassa, S. C. 1991. The Aesthetics of Landscape, Belhaven press, pp.(168), London.
- Bozkaya, M. ve Sipahi, E.B. 2019. Kentsel yenileme çalışmalarının kent sakinlerinin güvenlik algıları üzerindeki etkileri: Altındağ Örneği. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 153. Konya.
- Brantingham, P.L. Brantingham, P.J. 1998. Mapping Crime For Analytic Purposes: Location Quotients. Counts And Rates, 8, 263-288.
- Brower, S., Dockett, K. ve Taylor, R.B. 1983. Resident's perceptions of territorial features and perceived local threat. Environment and Behavior, 15, 419-437.

- Brown, A. ve Kristiansen, A. 2009. Urban Policies and The Right of The City. Web Sitesi: <http://unesdoc.unesco.org>.
- Brunswik, E. 1956. Perception and the representative design of psychological experiments. Berkeley: University of California Press.
- Bucaklı, Z.1999. İstanbul Metropolitan Alanının Yeşil Alan Sisteminin Analizi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Peyzaj Planlama Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Budak, S. 2009. Psikoloji sözlüğü (4. Bs.). Ankara. Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Burkay, S. 2008. Teorik Çerçeve ve Suç. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, Ekim, Sayı: 2/4
- Buzan, T. 2003. Hızlı Okuma. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Buzan, B, Weaver, O. ve Wilde, J. 1998. Security: A new Framework Analysis. Lynne Rienner Publishers, Colorado.
- Carmona, M. 2010. Public Places, Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design. Routledge
- Cengizkan, A. 2006. Yücel Uybadin İmar Planı ve Ankara Şehir Mimarisi, Cumhuriyet' in Ankara' sı. ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim. Syf; 25-54. Ankara.
- Ceylan, A. 2007. Yaşam kalitesinin artırılmasında kentsel yeşil Alanların önemi ve Kentsel Dönüşüm ile İlişkilendirilmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı A.B.D. Yüksek Lisans Tezi, syf (181).
- Ciceralli, L ve Ciceralli, E. 2016. Çevre ve Suç: Şehir Güvenliğini Artırmada Çevre Psikoloji Yaklaşımı. İstanbul Güvenlik Konferansı.
- Ciceralli, L.K. ve Ciceralli, E.E., 2018. Şehir ve güvenlik yaklaşımlarında çevresel kriminolojiye tarihsel bir bakış. İdealkent–Kent Araştırmaları Dergisi, 23(9), 95-112.
- Clarke, R.V. ve Eck, J. 2005. Become a Problem-Solving Crime Analyst: In 55 SmallSteps. London: Jill Dando Institute of Crime Science, University College London.
- Clay, P. L. 1979. Neighbourhood Renewal, Lexington Books. Toronto.
- Crowe, T. 2000. Crime Prevention through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts, 2. ed. Oxford, UK: ButterworthHeinemann, 46.

- Crowe, T.D. ve Fennelly, L.J. 2013. Crime prevention through environmental design (3rd ed.). Amsterdam: Elsevier.
- Cumberlidge C. And Musgrave L. 2007. Design and Landscape For People New Approaches to Renewal, Thames and Hudson, London
- Cüceloğlu, D. 1991. İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul
- Çağlayan, S., Korkmaz, M. ve Öktem, G. 2014. Sanatta Görsel Algının Literatür Açısından Değerlendirilmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3(1), 160-173.
- Çakıcı, I. 2007. Peyzaj Planlama Çalışmalarında Görsel Peyzaj Değerlendirmesine Yönelik Bir Yöntem Araştırması. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 117, Ankara.
- Çanakçıoğlu, N. G. 2016. Pediyatrik Tedavi Mekânlarını Kullanan Bireylerin Mekânsal Algılarının Bilişsel ve Mekân Dizimi Yöntemleriyle İrdelenmesi. Doktora Tezi.İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Çardak, B. 2011. Ankara’da yaşayan kadınlarda suç mağduru olma korkusu üzerine nitel bir çalışma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). T.C. Kara Harp Okulu, Ankara.
- Çatalbaş, F.2011. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekânsal Ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: Diyarbakır İli Suriçi Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, F. 2018. Kentsel Açık- Yeşil Alanlarda Güvenlik. İdeal Kent Dergisi. Sayı 23, Cilt 9, Yıl 2018-1, syf 58-94.
- Çelik, F ve Aslantaş, F. 2018. Kentsel Yeşil Alanlar İçin Sosyal Etki Değerlendirme Rehberi. Journal of Current Researches on Social Sciences, 8 (3), 209-224.
- Çiftçi, S. 2016. Toplum Temelli Bir Yaklaşım Olarak Sürdürülebilir Kentsel yenileme: Ankara Dikmen Vadisi Örneği. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 265 syf.
- Çil, E. 2006. Bir Kent Okuma Aracı Olarak Mekân Dizim Analizinin Kuramsal ve Yöntemsel Tartışması. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi e-dergisi.Cilt1, sayı 4.
- Çözeli, Y. 2013. Kentlerin güvenliği ve güvenli kent kavramı: Rize örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,98.

ÇŞİDB 2022. Web Sitesi: <https://altyapi.csb.gov.tr/surdurulebilirlik-performansli-kentsel-donusum-super-kent-sistemi-projesi-haber-20704> Erişim Tarihi: 10.06.2022

Çubuk, M. 1998. Çağdaş Kentsel Kültür Mirası, Kentsel Koruma- Yenileme ve Uygulamalar Sempozyumu, Sunuşlar-Sonuçlar ve Bir Değerlendirme, İstanbul.

Demir, N. 2012. Peyzaj Aydınlatması: Antalya Mardan Palace Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 105, İstanbul.

Demirel, T. 2019. Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Etki Değerlendirilmesi (SED) İlişkisi Kapsamında İstanbul İli Zeytinburnu İlçesi Sümer Mahallesinin İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 187. Konya

Deniz, D. 2007. Secure Urban Environments By Design: Analysis of Konak Square Design Through “Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)” Principles. Doktora Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Anabilim Dalı, 198, İzmir.

Derdiman, C. 2010. Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 19 (3), s.49-73.

Dinçtürk, S. 2007. Türkiye’de Vandalizmin Sosyal, Ekonomik ve Psikolojik Boyutları. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, 96.

Donnison, D. 1993. Agenda for the future. Campell McConnell (der.) Trickle Down on Bubble Up? London: Community Development Foundation.

Dönmezer, S. 1994. Kriminoloji. Beta Yayıncılık, İstanbul, 53.

Duman, B. 2017. Kentsel Yenileşme ve Kentsel yenileme. İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. Sosyoloji Lisans Programı Ders Notları.

Durkheim E. 1994. Sosyolojik Metodun Kuralları, çev. Enver Aytekin, İstanbul: Sosyal Yayınları

Durkheim, E. 1995. Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları. Çeviri, Akal, C.B., EnginYayıncılık, İstanbul.

Duru, E. 2007. Sosyal Bağlılık Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması. Eğitim Araştırmaları Dergisi (Eurasian Journal of Educational Research), Sayı: 26, s. 85-94

Düzenli, T. Mumcu, S. Özbilen, A. 2019. Mekân Örgütlenmesi Bağlamında Su Ögesi Kullanımları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research Cilt: 12 Sayı: 64

- Düzgün, Ş. 2007. Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinlerarasılık. TMMOB Mimarlar Odası Bülteni; Kent ve Suç Dosyası, Bülten.55, Kasım-Aralık, Ankara, 16-24.
- Edwards, B. 1999. Sustainable Architecture 2nd ed. Oxford, 4-8 Architectural Press
- Ekici, B. 2021. Kentsel Mekânın Yaşanabilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi; Şahinbey, Gaziantep Örneği. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimleri Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,122, İstanbul.
- Ender, A. E. Ve Pirselimoglu B. Z. 2019. Açık Ve Yeşil Alanların Çok Ölçütlü Algı Değerlendirmesi. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 21(3): 655-664.
- Ergin, Ş. 2010. Felsefeden Bilime ya da Düşünceden Eyleme Peyzaj ve Kent. Dosya 18 Kent ve Peyzaj, 25: 5-12.
- Erkan, N.Ç.2002. Kastamonu Örneğinde Anadolu Kenti İmaj Öğeleri ve Değişim Süreci. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Erniş Yıldırım, İ.İ. 2012. Fiziksel Elemanların Yüzer Yapılarda Mekân Algısına Olan Etkileri: Çevre Ve İnsan Davranışı İlişkisi Bağlamında İrdelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 280, İzmir.
- Erol, A.M. ve Görmez, K. 2018. Başka Bir Dünya: Ekotopya. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 7, Sayı 4.
- Erdönmez, M. E. 2014. Kamusal Alan ve Toplum. Esenler Belediyesi, Esenler Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul.
- Erdönmez, E. ve Çelik, F. 2016. Kentsel Mekânda Kamusal Alan İlişkileri. TÜBA-KED 14.
- Erel, B. 2007. Kentsel Açık Alan Kavramı Bağlamında İskele Meydanlarının İncelenmesi, İstanbul Örneği. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Ertaş, M. 2011. Kentsel dönüşüm çalışmalarında sosyal boyutun incelenmesi, Ankara ve Londra örnekleri. Selçuk-Teknik Dergisi, Cilt 10, Sayı:1.
- Ertekin, M. ve Çorbacı, Ö. L. 2010. Üniversite Kampüslerinde Peyzaj Tasarımı: Karabük Üniversitesi Peyzaj Projesi Örneği. Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 10(1), 55-67.
- Eryıldız, S. 1995. Ekokent-Çevreyi Geliştirici Kentleşme. Ankara.
- Esteves, A. M. Franks, D. ve Vanclay, F. 2012. Social Impact Assessment: The State of the Art, Impact Assessment And Project Appraisal, 30 (1), 34-42.

- Felson, M. ve Ronald C. 1998. Opportunity Makes the Thief. Police Research Series. Paper 98.London: Home Office.
- Gehl, J.1987. Life Between Buildings : Using Public Space, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- Genç, F.N. 2008. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, Cilt:15 Sayı:1.
- Gezer, H. 2012. Mekânı kavrama sürecinde algılama bileşenleri. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 1-10.
- Gold, S.M. 1980. Recreation planning and design Mc Graw- Hill Book Comp. NewYork.
- Gök, M ve Yiğit, S. 2017. Türkiye’ deki Büyükşehirlerin Sürdürülebilirlik Kriterleri Açısından İncelenmesi. Yönetim Bilimleri Dergisi, cilt 15. Sayı 30.253-273.
- Gökbulut, Ö. 1996. Kentsel Yenilemenin Değişen Anlam ve Boyutları. Planlama Dergisi, Sayı 14, TMMOB Şehir Plancılar Odası Yayını, 34-38, Ankara.
- Gökulu, G. 2010. Kent Güvenliği Kentleşme Ve Suç İlişkisi Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt: 24, Sayı: 1.
- Görgülü, Z. 2009. Kentsel Dönüşüm ve Ülkemiz. TMMOB, İzmir Kent Sempozyumu, 08–10 Ocak,2009
- Görgülü, Z. 2013. Planlama mı? Kentsel Dönüşüm mü?. Özgür İnsan Dergisi, sayı: 2013/01, İstanbul, ss: 44-46.
- Göksu, A. F. Akalp, S. Özkan, M. Candan, C. 2015. Sosyal Etki Değerlendirme Rehberi, Kentsel Vizyon Platformu, İstanbul.
- Greene, M. 2003. Urban safety in residential areas: spatial variables in crime and feeling of (in)security, World Bank Urban Research Symposium, 15-17 December, Washing-ton D.C.
- Greene, S. 1992. Cityshape Communicating and Evaluating Community Design, APA Journal, 58(2), 177-189.
- Güdek, İ. 2021. Türkiye’de çocuk eğitimevleri / ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerinin tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurum öğretmenleri açısından değerlendirilmesi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 272, Trabzon.
- Gül, A. ve Küçük, V. 2001. Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi, Turkish Journal of Forestry , 2 (1) , 27-48.

- Günay, B. 2006. Ankara Çekirdek Alanını Oluşumu Ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme, Cumhuriyet' in Ankara' sı. ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim. Syf; 61-118. Ankara.
- Gür, Ş.Ö. 1994. Konutta Yaşam Niteliğini Belirleyen Boyutlarda Genel Bir Bakış. DPT, DKB Nitelikli Konut Araştırması, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Güremen, L. 2011. Kent Kimliği ve Estetiği Yönüyle Kentsel Donatı Elemanlarının Amasya Kenti Özelinde Araştırılması. E-Journal of New World Sciences Academy, 6(2), 254-279.
- Gürler, E. 2003. Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul.
- Gürer, L. ve Gürer, G. 2004. Temel Tasarım, Birsan Yayınevi, İstanbul.
- Hancı, İ. 1999. Çocuk Suçluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara; İç Göçler ve Çarpık Kentleşme, Hekim ve Yasam İzmir Tabip Odası Bülteni, 6: 24-28.
- Hançerlioğlu, Orhan. 2001. Toplumbilim Sözlüğü, 3. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hasol, D. 1998. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. YEM Yayınları. İstanbul.
- Haralambos, M. ve Holborn, M. 1995. Sociology: Themes and Perspectives. Collins Educational, Canada.
- Hesham, E. O. 2015. Small Town Community Social Interaction in Public Spaces. PhD Thesis. Faculty of Built Environment Universiti Teknologi, Malaysia.
- Hester, S. ve Eglin, P. 1992. A Sociology of Crime. Routledge.
- Hill, L. H. 2006. Sense of Belonging as Connectedness, American Indian Worldview and Mental Health. Archives of Psychiatric Nursing, 20 (5), 210–216.
- İçli, T.G. 2004. Kriminoloji. Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- İçli, G. 2013. Kentsel Yapılı Çevrenin Üretimi ve Yeni Mekânsal Dinamikler – Kentsel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5 (1), 247- 257.
- İnceoğlu, M. ve Aytuğ, A. 2009. Kentsel Mekânda Kalite Kavramı. Megaron, 4(3), 131-146.
- Jacobs. J. 1961. The Death and Life of Great American Cities. New York: Random House, New York, 39-122.

- Jacobs, A. ve Appleyard, A. 1987. Toward an urban Design Manifesto, APA Journal, 53(1),112-120.
- Jeffery, C.R. 1971. Crime Prevention Through Environmental Design. Sage Publications, Beverly Hills.
- Kalelioğlu, U. ve Özkan, N. 2000. Türkiye' nin taraf Olduğu Uluslararası Çevre Sözleşmeleri, İzmir Barosu Yayınları, İzmir.
- Kalkınma Bakanlığı. 2014. 10. Kalkınma Planı Yaşanabilir Kentler ve Kentsel Dönüşüm Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu, Ankara.
- Kalkınma planı 2020. Web Sitesi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/KentselYasamKalitesiOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf>
- Kaplan, R. ve Kaplan S. 1989. The experience of Nature: a psychological Perspective. ABD Ann Arbor Michigan: Ulrich's Bookstore.
- Kaplan, R., Kaplan, S. and Ryan, R.L. 1998. Withpeoplein minde. Island Press, USA.
- Karadağ, A ve Mirioğlu, G. 2011. Türkiye' de Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Uygulamaları Üzerine Coğrafi Değerlendirmeler; İzmir Örneği. Ege Coğrafya Dergisi. 20/2. 41-57.
- Karadeniz, Z. 2019. Peyzaj tasarım kriterleri açısından samsun Kent parklarının incelenmesi.Ordu üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.154
- Karasu, M.A. 2007. İmar Uygulamaları Bağlamında Kente Karşı Suç. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı. Doktoa Tezi. 381 syf. Ankara.
- Kaya, E. 2007. Kent-Kentleşme ve Kent Yönetimi, Modern Kent Yönetimi-1,Okutan Yayıncılık, İstanbul.
- Kayaoğlu, A. (2011). "Sosyal Psikoloji-1", içinde Sosyal Psikoloji Nedir?, Prof. Dr. Sezen Ünlü (Ed.), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2291, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1288, Eskişehir , sayfa: 2-19.
- Keçeli,A. 2013. Kentsel Yaşanabilirlik ve Cinsiyet. Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 28, Temmuz, S. 232-245, İstanbul.
- Keleş, R. 1993. Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992), IULA-EMME, İstanbul.
- Keleş, R. 1998. Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Keleş, R. 2003. Urban Regeneration in Istanbul", Bildiri sunumu: Workshop on Urban Regeneration in the Mediterranean Region, UNEP Priority Action Programme, Regional Activity Center, Split, ss: 1-30.

Keleş, R. 2004. Kentleşme Politikası, 8. Baskı. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Keleş, R. 2010. Kentleşme Politikası. İmaj Yayınevi; İstanbul.

Keleş, R. 2012. Kentleşme Politikası, Güncellenmiş 12. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Kenneth, P. 2004. City Reborn Architecture and regeneration in London from Bankside to Dulwich, Merrel Publishing Limited, London.

Kentsel Strateji Belgesi, 2022. Web Sitesi:

<https://webdosya.csb.gov.tr/db/altyapi/icerikler/strateji-belges--20191001104857.pdf>

Erişim Tarihi: 10.11.2022

Kılıç, S. 2016. Cronbachs Alpha Reliability Coefficient. Journal of MoodGeorge, D., & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson Disorders. 6. 1. 10.5455/jmood.20160307122823.

Kışlalıoğlu, M. ve Berkes F. 1990. Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitabevi, 3. Baskı İstanbul.

Koning, J. 2002. Social Sustainability in A Globalizing World: Context, Theory And Methodology Explored.

Korkut, A., Kiper, T. Ve Üstün Topal, T. 2017. Kentsel Peyzaj Tasarımda Ekolojik Yaklaşımlar. Artium Dergisi. Cilt 5, Sayı 1, 14-26.

Kökner Serdar, B.A. 2012. Kentsel dönüşüm alanlarında gerçekleştirilen peyzaj Tasarımlarının eleştirel teori ile bir okuması. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı A.B.D, Doktora Tezi (308).

Köklü, E. 2016. Kent Merkezlerinde Suç Korkusunun İncelenmesi: Beşiktaş Örneği. İstanbul Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. 141 syf.

Köknal Ö. 1996. Gençlik Suçları. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 22.

Kömürcüoğlu, M. 2012. İdari ve Sosyal Açından Türkiye’ de Kentsel Dönüşüm. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 329.

Kruskal, W.H. ve Wallis, W.A., 1952. Use of ranks in One-Criterion variance analysis. Journal of the American Statistical Association, 47(260), 583-621.

Kurdoğlu, B. Ç. ve Topal, T. Ü. 2017. Aydınlatılmış Kent Parklarının Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Meydan Parkı ve Atapark Örnekleri. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 18(2), 137-151.

- Kurtuluş, H. 2005. İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler:Beykoz Konakları Örneği, İstanbul'da Kentsel Ayırışma, Çeviri, Kurtuluş, H., Bağlam Yayınevi, İstanbul, 161-186.
- Kuruçay, E. ve Gür, M. 2022. Mimari Tasarlama da Görselin Hegemonyasına Karşı Çok-Duyulu Bir Yaklaşım. Online Journal of Art and Design Sayı 10 (2).
- Kusif. 2022. Web Sitesi: <https://sosyaletkianalizi.com/tanimlar> Erişim Tarihi: 05.04.2022
- Kürkçüoğlu, İ. E. 2009. Kentsel Açık Mekanlarda Yapay Su Elemanıtasarım İlkelerinin Mekansal Algı Ve Çevre Psikolojisi Bağlamında İrdelenmesi Üsküdar Belediye Meydanı Örneği. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Lab, S.P. 2000. Crime Prevention; Approaches, Practices and Evaluations. Anderson Publishing co., OH, 25-73.
- LeGates, R.T. ve F. Stout.1998. Early Urban Planning, 1870-1940. The City Reader. 2. baskı. London, New York: Routledge. 299-313.
- Leones, S, V, C. 2006. The Current Situation of Crime Associated with Urbanization: Problems Experienced and Countermeasures Initiated in the Philippines, United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders(UNAFEI) ,Research Material Series; vol. 68, Tokyo Japan p 133-150
- Loewen, L.J., Steel, G.D. ve Suedfeld, P. 1993. Perceived safety from crime in the urban Environment. Journal of Environmental Psychology. 13, 323-331.
- Lichfield, D. 1992. Urban Regeneration for the 1990s. London: London Planning Advisory Committee.
- Littig, B. ve Griessler, E. 2005. Social Sustainability: a Catchword Between Political Pragmatism And Social Theory, International Journal of Sustainable Development, 8 (1-2), ss. 65-79, s. 72.
- Lynch, K. 1981. Web Sitesi: file:///C:/Users/liber/Downloads/kupdf.net_a-theory-of-good-city-form-kevin-lynch.pdf Erişim Tarihi: 21.03.2021
- Lynch, K. 2010. Kent İmgesi, çev: İrem Başaran. 1. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Madanipour, A. 2000. Public space in the city. Paul Knox ve Peter Ozolins (der.) Design Professionals and the Built Environment. New York: John Wiley. 117-125.

- Mann, H.B. ve Whitney, D.R., 1947. On a test of whether one of two random variables is stochastically larger than the other. The Annals of Mathematical Statistics, 18(1), 50-60.
- Maslow, A.H. 1942. The dynamics of psychological security-insecurity. Journal of Personality, 10(4), 331-344.
- McKenzie R. D., 1925. The Ecological Approach to the Study of Human Community, The City, The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Meining, D. W. 1979. Introduction, In: D. W. Meinig (Editor), The Interpretation of Ordinary Landscapes, Geographical Essays, Oxford University Press, pp.1-7, USA.
- Michael, E.L ve McCarthy. J. 2013. The Routledge Companion to Urban Regeneration, New York.
- MİMDAP 2022. Web Sitesi: <http://mimdap.org/2009/07/lorcherin-ankarasy/>
- Nalbantoğlu, O. 2000. Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi Bağlamında Ülkemizdeki Kentsel Yenileme (Dönüşüm) Proje Modellerinin Sorgulanması. Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 19-21 Ekim 2000 Bildiriler Kitabı, syf 97-107, Ankara.
- Nasar, J. L. 1989. Perception, Cognition, and Evaluation of Urban Places. In Public Places and Spaces ,31-56. Springer US.
- Nasar, J. L. 2011. Environmental psychology and urban design. Companion to urban design. New York: Routledge, 162-174.
- Negiz, N. ve Yalçın, Ö. 2018. Kentli Haklarının Türkiye Eksenindeki Yeri. Türkiye’de Toplum, Yerleşim Ve Yönetim Tartışmaları Konferansı. Kırıkkale.
- Neurosciencenews, 2020. Web Sitesi: <https://neurosciencenews.com/greenspace-crime-reduction-15813/> Erişim Tarihi: 25.03.2021
- Newman, O. 1972. Defensible Space. Architectural Press, London, 55.
- Norberg- Schulz, C. 1980. Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture, Rizoli Press, pp. 213, New York, USA.
- Oc, T. ve Tiesdell, T. 1997. The death and life of city centres. Taner Oc & Steve Tiesdell (der.) Safer City Centres: Reviving the Public Realm. London: Paul Chapman Publishing, 1-20
- OECD. 2011. A Composite Index for Monitoring Regional Development in OECD Regions, Paris: OECD Publishing.

- OECD. 2022. Web Sitesi: <https://www.oecdbetterlifeindex.org/#/111111111111> Erişim Tarihi: 03.04.2022
- Okutan, A. 1995. Türkiye’de kentleşme ve siyasal yapı. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Oktay, H.E, Erdoğan, R. Ve Bayram, Ş. 2019. Peyzaj Estetiği ve Bu Bağlamda Üretilmiş Teoriler. Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi Yıl:2, Sayı:2, s.81-95
- Olgun, R. ve Yılmaz, T. 2014. Parkların Erişilebilirlikleri Üzerine Bir Araştırma: Niğde Kızılelma Parkı Örneği, Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi,15(1), 48-63.
- Öğülmüş, S. 2000. Tahripçilik (Vandalizm), düşük yoğunluklu bir sapma. Polis Bilimleri Dergisi, 73-86.
- Önder, S ve Polat, A.T. 2012. Kentsel Açık-Yeşil Alanların Kent Yaşamındaki Yeri ve Önemi. Kentsel Peyzaj Alanlarının Oluşumu ve Bakım Esasları Semineri. Konya.
- Örsan, E.Ş. ve Karadeniz,N. 2019. Ankara Kenti mekânsal planlama sürecinde doğal bir alanın dönüşümü: İmrahor Vadisi örneği. Peyzaj Araştırmaları ve Uygulamaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 1-9.
- Özbek, M.O. ve Özer, D.G. 2014. Spatial integration and accessibility considering urban sustainability patterns: Historical islands of Istanbul.
- Özdamar, K. 2003. Modern bilimsel araştırma yöntemleri. Kaan Kitabevi, 228, Eskişehir.
- Özdemir, B. 2011. Çevresel Psikolojinin Kamusal Alan Kullanımına Etki Değerlendirmesi; Taksim Gezi Parkı Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 153.
- Özdemir, B. Ve Ocakçı, M. 2017. Kentsel Tasarım Kriterlerinin Mekânın Algısal Atmosferine Etkisi. Uluslararası Hakemli Tasarım Ve Mimarlık Dergisi, Sayı 11,73-90.
- Özdemir, D. Özden, P. Turgut, S. 2005. Kentsel Dönüşümde Avrupa Deneyimi: Kuram ve Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme, Ege Mimarlık Dergisi, İzmir, 2005/1-53, ss: 22-29, Ankara
- Özden, P.P. 2002. Yasal ve Yönetmelik Çerçevesiyle Şehir Yenileme Planlaması ve Uygulaması: Türkiye Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Özden, P.P. 2007. Üst Ölçekli Planlamadan Projeci Yaklaşımına Planlamanın Değişen Yüzü, 3. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Planlama ve Bölgesel Kalkınma, 15-16-17 Kasım 2007, Denizli.
- Özden, P.P. 2008. Kentsel Yenileme. İmge Yayınları.
- Özdemir, İ.1994. Mimari Mekânın Değerlendirilmesinde Mekân Örgütlenmesi Kavramı: Konutta Yaşama Mekânları. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık A.B.D. Doktora Tezi, (196).
- Özdemir, A. 2009. Katılımcı Kentli Kimliğinin Oluşumunda Kamusal Yeşil Alanların Rolü: Ankara Kent Parkları Örneği, Turkish Journal of Forestry 10 (1) , 144-153.
- Özdemir, B. 2017. A Lens Model For Parks From Physical Attributes To Emotion. İstanbul Teknik Üniversitesi. Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi, (142).
- Özen, A. 2006. Mimari Sanal Gerçeklik Ortamlarında Algı Psikolojisi. Bilgi Teknolojileri Kongresi IV, Akademik Bilişim, Denizli.
- Özer, B.D ve Başkurt, B. 2017. Kentsel sürdürülebilirlik: Ankara Kent planları örnekleri üzerinden bir inceleme. Altınbaş Üniversitesi Mühendislik Sistemleri Ve Mimarlık Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 75-88
- Özgüner, H. 2011. Cultural differences in attitudes towards urban parks and green spaces. Landscape Research, 36, 599-620.
- Öztürk, B. 2004. Kentsel Açık Ve Yeşil Alan Sistemi Oluşturulması: Kayseri Kent Bütünü Örneği. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı A.B.D Doktora Tezi. (206).
- Öztürk, S. ve Özdemir, Z. 2013. Kentsel Açık ve Yeşil Alanların Yaşam Kalitesine Etkisi “Kastamonu Örneği”. Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, 13 (1): 109-116.
- Park R.E.ve Burgess, E.W. 1921. Introduction to the Science of Sociology. The University of Chicago Press, Chicago, Illinois.
- Peron, E. Purcell, A.T., Staats, H.J., Falcher, S. & Lamb, R.J. (1998). Models of Preference For Outdoor Scenes: Some Experimental Evidence. Environment & Behavior, 30(3),261-305.
- Petherick, N. 2000. Environmental design and fear: The prospect- refuge model and the University College of the Cariboo campus. Western Geography 10/11; 89-112.
- Pløger, J. 2001. Millennium urbanism -discursive planning. European Urban And Regional Studies, 8(1), 64.

- Polat, O. 2004. Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar. Ankara: Seçkin Yayınları
- Polat, S. ve Dostoğlu, N. 2007. Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 12 (1), s.61-76.
- Porter, M. E. & Kramer, M. R. 2011. Creating Shared Value: How to Reinvent Capitalism and Unleash a Wave of Innovation and Growth, Harvard Business Review, January-February, 2-17.
- PPS, Project for Public Spaces. 2022. What role can design play in creating safer parks? Web Sitesi: <https://www.pps.org/reference/what-role-can-design-play-in-creating-safer-parks> Erişim Tarihi: 12.06.2022
- Rapoport, A.1977. Human Aspects of Urban Form, Pergamon Press, Oxford.
- Roberts, P. 2000. The evolution, definition and purpose of urban regeneration. Peter Roberts ve Hugh Sykes (der.) Urban Regeneration. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications. 9-36.
- Sakıcı, Ç. ve Var, M. 2011. Bitki Aydınlatması Tasarım Aşamaları ve Her Aşamada Dikkat Edilecek Hususlar. Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 30, Kastamonu.
- Sampson, R. J. ve Groves, W. B. 1989. Community Structure and Crime: Testing Social- Disorganization Theory, The American Journal of Sociology, 94 (4): 774-802
- Sancar F. ve Severcan Y. C. 2010. Children's Places: Rural–Urban Comparisons Using Participatory Photography in the Bodrum Peninsula, Turkey, Journal of Urban Design, Vol. 15. No. 3, August 2010.
- Sayar, K. 2021. Web Sitesi: <https://kemalsayar.com/haftanin-yazisi/guvenmenin-psikolojisi> Erişim Tarihi: 28.08.2022
- Sayın, G. 2011. Kentsel Yerleşim Alanlarında Peyzaj Kalitesini Artıracak Ölçütlerin Saptanması ve Dikmen Vadisi Örneğinde İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi, 73 syf. Ankara.
- Schroeder, H.W. 1989. Environment, behaviour and design research on urban forests, Vol.2. New York: Plenum Publishing Corporation.
- Schoon, N.2001. The Chosen City, Spon Press, London, 83-95, 195-217.
- Serter, G. 2013. Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. Planlama Dergisi, 23(2):67-76

- Sezal, İ. 1992. Şehirleme. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Sheldon, K. 1998. The Home Range: Topographical & Psychological Influences on the Target Selection of House Burglars. Liverpool Hope University 1998-99 Library Articles, 1: 7-21.
- Servatmand, B. 2019. Farklı Toplumsal Katmanların Kentsel Kamusal Mekân Kullanımları: Ankara Dikmen Vadisi Örneği (2000'ler). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 158 syf. Ankara.
- Sokullu-Akıncı, F.1994. Suç Nedenleri, Kriminoloji, İstanbul, 1-25 (1994).
- Solak, S. G. 2017. Mekân- Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 6. Sayı 1.
- Sönmez, A. 2016. Kentsel dönüşümde sürdürülebilirlik ve Kolombiya Medellin Uygulama Örneği. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gayrimenkul Geliştirme Anabilim Dalı Ankara.
- Stren, R. ve Polese, M. 2000. The Social Sustainability of Cities: Diversity and the Management of Change, s. 123–156. Toronto: University of Toronto Press.
- Suher, H. 1996. Şehircilik, İ.T.Ü.Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi Taşkılla, İstanbul.
- Süalp, Akbal, Z. T. 2004. Zaman mekân. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Südaş, İ. ve Öz, İ. 2018. Davranışsal Coğrafyada Bilişsel Haritalar: Ege Üniversitesi Kampüsü Örneği. Türk Coğrafya Dergisi, 71, 81-92.
- Şahin, D. 2016. Kent güvenliği algısı ve suç korkusu. 4th International Congress on Urban and Environmental Issues and Policies, 20-22 October, İstanbul.
- Şahin, Ş. 1996. Dikmen Vadisi Peyzaj potansiyelinin Saptanması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Şahin, S. Z. 2003. İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Senaryoları. Ankara Altındağ İlçesi Örneği Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul.
- Şahin Körmeçli, P. 2019. Kentsel alanlarda Erişilebilirlik ve sosyal etkileşim ilişkisinin irdelenmesi: ankara çukurambar mahallesi Örneği. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı A.B.D. Doktora Tezi. (252).
- Şehircilik Şurası. 2017. Şehircilik Şurası Komisyon Raporları. Syf 130-222.

- Şener, Ü. 2011. Kadın Çalışmalarında Sosyal Etki Analizi-Amasya'da Kadın İstihdamının Artırılmasına Destek Projesi (KADES), Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Yayını, Ankara.
- Şenyapılı, T. 1998. Cumhuriyet'in 75. yılı Gecekonduunun 50. yılı, 75 yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı, İstanbul.
- Shaw C.R., McKay, H.D. 1942. Juvenile Delinquency and Urban Areas. University of Chicago Press, Chicago, 44-79.
- Schulz, C.N., 1971. Existence, Space and Architecture, Studio Vista, London.
- Şişman, A. Ve Kibaroglu, D. 2009. Dünyada Ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara
- Spencer, C. 2005. Place attachment, place identity and the development of the child's self-identity: searching the literature to develop and hypothesis. International Research in Geographical and Environmental Education, Vol:14, Issue: 4, pp. 305-309.
- Şıkoğlu, E ve Arslan, H. 2015. Mekân Dizim Analizi Yöntemi Ve Bunun Coğrafi Çalışmalarda Kullanılabilirliği. Türk Coğrafya Dergisi, 65, syf 11-21.
- Şolt, H. 2018. Kentsel Yaşanabilirlik Değerlendirmesi: Karasu Örneği. Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 04 (02).
- Tankut, G. 1998. Ankara'nın Planlı İmarı ve Şehir Mimarisi, Mimarlık, s: 284; 20-21.
- Tanrıbir, E ve Akten, M. 2020. Isparta Kent Merkezinin Mekânsal Algı Değerlendirmesi. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, Cilt 5(2), 165-180.
- Tanrıverdi Kaya, A. 2019. İlişkilen Üniversite Öğrencilerinin Zihinsel Haritalarında Kentin İmajı: Düzce Örneği. Tasarım Kuram Dergisi, 15(28), 165-178
- TDK 2020 Web Sitesi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 28.04.2021
- Tekeli, İ. 1996. Habitat II Konferansı Yazıları, T.C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara
- Tekeli, İ. 1999 Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 yılda Köylerden Şehirlere, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.
- Tekeli, İ. 2001, Modernite Asılırken Kent Planlaması, _mge Kitabevi, Ankara.
- Tekeli, İ. 2014. Türkiye'nin Kentleşme Deneyiminden Öğrenebileceklerimiz, TEPAV Yayınları.

Theoharis, M. 2021. Vandalism: Crimes and Penalties. Criminal defense lawyer: Web Sitesi:<https://www.criminaldefenselawyer.com/crimepenalties/federal/Vandalism.html>

Thomas S.2003. A Glossary of Regeneration and Local Economic Development, zanchester: Local Economy Strategy Center, UK

Tokuç, G. 2012. Web Sitesi:

<https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2012/09/ZAFERTEPE-KENTSEL-c3%96N%c3%9c%c5%9e%c2%9e%c3%9cM-VE-GEL%c4%b0%c5%9e%c2%9e%c4%b0M-PROJES%c4%b0.pdf> Erişim Tarihi: 12.0.2021

Tokay, D. 2019. Peyzaj Mimarlığında Aydınlatma Tasarımı ve Teknikleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (160).

Topaloğlu, A.A. 2021. Peyzaj Tasarım Kriterleri ile Vandalizm İlişkisinin Kent Parkları Örneğinde İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 194.

Tosun K. E. 2013. Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Modelinin Analizi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Sayı 1, Cilt:20 Sayı:1, Manisa.

Tuğaç, Ç. 2018. Uluslararası Sürdürülebilir Kent Ölçütleri Bağlamında Türkiye için Bir Değerlendirme. Kent Akademisi Dergisi. Cilt 11. Sayı 4. 703-740.

Tunçer, M. 2014. Web Sitesi:

https://www.academia.edu/15486070/ANKARA_DA_%C5%9EEH%C4%B0RK%C4%B0ML%C4%B0%C4%9E%C4%B0_VE_M%C4%B0MAR%C4%B0YE_%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N_BAZI_G%C3%96R%C3%9C%C5%9ELER Erişim Tarihi: 13.04.2020

TÜİK. 2020. Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567> Erişim Tarihi: 15.05.2020

Türkmen, Ö. 2018. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sürdürülebilirlik Ve Örnekler Üzerinden Analizi/ Gülsuyu- Gülsusu Örneği. Yakın Doğu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa.

Türkyılmaz, M ve Ayaokur, A. 2014. Ankara Kent Tarihi Araştırmaları: Başkent Oluşunun 90. Yılında Ankara:1923-2013 Sempozyumu. Syf 261-271. Ankara Üniversitesi.

Türk, S. 2017. Beypazarı kent kimliğinin bilişsel haritalama yöntemi ile değerlendirilmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (19), 483-499.

- Uğurlu, Ö. 2017. Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları. Örgün Yayınevi, 439, İstanbul.
- Utku, E. 2000. Kentleşme ve Suç”, Adalet Dergisi, 91 (5): 36-45.
- Ünver, R. 2001. İç Mekânda Gölgelelerin Düzenlenmesi, Tasarım Dergisi, 110, s.112-115. İstanbul.
- Ünver, M. ve Suri, L. 2020. Kentsel Dönüşümün Fikirtepe’ye Yansıması. İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi Cilt 02, No 02, s. 11-23. Araştırma Makalesi.
- Vanclay, F. 2003. International Principles For Social Impact Assessment, ImpactAssessment and Project Appraisal, 21 (1), 5-12,
- Vigdor, J. 2001. Does Gentrification Harm the Poor? Brookings-Wharton Papers on Urban Affairs. Terry Sanford Institute of Public Policy, Duke University.
- Weber, M. 2003. Şehir: Modern kentin oluşumu. (4. bs.). (Çev. Musa Ceylan). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Wekerle, G.R. ve Whitzman, C. 1995. Safe cities: Guidelines for planning, design and management, 5-25. U.S.A.: A Division of International Thomson Publishing.
- Wilson, J. Q. ve Kelling, G. L. 1982. The Police and Neighbourhood Safety; Broken Windows. Atlantic Monthly, 29-38.
- Wirth, L. 2002. Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. (Der. ve çev. B. Duru, A. Aklan) 20.yüzyıl kenti içinde (ss. 77-106). Ankara: İmge Kitabevi.
- Wu J. vd. 2014. Urban ecology in China: Historical developments and future directions. Landscape Urban Plan 125:222–233.
- Yang, Y. 2010. Sustainable Urban Transformation Driving Forces, Indicators And Processes, Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Sc. Bauhaus-University Weimar, ETH Zurich, s.81.
- Yazar, K. H. 2006. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Önerisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcı, G ve Kiper, T. 2019. Kentsel Peyzajlarda Görsel Algıya Dayalı Olarak Mekânsal Tercihlerin Belirlenmesi: Topkapı Şehir Parkı Örneği. Kent Akademisi Dergisi, Cilt 12 (4).
- Yenice, S. M. 2014. Türkiye’ nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi. Cilt 16 (1). 76-88.

- Yerli, Ö. ve Kesim, G. A. 2009. Kentsel koridorların estetik ve işlevsel yönden irdelenmesi: Düzce kenti örneği. Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, 1(1), 43-58.
- Yeşil, A. 2006. Ankara Metropolitan Alanının Yeşil Alan Sisteminin Analizi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Bölge Planlama A.B.D. Peyzaj Planlama Programı, Yüksek Lisans Tezi, syf 91. İstanbul.
- Yılmaz, G. 2006. Türkiye’de Suç Ve Suçluluk Olgusunun Kentleşme Bağlamında İrdelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yılmaz, G. 2006. Türkiye’de suç ve suçluluk olgusunun kentleşme bağlamında irdelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, N. 2004. Farklılaştıran ve Ayrıştıran Bir Mekânizma Olarak Kentleşme. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi Sayı:48, İÜİF Yayını, 249-267, İstanbul.
- Yılmaz, E. 2009. Türkiye’ de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Süreç ve Aktörler: Sulukule Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kent Bölge Planlama Anabilim Dalı, 217, İstanbul.
- Yılmaz, T. 2008. Büyükesat Vadisi’nin Kent Peyzajı ve Tasarımı Kapsamında İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Yiğitcanlar, T. 2001. Kentsel Yenileme Olgusu ve Gelişim Süreci, Planlama Dergisi, 2001/4, Sayı: Sayı: 19, TMMOB ŞPO Yayını, Ankara, ss 55-58.
- Yörükcan, A. 2006. Şehir Sosyolojisinin Ve İnsan Ekolojisinin Teorik Temelleri, Ankara: Nobel Yayınları.
- Yuen, B. 1996. Creating The Garden City: The Singapore Experience. Urban Studies, 33, 955- 970.
- Yücel, F.G. 2007. Kentsel tasarım: Kaliteli Kent Parkı Tasarımı. Mimarlık Dergisi, 52. WebSitesi:
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=52>
Erişim Tarihi: 13.02.2020
- Yuen, B., Ooi, G. L. 2009. Introduction: World cities-challenges of liveability, sustainability and vibrancy. World Cities: Achieving Liveability and Vibrancy, Forthcoming.

EK 1 Demografik Bilgiler

Anket Uygulama Tarihi:					
Bu anket Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilimdalı'nda yürütülmekte olan doktora tezi kapsamında yapılmaktadır. Çalışma konusu kentsel açık yeşil alanlarda (Dikmen Vadisi ölçeğinde) mekânsal/fiziksel özelliklerin güvenlik algısına ve insan davranışına etkisini değerlendirmek ile ilgilidir. Sorularda ad ve soyad sorulmamaktadır. Elde edilen veriler bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır.					
ANKET SORULARI					
Lütfen aşağıdaki soruları cevaplarken kutucuklara (x) işareti koyunuz ve doldurunuz.					
1.	Cinsiyetiniz?				
	Kadın		Erkek		
2.	Yaşınız?				
	18-25	☐ 26- 34	☐ 35- 44	☐ 45- 54	55- 64 ☐ 65 ≤
3.	Medeni haliniz?				
	☐ Evli	☐ Bekâr	Diğer		
4.	Öğrenim durumunuz?				
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Önlisans	Lisans Lisansüstü
5.	Aylık hane geliriniz?				
	...≤2800 TL	2800-3500 TL	3501-4500 TL	4501-5500 TL	5501TL ≤.
6.	Yaşamınız boyunca çoğunlukla nerede yaşadınız?				
	Köy	Kasaba	İlçe	Kent merkezindeki mah.	Diğer
7.	Yaşadığınız İl/Mahalle?				
					
	Süresi:				
8.	Çalışıyor musunuz/Mesleğiniz?				
					

9	Bu mahallede yaşama sebebiniz nedir? Birden çok seçenek işaretlenebilir
	☐ Konut kalitesinin iyi olması ☐ Yakın çevredeki sosyal imkanların(park,yeşil alan,avm vb.) varlığı ☐ Komşuluk ilişkilerinin iyi olması ☐ Arsada ya da gecekondulu alanında hak sahibi olunması ☐ Kent merkezine yakın olması ☐ Konutların bulunduğu bölgenin ekonomik değeri ☐ Kendim ve ailem için güvenli olması ☐ Diğer(Belirtiniz).....
10	Mahallenizde yaşadığınız yerdeki komşuluk ilişkinizi değerlendiriniz.
	o 1. Çok Kötü o 2. Kötü o 3. Orta o 4. İyi o 5. Çok iyi

Alan Kullanım Özellikleri ve Tercihler

Lütfen aşağıdaki soruları cevaplarken kutucuklara (x) işareti koyunuz ve doldurunuz.					
1	Dikmen Vadisine ne kadar (km) uzaklıkta yaşıyorsunuz?				
2	Dikmen Vadisine daha önce geldiniz mi?				
	Evet	Hayır (ilk kez geliyorum)	Cevabınız “Hayır” ise 4. Soruya geçiniz.		
3	Dikmen Vadisine ne sıklıkla geliyorsunuz?				
	☐ Hergün	☐ Haftada bir	☐ Haftada birkaç gün	☐ Ayda bir gün	☐ Ayda birkaç gün
4	Dikmen Vadisinde ne kadar (saat) vakit geçirirsiniz?				
	☐ 1-3 saat	☐ 3-5 saat	☐ 5- 8 saat	☐ 8-12 saat	☐ ≥ 12
5	Bu alana genellikle hangi günlerde geliyorsunuz? (Birden fazla seçenek söyleyebilirsiniz)				
	☐ Hafta içi		☐ Hafta sonu		Farketmez
6	Bu alana genellikle hangi vakitlerde geliyorsunuz? (Birden fazla seçenek söyleyebilirsiniz)				
	☐ Sabah	☐ Öğle vakti	☐ Öğleden sonra	☐ Akşam	☐ Diğer
7	Bu alana ulaşımı nasıl sağladınız?				
	Yürüyerek	☐ Bisikletle	☐ Kendi aracım	☐ Toplu taşıma ile	☐ Diğer.....
8	Bu alana genellikle yalnız mı yoksa birileriyle birlikte mi geliyorsunuz? (Birden fazla seçenek söyleyebilirsiniz)				
	☐ Yalnız geliyorum		☐ Akrabalarım		
	☐ Arkadaşlarım		☐ Evcil hayvanım (kedi, köpek vb.) beraber geliyorum		
	☐ Ailemle geliyorum		☐ Komşularım		
9	Bu alanı tercih etme sebepleriniz nelerdir?				
	☐ Kendim ve sevdiklerim için güvenilir olması	☐ Temiz havasının olması	☐ Çocuk Oyun alanlarının olması		
	☐ Yaşadığım yere yakın olması	☐ Piknik alanlarının olması	☐ Bakımlı/Estetik olması		
	☐ Yeşil alanın benim için yeterli olması	☐ Ulaşımın kolay olması	☐ Spor olanakları sunması		
	☐ Diğer.....				

10	Bu alana geldiğinizde daha çok neler yapıyorsunuz? Bu alanı ne amaçla kullanıyorsunuz?		
	☐ Temiz havada vakit geçiriyorum	☐ Dinleniyorum	
	☐ Çocuklarımla oyun alanlarında oynuyorum	☐ Piknik yapıyorum	
	☐ Spor(yürüyüş,koşu,bisiklete binme vb.) yapıyorum	☐ Fotoğraf Çekme	
	☐ Arkadaşlarımla buluşmak	☐ Diğer.....	
11	Bu alanın sizi en çok rahatsız eden yönleri nelerdir?		
	☐ Kendim ve sevdiklerim için yeterince güvenli olmaması	☐ Mangal kokusunun olması	☐ Yeterli otoparkın olmaması
	☐ Hırsızlık ve aracıma zarar verilmesi	☐ Çok gürültü olması	☐ Yeterli sayıda oturma alanlarının olmaması
	☐ İssiz ve kuytu alanların olması	☐ İnsanların çevre konusundaki duyarsız davranışları	☐ Yeterli sayıda çöp kutularının olmaması
	☐ Başboş köpeklerin, zararlı hayvanların, böceklerin vb. Olması	☐ Fotoğraf Çekme	☐ Halka açık alanlarda Alkol kullanımının olması
	☐ Çok kalabalık olması	☐ Ulaşım için yola uzaklığı	☐ Alanda bulunan havuz, göl gibi su yüzeylerinin tehlike yaratması
	☐ Alanın temizlik ve bakımının yeterli olmaması/Estetik olmaması		
	☐ Engelli ve yaşlılar için ergonomik ve güvenli alanların olmaması		

Güvenlik Algısı ile ilgili sorular

1	Kentsel yenileme ile yapılan yeni siteler sizce mahalle ortamından daha mı güvenli hissettiriyor?	
	☐ EVET	☐ HAYIR
	NEDEN:	NEDEN:
2	Dikmen Vadisi ve çevresinin Kentsel yenileme Öncesi mi yoksa sonrası mı daha güvenli olduğunu düşünüyor musunuz?	
	☐ ÖNCE	☐ SONRA
	NEDEN:	NEDEN:
3	Dikmen Vadisinde kentsel yenileme öncesi siz veya yakınınız suça yönelik bir olayla karşılaştınız mı?	
	Evet →Cevabınız “Evet” ise; Cana mı mala mı yönelik suç? Kaç defa?	Hayır
4	Dikmen Vadisinde kentsel yenileme sonrası siz veya yakınınız suça yönelik bir olayla karşılaştınız mı?	
	Evet →Cevabınız “Evet” ise; Cana mı mala mı yönelik suç? Kaç defa?	Hayır
5	Karşılaşılan bu olaylar sizin veya yakınınızın bu alanı kullanımını olumsuz etkiledi mi?	
	Evet →Cevabınız “Evet” ise; nasıl etkilendiniz açıklayabilir misiniz?	Hayır
6	Bu alan ile ilgili hırsızlık, saldırı, taciz, yaralama, kavga, kaza vb. hiç haber duydunuz/okunudunuz/izlediniz mi? (örneğin medya, komşu, arkadaş vb. aracılığıyla)	
	Evet →Cevabınız “Evet” ise; ne tür bir olay açıklayabilir misiniz?	Hayır

7	Bu haberler sizin bu alanı kullanımınızı olumsuz etkiledi mi?	
	Evet →Cevabınız “Evet” ise; nasıl etkilendiniz açıklayabilir misiniz?	Hayır
8	Bu alanda kendinizi en çok nerede güvende hissedersiniz? Neden? (İşaretlenmiş Harita gösterilecek)	
9	Bu alanda kendinizi en çok nerede güvensiz hissedersiniz? Neden? (İşaretlenmiş Harita gösterilecek)	
10	Hangilerinin kamusal alanda güvenlik davranışlarınızı kısıtladığınızı düşünüyorsunuz? (Birden çok işaret işaretlenebilir)	
	Metal ve beton bariyerler güvenlik şeritleri ve duvarlar Araç hareketlerini kısıtlamak için bariyer dubalar şeritler Giriş çıkışları denetlenen sokaklar Panoptik araçlar, güvenlik kameraları ve metal dedektörler Zırhlı askeri veya polis araçları Özel güvenlik çalışanları Silahlı asker /polis ☐ Diğer...	
11	Sizce aşağıda belirtilen güvenlik unsurlarından hangileri suç ve suç korkusunun önlenmesinde etkilidir? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)	
	☐ Metal ve beton bariyerler güvenlik şeritleri ve duvarlar ☐ Araç hareketlerini kısıtlamak için bariyer dubalar şeritler ☐ Giriş çıkışları denetlenen sokaklar ☐ Panoptik araçlar, güvenlik kameraları ve metal dedektörler ☐ Zırhlı askeri veya polis araçları ☐ Özel güvenlik çalışanları ☐ Silahlı asker /polis	

12	İnsanları açık alanlarda suç işlemeye yönlendiren mekânsal faktörler neler olabilir?	
	☐ Zayıf aydınlatma ☐ Düzensizlik ☐ Fiziksel ve işitsel yalıtım ☐ Zayıf görüş ☐ Yardıma erişim olmaması/Resmi gözetim eksikliği ☐ Kent mobilyalarında bakımsızlık ☐ Panoptik araçlar, güvenlik kameraları ve metal dedektörler	☐ Ağaç ve çalılık alanlar yoğunluğu ☐ Gizlenme alanları ☐ Bakımsızlık, yetersiz bakım ☐ Vandalizm/tahribat ☐ İstenmeyen kişilerin varlığı ☐ Giriş- çıkış kontrolsüzlüğü ☐ İşaretlerin yetersizliği
13	Sizi açık alanlarda güvenli/güvensiz hissettirecek faktörler neler olabilir?	
	☐ Zayıf aydınlatma ☐ Düzensizlik ☐ Fiziksel ve işitsel yalıtım ☐ Zayıf görüş ☐ Yardıma erişim olmaması/Resmi gözetim eksikliği ☐ Kent mobilyalarında bakımsızlık ☐ Panoptik araçlar, güvenlik kameraları ve metal dedektörler ☐ Kalabalık kullanım ☐ Aktivite seçeneklerinin artırılması	☐ Ağaç ve çalılık alanlar yoğunluğu ☐ Gizlenme alanları ☐ Bakımsızlık, yetersiz bakım ☐ Vandalizm/tahribat ☐ İstenmeyen kişilerin varlığı ☐ Giriş- çıkış kontrolsüzlüğü ☐ İşaretlerin yetersizliği ☐ İssız alanları varlığı ☐ Komşuluk ilişkileri
14	Ankette geçen konular ile ilgili eklemek istediğiniz bir şey var mı?	

Likert Ölçekte Anket Soruları

Anket Uygulama Tarihi:

Bu anket Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilimdalı'nda yürütülmekte olan doktora tezi kapsamında yapılmaktadır. Çalışma konusu kentsel açık yeşil alanlarda (Dikmen Vadisi ölçeğinde) mekânsal/fiziksel özelliklerin güvenlik algısına ve insan davranışına etkisini değerlendirmek ile ilgilidir. Sorularda ad ve soyad sorulmamaktadır. Elde edilen veriler bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır.

ANKET SORULARI

Lütfen aşağıdaki ifadelere katılıp katılmadığınızı kutucuklara çarpı işareti (X) koyarak belirtiniz.		Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Kararsızım	Kısmen katılmıyorum	Katılmıyorum
1	Kendimi en güvende hissettiğim yer evimdir					
2	Güvenlikli siteleri daha güvenli buluyorum.					
3	Güvenlikli sitelerde komşuluk ilişkileri daha iyi					
4	Kendimi bu alanda güvende hissediyorum, bu alanı güvenli buluyorum.					
5	Bu alanın çocuklar için güvenli olduğunu düşünüyorum.					
6	Bu alanın engelli bireyler için güvenli olduğunu düşünüyorum.					
7	Bu alana yalnız başıma gelmekten tedirgin oluyorum.					
8	Çevremde polisin olduğunu görmek bana güven veriyor.					
9	Suç önlemek vatandaşların değil tamamen polisin işidir					
10	Bu alanda benim başıma veya yakınlarımla başıma herhangi bir istenmeyen olay (saldırıya uğrama, kapkaç vb.) gelmesinden endişeleniyorum.					
11	Bu alanda sarhoşlar, uyuşturucu kullananlar, tinerçiler vb. ile karşılaşmaktan endişeleniyorum.					

12	Sarhoşlar, uyuşturucu kullananlar, tinerciler vb. ile karşılaşmaktan endişelenmem yüzünden bu alanı kullanmaktan çekindiğim zamanlar oluyor.					
13	Hava karardıktan sonra bu alanı kullanırken kendimi güvende hissediyorum.					
14	Bu alanda bitkilerin yoğun ve sık olduğu yerlerde kendimi güvende hissediyorum.					
15	Sadece yüksek ağaçların olduğu yerlerde kendimi güvende hissediyorum.					
16	Alandaki akşam aydınlatması kendimi güvende hissetmeme yetiyor.					
17	Alanda bulunan işaret ve levhalar kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyor.					
18	Bu alanda çevreyi açık şekilde görebileceğim yerlerde oturmak beni güvende hissettiriyor.					
19	Bu alanda güvenlik görevlisinin bulunması kendimi daha güvende hissettiriyor.					
20	Bu alanda aracıma yakın bir yerde oturmak güven hissimi artırıyor.					
21	Bu alan ıssız ve sakinken kendimi güvende hissediyorum.					
22	Bu alanda başka birileri varken kendimi daha güvende hissediyorum.					
23	Diğer alan kullanıcılarının yaptıkları aktiviteler güvensiz hissetmeme sebep oluyor.					
24	Kentsel yenileme öncesinde kendimi daha güvensiz hissediyordum.					
25	Kentsel yenileme sonrasında kendimi daha güvende hissediyorum.					
26	Parkta yabancılarla konuşmaktan çekinmiyorum					
27	Parkta yürürken yanımda caydırıcı aletler taşıyorum.(Biber gazı, sopa, silah,bıçak vs.)					